

B

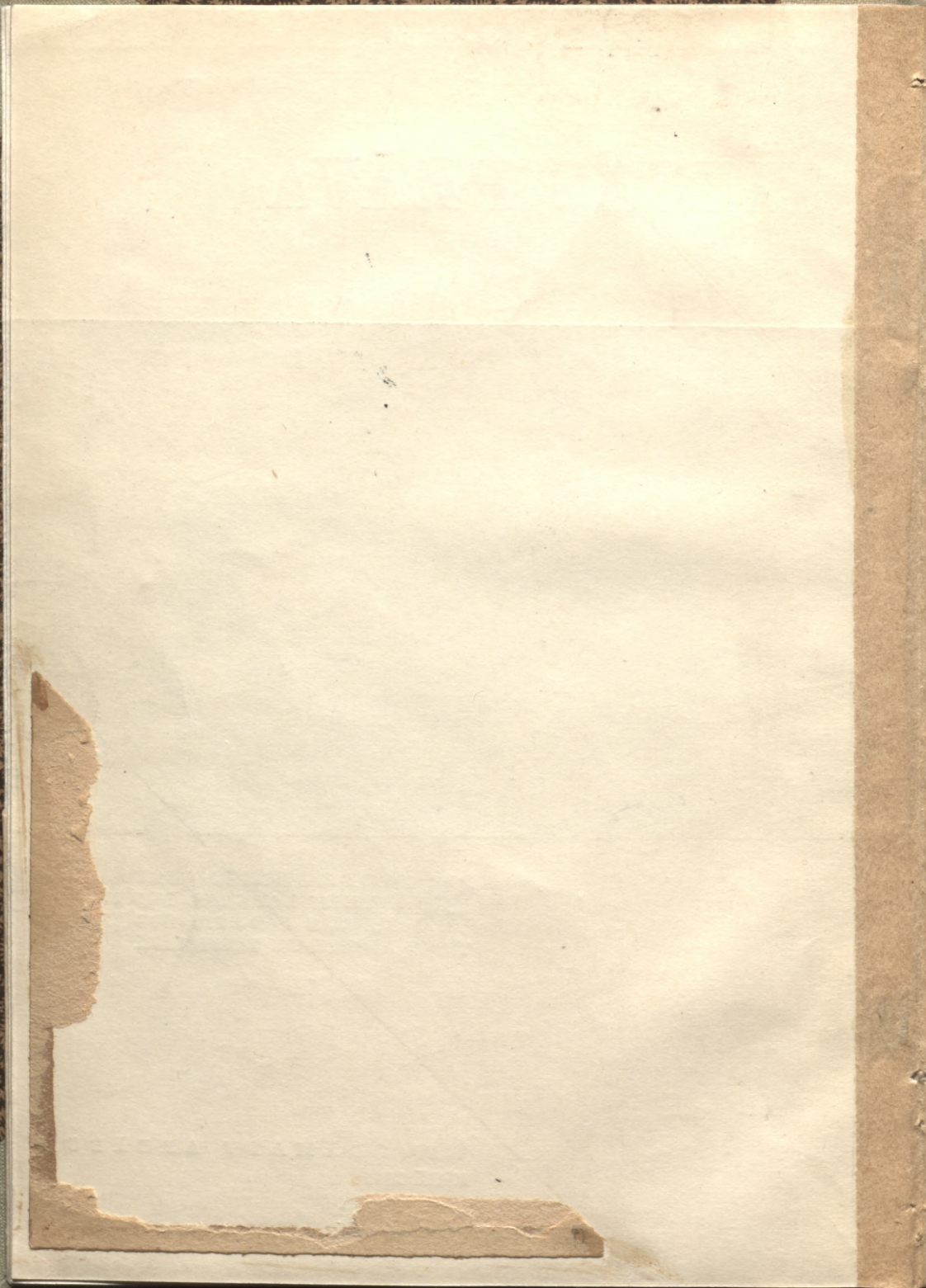
9(1)27

TIESAS PRĀVA

**PAR VĀCU-FĀSISTISKO IEBRUCĒJU
ĻAUNDARĪBĀM LATVIJAS, LIETUVAS
UN IGAUNIJAS PADOMJU SOCIĀLIS-
TISKO REPUBLIKU TERITORIJĀ**

**VAPP GRĀMATU APGĀDS
RĪGĀ 1946**

B

9 (L) 27

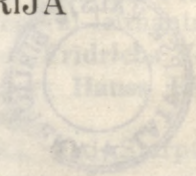
Latvian State Library
lv. 88-808

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС
ПО ДЕЛУ О ПРЕДСТАВЛЕННЫХ НАМЕРЕНИЯХ
ОТКАЗЫВАЮЩИХСЯ ОТ ТЕРРИТОРИИ
ЛЮТОВСКОЙ И ЭСТОНСКОЙ ССР

ПРОЦЕДУРА
1947 г.

TIESAS PRĀVA

PAR VĀCU-FAŠISTISKO IEBRUCĒJU
ĻAUNDARĪBĀM
LATVIJAS, LIETUVAS UN IGAUNIJAS
PADOMJU SOCIĀLISTISKO REPUBLIKU
TERITORIJĀ

GRĀMATU APGĀDS
RĪGĀ 1946

Latv. PSR Valsts Biblioteka
Inv. 58-303

СУДЕБНЫЙ ПРОЦЕСС
ПО ДЕЛУ О ЗЛОДЕЯНИЯХ НЕМЕЦКО-ФАШИСТСКИХ
ЗАХВАТЧИКОВ НА ТЕРРИТОРИИ ЛАТВИЙСКОЙ,
ЛИТОВСКОЙ И ЭСТОНСКОЙ ССР

На латышском языке

ГОСУДАРСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА
И. М. Г. Чернышевского

265356

PRIEKŠVĀRDS

No 1946. gada 26. janvāra līdz 2. februārim Rīgā iztiesāja prāvu par vācu fašistisko iebrucēju ļaundarībām Latvijas, Lietuvas un Igaunijas Padomju Sociālistisko Republiku teritorijā.

Baltijas Kara Apgabala Kara Tribūnāla priekšā stājās septiņi ievērojami kara noziedznieki, vācu armijas bijušie ģenerāļi: «SS» obergruppenfirers un policijas ģenerālis **Frīdrichs Jekelns**, ģenerāl-leitnants **Zigfrīds Rufs**, ģenerāl-leitnants **Albrechts Dižons fon Montetons**, ģenerāl-majors **Frīdrichs Verters**, ģenerāl-majors **Bruno Pavels**, ģenerāl-majors **Hanss Kipers** un «SA» standartenfirers **Aleksandrs Bekings**.

Rīgas tiesas prāva notika laikā, kad Starptautiskais Kara Tribūnāls Nirnbergā skatīja galveno vācu noziedznieku lietu. Pēc saviem asiņainajiem noziegumiem tiesājamie Rīgā bija tieši un cieši saistīti ar daudziem hitleriskajiem varas vīriem, kas sēž uz apsūdzēto sola Nirnbergā.

Policijas un «SS» augstākais vadītājs Baltijas teritorijā **Jekelns** bija Hitleram un Himleram tuvu stāvoša persona, tieši no viņiem viņš saņēma direktīvas un norādījumus par latviešu, lietuviešu, igauņu un citu Baltijā dzīvojošu tautu iznīcināšanu. Kā vecs fašists un viens no «SS» vienību vadītājiem Vācijā **Jekelns** bija personīgi saistīts arī ar citiem fašistu līderiem — Gēringu, Hesu, Gebelsu, Rozenbergu, Kaltenbruneru un Heidrichu. Apsūdzētais **Bekings** bija nacistiskās partijas «ideoloģiskais vadītājs» Igaunijā, un Rozenberga štābā viņu speciāli sagatavoja «Ostlandes okupēto teritoriju pārvaldīšanai». Ģenerālis **Montetons** bija svarīgā postenī hitleriskajā kara ministrijā. Pēc Hitlera pavēles **Rufam** bija uzticēta visā pilnībā augstākā vara Rīgā. Apsūdzētais **Verters** ilgu laiku atradās vācu armijas

virspavēlniecības galvenā mītnē, kur izpildīja sevišķus, atbildīgus uzdevumus.

Tādējādi Rīgā padomju tiesas priekšā bija jāatbild nevīs vienkāršiem noziedzniekiem no daudz miljonu lielās vācu sodu ekspedīciju un slepkavu armijas, bet gan pret padomju Baltijas tautām izdarīto briesmīgo ļaundarību organizētājiem un galveno hitlerisko kara noziedznieku tuvākajiem līdzdalībniekiem. **Je-kelna, Rufa, Bekinga** un citu ienīsto vārdus vēl labi atceras miljoniem cilvēku Latvijā, Lietuvā un Igaunijā, kur trīs ar pus briesmīgu okupācijas gadu laikā viņi realizēja «jauno kārtību», noslepkavodami simtiem tūkstošiem cilvēku un iznīcinādami ziedošu padomju republiku bagātības. Tādēļ nav ko brīnīties, ka tiesas prāva bija Padomju Baltijas darba ļaužu uzmanības centrā. Pārpildītajā tiesas zālē bija redzamas Lietuvas un Igaunijas delegācijas, strādnieki, zemnieki, Padomju Latvijas inteliģence, tai skaitā daudzas Latvijas PSR pilsētu un apriņķu delegācijas, daudz padomju preses pārstāvju, Baltijas republiku, Maskavas žurnālisti un rakstnieki, ārzemju korespondenti un citi. Otrā prāvas dienā, kad laikrakstos parādījās pilnīgs apsūdzības raksta teksts, rūpnīcās, fabrikās, universitātēs, iestādēs un uz laukiem notika darba ļaužu mītiņi. Daļa laikrakstu atsauksmju par šiem mītiņiem ievietota šai krājumā. No šīm atsauksmēm redzams, kādiem naidpilniem vārdiem tauta atmaskoja nīstos fašistiskos noziedzniekus.

Jau iepriekšējās izmeklēšanas gaitā visi apsūdzētie atzinās par vainīgiem pret viņiem vērstajā apsūdzībā, tikai daļēji noliedzot savu līdzdalību atsevišķos noziegumu epizodos. Kara Tribūnāls ar īstu juridisku objektivitāti punktu pēc punkta analizēja visus pret apsūdzētajiem inkriminētos apvainojumus. Saskaņā ar padomju likumiem apsūdzētajiem par aizstāvjiem deva kvalificētus advokātus, visu tiesas prāvas gaitu apsūdzētajiem tulkoja vācu valodā; viņiem deva tiesību aktīvi piedalīties liecinieku pratināšanā, pievienot un analizēt dokumentus, iesniegt lūgumus utt.

Tiesa noklausījās katra apsūdzētā sīku liecību, noklausījās ap četrdesmit liecinieku liecības, tiesas medicīniskās ekspertīzes konstatējumu, analizēja dokumentus, kas sakopoti iztiesājamās lietas 18 sējumos, noklausījās Valsts prokurora un advokātu runas, apsūdzēto pēdējos vārdus un deva savu spriedumu.

So spriedumu visi tiesas zālē klātesošie uzņēma ar jūsmīgiem aplausiem un skaļiem piekrišanas saucieniem. Visi Padomju Baltijas darbaļaudis apsveica Kara Tribūnāla spriedumu kā tautas spriedumu, kā vienīgi iespējamo un taisnīgo soda mēru fašistiskajiem ļaundarīem par to briesmīgo postu, ko viņi nodarījuši Padomju Baltijas tautām.

Kādi tad ir šīs prāvas galvenie politiskie rezultāti?

Ar lietas plašo materiālu un notiesāto liecībām neapstrīdami pierādīts, ka hitleriski fašistiskā valdība uzskatīja par savu tiešo mērķi Latvijas, Lietuvas un Igaunijas teritoriju iekļaušanu vācu valsts sastāvā, šīs teritorijas kolonizēšanu ar vāciešiem un šai nolūkā realizēja latviešu, lietuviešu, igauņu un citu Baltijas tautu iznīcināšanu. Pie tam bija paredzēts tikai niecīgu daļu latviešu, lietuviešu un igauņu atstāt uz vietas un «ģermānizēt», bet pārējos kā vergus nosūtīt uz Vāciju un uz Baltkrievijas izpostītajiem apvidiem. Ievērojamu daļu iedzīvotāju vajadzēja vienkārši fiziski iznīcināt.

Tiesas prāva parādīja, kādiem līdzekļiem vācu fašistiskie okupanti tiecās sasniegt šo savu politisko mērķi un rezumēja viņu asiņaino darbību. Vācu okupācijas gados Padomju Baltijā iznīcināti ap pusotra miljona mierīgu padomju pilsoņu. Šo upuru vidū ir desmiti tūkstoši bērnu, simti tūkstoši padomju kara gūstekņu, sirmgalvju un sievietes. Nomocīti izcili zinātnes, kultūras un mākslas darbinieki, garīdznieki, ievērojami politiski darbinieki. Gandrīz pilnīgi iznīcināti ebrēju tautības iedzīvotāji. Ar barbariskām sterilizācijas un kastrācijas metodēm sakropļoti tūkstošiem padomju ļaužu. Vācu okupācijas gados dzīvi palikušo pilsoņu vidū ir tūkstošiem fiziski sakropļotu un morāliiski sagrautu cilvēku, kuņģi bijuši vācu koncentrācijas nometnēs, gestapo moku kambaļos, cietumos un katorgas darbos Vācijā.

Tiesas prāva konkrēti un uzskatāmi parādīja, kādiem drausmīgiem līdzekļiem fašistiskie bendes spīdzināja savus upurus, kā viņi sadistiski ņirgājās par pilnīgi nevainīgiem bērniem, sievietēm un sirmgalvjiem.

Tiesa konstatēja apmērus un veidus, ar kādiem vācu fašistiskie okupanti aplaupīja Padomju Baltijas tautas saimniecību un materiālos zaudējumus, kas vācu okupācijas laikā nodarīti, milzīgi izpostot Latvijas, Lietuvas un Igaunijas pilsētas un ciemus. **Jekels, Rufs, Montetons, Kipers** un citi sīki un aukstasinīgi

«paskaidroja», kā viņi postījuši skaistuli Rīgu, Liepāju, Daugavpili, Kaunu un citas Padomju Baltijas pilsētas. Viņi runāja par «nāves joslām», ko tie radījuši, nodedzinādami simtiem apdzīvotu vietu.

Pierādījumu atmaskoti, apsūdzētie nevarēja noklusēt, ka viņi Baltijā personīgi realizējuši rūpniecības iekārtu un mākslas darbu izvešanu, baznīcu un klosteļu aplaupīšanu.

Blakus šiem briesmīgajiem noziegumiem, ko pilnīgi atklāja septiņu dienu ilgā tiesas izmeklēšanas gaita, kļuva redzamas arī visu šo septiņu ģenerāļu zemiskās un glēvās dvēseles. Visi viņi bijuši ne tikvien padomju ļaužu masveida slepkavību un spīdzināšanu organizātori, bet, neraugoties uz savām ģenerāļu pakāpēm, nav kaunējušies arī no vienkārša bendes lomas. Piemēram, **Jekels** personīgi šāvis cilvēkus, lai «parādītu piemēru apakšniekiem». **Kipers** personīgi vadījis soda ekspedīcijas nodalījumu, «lai iegūtu dzelzs krustu par kaujas nopelniem», **Montetons** nošāvis padomju kara gūstekni tikai tādēļ, ka tas, strādādam Liepājas ostā, paņēmis gabaliņu maizes. **Pavels** viņa personīgās nežēlības dēļ pret cilvēkiem pat vācu virsnieku aprindās skaitījās par visnegantāko un asinskārāko ģenerāli. Pēc visa tā apsūdzētie, pagātnē ievērojami ģenerāļi, tiesā glēvi un nožēlojami «izlocījās», cenzdamies kaut cik mīkstināt savu vainu un uzvelt to citiem.

Kara Tribūnāla spriedums ir devis pelnīto algu visiem šiem kara noziedzniekiem, kuŗi straumēm izlējuši padomju tautas asinis.

Lai gaišā tautas atmaksas diena pār vācu fašistiskajiem mūsu bērnu, brāļu, tēvu un māšu slepkavām mūžīgi paliktu Padomju Baltijas tautu atmiņā, tiek izdots šis tiesas prāvas dokumentu krājums.

*Krājuma sastādītājs
justīcijas apakšpulkvedis*

L. K. KRACHMAĻNIKS

APSŪDZĪBAS RAKSTS

Tiesas sastāvs (no krešļa): tiesas loceklis — jurists profesors M. H. Jankovs-Andersons, priekšsēdētājs — jurists profesors M. H. Paalrat-
jevs, tiesas loceklis — jurists profesors K. H. Kiris, tiesas loceklis —
jurists profesors A. E. Boļajs.

Ar šiem rakstiem mēs vēlamies atgādināt Padomju Savienības un oku-
pētās Latvijas, Lietuvas un Igaunijas Padomju Sociālās un
Republiku teritorijā, kā arī fāšistiskie bruņotie, sekopie un va-
gāļiem plūsmi, ko iepriekš bija izstrādājis vācu valdība un
vācu armijas valde, spraudis sev mērķi likvidēt Latvijas, Lie-
tuvas un Igaunijas valsts patstāvību un pārvērst tās vācu kolō-
niju, iznīcināt šīs republiku nacionālo kultūru, tautas — un ja-
vēģu rūpniecību, lauksaimniecību, apņemt šīs republikas valsts
politiskās un ekonomiskās tiesības, kā arī masveidīgi iznīcināt
padomju lauks.

Ar šiem rakstiem mēs vēlamies atgādināt plūsmi, kas ir vācu
fāšistiskajās tiesībās noplēktos karotājus, Lietuvas, vācu bruņotie
tūti pēc Latvijas, Lietuvas un Igaunijas Padomju Sociālās un
Republiku teritorijā, kā arī fāšistiskie bruņotie, sekopie un va-
gāļiem plūsmi, ko iepriekš bija izstrādājis vācu valdība un
vācu armijas valde, spraudis sev mērķi likvidēt Latvijas, Lie-
tuvas un Igaunijas valsts patstāvību un pārvērst tās vācu kolō-
niju, iznīcināt šīs republiku nacionālo kultūru, tautas — un ja-
vēģu rūpniecību, lauksaimniecību, apņemt šīs republikas valsts
politiskās un ekonomiskās tiesības, kā arī masveidīgi iznīcināt
padomju lauks.

... un vēl pastiprā skaidrā Rīgo Liepāņu Dan-
... un šīs Pasaules Baltijas alēnās. Vieni runāja
... Ro tie radījuši, nododotāstam simtām
... vietā

... un šīs Pasaules Baltijas alēnās. Vieni runāja
... Ro tie radījuši, nododotāstam simtām
... vietā

... un šīs Pasaules Baltijas alēnās. Vieni runāja
... Ro tie radījuši, nododotāstam simtām
... vietā

STĀSTĀS RAKSTS

... un šīs Pasaules Baltijas alēnās. Vieni runāja
... Ro tie radījuši, nododotāstam simtām
... vietā

... un šīs Pasaules Baltijas alēnās. Vieni runāja
... Ro tie radījuši, nododotāstam simtām
... vietā

... un šīs Pasaules Baltijas alēnās. Vieni runāja
... Ro tie radījuši, nododotāstam simtām
... vietā

Krievu valodā
...
L. K. KAMMALNIKA

Tiesas sastāvs (no kreisās): tiesas loceklis — justīcijas majors **M. H. Jākobsons-Andersons**, priekšsēdētājs — justīcijas pulkvedis **M. I. Pankratjevs**, tiesas loceklis — justīcijas pulkvedis **E. R. Kirre**, tiesas rezerves loceklis — justīcijas apakšpulkvedis **A. K. Bočkovs**.

Izdarīdami nodevīgo uzbrukumu Padomju Savienībai un okupēdami Latvijas, Lietuvas un Igaunijas Padomju Sociālistisko Republiku teritoriju, vācu fašistiskie iebrucēji, sekojot noziedzīgajiem plāniem, ko iepriekš bija izstrādājuši vācu valdība un vācu armijas vadība, sprauda sev mērķi likvidēt Latvijas, Lietuvas un Igaunijas valsts patstāvību un pārvērst tās vācu kolonijā, iznīcināt šo republiku nacionālo kultūru, sagraut un izlaupīt rūpniecību, lauksaimniecību, atņemt šo republiku tautām politiskās un ekonomiskās tiesības, kā arī masveidīgi iznīcināt padomju ļaudis.

Lai realizētu šos cilvēkēdāju plānus, samīdot kājām starptautiskajās tiesībās noteiktos kaņošanas likumus, vācu iebrucēji tūlīt pēc Latvijas, Lietuvas un Igaunijas okupēšanas nodibināja tur savu «jauno kārtību», tas ir — likvidēja šo republiku valstisko patstāvību, ievēda vācu likumus, noteica par valsts valodu vācu valodu un ķērās pie izplānotas masveida padomju pilsoņu iznīcināšanas: apšāva un kāra mierīgus ļaudis, dzīvus sadedzināja sirmgalvjus, sievietes un bērņus, ar indēm un gāzēm nobēdēja, nomērdēja badā un, izplatīdami lipīgas slimības, noga-

lināja slimos, kas atradās ārstēšanas iestādēs, arestēja un spīdzināja nevainīgus cilvēkus, zvērīgi nogalināja un spīdzināja padomju kara gūstekņus un aizdzina simtiem tūkstošu padomju pilsoņu verdzībā uz Vāciju.

Šai nolūkā vācu militārās varas iestādes un soda ekspedīcijas — «SS», «SD», gestapo, visāda veida komandanti, gebītskomi-sāri, policijas un citi organi radīja plašu cietumu, gestapo moku kambaņu, koncentrācijas nometņu, geto tīklu, iestāžu tīklu iedzīvotāju piespiedu izmantošanai katorgas darbos, padomju pilsoņu aizdzīšanai verdzībā uz Vāciju, nometņu tīklu padomju kara gūstekņiem, kuŗu pārvērta par «nāves nometnēm».

Ar lietas materiāliem pierādīts, ka **Himlers**, dodams vispārīgus norādījumus par «Ostlandes» (Baltijas) tautām, pasvītrotis: latvieši, lietuvieši un igauņi ir zemākas rases, un šim apstāklim jānosaka attiecības pret šīm tautām. **Himlers** paziņoja, ka galveno latviešu, lietuviešu un igauņu masu nepieciešams izsūtīt uz Vāciju izmantošanai darbos, bet atbrīvotajā teritorijā nometināt uz dzīvi vāciešus (1. sēj. 24. lpp.).

Par to pašu liecina esesiešu centrālajā Berlīnes organā «Das schwarze Korps» 1932. g. augustā iespiestais ievadraksts ar virsrakstu «Vai ģermānizēt?» Tajā teikts:

«Vienam no žurnāla «Deutsche Arbeit» numuriem, kas vēltīts uzdevumam nometināt iedzīvotājus austrumos, «SS» reichsfīrers uzrakstīja šādu lozungu:

Mūsu uzdevums ģermānizēt austrumus nevis šā vārda tiešajā nozīmē . . ., bet veicināt, lai austrumus apdzīvotu ļaudis tikai ar vācu, ģermāņu asinīm» (18. sēj., 242. lpp.).

Ar izmeklēšanas materiāliem un Valsts Ārkārtējās Komisijas aktiem pierādīts, ka Latvijas PSR vācu okupanti iznīcinājuši vairāk nekā 600 tūkstoš mierīgu padomju pilsoņu un kara gūstekņu, kā arī aizdzinuši verdzībā uz Vāciju ap 280 tūkstoš padomju pilsoņu.

Vietas, kur masveidīgi iznīcināja padomju ļaudis, bija koncentrācijas nometnes Salaspilī, Mežaparkā, Strazdumuižā, Bišumuižā, Mīlgrāvī, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā u. c., Rīgas ciestumi — Centrālcietums, Terminālcietums, Citadele, kā arī geto ebreju iedzīvotājiem Rīgā un citās pilsētās.

Rīgā masveida apšaušanas vietas bija Biķernieku mežs, kur iznīcināti vairāk nekā 46 tūkstoš cilvēku, Rumbulas mežs — 38 tūkstoši cilvēku, Dreiliņu mežs — 13 tūkstoši cilvēku, vecie garnizona kapi Salaspilī — ap 57 tūkstoši cilvēku, bet Daugavpilī — «Zolotaja Gorka», Poguļanka, dzelzceļnieku dārzs u. c., kur apšauti 40 tūkstoš cilvēku, u. c.

Lietuvas PSR vācu iebrucēji iznīcināja ap 700 tūkstoš mierīgu padomju pilsoņu un kaŗa gūstekņu, kā arī aizdzina verdzībā uz Vāciju vairāk nekā 36 tūkstoš padomju pilsoņu.

Panerjaijas koncentrācijas nometnē iznīcināti vairāk nekā 100.000 ebrēju iedzīvotāju; nometnē forts Nr. 9 (Kaunā) — 70.000; nometnē Nr. 133 (Alitusā) — 60.000; «Kailajā kalnā» (Viļņas apriņķī) — 10.000; Viljampolē, Kaunas tuvumā — 8000; Mariampoles rajonā — 7700 cilvēku utt. (18. sēj. 193.—196., 197., 177. līdz 186. lpp.).

Igaunijas PSR vācu iebrucēji iznīcināja vairāk nekā 125 tūkstoš mierīgu padomju pilsoņu un kaŗa gūstekņu.

Mierīgu padomju pilsoņu masveida iznīcināšanas vietas bija: koncentrācijas nometne Klogas miestā, — iznīcināti ap 2000 cilvēku; Tallinas meža kapi — 1000 cilvēku, «Kalevi-Līva» kalni — 6000 cilvēku; šādas iznīcināšanas vietas bija vēl citur (18. sēj., 224., 219.—222., 227.—234. lpp.).

Tai pašā laikā vācu fašistiskie iebrucēji nodedzināja un iznīcināja pilsētas un ciemus, sagrāva un izlaupija rūpniecības uzņēmumus, lauksaimniecību, zinātnes un kultūras — izglītības iestādes, komūnālo saimniecību, transporta un sakara līdzekļus.

Pēc Valsts Ārkārtējās Komisijas datiem īslaicīgajā Lietuvā, Latvijā un Igaunijas okupācijas periodā vācu iebrucēji nodarīja valsts uzņēmumiem, iestādēm, sabiedriskajām organizācijām un pilsoņiem materiālus zaudējumus ap 53 miljardu rubļu kopsumā (18. sēj., 198. lpp.).

Lietuvas PSR vācu iebrucēji sagrāva vairāk nekā 80 tūkstoš celtnu, tai skaitā ap 2 tūkstoš rūpnīcu ēku, 56 elektrostacijas un palīgstacijas, vairāk nekā 26 tūkstoš dzīvojamo māju, 72 slimnīcas, poliklīnikas un ambulances, 30 teātrus, klubus un sarkanos stūrīšus, 712 skolu un augstāko mācības iestāžu ēkas, 15 zinātnisko iestāžu ēkas, 26 bērnu namus, vairāk nekā 200 baznīcu, lūgšanas namu un sinagogu, kā arī ap 20 tūkstoš veikalu un noliktavu.

Iznīcināja un aizveda uz Vāciju rūpniecības uzņēmumu iekārtas, ap 640 tūkstoš liellopu, vairāk nekā 230 tūkstoš zirgu, vairāk nekā miljonu cūku, aitu un kazu, milzīgu daudzumu lauksaimniecības mašīnu un inventāra un cita īpašuma (18. sēj., 197. lpp.).

Latvijas PSR vācieši sagrāva apmēram 140 tūkstoš celtnu, tai skaitā 5790 rūpnīcu ēku, 53 elektrostacijas, vairāk nekā 47 tūkstoš dzīvojamo māju, 183 slimnīcu, poliklīniku un ambulānču ēkas, 922 skolu un augstāko mācības iestāžu ēkas, 41 bērnu namu, 15 mūzejus, 189 baznīcas un lūgšanas namus.

Iznīcināja un aizveda uz Vāciju rūpniecības uzņēmumu iekārtas, vairāk nekā 800 tūkstoš liellopu, vairāk nekā 100 tūkstoš zirgu, līdz miljonam cūku, aitu un kazu, desmitiem tūkstošu lauksaimniecības mašīnu un citu īpašumu, iznīcināja ap pus miljonu augļu koku (18. sēj., 120. lpp.).

Vācieši barbariski sagrāva Rīgas, Liepājas, Daugavpils, Valmieras pilsētu un pilnīgi iznīcināja Rēzeknes un Jelgavas pilsētu.

Igaunijas PSR vācu iebrucēji sagrāva vairāk nekā 57 tūkstoš celtnu, tai skaitā 870 rūpnīcu ēkas, 43 elektrostacijas un palīgstacijas, ap 20 tūkstoš dzīvojamo māju, 76 slimnīcu, poliklīniku un ambulanču ēkas, ap 400 skolu, augstāko mācības iestāžu un zinātnisku iestāžu ēkas, 95 teātrus, klubus un sarkanos stūrišus, 15 bērnu namus, 103 baznīcas un citas reliģisko kultu ēkas.

Iznīcināja un aizveda uz Vāciju rūpniecības uzņēmumu iekārtas, vairāk nekā 58 tūkstoš liellopu, vairāk nekā 15 tūkstoš zirgu, 80 tūkstoš cūku, aitu un kazu, lielu daudzumu lauksaimniecības mašīnu un cita īpašuma (18. sēj., 224. lpp.).

Izmeklēšanā pierādīts, ka noziedzīgos plānus par Baltijas padomju republiku iedzīvotāju iznīcināšanu un verdzināšanu, padomju ļauzu aizdzīšanu vācu verdzībā, tautas mantas iznīcināšanu un izlaupišanu šais republikās realizēja: vācu armijas armieju grupējuma bijušie virspavēlnieki ģenerālpulkveži **Lindemans** un **Models**, feldmaršali **Serners** un **Kichlers**, virspavēlniecības bijušais pārstāvis tā sauktās «Ostlandes» teritorijā — kavalerijas ģenerālis **Brēmers**, 16. armijas virspavēlnieks infanterijas ģenerālis **Hilperts**, kara spēka centrālā grupējuma aizmugures daļu bijušais priekšnieks infanterijas ģenerālis fon **Šinkendorfs**, 51. armijas korpusa bijušais komandieris ģenerālleitnants fon **Hevalri**, armijas grupējuma bijušais virspavēlnieks ģenerālfeldmaršals fon **Klūge**, 16. armijas korpusa bijušais virspavēlnieks ģenerālpulkvedis **Klefels**, aizmugures apsardzības bijušais priekšnieks Latvijā ģenerālleitnants **Ions**, aizmugures apsardzības kara spēka daļu bijušais virspavēlnieks Igaunijā infanterijas ģenerālis fon **Bots**, 16. vācu armijas virspavēlnieks ģenerālleitnants fon **Krenskis**, Baltijas reichskomisāri **Loze** un **Kochs**, Latvijas ģenerālkomisārs **Drekslers**, Lietuvas ģenerālkomisārs doktors **Rentelens**, Igaunijas ģenerālkomisārs obergrupecfīrers **Licmans** (kas nav atrasti), (1. sēj., 41.—44. lpp.), kā arī šai lietā apsūdzētie:

1. **Jekelns** Frīdrihs, «SS» obergrupecfīrers, policijas ģenerālis, bijušais «SS» un policijas augstākais vadītājs Baltijas teritorijā;

2. **Rufs** Zigfrīds, vācu armijas ģenerālleitnants, bijušais Rīgas un Ventspils cietokšņa kara komandants;

3. Dižons fon **Montetons** Albrechts, vācu armijas ģenerālleitnants, 167. pulka, 86. kājnieku divīzijas, 206. kājnieku divīzijas bijušais komandieris, 42. kājnieku divīzijas komandieris, 391. apsardzības divīzijas komandieris, Liepājas cietokšņa komandants;

4. Fon **Ditfurts** Volfgangs, vācu armijas ģenerālleitnants, 403. apsardzības divīzijas bijušais komandieris, bet pēc tam Kurskas pilsētas komandants;

5. **Verters** Frīdrihs, vācu armijas ģenerālmajors, lauku komandantūru Nr. 189 un 186 bijušais komandants, aizsardzības celtniecības priekšnieks Rīgas un Rīgas Jūrmalas rajonā, 16. armijas korpusa krasta apsardzības komandieris Rīgas jūras līča piekrastes apsardzībai;

6. **Pavels** Bruno, vācu armijas ģenerālmajors, 81. kājnieku pulka bijušais komandieris, 15. kājnieku divīzijas komandieris, padomju kara gūstekņu nometņu pārvaldes priekšnieks Baltijā, galvenās lauku komandantūras pārvaldes priekšnieks Minskā. 4. vācu armijas aizmugures priekšnieks sevišķiem uzdevumiem pie vācu armijas Ziemeļu grupējuma virspavēlnieka;

7. **Kipers** Hanss, vācu armijas ģenerālmajors, lauku komandantūras Nr. 818 bijušais komandants Daugavpilī, Lielvārdē, Madlienā, Saldū, Kuldīgā, bet pie tam Saldus pilsētas kara komandants;

8. **Bekings** Aleksandrs, «SA» standartenfirers, Tallinas, Valkas, Veru un Pečoru apriņķa bijušais gebītskomisārs Igaunijas PSR.

Ar Valsts Ārkārtējās Komisijas aktiem, liecinieku un apsūdzēto liecībām un citiem iepriekšējās izmeklēšanas materiāliem pierādīts:

Apsūdzētais **Jekels**, nacionālsociālistu partijas biedrs no 1929. g., tuvs **Hitlera** un **Himlera** līdzstrādnieks, kam savā laikā bija redzama loma, sagatavojot **Hitleram** varas sagrābšanu Vācijā: 1941. g. novembra sākumā apsūdzēto **Jekelnu** iecēla par «SS» un policijas augstāko vadītāju «Ostlandē» (Baltijā).

Himlers viņam deva visu varu pār «SS» kaŗaspēku, «SD», gestapo, policiju un visām citām soda ekspedīcijām.

No **Himlera Jekels** tāpat saņēma norādījumus par mierīgu pilsoņu iznīcināšanas organizēšanu Baltijas Padomju Republiku teritorijā.

Jekels vadīja un deva virzienu visu soda ekspedīciju darbībai okupētajās Latvijas, Lietuvas un Igaunijas teritorijās līdz

1944. gada decembrim, (bet līdz 1942. gada oktobrim arī Baltkrievijas teritorijā). (1. sēj., 13. līdz 63. lpp.; 2. sēj., 158.—160. lpp.).

Pēc **Jekelna** norādījumiem padomju pilsoņus pakļāva masveida arestiem un ieslodzīja cietumos un nometnēs, kur tie gāja bojā vai nu lēnā mocošā nāvē, vai arī tos nekavējoties nošāva (1. sēj., 49.—63., 218.—225., 299., 304. lpp.; 2. sēj., 158.—160., 163., 282.—285., 172., 173., 82.—84., 119., 120., 105., 106., 49.—52., 91.—93., 72.—74., 125.—127., 260., 261., 177.—179., 246., 247., 196.—200., 251., 252. lpp.).

Apsūdzētais **Jekelns** liecināja:

«Padomju pilsoņus arestēja par to, ka viņi bija padomju patrioti un bija noskaņoti pret mums kā pret okupantiem» (1. sēj., 52. lpp.).

Vācu fašistiskie soda ekspedīciju dalībnieki, pamatodamies uz centrālā gestapo direktīvām, sprauda sev uzdevumu pirmām kārtām likvidēt Lietuvas, Latvijas un Igaunijas ievērojamus politiskos darbiniekus.

No **Jekelna** liecībām redzams, ka Lietuvas, Latvijas un Igaunijas antifašistu saraksti bija iespiesti iepriekš un grāmatiņu veidā izsūtīti soda ekspedīcijām. Sarakstos pret uzvārdiem bija atzīmēti krusti, kas nozīmēja norādījumu iznīcināt personas, kas atzīmētas ar šiem krustiem (1. sēj., 161.—164., 160. līdz 173. lpp.).

Par ievērojamiem sabiedriskiem darbiniekiem sankcijas nošaušanai deva **Kaltenbruners** un **Heidrichs** pēc sarakstiem, ko iesniedza «Ostlandes» gestapo un «SD» priekšnieks (**Jekelna** liecības 1. sēj., 49., 53., 161., 163. lpp.).

Cietumos un gestapo moku kambažos tika nomocīti un nošauti inteligences pārstāvji, politiski un sabiedriski darbinieki, tai skaitā:

Lietuvā — PSRS Augstākās Padomes deputāti **Budžinskiene** un **Ziberts**, skulptors **Gribas**, dzejnieks **Montvips**, diriģenti **Gofmekevis** un **Durmašķinas**, režisors **Virvič-Vichrovskis**, akademiķis-chirurgs **Kuzma**, rakstnieks drāmatīķis **Binkis**, profesors **Albinas Rimka** un daudzi citi (3. sēj., 299., 302. lpp.).

Latvijā: Latvijas PSR Augstākās Padomes deputāti **Lieknis** un **Strupovičs**, mākslinieks **Aižens**, rakstnieks-drāmatīķis **Lukss**, aktieris **Perovs**, pazīstamais vēsturnieks profesors **Dubnovs**, ievērojami profesori un sabiedriski darbinieki **Krons**, **Bēniņš**, **Sīvis**, **Līcītis**, inženieri **Hote**, **Polonskis**, skolotājs **Lats** un citi (2. sēj., 50. lpp.; 3. sēj., 196., 531. lpp.).

Igaunijā: rakstnieki **Ruvens** un **Kidali**, mākslinieki **Juchani**, **Lijmands**, **Laigo**, aktieŗi **Triljarvs**, **Sjaliks**, **Savi**, diriģents-komponists **Kulis**, reģisors **Seps** un citi (3. sēj., 287. lpp.).

Pēc **Himlera** un **Kaltenbrunera** norādījuma tika organizēta mētropolīta **Sergija** noslepkavošana. Pavēli par mētropolīta **Sergija** noslepkavošanu bija parakstījis **Kaltenbruners**. 1944. gada pavasarī, kad mētropolīts **Sergijs** brauca automašinā no **Kauņas** uz **Viļņu**, viņu kopā ar šoferi noslepkavoja «SD» un gestapo darbinieki. Laikrakstos ievietoja paziņojumu, ka viņu nogalinājuši padomju partizāni (**Jekelna** liecība no 1945. gada 31. dec., 1. sēj., 161., 163., 164., 166.—173. lpp.; 2. sēj., 49., 50. lpp.; 3. sēj., 362., 367. lpp.).

Tā dēvēto «politisko motīvu» dēļ arestēto latviešu, lietuviešu un igauņu skaits sasniedza milzīgus skaitļus. Tikai pēc apsūdzētā **Jekelna** atzinumiem vien okupācijas laikā šo motīvu dēļ tika arestēti Latvijā — apmēram 20 tūkstoš cilvēku, Lietuvā — apmēram 20 tūkstoš cilvēku, Igaunijā — apmēram 10 tūkstoš cilvēku (1. sēj., 49., 51., 161., 163. lpp.).

Jekelna tiešā vadībā cietumos un koncentrācijas nometnēs realizēja padomju pilsoņu iznīcināšanas sistēmu.

Ar Valsts Ārkārtējās Komisijas aktiem un daudzu liecinieku liecībām, kas nopratināti iepriekšējā izmeklēšanā, pierādīts, ka cietumos un koncentrācijas nometnēs notika mocīšana, sišana un spīdzināšana, noslepkavošana nopratināšanas laikā, badā mērdēšana, apzinīga lipīgu slimību izplatīšana; tika izsūktas asinis no pieaugušiem un bērniem; lietota elektriskā strāva, gāzes un beidzot masveida nošaušana (Liecinieku **Kronīša**, **J. Kauliņa**, **J. Akmeņa**, **Brinkmaņa**, **Terentjeva**, **Ciriša**, **Vības**, **Laugalaiša**, **Gluzda** liecības) (2. sēj., 125.—127., 130.—135., 49.—52., 367.—372., 270.—273., 172., 173., 91.—93. lpp.).

Par režīmu Rīgas Centrālcietumā **Mutuls** liecināja:

«Kamerā, kas bija paredzēta 20 cilvēkiem, caurmērā uzturējās ne mazāk kā 50 cilvēku. Baroja ārkārtīgi slikti. Deva $\frac{3}{4}$ litra no cukurbiešu lapām vārītas viras, kas bija sagatavota kā skābarība lopiem un kuŗā peldēja papirosu gali, salmi, tārpi, bet dibenā vienmēr palika smilts.

Pie Rīgas Centrālcietumā toreiz pastāvošā režīma ieslodzītajiem neizbēgami pēc 2—2 $\frac{1}{2}$ mēnešiem vajadzēja nobeigties bada nāvē, kas arī tiešām notika» (5. sēj., 165.—169. lpp.).

Tas pats liecinieks, apstiprinādams ieslodzīto piekaušanas un spīdzināšanas faktus Centrālcietumā, liecināja:

«Es atceros gadījumu, kas notika 1944. gada augusta sākumā, kad mūsu kamerā ievietoja ieslodzīto **Krūmiņu**. Viņu atveda no nopratināšanas nesamaņā, jo viņam bija pārsists mīzalu pūslis. Pēc 3—4 stundām viņš kamerā nomira. III slimnīcas korpusa koridorā es redzēju cilvēku, kas gulēja bez samaņas. Sanitārs, no pašiem ieslodzītajiem, stāstīja man, ka viņš atvests no pratināšanas ar pārsistu mīzalu pūslu un salauztām ribām. Turpat koridorā viņš nomira» (5. sēj., 165.—169. lpp.).

Analogas liecības devis liecinieks **Brinkmanis** (2. sēj., 367. līdz 372. lpp.).

Par sadistiskiem «nopratināšanas» paņēmieniem liecināja liecinieks **Gluzds**:

«Nopratināmo kailu noguldīja uz sola ar seju pret zemi, pēc tam divi bendes-vācieši uzkāpa ar kājām savam upurim un bradāja to. Iebāza mutē revolvera stobru, pavēlēja sakost zobus un pēc tam izrāva revolvera stobru no mutes kopā ar zobiem. Virs aizdedzinātas sveces lika turēt roku nagus tik ilgi, kamēr tie pārņojās.

Ieslodzītie no pratināšanas atgriezās pārvērtušies līdz nepazīšanai, vienās asinīs, zilumos, apdedzināti...

Tādējādi 1942. gadā Rīgas Centrālcietumā tika nomocīti latvieši **Alfrēds Kļavs, Jansons** un citi» (2. sēj., 91.—93. lpp.; 18. sēj., 260.—276. lpp.).

Tādas pašas liecības deva liecinieks **Laugalaitis** (18. sēj., 260.—276. lpp.).

Apstiprinādams šos faktus par vācu fašistiskajām zvērībām, apsūdzētais **Jekelns** liecināja:

«Pamatojoties uz attiecīgām direktīvām no gestapo centra Berlīnē, arestētos sita, mērdēja badā, novājināja zemā temperatūrā, sasēja tiem rokas kopā ar kājām utt.» (1. sēj., 49., 52. lpp.).

Koncentrācijas nometnēs tādu pašu spīdzināšanu un mocību režīmu lietoja vēl plašākos apmēros.

Ar Valsts Ārkārtējās Komisijas aktiem un šīs lietas iepriekšējās izmeklēšanas materiāliem pierādīts, ka koncentrācijas nometnes bija «nāves nometnes», un tur valdošais režīms bija iekārtots tā, lai neviens no ieslodzītajiem nepaliktu dzīvs.

Iepriekšējā izmeklēšanā nopratinātais liecinieks **Kauliņš**, kas vācu laikā atradās Salaspils nometnē, liecināja:

«Nometnē pret ieslodzītajiem notika briesmīgas ļaundarības: lietoja spīdzināšanu, piekaušanu ar gumijas rungām, no-

šaušanu, bērnu nobendēšanu, bērnu atņemšanu mātēm, no metnē ieslodzītos spīdzināja un mocīja, uzrīdot viņiem suņus, spaidu kārtā izsūknējot ieslodzītajiem asinis, no no metnē ieslodzīto jauno meiteņu vidus pēc izlases spaidu kārtā aizsūtīja viņas uz atklātiem namiem, barakās pieaugušos ieslodzītos nobendēja ar gāzēm» (2. sēj., 131., 132. lpp.).

Lieciniece **Vība** liecināja, ka no metnē ieslodzītiem lika gulties zemē un pēc komandas «Gulties, celties, lēkāt»,— ātri piecelties. Šai laikā no metnes komandanta **Krauzes** suns plosīja ieslodzītos. Kas nevarēja piecelties, tos spārdīja kājām. No tādām mocībām katru dienu nobeidzās 15—20 cilvēku (18. sēj., 276. lpp.).

Ieslodzītie masveidīgi mira no bada un slimībām, jo uzturs bija 200 gramu maizes dienā un ½ litrs kartupeļu mizu zupas; barakas nekurināja (2. sēj., 91.—92., 105., 106., 119., 120. lpp.).

Pēc **Jekelna** norādījumiem viņam pakļautie «SD» un gestapo organi cietumos un no metnēs iznīcināja padomju pilsoņus, arī tos masveidīgi apšaujot un lietojot «gāzu automobiļus». Tas pierādīts ar aculiecinieku liecībām un Valsts Ārkārtējās Komisijas aktiem.

Pēc liecinieka **Gluzda** liecībām viņa ieslodzījuma laikā no 1941. gada 29. jūlija līdz 1942. g. 8. maijam Rīgas Centrālcietaimā nošauti vairāk nekā 15.000 cilvēku (2. sēj., 91., 93. lpp.).

To pašu liecināja liecinieki: **Kronītis, Akmens, Ivanova, Blūms, Cirītis, Kauliņš, Grugulis, Brinkmanis** (2. sēj., 125., 126., 49., 50., 119., 120., 72.—74., 172., 173., 131., 132., 105., 106., 367.—372. lpp.).

Mierīgus padomju pilsoņus masveidīgi apšāva bez izmeklēšanas un bez tiesas.

Tiesas medicīniskā ekspertīze, pamatojoties uz datiem, kas iegūti, atverot Rīgas rajonā 58 apglabāšanas vietas, pie ekshumācijas un liķu izmeklēšanas atzina:

«Kopīgais liķu daudzums ir lielāks par 300.000 cilvēku. Izmeklēšanas rezultātā, ārējas apskates ceļā un uzšķēržot liķus, medicīniskās ekspertīzes komisija konstatēja, ka laikā no 1941.—1944. g. Rīgas pilsētas rajonā vācu fašistiskie okupanti masveidīgi iznīcinājuši kara gūstekņus un civiliedzīvotājus. Padomju pilsoņu nāve iestājusies no ieroču lietošanas un nāvīgiem triecieniem ar neasiem priekšmetiem pa galvu un citām ķermeņa daļām; tāpat konstatēti spīdzināšanas fakti, par ko liecina zemādas asins izplūdumi un pārlauztas ribas. Bez tam notika masveida iznīcināšana, izsniedzot ieslodzījumu vietās pārtikas bada normu, kas izsauca strauju ieslo-

dzīto novājēšanu, pastiprināti izplatījās lipīgas slimības. Atsevišķās vietās konstatēts, ka nāve iestājusies no asfīcijas (nosmacēšanas), kas cēlusies no tā, ka padomju pilsoņi dzīvi aprakti zemē» (3. sēj., 531. lpp.).

Pie tādiem pašiem secinājumiem tiesu medicīniskā ekspertīze nonāca, izdarot eksperimentus un izmeklējot padomju pilsoņu liķus, kas aprakti Panerjaijas nometnē (Lietuvas PSR), kur tika iznīcināti vairāk nekā 100.000 padomju pilsoņu (3. sēj., 297., 299.—306. lpp.).

Mierīgu padomju pilsoņu masveida nošaušana notika arī koncentrācijas nometnēs Igaunijas PSR teritorijā (3. sēj., 284., 291.—295. lpp.).

Asinainā izrēķināšanās, ievietojot cietumos un nometnēs, ne-
taupīja arī bērnus. Viņus nošāva kopā ar vecākiem un bieži dzīvus svieda bedrēs.

Valsts Ārkārtējās Komisijas materiāli pierāda, ka tikai Latvijas teritorijā ierīkotajos cietumos vien īslaicīgās okupācijas periodā iznīcināti 6700 padomju bērnu, bet pavisam Padomju Latvijas teritorijā zvērīgā kārtā iznīcināti līdz 40 tūkstoš padomju bērnu (3. sēj., 341.—355. lpp.).

Padomju bērnu iznīcināšana notika: lietojot gāzes, nošaujot, nomērdējot badā, izsūknējot asinis, pielipinot lipīgas slimības, noindējot, bet daudzus bērnus dzīvus iesvieda bedrēs. Ar Valsts Ārkārtējās Komisijas aktiem pierādīts, ka bērniem zem ādas un taisnajā zarnā ievadīja mīzalus. Daudzus bērnus, kas atradās pie saviem vecākiem Salaspils un citās nometnēs, ar varu atņēma mātēm, vecākus nosūtīja spaidu darbos Vācijā, bet bērnus iznīcināja. Tāds liktenis piemeklēja visus bērnus, kas spaidu kārtā bija aizdzīti no okupētajiem rajoniem.

Piespiedu asins izsūknēšanas operācijas Salaspilī izdarīja līdz 12.000 bērniem, no kuriem vācu hospitāļu vajadzībām ieguva vairāk nekā 3500 litru asiņu.

Nataša **Lemešenoka**, viena no meitenēm, ko izglāba Sarkanā Armija, liecināja:

«Pēc nedaudzām dienām zaldāti visus grupās izdzina no barakām un veda pāri sētai uz slimnīcu. Tur mūs nostādīja rindā. Aņu es turēju rokās. Mēs nezinājām, ko ar mums darīs. Pēc tam atnāca liels un dusmīgs vācu ārsts un kāds cits vācietis. Es neredzēju, ko viņi dara rindas galā, bet piepeši kāda meitene sāka raudāt un kliegt, bet doktors daudzja kājām. Kad piegāju viņam tuvāk, redzēju, ka viņš iedur meitenēm un zēniem rokā pie elkoņa gaļu adatu un pa caurulīti, kas savie-

nota ar resnu cauruli, ņem asinis. No katra no mums viņš ņēma pilnu caurulīti asiņu. To ieraudzījusi, arī es sāku raudāt un kliegt. Man bija ļoti bail. Kad pienāca mana kārta, doktors izrāva no manām rokām Aņu un nolika uz galda. Doktors iedūra man rokā adatu un, paņēmis pilnu caurulīti asiņu, palaida mani un sāka ņemt asinis māsiņai Aņai. Es sāku raudāt un kliegt. Vācietis paskatījās uz mums un kaut ko teica. Mēs nesapratām, bet zaldāts, kas stāvēja blakus, iesmējās un teica krieviski: «Ārsta kungs saka, lai jūs neraudot. Meitene tik un tā nomirs, bet šā no viņas būs kaut kāds labums». Pēc dienas mūs no jauna aizveda pie ārsta un atkal ņēma asinis. Atceros, ka četras reizes nedēļā mūs veda pie ārsta un ņēma asinis. Drīz Aņa barakā nomira. Mums visas rokas bija vienos dūrienos, visi slimoja, mums reiba galva. Katru dienu mira zēni un meitenes» (3. sēj., 345. lpp.).

Vairāk nekā 8000 bērnu, sākot ar zīdaiņiem un vecāki, tika pēc **Jekelna** pavēles nogalināti, likvidējot Rīgas geto.

Tādas pašas zvērības pret padomju bērniem, darbotamies pēc **Jekelna** pavēles, fašisti pastrādāja ne tikai Rīgā, bet arī Daugavpilī, Rēzeknē, Jelgavā un citās Latvijas PSR pilsētās, kā arī Igaunijas PSR un Lietuvas PSR (1. sēj., 23.—26., 299., 300. lpp.; 2. sēj., 131., 132., 376., 377., 424., 425. lpp.; 3. sēj., 341.—355., 297., 301.—306. lpp.).

Neaprobežodamies ar to, vācu fašistiskie barbari tirgojās ar bērniem, pārdodami viņus verdzībā vietējiem budžiem par 9 līdz 15 okupācijas markām mēnesī, par ko 1943. g. 10. martā vietējā fašistiskajā laikrakstā «Tēviņa» Nr. 58 bija publicēts sludinājums.

Izmeklējot atrasto «Ostlandes» sociālā departamenta kartotēkas daļu, pierādīts, ka fašistiskās varas iestādes pārdeva verdzībā budžu saimniecībām 2200 bērnu, sākot ar 4 gadu vecumu. Faktiskais pārdoto bērnu daudzums ir apmēram 5000 cilvēku, no kuŗiem pēc tam verdzībā uz Vāciju aizdzīti apmēram 4000 cilvēku (3. sēj., 348.—350. lpp.).

Mierīgo padomju iedzīvotāju masveida iznīcināšanu apsūdzētais **Jekelns** izdarīja ar sev padoto policijas organu «SS» palīdzību, kā arī ar soda ekspedīcijām, kuŗas organizēja it kā cīņai pret partizānu kustību.

Šo soda ekspedīciju darbības laikā iznīcināja sādžas un ciemus, iedzīvotājus sadedzināja dzīvus, nošāva, ieslodzīja nometnēs un tūkstošiem aizdzina uz katorgu Vācijā.

1942. g. 4. janvārī tika iznīcināts Audriņu ciems Rēzeknes apriņķī, bet tā iedzīvotāji pa daļai iznīcināti, pa daļai arestēti

un ieslodzīti Rēzeknes cietumā, kur viņus pēc tam tāpat nošāva (3. sēj., 390. lpp.; 2. sēj., 271., 272. lpp.).

1942. g. septembrī **Jekelns** it kā cīņai pret padomju partizāniem organizēja soda ekspedīciju pret mierīgiem padomju pilsoņiem Baltkrievijā.

Šai operācijā, kas notika Minskas, Logoiskas, Pleščanicas, Borisovas, Naliboku, Baranoviču rajonā, piedalījās «SS», «SD» policijas daļas un vienības un žandarmērija. Šīs ekspedīcijas laikā tika nodedzināts daudz apdzīvotu vietu, iznīcināts daudz mierīgu padomju pilsoņu.

No 1943. g. februāra līdz aprīlim **Jekelns** ar viņam padotajām «SS» un «SD» daļām izdarīja soda ekspedīciju pret mierīgiem padomju pilsoņiem Sebežas-Rēzeknes-Novosokolņiku-Veļikije Luku-Neveles-Daugavpils-Drīsas-Idricas-Polocckas rajonos. **Jekelns** pavēlēja viņam padotajam karaspēkam «iztīrīt no mierīgiem iedzīvotājiem Osvejas ezera rajonu un nodedzināt visas apdzīvotas vietas.» — tas arī tika izdarīts.

Par izrēķināšanās apmēriem liecina lietai pievienotais sociālā departamenta dokuments, no kura redzams, ka pēc soda ekspedīcijas no norādītajiem rajoniem aizdzīti un ieslodzīti Salaspils nometnē vairāk nekā 1000 bērnu, kas bija palikuši bez pajumtes un vecākiem.

1943. g. rudenī apsūdzētais **Jekelns** veica lielu soda ekspedīciju pret mierīgiem padomju pilsoņiem Idrīcas-Sebežas-Polocckas rajonā.

Šo un citu soda ekspedīciju darbības laikā tika iznīcināts milzīgs daudzums ciematu un māju, dzīvi sadedzināti un nošauti daudzi padomju pilsoņi, bet dzīvus palikušos aizdzina uz Vāciju vai arī ieslodzīja nometnēs. Visu īpašumu un lopus šais rajonos nolaupīja vācu karaspēks. (**Jekelna** liecība no 1945. g. 27. XII, liecinieku **Abersona, Terentjeva, Vaisiga, Šarloka, A. Viņņa, Šneidera, Didrichsona, Mutuļa un Noimaņa** liecības). (1. sēj., 85., 94., 189.—202., 219., 302.—304. lpp.; 2. sēj., 201. līdz 204., 222.—224., 272., 177., 178., 355., 356., 335.—337., 246.—250., 306.—314. lpp.).

Sākot ar 1943. g., **Jekelns** un viņam padotie «SD» un gestapo organi arestēja kara gūstekņus, spīdzināja viņus, mocija, apšāva bez izmeklēšanas un tiesas.

Kara gūstekņi tika turēti **Jekelnam** padotajās koncentrācijas nometnēs, sevišķi Salaspilī, kur viņus tāpat kā civiliedzīvotājus masveidīgi iznīcināja, spīdzināja un mocija.

Jekelnam padotie policijas organi aizturēja un nošāva bez izmeklēšanas un tiesas no nometnēm izbēgušos kara gūstekņus.

Jekelna vainu ļaundarībās, kas pastrādātas pret padomju kara gūstekņiem, tāpat apstiprina rinda oficiālu dokumentu, kas iegūti policijas arhīvos pēc vācu karaspēka padzišanas no Baltijas (1. sēj., 95., 96., 124., 125., 199., 305. lpp.; 2. sēj., 51., 131., 15.—17., 204.—206., 6., 7., 92., 93., 200., 260., 368. lpp.; 3. sēj., 44.—46., 471.—504., 467.—470. lpp.).

Sevišķi zvērīgi **Jekelns** saskaņā ar **Himlera** dotajām instrukcijām iznīcināja ebrēju tautības padomju pilsoņus, sadzītus Rīgas un citos geto, kā no Rīgas, tā arī citiem rajoniem (1. sēj., 23.—41., 218., 219., 273.—275., 300., 301. lpp.; 2. sēj., 193.—201., 97.—104., 379.—396. lpp.; 3. sēj., 1.—11., 36., 200., 413.—429. lpp.).

Sākot ar 1941. g. novembra beigām, pēc **Jekelna** pavēles visā Baltijā sākās ebrēju masveida nošaušana. To izdarīja «SD» un gestapo organi.

Daudzos gadījumos masveida nošaušanā piedalījās **Jekelns**, šaujot arī pats (**Jekelna** liecība no 1945. g. 14. XII un liecinieka **Blaška** liecība) (3. sēj., 22.—35. lpp.).

Nopratināšanā 1945. g. 14. XII **Jekelns** liecināja:

«Man grūti pateikt precīzu Rīgas geto nošauto ebrēju skaitu, bet varu droši teikt, ka tas nav mazāks par 20—25 tūkstošiem. ... Visus ebrējus, ko turēja geto, nošāva, izņemot nedaudzus, ko sūtīja darbā dažādās saimnieciskās iestādēs».

1941. gada novembra beigās vācu policija un «SD» karaspēks izlasīja no visiem geto iedzīvotājiem 4500 visvairāk darba spējīgo cilvēku, bet visus pārējos geto iedzīvotājus, vairāk nekā 30.000 cilvēku, 1941. g. 30. novembrī un 7. decembrī nošāva.

Sievietes, sirmgalvjus un bērnus nostādīja kolonās un apsardzībā veda uz Rumbulas mežu. Kas pretojās un nespēja paiet, tos turpat geto ielās nošāva. Visas geto ielas bija noklātas sieviešu, sirmgalvju un bērnu liķiem.

Nogalināto liķus savāca speciāla komanda un apraka ebrēju kapos.

1941. g. 8. decembrī smagajās automašīnās no geto bērnu slimnīcas Ludzas ielā aizveda uz Rumbulas mežu un nošāva visus slimos bērnus (3. sēj., 245.—249. lpp.).

Pirms nošaušanas visus izgērba, pie kam virsējos apgērba gabalus, veļu un apavus nolika atsevišķi. Pēc tam nošauto apgērbu un apavus smagajās automašīnās aizveda, vēlāk šķiroja, dezinficēja un sūtīja uz Vāciju.

Ebrēju tautības iedzīvotāju masveida nošaušana notika arī citās vietās no 1942. līdz 1944. g.

Tādām pašām zvērīgām metodēm iznīcināja ebrēju tautības padomju pilsoņus, tai skaitā arī bērnus, Lietuvas un Igaunijas PSR.

Liecinieku liecības šādi attēlo nošaušanas ainu fortā Nr. 9 Kaunā:

«Uz fortu Nr. 9 atvestos cilvēkus pa grupām pieveda pie bedrēm un apšāva ložmetējiem un automātiem. Apšaušanas laikā izcēlās neiedomājamas vaimanas. Laiku pa laikam bija dzirdami saucieni pēc palīdzības. Pirms nošaušanas ļaudis izgērba, viņiem novilkta virsējos apgērba gabalus un apakšveļā ar rungām dzina pie bedrēm. Nošauto bija tik daudz, ka viņu apgērbu kaudzi varēja saredzēt tālu aiz forta robežām» (3. sēj. 301.—303., 102.—104. lpp.).

Par Rīgas geto likvidēšanu **Jekelns** ziņoja **Himleram**, kas viņa rīcību atzina par pareizu un paziņoja, ka «Ostlandē» ieradīsies jaunas partijas ebrēju tautības iedzīvotāju no Vācijas un okupētajām zemēm, kurus tāpat nepieciešams iznīcināt (1. sēj. 27.—29. lpp.).

Kā pierādīts izmeklēšanā, no Polijas, Čehoslovākijas, Austrijas, Beļģijas, Holandes un citām okupētajām zemēm visā okupācijas laikā ieradās ešeloni ar ebrējiem no Rietumeiropas zemēm, un viņus tikpat zvērīgām metodēm iznīcināja Rīgā, Salaspilī un Lietuvā — Panerjajais un citos rajonos.

Kopīgais ebrēju tautības ārzemju pavalstnieku skaits, kas iznīcināts pēc **Jekelna** norādījumiem «Ostlandes» teritorijā, ir vairāk nekā 200.000 cilvēku (apsūdzētā **Jekelna** liecība no 1945. g. 14. XII, **Bekinga** liecība no 1945. g. 23. XII un liecinieku **Ädlera**, **Galpernasa**, **Leva** liecības) (1. sēj., 28., 49., 50., 273.—278. lpp.; 2. sēj. 97.—104. lpp.; 3. sēj. 1.—11., 96.—112., 133.—135. lpp.).

Līdz tam, kad **Jekelns** ieradās Baltijā, pēc viņa pavēlēm Ukrainā iznīcināja ap 200 tūkstoš ebrēju tautības padomju pilsoņu.

«SS» un policijas priekšnieks Baltkrievijā «SS» obergrupenfīrers fon **Dem-Bachs** ziņoja **Jekelnam**, ka tikpat liels skaits ebrēju tautības pilsoņu iznīcināts arī Baltkrievijas PSR teritorijā (1. sēj. 29.—30. lpp.; 2. sēj. 160., 161. lpp.).

Visu iznīcināto ebrēju tautības padomju pilsoņu īpašumu un dārglietas nolaupīja vācu bandīti.

Pēc **Jekelna** pavēles, ko viņš deva, pamatojoties uz **Kaltenbrunera** norādījumiem, tāpat iznīcināja visus čigānu tautības padomju iedzīvotājus, kas dzīvoja Latvijas, Lietuvas, Igaunijas

teritorijā, kā arī daudz tūkstošu poļu, kas dzīvoja Lietuvā (**Jekelna** liecība no 1945. g. 22. XII) (1. sēj., 64., 67., 219., 302. lpp.; 2. sēj. 423. lpp.; 5. sēj. 417.—423. lpp.).

Pēc **Jekelna** pavēles viņam padotie «SD» un gestapo organi Latvijas, Lietuvas, Igaunijas un Baltkrievijas teritorijā, nošaujot un ievadot zem ādas indi, iznīcināja visus slimos, kas ārstējās psihiatriskajās slimnīcās.

Dokumenti par šo ļaundarību atrasti **Jekelnam** padotā «SD» un drošības policijas priekšnieka Latvijā lietās (1. sēj., 64.—66., 219., 302. lpp.; 2. sēj. 49.—71., 405., 110., 205. lpp.; 3. sēj. 196.—200. lpp.).

Pēc **Jekelna** un viņam padoto «SD» un gestapo organu norādījumiem Padomju Baltijā pakļāva sterilizācijai simtiem sieviešu, kas sastāvēja jauktā laulībā (**Jekelna** liecība no 1945. g. 31. XII un 1946. g. 4. I un liecinieku **Brieža, Vītiņa, Jodberga, Pļavenieka** liecības, Valsts Ārkārtējās komisijas Latvijā akti) (1. sēj. 165., 219., 302. lpp.; 2. sēj. 411.—415., 397.—402., 416.—421. lpp.; 3. sēj. 431.—440. lpp.).

Juzdami, ka neizbēgami un drīz būs jāatbild par pastrādātajām zvērībām, gestapo un «SD» organizēja mēģinājumus iznīcināt savu drausmīgo ļaundarību pēdas.

Pēc **Jekelna** liecībām 1944. gada janvārī Rīgā ieradās gestapo līdzstrādnieks **Plobels** ar **Himlera** pavēli izrakt un sadedzināt nošauto mierīgo padomju pilsoņu liķus uz laiku okupētajā padomju teritorijā.

No šā brīža un jau agrāk visā okupētajā teritorijā «SD» un gestapo organi masveida apšaušanas vietās liķus izraka un dedzināja.

Atrakšanai un dedzināšanai ņēma no cietumiem un noņemtiem apcietinātos, kuņģus pēc tam pašus nošāva un sadedzināja (1. sēj. 31. lpp.; 2. sēj. 15. lpp.; 3. sēj. 37., 316., 323. lpp.).

Apsūdzētais **Jekelns** ar viņam padoto policijas organu palīdzību organizēja tūkstošiem padomju pilsoņu aizdzīšanu verdzībā uz Vāciju.

Pilsētās policija periodiski izdarīja masveidīgus arestus, ko pavadīja vardarbība un to pilsoņu nošaušana, kas izvairījās no aizdzīšanas vācu verdzībā.

Pirms vācu fašistiskā karaspēka padzīšanas pēc karaspēka ziemeļu grupējuma virspavēlnieka **Sernera** pavēles izdarīja mierīgu padomju pilsoņu masveida tvarstīšanu. Tā notika ar apsūdzētajam **Jekelnam** padotās policijas aktīvu līdzdalību, un tajās lietoja vardarbību, ķēra pilsoņus ielās, veikalos, dzīvokļos. Kas pretojās, tos nošāva.

Pēc tvarstīšanas, kas notika 1944. gada septembrī Rīgā un citās Latvijas pilsētās, uz Vāciju aizdzina līdz 50.000 cilvēku (1. sēj. 64., 66.—78., 219., 302., 303., 234. lpp.; 2. sēj. 78.—81., 163., 164., 203., 284., 376., 368., 369. lpp.; 3. sēj. 13., 120., 201.—209., 215., 219., 220., 241., 264., 273., 326., 330.—333., 334.—339., 399., 406.—409. lpp.).

Apsūdzētais **Jekelns** ar viņam padoto policijas organu palīdzību spaidu kārtā mobilizēja civiliedzīvotājus aizsardzības ierīču celšanas darbiem vācu armijas vajadzībām, piespiezdams katorgas apstākļos strādāt pat sirmgalvjus un bērnus. Personas, kas izvairījās no darba, nošāva vai ieslodzīja nometnēs (3. sēj. 203. lpp.).

Ar izmeklēšanas materiāliem pierādīts, ka **Jekelns** un viņam padotie organi piedalījās rūpniecības uzņēmumu un lauksaimniecības izlaupīšanā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR, kā arī rūpniecību iekārtu, mākslas, vēstures un zinātnes vērtību aizvešanā. Bēgot no Rīgas, **Jekelns** personīgi izveda vairākas automašīnas ar salaupītām vērtībām (1. sēj. 69., 70., 175., 176., 219., 226., 234., 235., 302. lpp.; 2. sēj. 202., 203., 283. lpp.; 3. sēj. 13., 14., 225., 217., 243., 227.—289., 291., 298.—299. lpp.).

Apsūdzētais **Rufs** 1944. gada aprīļa pirmajās dienās ģenerālmajora dienesta pakāpē tika iecelts par Rīgas kara komandantu, bet pēc vācu padzišanas no Rīgas no 1944. g. 14. X līdz 24. X bija Ventspils pilsētas komandants.

1944. g. jūlijā sakarā ar frontes līnijas tuvošanos apsūdzētajam **Rufam** tika nodota visa vara pilsētas teritorijā, tai skaitā arī vara pār visiem sauszemes, gaisa un jūras spēkiem, policiju, «SS» karaspēku un civilo administrāciju, par ko tika publicēta pavēle (4. sēj. 15.—19., 33.—35., 53.—57., 107.—110., 246.—250., 270., 271., 341.—342. lpp.; 5. sēj. 45., 64., 80., 88., 138. lpp.).

Lai uzceltu vācu aizsardzības nocietinājumus ap Rīgu, **Rufs** piespiedu kārtā dzina šajos darbos mierīgos iedzīvotājus, to skaitā sievietes un pusaudžus, gan ar vietējās administrācijas palīdzību, gan ar masu tvarstīšanām, kad visus darba spējīgos iedzīvotājus ķēra uz ielām, mājās, veikalos, bet tos, kas izvairījās, piekāva un nošāva.

To apstiprina liecinieku liecības un oficiālie paziņojumi par nošaušanām, kas ievietoti fašistiskās avīzes «Tēvija» 1944. gada 21. augusta numurā (4. sēj. 34., 144.—150., 196.—199., 223., 224., 271., 274., 276., 301.—304., 318.—322., 364., 365. lpp.; 5. sēj. 2., 14., 18.—22., 33.—35., 45., 52., 88., 89., 102.—105., 106., 107., 109., 110., 120., 126., 127., 139., 140., 160., 176., 187., 188., 254. lpp.).

Pārkāpjot starptautiskās konvencijas, nocietinājumu celšanas darbos spaidu kārtā dzīti arī kaŗa gūstekņi (4. sēj. 224., 303., 365. lpp.; 5. sēj. 140., 141., 256., 257. lpp.).

Apsūdzētais **Rufs** izdevis un realizējis pavēli nošaut padomju pilsoņus par tā saukto vācu pavēlniecības pasākumu «sabotāžu».

1944. gada oktobra sākumā **Rufs** kopīgi ar apsūdzēto **Jekelnu** divas reizes organizēja Rīgā masu tvarstīšanas, kuŗās piedalījās kaŗaspēks un policija, lai saķertu padomju pilsoņus un aizdzītu tos vācu verdzībā.

Cilvēkus ķēra ielās un dzina uz ostu; tos, kas pretojās, piekāva un nošāva, mazus bērnus pameta likteņa varā. Dažās ielās policija un komandantūras kaŗaspēka daļas mediĶa padomju cilvēkus ar suņiem.

Šo tvarstīšanu rezultātā vācu verdzībā aizdzina vairākus desmit tūkstošus mierīgo Rīgas padomju pilsoņu.

Minētos apstākļus savās liecībās apstiprina liecinieki **Hartmanis, Vilde, Zibers, Bekers, Klemans, Purvīts, Knests, Cirklers** un apsūdzētie **Rufs** un **Jekelns** (4. sēj., 91.—93., 111.—118., 222., 223., 251.—258., 270.—274., 330., 342.—344., 336. lpp.; 5. sēj., 2., 13., 14., 33., 34., 45., 46., 52., 65., 77., 78., 81., 82., 90., 120., 126., 127., 139., 140., 160., 163., 177., 178., 196.—200., 261.—264., 265. lpp.).

Tādām pašām zvēribām un varmācībām bija padoti padomju bērni.

Liecinieks **Lācis**, bijušais Latvijas ģenerālapgabala sociālā departamenta direktors, liecināja:

«1944. gada oktobra pirmajās dienās pēc Rīgas kaŗa komandanta ģenerāļa **Rufa** pavēles ar varu aizvesti no Majoru un Rīgas bērnu namiem ap 330 bērnu, sākot ar zīdaiņiem un līdz 4 gadu vecumam. Pēc **Rufa** pavēles viņa zaldāti ar automašīnām piebrauca bērnu namam, salika bērnus mašīnā un aizveda uz Rīgas ostu. Es personīgi redzēju, kā vācu zaldāti svieda bērnus uz oĶlēm tvaikoņa bunkurā; kad šis bunkurs bija piepildīts, tvaikonis aizbrauca nezināmā virzienā» (5. sēj. 98., 99. lpp.).

To apstiprina arī liecinieku **Upmaņa, Vitiņa** un **Mutuļa** liecības un VĀK akts (5. sēj. 153., 154., 158., 159., 196.—203., 265., 267. lpp.).

Dažas dienas pirms vācu kaŗaspēka izdzīšanas no Rīgas **Rufs** izdeva pavēli par Rīgas izpostīšanu. Komendantam **Rufam** piedalītās vācu armijas sapieŗu un citas daļas izpostīja valsts elektrorūpniecību «VEF», valsts vagonu rūpniecību «Vairogs», gumijas

izstrādājumu rūpnīcu «Kvadrāts», saplākšņu fabriku, cementa rūpnīcu, Rīgas valsts elektrostaciju, visas ostas ierīces, dzelzceļa un pontonu tiltu, ūdenssūkņu staciju, gāzes fabriku, pastu, telegrafu, telefonu, radiostaciju, Rīgas dzelzceļa mezglu, 13 viesnīcas, 65 skolas, Rīgas valsts bibliotēku, kas dibināta 1524. gadā, bijušās amatnieku biedrības telpas ar lielāko koncertzāli, 2346 dzīvojamās mājas, tanī skaitā veselus māju kvartālus, kas celti 15.—17. gadsimtenī, un citus rūpniecības un kultūras objektus (4. sēj. 35., 36., 77., 79., 167.—171., 220.—222., 330.—333., 365., 366. lpp.; 5. sēj. 14., 15., 35., 46., 53., 65., 78., 89., 121., 128., 141., 161., 177., 178., 194.—196., 206., 208., 209.—211., 212.—221., 222., 223., 234.—255., 292. lpp.).

Bez minētajiem postījumiem ļoti daudziem rūpniecības uzņēmumiem, kultūras un sadzīves iestādēm, kā arī zem dzīvojamām mājām bija paliktas mīnas; to uzspridzināšanu novērsa tikai Sarkanā Armija, strauji izdzīdama vācu fašistu karaspēku no Rīgas (4. sēj. 170., 171., 222. lpp.; 5. sēj. 225.—228., 229.—231. 232. lpp.).

Pēc **Rufa** norādījumiem vācieši izlaupījuši un izveduši lielu daudzumu rūpniecības uzņēmumu iekārtu un citu materiālo, vēsturisko un kultūras vērtību (4. sēj. 149., 150., 224., 275., 277., 366. lpp.; 5. sēj. 65., 66., 77., 82., 83., 108., 109., 194.—196., 206.—221., 234.—252., 269.—289., 292. lpp.).

Apsūdzētais Dižons fon **Montetons** kā 86. kājnieku divīzijas 167. kājnieku pulka komandieris 1941. gada beigās, atkāpjoties Lotošino rajonā no Grodņas ciema un tālāk uz Rževu, realizēdams hitleriskās valdības direktīvu par «nāves joslas» radīšanu, deva pavēli viņam padotajām karaspēka daļām iznīcināt visas apdzīvotās vietas pulka atkāpšanās ceļā.

Izpildot šo pavēli, 167. pulka kareivji nodedzināja vairāk nekā 50 ciemu un sādžu Maskavas un Kaļiņinas apgabalā, iedzīvotāju mantu izlaupīja, bet iedzīvotājus iznīcināja vai aizdzina vācu verdzībā (12. sēj. 17., 40.—42., 193.—215. lpp.; 13. sēj. 27., 169.—172., 179.—197. lpp.).

No 1942. gada oktobra līdz 1944. gada augustam **Montetons**, komandēdams 391. divīziju (sākumā lauku apmācības, vēlāk apsardzības), it kā cīnīdamies pret partizānu kustību, izrēķinājis ar mierīgiem padomju pilsoņiem no sākuma gar Daugavpils-Polockas-Vitebskas-Smoļenskas dzelzceļa līniju, bet vēlāk Molodečno, Krūlevščizno un Gļemboku stacijas rajonā.

1942. gada decembrī un 1943. gada janvārī un februārī ar 391. lauku apmācības divīzijas apakšvienību piedalīšanos stacijas Šumilino rajonā sarīkoja soda ekspedīciju. Šī ekspedīcija

pārvērta visu rajonu par nāves joslu; sirmgalvjus, sievietes un bērnus apšāva; darba spējīgos iedzīvotājus aizdzina katorgā uz Vāciju; visu īpašumu izlaupīja un iznīcināja.

Kozodoi sādžā 391. divīzijas kareivji nošāva 16 cilvēkus — sievietes un bērnus; kareivji izvaroja un pēc tam nogalināja nepilngadīgās meitenes. Beloje sādžā nošāva 100 cilvēkus un sādžu kopā ar nošautajiem iedzīvotājiem nodedzināja. Sosino sādžā nošāva vairāk nekā 50 cilvēku; Gluchoje sādžas smēdē sadedzināja 52 cilvēkus — sievietes un bērnus; iznīcināja Koimnegas sādžu, 14 vietējos iedzīvotājus nošāva, pārējos aizdzina.

Sai pašā periodā Polockas rajonā 391. divīzijas daļas iznīcināja 60 sādžas un, nošaujot, pakarot, dzīvas sadedzinot, iznīcināja 83 mierīgo pilsoņu ģimenes.

1943. gada aprīlī Polockas rajona, Vasiļjevas ciema padomes zemniecās dzīvojošos iedzīvotājus sadzina vienā zemniecā un to kopā ar ļaudīm uzspridzināja. Tai pašā laikā daļu iedzīvotāju aizdzina uz Zaborjes sādžu, un tur tos dzīvus sadedzināja šķūnī (13. sēj. 48.—59., 255.—262. lpp.; 12. sēj. 182. lpp.).

1944. gada pavasarī pēc apsūdzētā **Montetona** pavēles 391. apsardzības divīzijas darbības zonā tāpat nodedzinātas sādžas un ciemi, nošauti, zaimoti un aizdzīti verdzībā uz Vāciju mierīgie padomju pilsoņi, bet iedzīvotāju, valsts uzņēmumu, iestāžu un kolchozu manta iznīcināta un izlaupīta.

1944. gada aprīlī **Montetons** pavēlēja apšaudīt ar bruņotā vilciena lielgabaliem apdzīvotas vietas Porofjanovas stacijas rajonā; rezultātā pilnīgi iznīcināta viena sādža (licinieka **Vaina** liecība. 13. sēj. 26.—47. lpp.).

1944. gada maijā un jūnijā pēc **Montetona** pavēles Kriviču stacijas rajonā nodedzināti 6 ciemi: Morgi, Rusaki, Kriviči, Stažinki, Zamoščeje, Svatki, — tikai par to, ka šo ciemu iedzīvotājus turēja aizdomās par sakariem ar partizāniem (**Montetona** liecība 1946. gada 8. I; 12. sēj. 48.—52. lpp.).

1944. gada jūnijā Kriviču stacijas rajonā 391. apsardzības divīzijas apakšvienību nosūtīja meklēt partizānus. Partizānus neatradusi, apakšvienība, rikodamās pēc **Montetona** pavēles, izrēķinājās ar mierīgiem iedzīvotājiem. Aplaupījuši vietējos iedzīvotājus, kareivji aizdedzināja sādžu, apšāva tos iedzīvotājus, kuņģi centās bēgt; daudzi pilsoņi sadega savās mājās.

Pēc licinieka **Šeifera** liecībām Molodečno rajonā tādā veidā iznīcinātas ne mazāk kā 8—10 sādžas (13. sēj. 1.—25. lpp.).

Bez jau minētajām, pret mierīgiem padomju pilsoņiem vērstajām soda ekspedīcijām 391. lauku apmācības (vēlāk apsardzības) divīzija līdzīgas zvēriskas izrēķināšanās sarīkoja arī citās

vietās dažādos apmēros, un visas tās bija zvēriskuma un varmācību pilnas; mierīgos padomju pilsoņus apšāva, sādžas iznīcināja un izlaupīja (13. sēj. 1.—47., 129.—144., 233.—248. lpp.).

1944. gada jūlijā 391. apsardzības divīziju sagrāva Sarkanā Armija. Atkāpdamies ar divīzijas atliekām, **Montetons** atkāpšanās ceļā no Ģļemboku stacijas, kur bija dislocēties divīzijas štābs, pavēlēja iznīcināt dzīvojamās ēkas, skolas, klosterus un rūpniecības objektus (12. sēj., 183. lpp.; 13. sēj. 26.—47., 233. lpp.).

1944. gada augustā, pirms atkāpšanās no Kauņas, pēc **Montetona** pavēles tika sagrauti rūpniecības uzņēmumi, 2 spēkstacijas, 2 radiostacijas, pilsētas ūdenssūkņu stacija, dzelzceļa tunelis, tilti un citas celtnes (12. sēj. 83. lpp.; 13. sēj. 26.—47. lpp.).

1944. gada oktobrī **Montetonu** iecēla par Liepājas cietokšņa komandantu, un viņš atradās Liepājā līdz Vācijas kapitulācijai.

Būdams Liepājas cietokšņa komandants, **Montetons** izdeva pavēli par padomju pilsoņu aizdzīšanu uz Vāciju ar varu. Izpildot šo pavēli, pilsētā sarīkoja masu tvarestīšanas un aizdzina no Liepājas visus vietējos iedzīvotājus, atskaitot nelielu daudzumu, ko spaidu kārtā nodarbināja pie vācu armijas aizsardzības nocietinājumiem.

Pēc **Montetona** personīga atzinuma, pēc viņa pavēles no Liepājas aizdzīti vairāk nekā 22.000 padomju pilsoņu, no kuriem 12.000 tūlīt nosūtīti uz Vāciju. Uz Vāciju aizdzīto Liepājas iedzīvotāju mantu izlaupīja vācu kaŗaspēks (**Montetona** liecība 1946. gada 8. I; liecinieku **Vaina, Blūma, Helshaimera, Kerclera** liecības) (12. sēj. 183. lpp.; 13. sēj. 26.—47., 83.—108. lpp.).

Šai periodā pēc **Montetona** pavēles vietējie civiliedzīvotāji ar varu dzīti darbos pie aizsardzības nocietinājumiem vācu armijai, piedraudot izrēķināties.

Sievietes, 12—14 gadu vecus bērņus, 60 gadīgus sirmgalvjus ar varu spieda strādāt smagos zemes darbus.

Kas nespēja strādāt, tiem nedeva pārtiku. Kas izvairījās no darba, no tiem daļu nosūtīja uz Vāciju, daļu ieslodzīja cietumā (liecinieku **Blūma, Helshaimera, Bema, Kirchnera, Eiliņa, Kerclera** un apsūdzētā **Montetona** liecības 1946. gada 8. I) (12. sēj. 183. lpp.; 13. sēj. 83.—108., 145.—152., 162.—168., 217.—221. lpp.).

Montetonam padotajā cietumā, kur turēja arestētos, lietoja spīdzināšanu un kropļošanu, ieslodzītos sita gumijas nūjām, pipkām, lietoja elektrisko strāvu, spārdīja kājām utt. **Montetons**, apmeklējams šo cietumu, pamudināja uz šīm zvērībām (liecinieka **Freimaņa** liecība) (13. sēj. 157.—161., 220. lpp.).

Montetonam padotie sodīšanas organi izdarīja padomju pilsoņu masu arestus.

Montetons deva pavēli nošaut pilsoņus un apstiprināja padomju kara gūstekņiem «piespriestos» nāves sodus.

1945. gada februārī **Montetons** apstiprināja garnizona tiesas piespriesto nāves sodu padomju kara gūsteknim par to, ka tas, būdams izsalcis, iekraušanas darbu laikā paņēmis sevniecīgu produktu daudzumu.

1945. gada martā **Montetons** pavēlēja nošaut 3 kara gūstekņus (liecinieka **Staltera** liecība, 13. sēj. 61. lpp.).

Bez tam 1945. g. februārī **Montetons** apstiprināja spriedumu ieslodzīt cietumā 10 padomju kara gūstekņus, kas, būdami izsalķuši, pie iekraušanas darbiem ostā paņēmuši sev pārtikas produktus (**Montetona** liecība 1945. g. 29. II) (12. sēj. 81.—82. lpp.).

Sai pašā periodā **Montetonam** padotā žandarmērija nošāva 20 arestētus padomju pilsoņus (**Montetona** liecības 1945. g. 29. XII un 1946. g. 8. I) (12. sēj. 183. lpp.).

Montetons un viņam padotās personas izlaupīja un izveda uz Vācijas rūpniecības uzņēmumu iekārtas un citas Liepājas pilsētas vērtības, tai skaitā lokomotīvu remontu darbnīcu, lokomotīvu depo, cukurfabrikas, «Jupitera» fabrikas, gaļas kombināta, mucu fabrikas, apavu fabrikas, enerģētikas kombināta, sērkočiņu fabrikas, «Sarkanā Metalurga» rūpniecības, ādu fabrikas un citu uzņēmumu ierīces (**Montetona** liecība 1946. g. 8. I un liecinieku **Gaugaļa**, **Nazarova**, **Vekšinas**, **Spaļenka**, **Eidiņa** liecības un Valsts Ārkārtējās Komisijas akti) (12. sēj. 225.—271. lpp.; 13. sēj. 110.—124., 153.—156., 217.—221. lpp.).

Pēc **Montetona** pavēles bija paliktas mīnas un uzspridzināšanai sagatavoti 28 svarīgākie Liepājas pilsētas objekti, tanī skaitā Liepājas tirdzniecības osta, elektrostacija, gāzes fabrika u. c., bet uzspridzināt tos vācieši nepaspēja (12. sēj. 106.—109., 272.—276. lpp.).

Apsūdzētais fon **Ditfurts**, komandēdams 403. apsardzības divīziju, 1941. gada jūlija sākumā organizēja Lietuvas un Baltkrievijas teritorijā lauku un vietējās komandantūras ar slepeno lauku policiju (GFP) Viļņā, Alitusā, Svencjānos, Grodņā, Gļembokos, Lidā, Vileikos un Molodečnā un uzturējās šai rajonā līdz 1941. gada septembra sākumam.

Ar Valsts Ārkārtējās Komisijas aktiem, liecinieku liecībām, dokumentiem un citiem iepriekšējās izmeklēšanas materiāliem noskaidrots:

Pēc fon **Ditfurta** tiešā rīkojuma viņam padotās komandantūras, slepenā lauku policija un apsardzības nodaļas Lietuvas un

Baltkrievijas okupētājās teritorijās 1941. gada jūlijā un augustā, pamatojoties uz cīņu pret «polītiski neuzticamiem», izķēra visus vīriešu kārtas iedzīvotājus no 18 līdz 50 gadiem un kā kara gūstekņus nosūtīja uz speciāli šim nolūkam nodibinātām nometnēm (14. sēj. 46., 47., 48., 62., 63., 225. lpp.).

Komandantūras apsardzības nodaļas, rikodamās pēc **Ditfurta** pavēles, izdarīja pilsoņu, pirmkārt, padomju aktīva, masu arestus, aizveda arestētos uz mežu, kas atradās Panerjaijas stacijas tuvumā, 8 km no Viļņas, un tur nošāva (14. sēj. 62., 63., 225. lpp.; 15. sēj. 23.—27., 44.—51., 56.—58., 65.—68., 154.—156. lpp.).

Jau ar pirmajām Viļņas pilsētas vācu okupācijas dienām apsūdzētais **Ditfurts** organizē koncentrācijas nometni Sarkanās Armijas karavīru ģimenes locekļiem, kas nebija paspējuši evakuēties uz Padomju Savienības aizmuguri. Šais nometnēs ieslodzītos spīdzināja un zaimoja; viņus mērdēja badā, turēja netīrās, šaurās un smacīgās telpās, spieda pie pārmērīgi smaga darba. Bads, sablīvējums, antisanitārie apstākļi bija cēlonis daudzajām infekcijas slimībām, kas radīja ieslodzīto, sevišķi bērnu, lielu mirstību (14. sēj. 63., 67. lpp.; 15. sēj. 15., 16., 17., 106., 107., 108. lpp.).

Apsardzības nodaļas, kas bija padotas **Ditfurtam**, 1941. g. Lietuvas PSR pilsētā Alitusā iznīcināja vietējo iedzīvotāju masas. Tikai vienā 23. jūnija dienā vācieši arestēja Kaunas ielā vairāk nekā 200 cilvēku, starp kuriem bija 2 ksendzi (viens no tiem ar uzvārdu **Pavlovičus**), aizdzina tos uz Nemuna upes austrumu krastu un netālu no baznīcas publiski nošāva. 1941. gada 25. jūlijā otrreiz arestēja 200 padomju pilsoņu un mežā visus nošāva. Alitusas pilsētiņā **Ditfurtam** padotā komandantūra un apsardzības nodaļa nodibināja «kārtību», pēc kuņas par katru pilsētas ielās nonāvēto vācieti nošāva 100 ķilnieku no vietējiem iedzīvotājiem (14. sēj. 152., 153., 154. lpp.; 15. sēj. 33., 87., 94. lpp.).

1941. gada jūlijā Alitusas katoļu baznīcā dievkalpojuma laikā ielauzās 403. divīzijas apsardzības nodaļas locekļi, it kā noslēpušos komunistus meklēdami, un, sagrābuši četrus lietuviešus, tanī skaitā divus katoļu mācītājus, publiski pie baznīcas nošāva (15. sēj., 94., 95. lpp.).

Alitusas pilsētas slimnīcā esošos ievainotos Sarkanās Armijas kareivjus un virsniekus, kā arī slimās sievietes un bērnus, pilsētas komandantūra izmeta uz ielas, un, atrazdamies zem klajas debess, bez medicīniskas palīdzības, tie katru dienu desmitiem mira (15. sēj. 3. lpp.).

Apsūdzētais **Ditfurts** 1941. gada 16. jūlijā izdeva pavēli, pēc kuras viņa kontrolēto rajonu ebrēju iedzīvotāji tika pasludināti ārpus likuma (14. sēj. 178., 228. lpp.; 15. sēj. 151., 152., 153. lpp.).

1941. g. jūlijā **Ditfurtam** pakļautās apsardzības nodaļas kopīgi ar policiju izķēra visus ebrēju vīriešu kārtas iedzīvotājus, salāsija kolonās pa vairāk simtiem cilvēku, pēc nežēlīgām spīdzināšanām un zaimošanām aizdzina mežā pie Panerjaijas stacijas un tos nošāva.

1941. gada augusta beigās vācu policija kopā ar apsardzības nodaļām un Viļņas pilsētas komandantūru arestēja ap 10.000 ebrēju vīriešu, sieviešu un bērnu, ieslodzīja tos Lukišos cietumā, kur tos visādi spīdzināja un mocīja. 1941. gada septembra sākumā kolonās pa vairāk tūkstošiem katrā ieslodzītos no cietuma dzina uz mežu pie Panerjaijas stacijas un nošāva. Tādējādi, kamēr **Ditfurts** atradās Viļņā, viņam padotās apsardzības nodaļas un komandantūra iznīcināja vairāk nekā 22 tūkstošus padomju pilsoņu (14. sēj., 50., 102. lpp.; 15. sēj. 8., 23., 25., 27., 28., 30., 31., 44.—51., 56.—59., 65.—69., 167.—179. lpp.).

Alitusas pilsētā 1941. gada augustā ebrēju iedzīvotājus, kopskaitā ap 13 tūkstoši, sadzina cietumā. Pēc nedēļas ebrējus, grupās pa vairāk simtiem, dzina uz armijas pilsētiņu un nošāva. Šais operācijās āktīvi piedalījās **Ditfurtam** padotā komandantūra un apsardzības nodaļas (15. sēj. 90., 91., 94., 95. lpp.).

1941. g. jūlijā **Ditfurts** organizēja nometni padomju kaŗa gūstekņiem Baltkrievijas PSR pilsētā Lidā, kur radīja nepanesamu režīmu. No bada, infekcijas slimībām, nošaušanām un spīdzināšanām nometnē gāja bojā kaŗa gūstekņu masas.

1941. gada augustā **Ditfurts** apmeklēja minēto nometni; no nometnes komandanta un ārsta ziņojumiem viņam bija zināma lielā kaŗa gūstekņu mirstība, bet **Ditfurts** tādu stāvokli atzina par pilnīgi normālu un piekrita viņu rīcībai (14. sēj. 84., 85., 86., 87., 229., 230. lpp.).

Vitebskā kaŗa gūstekņu nometnē 1941. un 1942. gada ziemas lielajā salā ievērojams daudzums kaŗa gūstekņu atradās zem klajas debess. Bada, aukstuma un medicīniskās palīdzības trūkuma sekas bija tīfa epidēmija un kaŗa gūstekņu liela mirstība (14. sēj. 128., 129. lpp.; 15. sēj. 113., 116., 117., 160., 162. lpp.).

Vēl sliktāks stāvoklis bija kaŗa gūstekņu nometnē pie Borovuchas stacijas (7 km no Polockas), kur ieslodzītos ne tikai mērdēja badā, bet tiem mākslīgi radīja kuņģa saslimšanu, liekot pie ēdiena zāģu skaidas, kā arī tos spīdzināja, mocīja un apšāva (15. sēj. 128., 133., 134. lpp.).

Polockas pilsētā, vācu ieņemtajā hospitālī, kur gulēja ievainotie Sarkanās Armijas kareivji un komandieri, vācieši noteica ievainotajiem normu 50—100 gramu maizes, kuņai bija piemaisītas zāģu skaidas, un puslitru zupas no bojātiem produktiem. No 1941. g. septembra līdz 1942. g. martam hospitālī nomira vairāk nekā 4 tūkstoši cilvēku.

Šā hospitāļa medicīnas māsa pilsoņe **Valmuse** liecināja, ka vācieši bieži nošāva kara gūstekņus par ēdiena meklēšanu (15. sēj. 122., 123., 124. lpp.).

1941. g. augustā **Ditfurts** sastapa kara gūstekņu kolonu, ko dzina vācu zaldātu konvojs. Kolonas vecākais vācu virsnieks ziņoja **Ditfurtam**, ka konvojējot tiek nošauti kara gūstekņi. **Ditfurts** piekrita tam, ciniski nosaukdams nošaušanu par «atvieglinājuma šāvieniem» (14. sēj. 93., 94., 230. lpp.).

No 1941. gada septembra līdz 1942. g. martam 403. apsardzības divīzija un **Ditfurtam** padotās komandantūras daļas, it kā cīnīdamās pret partizāniem, izrēķinājās ar mierīgajiem iedzīvotājiem — šāva un kāra, dedzināja apdzīvotas vietas Vitebskas, Polockas, Lepeles (Baltkrievijas PSR), Toropecas, Veļikije Luku, Veļižas, Demidovas (KPFSSR) rajonos (14. sēj. 122.—130., 232., 233. lpp.).

Vitebskā veterinārā institūta telpās, kur atradās **Ditfurtam** padotā vācu feldkomandantūra, katru dienu no rītiem atveda arestētos padomju pilsoņus, kuņus pēc tam tieši plkst. 16 aizdzina uz ķieģeļu rūpnīcu un nošāva.

To apliecina liecinieku **Jevdokimovas**, **Soleinika**, **Soloduchinas** liecības (15. sēj. 20., 21., 112., 113., 116., 117. lpp.).

1942. g. aprīlī, būdams Kurskas pilsētas komandants, **Ditfurts** deva rīkojumu atlauzt Kurskas Sergija katedrāles pagrabus, kur bija iemūrētas Kurskas gleznu galerijas vērtības, krievu un Vakareiropas meistaruru rokraksti. No minētās krātuves **Ditfurts** personīgi paņēma 95 labākās gleznas.

Pēc **Ditfurta** pavēles un viņam personīgi piedaloties, vācieši izlaupīja Kurskas gleznu galeriju (14. sēj. 142., 190., 121. lpp.; 15. sēj. 136., 137., 140., 141., 184., 191., 192., 193., 194. lpp.).

Apsūdzētais **Verters** 1943. g. jūnijā tika iecelts par 189. lauku komandantūras komandantu, kas bija novietojusies Ļeņingradas apgabalā, Strugi Krasnije pilsētā; no 1943. g. 25. septembra viņu iecēla par 186. lauku komandantūras komandantu.

Vācu armijai atkāpjoties, **Verters** ar viņam padoto 186. lauku komandantūru virzījās Latvijas PSR virzienā, novietodamies Opočkas, Krasnoje, Kaļiņinas (tagad Veļikije Luku apgabalā) un Valmierā, Latvijas PSR.

Latvijas PSR teritorijā no 1944. gada jūlija beigām līdz oktobrim **Verters** bija Rīgas pilsētas un Rīgas Jūrmalas aizsardzības nocietinājumu celtniecības priekšnieks, bet no 1944. gada oktobra līdz kapitulācijas dienai **Verters** bija 16. armijas Rīgas jūras liča aizsardzības korpusa komandants.

Ar Valsts Ārkārtējās Komisijas aktiem, veselu rindu liecinieku liecībām un citiem iepriekšējās izmeklēšanas materiāliem šinī lietā noskaidrots, ka pēc **Vertera** pavēlēm viņam padotās soda ekspedīcijas nodaļas un lauku žandarmērija nošāvušas, sadedzinājušas dzīvus un nomocījušas simtiem nevainīgu mierīgu padomju pilsoņu, tanī skaitā sirmgalvjus, sievietes un bērnus, Kāļiņinas un Ļeņingradas apgabalu, kā arī Latvijas PSR teritorijā.

Būdams par lauku komandantūras Nr. 189 komandantu Strugi Krasnije pilsētā, no 1943. gada 15. jūnija līdz 15. septembrim apsūdzētais **Verters** sarīkojis, it kā cīnīdamies pret partizāniem, ārkārtīgi zvērīgas masveida izrēķināšanās ar mierīgiem padomju pilsoņiem Strugi Krasnije, Pļusas, Ļadu, Novoselje rajonā, dedzinādams apdzīvotas vietas un iznīcinādams mierīgus iedzīvotājus. Dzīvus palikušos ieslodzīja koncentrācijas nometnēs un aizdzina uz katorgu Vācijā, bet lopus un citu mantu izlaupīja.

Šai lietā nopratinātais liecinieks, bijušais vācu armijas leitnants **Zonenfelds** liecināja:

«Izpildot lauka kara komandantūras komandanta **Vertera** pavēles, no 1942. gada jūnija-jūlija līdz 1942. gada rudenim 40—50 km joslā abās pusēs Pleskavas-Lugas šosejai 322. kājnieku pulks un soda ekspedīcijas trieciena rota, kuņģa es kalpoju, nodedzināja gandrīz visas sādžas un apdzīvotas vietas, iedzīvotājus un lopus aizdzina uz Vāciju. Man zināms, ka minētajā periodā zināmajā joslā soda ekspedīcijas nodaļa, kas sastāvēja no 322. kājnieku pulka un mūsu soda ekspedīcijas trieciena rotas, nodedzināja 70—80 sādžu un apšāva neap-rēķināmi lielu skaitu vietējo padomju iedzīvotāju» (7. sēj. 39. lpp.).

Šīs ļaundarības, ko pret vietējiem padomju cilvēkiem vērsa apsūdzētais **Verters**, apstiprina arī bijušā Vācijas armijas kara vīra **Janikes**, šo soda ekspedīciju līdzdalībnieka, liecība:

«322. kājnieku pulks un trieciena rota, kas izdalīta no 4. soda bataljona, pēc **Vertera** pavēles, kuņģis bija Pļusa-Strugi Krasnije apgabala komandants, nodedzināja šādas apdzīvotas

vietas: Utorgošu, Sarbino, Detkovu, Zajaņije, Miļutino, Seļišče u. c., kuŗu nosaukumus es neatminu.

Es personīgi piedalījos 25—30 apdzīvoto vietu nodedzināšanā, pie kam Utorgošā tika nošauti ap 150—170 gūstā saņemto krievu partizānu un mierīgu iedzīvotāju, vairumā sievietes, sirmgalvji un bērni skolas vecumā.

Miļutino sādžā tika nošauti 102 cilvēki, tai skaitā daudz sieviešu, bērnu un sirmgalvju, kuŗiem vispār nebija ieroču. Es personīgi nošāvu 16 cilvēkus, tie bija vīrieši un pusaudži...» (7. sēj. 49. lpp.).

Pēc **Vertera** pavēles 1943. gada jūlijā, augustā un septembrī Strugi Krasnije centra rajonā gandrīz katru dienu apšāva padomju pilsoņu masas — par «polītisku neuzticamību» aizdomās turētos un par izvairīšanos no varmācīgas aizdzīšanas uz Vāciju. Starp nošautajiem: Jevdokija **Ivanova**, Vasilijs **Sidorovs**, Zinaida **Bļinova**, tēvs un meita **Birkanovi**, Zinaida **Ņikolajeva**, Tamāra **Jeršova**, Sergejs **Cvetkovs** un daudzi citi (licinieku **Bikova**, **Skočkova**, **Vasiļjeva**, **Dobrjakova**, apsūdzētā **Vertera** liecības) (6. sēj. 53., 86.—90., 162., 163., 196., 199., 285. lpp.; 7. sēj. 6.—8., 59.—64., 65., 69., 90., 168.—170. lpp.).

1943. gada jūlijā Strugi Krasnije komandanta pārvalde aizturēja 60 čigānu tautības padomju pilsoņu. Pēc **Vertera** rīkojuma Strugi Krasnije pilsētiņas nomalē sievietes un vīriešus nošāva, bet bērnus vācieši bāza maisos un tad, sitot ar tiem pret kokiem, nonāvēja viņus (6. sēj. 87. lpp.; 7. sēj. 60. lpp.).

1943. gada augustā **Verteram** padotie vācu soda ekspedīcijas dalībnieki Kritas sādžā, Strugi Krasnije rajonā aizdedzināja pilsoņa **Žuravļeva** māju un iemeta liesmās **Žuravļeva** sievu un divus viņa mazgadīgos bērnus (6. sēj., 86. lpp.; 7. sēj. 6. lpp.).

Tā paša rajona Bukinas sādžas iedzīvotāju **Saltikovu** un viņas kaimiņu vācieši 1943. gada augustā ieslēdza pirtī un sadedzināja viņus dzīvus (7. sēj. 6. lpp.).

1943. gada jūnijā un augustā Ļadu ciematā **Verteram** padotā 322. kājnieku pulka triecienu rota, it kā realizējot represijas pret partizāniem, sadzina skolā 60—70 vīriešus, sievietes un bērnus, ieslēdza tos un dzīvus sadedzināja vai arī nošāva, kad tie mēģināja glābties no liesmām.

Tāpat sadedzināja grupu zemnieku **Laptevas** sādžā (7. sēj. 39. lpp.).

1943. gada augustā pēc **Vertera** pavēles vācieši ielauzās viņu nodedzinātajās Seļiščes un Veļenu sādžās un, atraduši tur zemniecās iedzīvotājus, apmētāja zemniecas rokas granātām un mī-

nām. Iedzīvotāji, kas atradās zemnicās, gāja bojā (7. sēj. 39. lpp.).

Sai pašā laika posmā tā pati 322. kājnieku pulka soda ekspedīcijas nodaļa sadzina atsevišķā ēkā Zapoljes sādžas iedzīvotājus un pilnīgi tos iznīcināja ar granātām un ložmetēju uguni (7. sēj. 39. lpp.).

Cetrus kilometrus no Strugi Krasnije ciemata Novoseļes sādžas virzienā 1943. gada septembrī tika nošauti 60 cilvēki, kuŗu skaitā bija sirmgalvji, sievietes un bērni (7. sēj. 8. lpp.).

Pēc **Vertera** pavēles 1943. gada augustā un septembrī Strugi Krasnije un padomju saimniecības «Avangards» salasišanās punktos sadzina vairākus tūkstošus padomju pilsoņu un piespiedu kārtā aizdzina uz Vāciju, bet viņu lopus, pārtiku un lopbarību vācu komandantūras atņēma Vācijas armijas vajadzībām (7. sēj. 8., 40., 59., 65., 69., 175.—187. lpp.).

Iedzīvotājus no Novoseļes, Ļadu, Pļusas un citiem Ļeņingradas apgabala rajoniem, kuŗus kontrolēja 189. lauka komandantūra, tai pašā laikā masveidīgi nosūtīja uz Vāciju.

Tā kā iedzīvotāji visādi centās izvairīties no aizdzīšanas vācu katorgā, atstāja savas mājas un veselām sādžām slēpās mežos, 1943. g. septembra sākumā **Verters** izdeva pavēli, kuŗā bija norādīts, ka «personas, kuŗas sastaps ceļā, mežos vai attālākās sādžās, uzskatīs par partizāniem un uz vietas nošaus». Izpildot šo pavēli, **Verteram** padotās kaŗaspēka daļas un komandantūras visur arestēja un nošāva mierīgos iedzīvotājus, kuŗi slēpās no aizdzīšanas uz Vāciju (6. sēj. 85.—86. lpp.; 7. sēj. 59., 65., 69. lpp.).

Par augstāk minētajām drausmīgajām zvērībām un padomju pilsoņiem nodarītajām ļaundarībām **Verters** 1945. gada 26. decembrī nopratināšanā liecināja:

«Man padotajām daļām un apakšvienībām, kamēr manis vadītā lauka komandantūra atradās Krasnije Strugi rajonā, es pavēlēju bez žēlastības cīnīties pret partizāniem un iznīcināt tos, bet pret padomju pilsoņiem, kas uztur sakarus ar partizāniem, vērst represijas, ieskaitot apdzīvoto vietu nodezīnāšanu» (6. sēj. 84., 285., 286. lpp.).

Iecelts par lauku komandantūras Nr. 186 komandantu Opočkas-Krasnoje rajonu centros, **Verters** no 1943. gada septembra beigām līdz 1944. gada 15. martam turpināja iznīcināt padomju pilsoņus, dedzināt ciemus, sādžas un laupīt.

Bijušais **Vertera** padotais **Šverts** (lauka komandantūras štāba rakstvedis), kas nopratināts kā liecinieks, raksturodams lauka

komandantūras Nr. 186 darbību Opočkas-Krasnoje un Kudeveras rajonā, liecināja:

«Man ir zināms, ka iedzīvotājiem, kuŗu mājas nodedzināja un pašus nošāva, atņēma lopus, maizi un citus pārtikas produktus, kuŗus izlietoja vācu kaŗaspēka daļu apgādei.

Komandantūrā Nr. 186 turēja arestētos, kuŗu vidū bija sievietes un sirmgalvji. Vairumu arestēto nošāva, pie kam viņus visus nošāva bez tiesas, jo **Verteram** kā komandantam bija tiesības patstāvīgi izšķirt jautājumus par arestēto nošaušanu. Man zināms, ka «C» grupas virsnieki lēmumos par arestētiem lika priekšā viņus nošaut, un **Verters** šos lēmumus apstiprināja; pēc tam «spriedumu» izpildīja...

Man grūti nosaukt nošauto precīzu skaitu, bet pēc manām ziņām — ne mazāk par 50 cilvēkiem, kuŗu skaitā bija arī sievietes...» (7. sēj. 16.—18. lpp.).

1943. gada oktobrī apsūdzētais **Verters** pavēlēja realizēt plašu operāciju, tā saucamo «akciju» partizānu lizdu likvidēšanai, likdams bez žēlastības iznīcināt un izpostīt ciemus un sādžas, kur atradīs krievu partizānus, kā arī iznīcināt mierīgos iedzīvotājus, kuŗi slēpj partizānus vai uztur ar viņiem sakarus.

Saskaņā ar šo pavēli daudzas sādžas nodedzināja līdz pamatiem, bet mierīgos iedzīvotājus nošāva vai sadedzināja dzīvus.

Pie tam kareivji izvaroja sievietes un jaunavas, pēc tam arī tās nošāva (6. sēj. 141., 307.—311. lpp.; 7. sēj. 14.—16., 106., 107. lpp.).

Oktobrī pēc **Vertera** pavēles mierīgos iedzīvotājus 12 līdz 60 gadu vecumā piespieda celt nocietinājumus Kudeveras rajonā.

Pret tiem, kas izvairījās no darba, rīkojās nežēlīgi.

Dzīvojamās ēkas iznīcināja 10 kilometru platā joslā nocietinājumu būves abās pusēs, bet iedzīvotājus sadzina speciālās barakās nocietinājumu darbu rajonā (6. sēj. 163., 164., 214., 215., 289. lpp.; 7. sēj. 95., 96. lpp.).

1944. gada sākumā Opočkas-Krasnoje rajonā pēc **Vertera** pavēles nošāva mierīgos padomju iedzīvotājus **Jasiluaviču** un **Griņeviču** par to, ka tie aizbēga no pārmērīgi smagā darba pie municijas, benzīna un citas kaŗa kravas izkraušanas vācu armijai (6. sēj. 141. lpp.; 7. sēj. 107. lpp.).

Opočkas-Krasnoje-Kudeveras rajonā **Verteram** padotās soda ekspedīcijas daļas, it kā ievācot naudas un naturālos nodokļus, masveidīgi aplaupīja zemniekus (6. sēj. 216., 217. lpp.; 7. sēj. 95., 96. lpp.).

Nopratināšanā par šiem faktiem apsūdzētais **Verters** 1946. gada 4. janvārī liecināja:

«Liecinieka **Šverta** liecības, ka Opočkas-Krasnoje rajonā uz 1-C nodaļas virsnieku lēmumu pamata, kuņus es vēlāk apstiprināju, nošauts vismaz 50 arestētu pilsoņu, nenoliedzu...

Bez tam no Opočkas cietuma, kas bija tieši padots Opočkas pilsētas vietējai komandantūrai, ar manu rīkojumu 200 arestēto padomju pilsoņu nosūtīja katorgas darbos uz vācu no-metnēm...

Atzīstu sevi par vainīgu, ka augstāk minētie padomju pilsoņi nošauti, nosūtīti katorgas darbos un aizdzīti uz Vāciju verdzībā ar manu spriedumu bez tiesas, pretēji starptautiskajiem noteikumiem un kara vešanas paražām...» (6. sēj. 196., 197. lpp.).

Verters arī atzinās, ka, vāciešiem atkāpjoties, viņš 1943. gada oktobrī-novembrī organizējis visu iedzīvotāju aizdzīšanu vācu armijas aizmugurē (6. sēj. 52., 75., 76., 205. lpp.).

Kamēr lauka komandantūra Nr. 186 atradās Valmierā, Latvijas PSR, **Verters** arī masveidīgi dzinis mierīgos iedzīvotājus uz Vāciju verdzībā. No Valmieras un Cēsīm 1944. gadā no marta līdz jūlijam uz Vāciju aizdzīti 17 tūkstoši padomju pilsoņu.

Pēc **Vertera** pavēles viņam padotās daļas un apakšvienības, sakarā ar frontes līnijas tuvošanos, uzspridzināja dzīvei svarīgus rūpniecības uzņēmumus, kultūras un sadzīves iestādes, kā arī citas celtnes Valmierā, Cēsīs, Alūksnē un Limbažos.

Būdams Rīgas un Rīgas Jūrmalas aizsardzības celtniecības priekšnieks, **Verters** 1944. gadā no jūlija beigām līdz 10. oktobrim katru dienu piespieda ne mazāk kā 2—3 tūkstošiem mierīgu iedzīvotāju un padomju gūstekņu strādāt smagus zemes darbus. Sievietes, pat līdz 70 gadu vecas, grūtnieces un 13—14 gadus veci bērni, kroplī un klibie bruņotu vācu kareivju apsardzībā strādāja 12 stundas diennaktī neciešamos apstākļos, līdz ceļiem mālos, ūdenī, purvā. Piespieda strādāt arī artilērijas apšaudes laikā, kā rezultātā bija ievainošanas gadījumi (6. sēj. 52., 67.—72., 121.—126., 142., 143., 200.—202., 207.—209., 289.—291., 312. lpp.; 7. sēj. 19., 34., 35., 112.—116., 136., 140.—141., 163., 164., 204., 246.—259. lpp.).

Pret iedzīvotājiem, kas izvairījās no aizsardzības darbiem, vērsa represijas līdz pat nāves sodam.

Tā laikraksta «Tēvija» 196. numurā (1944. gada 21. augustā) ziņots, ka nošauti 5 «sabotieři» (7. sēj. 216. lpp.).

1944. gada 13. augustā 2 kilometrus no Slokas pēc **Vertera** pavēles par izvairīšanos no aizsardzības darbiem Rīgas Jūrmalā nošauti 19 mierīgi iedzīvotāji; pie daudzu šo nošauto pilsoņu līķiem atrastas spīdināšanas pēdas (7. sēj. 33.—34., 125.—126., 163., 206., 207., 212., 213. lpp.).

1944. gada augustā, piedraudot ar izrēķināšanos, **Verters** aizdina no Slokas ap 4,5 tūkstošiem cilvēku — sākumā aizsardzības darbos Kurzemē, bet vēlāk uz Vāciju.

1945. gada aprīlī **Verters** aizdina uz Vāciju latviešu iedzīvotājus no piefrontes joslas (6. sēj. 52., 206. lpp.; 7. sēj. 164., 217., 221. lpp.).

Pirms vāciešu atkāpšanās no Rīgas, 1944. gada 12. oktobrī, apsūdzētais **Verters** un viņam piekomandētās daļas pēc Rīgas kara komandanta, apsūdzētā **Rufa** pavēles uzspridzināja pilsētas rūpniecības objektus, Rīgas ostu, kā arī daudz citas būves un kultūras-sadzīves iestādes.

Bez tam pēc **Vertera** pavēles Slokā izpostīja un nodedzināja papīru fabriku un cementa rūpnīcu. Kurzemē, tajās vietās, kur atradās **Verteram** padotās daļas, arī uzspridzināja rūpniecības uzņēmumus (6. sēj. 74. lpp.; 7. sēj. 126., 131., 244., 245., 260.—263. lpp.).

Apsūdzētais **Pavels**, būdams 15. kājnieku divīzijas komandieris, atkāpjoties no Narofominskas uz Vjazmu 1941. gada beigās un 1942. gada sākumā, nopostīja rajonus atkāpšanās ceļā (8. sēj. 43.—45., 306., 521.—538. lpp.).

No 1942. gada oktobra beigām līdz decembra vidum **Pavels** bija «Ostlandes» kara gūstekņu nometņu pārvaldes priekšnieks. Viņam bija padotas visas padomju kara gūstekņu nometnes Latvijā, Lietuvā un Baltkrievijā.

Apsūdzētajam **Pavelam** padotajās nometnēs masveidīgi iznīcināja padomju kara gūstekņus.

Sais kara gūstekņu nometnēs bija neciešams režīms: bada norma — 120—150 gramu ar zāģu skaidām jauktas maizes dienā un divas reizes dienā puskatliņa samazgu zupas no sasalušiem kartupeļiem un sapuvušām kāpostu lapām; nogurdinošs darbs no agra rīta līdz vēlam vakaram; mītināšanās ziemā zem klajas debess vai neapkurināmos finiera paviljonos un pus-sagrautās barakās, saspietība, netīrība, antisanitāri apstākļi, utis, medicīniskās palīdzības trūkums, sitieni, spīdināšanas un mocības. No visa tā gūstekņi mira masām.

Gūstekņus arī apšāva, to skaitā slimus un darba nespējīgus.

Kara gūstekņu nometnēs Jelgavā kara gūstekņi mira masām no bada un izsituma tīfa epidēmijas. Šai nometnē mirstība

sevišķi pieauga 1942. gada oktobrī un novembrī, kad par nometņu pārvaldes priekšnieku bija apsūdzētais **Pavels**. Aculiecinieki stāsta, ka šai laikā no nometnes uz krievu garnizona kapiem vien ik dienu aizveda līdz 60 liķu. To apstiprina arī kapu sargi — liecinieki **Pipars** un **Bargs** (9. sēj. 120.—121., 134.—135. lpp.).

Šai pašā nometnē konstatēti fakti, ka kaŗa gūstekņi spīdzināti, sisti šauteņu laidēm, gumijas nūjām un koka gabaliem. Daudzos gadījumos gūstekņi no sitieniem mira.

Šo zvērību lieciniece — pilsoņe **Lāce**, kuŗa dzīvoja blakus nometnei, liecināja:

«Metrus 50 no mana dzīvokļa bija ierīkots stieplēm iezogots kvadrāts, kur vācieši sadzina krievu kaŗa gūstekņus, kas bija izdarījuši kādu pārkāpumu. Viņiem bija katēgoriski aizliegts šai kvadrātā sēdēt vai gulēt. Visiem šai kvadrātā nokļuvušajiem bija jāstāv pēc komandas «mierā». Šajā kvadrātā bija sols, uz kuŗa vācieši sistēmatiski ar gumijas nūjām sita krievu kaŗa gūstekņus, kuŗi, pēc vāciešu domām, redzams, bija nodarījuši kādu pārkāpumu. Bez tam vācu apsardzes vīri daudzkārt spārdīja zemē gulošos krievu kaŗa gūstekņus ar zābakiem pa vēderu, pa muguru un vispār sita pa visu ķermeni. Gūstekņi bija briesmīgi novājējuši...» (9. sēj. 125. lpp.).

To apstiprina nometnes bijušā sanitāra vācieša **Junkera**, liecinieku **Dornando** un **Ozoliņa** liecības, kā arī Valsts Ārkārtējās Komisijas akts (9. sēj. 70.—71., 138.—141., 148.—149., 422.—425. lpp.).

«Stalagā» Nr. 347, ko vēlāk pārdēvēja par «Stalagu» Nr. 340 un kas atradās Rēzeknē, padomju kaŗa gūstekņus turēja tik saspiesti, ka vairumam no tiem nebija iespējams ne vien gulēt, bet pat sēdēt.

Barakas nekurināja. Kaŗa gūstekņus metodiski nobeidza bada nāvē. Jaunpienākušajiem nometnē 6 dienas nedeva ēst.

Liecinieks **Babkovs**, kuŗš strādāja Rēzeknes nometnē par baraku būves tehniķi, liecināja:

«Kaŗa gūstekņus nometnē turēja kā pilnīgi beztiesīgus cilvēkus. Uz katra soļa sita nūjām, bet pēc tam arī nošāva. Sevišķi neciešams režīms nometnē nodibinājās 1942. gada oktobrī, kad par «Ostlandes» nometņu pārvaldes priekšnieku nāca jauns ģenerālis, kas bija atbraucis no Berlīnes, bet viņa uzvārdu es nezīnu...» (9. sēj. 83.—84. lpp.).

1942. gada martā vācieši Rēzeknes nometnē atveda pārtikai, kuŗa it kā saturot olbaltumvielas, eļļas raušus, kuŗu sastāvā bija ādu un kažokādu apstrādāšanas atkritumi. No to lietošanas gūstekņi saindējās.

«Stalaga» Nr. 340 komandanta majora **Bitera** un tā vietnieka kapteiņa **Danceizena** iemīlotā nodarbošanās bija — uzrīdīt kuŗa gūstekņiem suņus, kas saplosīja cilvēku gabalos.

Kuŗa gūstekņus sita rungām, pipkām, šauteņu slauķiem, stieplu pletnēm u. tml.

Eksekūcijām bija ierīkota tā saucamā nulles baraka, kur kuŗa gūstekņus ieslodzīja karcerī, ēst deva reizi pa trim dienām un sita līdz nāvei.

Pēc aculiecinieku liecībām 1942. gada novembrī gūstekņus kailām kājām izdzina uz ledus vai arī sasietām rokām nosvieda ar seju pie zemes un turēja tā, kamēr viņi nosala. Šajā nometnē plaši praktizēja kuŗa gūstekņu nošaušanu.

Bada, aukstuma un infekcijas slimību rezultātā mirstība nometnē sevišķi pieauga 1942. gada novembrī un decembrī.

Teikto apstiprina liecinieku **Nazarova**, **Jegorova**, **Šeifera**, **Senkova**, **Arakčejeva** un **Rušanova** liecības, kā arī speciālās komisijas akts (9. sēj. 2.—4., 81.—82., 88.—89., 101.—102., 112.—115., 60.—63., 411.—421. lpp.).

Tāds pats režīms bija arī citās apsūdzētajam **Pavelam** padotajās padomju kuŗa gūstekņu nometnēs Viļņā, Kaunā, Šauļos, Alitusā, Rīgā, Daugavpilī, Salaspilī, Minskā, Molodečnā u. c. (9. sēj. 160.—163., 290.—292., 298.—299., 302.—304., 307.—309., 155., 156.—157., 170.—171., 174.—176., 224.—225., 230.—231., 238., 269., 277.—279., 388.—436. lpp.).

Izmeklēšanā pierādīts, ka «Ostlandes» nometnēs saskaņā ar vācu armijas augstākās pavēlniecības pavēli padomju kuŗa gūstekņi tika zīmogoti (8. sēj. 367., 344.—345., 348.—364., 438.—444., 446., 452.—480. lpp.).

1942. gada decembrā vidū apsūdzētais **Pavels** sāka izpildīt Baltkrievijas galvenās lauka komandantūras priekšnieka pienākumus un, it kā cīnoties pret partizāniem, 1943. gada janvārī izdeva pavēli par plašiem soda mēriem pret mierīgiem iedzīvotājiem, uzdeva aizdzīt lopus, nodedzināt mājas, ņemt ķīlniekus. Viņam padotais apsardzības kuŗaspēks un lauka komandantūras ielena veselas sādžas, paņēma darba spējīgos vīriešus un sievietes, daļu no tiem arestēja, nodeva «SS» un «SD», otru daļu aizdzina verdzībā uz Vāciju, bet daudzus nošāva un sadedzināja dzīvus.

Izpildot šo pavēli, **Pavelam** padotais 468. apsardzības bataljons pilnīgi iznīcināja Lošadņecas sādžu. Pilsoņu mantu izlau-pīja, lopus aizdzina, mājas nodedzināja, bet iedzīvotājus aizdzina uz Minsku un nodeva «SD» rokās. Arī pret Mikļeviču, Mimeroviču, Molčacas un citu sādžu iedzīvotājiem lietoja represijas (8. sēj. 320.—335., 539.—549. lpp.).

1943. gada maijā, maskējoties ar cīņu pret partizāniem, tika sarīkota plaša soda ekspedīcija, kuŗā piedalījās līdz 20 tūkstošiem vācu karaspēka. Ekspedīcija aptvēra Borisovas, Begomeļas, Pļešeņicu, Glubokoje, Lepelas, Vitebskas, Seno un Cašņiku rajonus.

Šīs ekspedīcijas vadītāju skaitā bija arī **Pavels**. Ekspedīcijā piedalījās viņam padotie apsardzības bataljoni un lauka komandantūras. Vācu soda ekspedīcijas vērsa pret iedzīvotājiem visnežēlīgākos līdzekļus. Ušačenskas rajona Ostrovas sādžā vācieši nodedzināja visas mājas, bet 60 šīs sādžas iedzīvotājus sadzina šķūnī un tur sadedzināja. Pilnīgi nodedzināja Pišno, Zabolotjes, Varoņas un Osves sādžu Vitebskas apgabala Lepelas rajonā, Pustilkoviču, Matjušu, Vetčas, Logas, Korču un Kosaru sādžu Ušačenskas rajonā un citas. Šajā ekspedīcijā vācieši nodarīja lielus postījumus Pļeščanskas, Borisovas un Begomeļas rajonos. Soda ekspedīcija iznīcināja līdz 15 tūkstošiem mierīgu iedzīvotāju un līdz 10 tūkstošiem aizdzina katorgas darbos uz Vāciju (9. sēj. 284.—286., 34.—37., 21.—24. lpp.; 8. sēj. 488.—508., 540.—549. lpp.).

Liecinieks Heinrichs **Kemps**, bijušās vācu armijas vecākais leitnants, raksturodams **Pavelu** un tā darbu galvenās lauka komandantūras priekšnieka postenī, liecināja:

«... Bruno **Pavels**, kamēr viņš komandēja Minskas lauka komandantūru, kļuva pazīstams ar savu nežēlību soda līdzekļos pret partizāniem un mierīgiem padomju iedzīvotājiem» (9. sēj. 35. lpp.).

Otrs liecinieks, bijušais vācu armijas majors **Veils**, raksturodams **Pavelu**, liecināja:

«Ģenerāmmajors Bruno **Pavels** bija sevišķi nežēlīgs vācu armijas ģenerālis. Viņa nežēlība izpaudās ne tikai pret mierīgiem padomju iedzīvotājiem un partizāniem, bet arī pret viņam padotiem vācu armijas kareivjiem un virsniekiem. Sevišķi zvērīgi un nežēlīgi viņš izrēķinājās ar mierīgiem padomju iedzīvotājiem, kuŗi slēpa partizānus un aģitēja pret vāciešiem. Šo viņa īpašību dēļ vācu pavēlniecība iecēla viņu

par Minskas galvenās lauka komandantūras priekšnieku» (9. sēj. 22. lpp.).

Būdams vācu 4. armijas aizmugures priekšnieks Smoļenskas apgabālā, **Pavels**, it kā cīnīdamies pret partizāniem, turpināja represijas pret mierīgiem iedzīvotājiem. **Pavelam** kā aizmugures priekšniekam pastāvīgi bija padoti 8 apsardzības bataljoni. Bez tam austrumu kaņaspēka grupas komandieris pēc vajadzības nodeva viņa rīcībā 2—3 bataljonus.

1943. g. vasarā **Pavels** rīkoja plašas soda ekspedīcijas, masējot tās kā cīņu pret partizāniem.

1943. g. maijā Unečas-Roslavļas rajonā tika nodedzinātas 5 sādžas: šo sādžu iedzīvotājus piespiedu kārtā izsūtīja uz citiem rajoniem, daudzus apcietināja un nodeva «SD» rīcībā, lai tā izrēķinātos.

1943. g. jūnijā un jūlijā rīkotas soda ekspedīcijas Oršas un Berezino rajonos un dienvidrietumos no Mogiļevas, kuņās piedalījās vairāki bataljoni.

Apsūdzētais **Pavels** 1946. g. 7. janvāra nopratināšanā liecināja:

«... Pārmeklējot apdzīvotas vietas, izkratīja dzīvojamās mājas un pārbaudīja šo māju iedzīvotājus. Ja mājā atrada vairāk puskažociņu nekā tajā bija iemītnieku, tad uzskatīja, ka māju apmeklēja partizāni. Tādos gadījumos pieaugušos mājas iemītniekus turēja aizdomās par sakariem ar partizāniem un apcietināja. Ja kādā mājā uzgāja apģērbus, ādas jakas vai ieročus, tad šīs mājas iemītniekus turēja aizdomās partizānu darbībā un tāpat apcietināja. Apcietināja arī tos vietējos iedzīvotājus, kuņ māju tuvumā atrada izšautas patronu čaulas» (8. sēj. 20., 307. lpp.).

Apsūdzētais **Kipers** no 1942. gada marta līdz 1944. gada jūlijam, būdams lauka komandantūras Nr. 818 komandants Daugavpilī, organizēja zvērīgu izrēķināšanos ar mierīgiem padomju iedzīvotājiem un, aizbildinoties, ka cīnās pret partizāniem, iznīcināja sādžas un ciemus, apšāva to iedzīvotājus un aizdzina padomju cilvēkus vācu verdzībā.

1943. g. augustā pēc **Kipera** pavēles kāda kareivju un policistu rota rīkoja soda ekspedīciju pret mierīgiem iedzīvotājiem Braslavas un Belmontes pilsētu rajonos. Šīs ekspedīcijas laikā nodedzinātas vairākas sādžas, bet šo sādžu iedzīvotāji iznīcināti, pie tam daudzi sadedzināti dzīvi (17. sēj. 22., 43. lpp.).

1943. g. oktobrī ar šifrētu nosaukumu «Vīnes mežs» sāka plašu soda ekspedīciju pret mierīgiem iedzīvotājiem Kindras

apdzīvotās vietas rajonā. Soda ekspedīcijā piedalījās Daugavpils, Rīgas, Jelgavas un Tukuma garnizonu daļas. Apsūdzētais **Kipers** norīkoja šai ekspedīcijai attiecīgas karaspēka daļas, viņš arī apgādāja visu ekspedīciju ar municiju un pārtiku. Reālizējot šo operāciju, ekspedīcijas dalībnieki dedzināja lauku mājas un ciemus, apšāva mierīgus padomju pilsoņus, aizdzina tos uz Vāciju spaidu darbos un ieslodzīja nometnēs (16. sēj. 208., 209., 260. lpp.; 17. sēj. 43., 55. lpp.).

Līdzīgas zvērības notika soda ekspedīcijā, kuŗu sarīkoja pret mierīgiem iedzīvotājiem no 1943. g. decembra līdz 1944. g. janvārim Sebežas-Polockas rajonā un kuŗai bija šifrēts nosaukums «Ziemas burvība». Šajā ekspedīcijā blakus citām daļām piedalījās arī **Kiperam** pakļautās karaspēka daļas.

1944. g. vasaras sākumā **Kipers** personīgi piedalījās kādā soda ekspedīcijā Braslavas-Miori rajonā un vadīja divus viņam piekomandētos bataljonus. Šīs operācijas laikā nodedzināta rinda lauku māju un ciemu un iznīcināti simtiem mierīgu iedzīvotāju. **Kipers** atzinās, ka piedalījies šajā operācijā, lai izceltos un izpelnītu apbalvojumu — «II pakāpes dzelzkrustu» (16. sēj. 209., 210., 211., 260. lpp.).

Blakus soda ekspedīcijām **Kipers** arī citādi izrēķinājās ar iedzīvotājiem.

1943. gada augustā Daugavpilī pēc **Kipera** pavēles viņam pakļautā lauka žandarmērija, piedaloties «SD» un policijai, aplenca vairākas ielas un apcietināja vairāk kā 80 padomju pilsoņu, kuŗus pēc tam nošāva (17. sēj. 34., 53. lpp.).

1943. g. vasarā pēc **Kipera** pavēles par savas tautības slēpšanu nošauts pilsonis **Špaks**, kas strādāja Daugavpils kinoteātrī par kino mehaniķi (17. sēj. 78. lpp.).

1943. g. augusta beigās apsūdzētā **Kipera** vadītā lauka komandantūrā žandarmi nogādāja 20 spīdzināšanā sakropļotu padomju cilvēku. Šos cilvēkus šai pašā dienā aizveda uz pilsētas nomali un nošāva (17. sēj. 75. lpp.).

1943. g. 14. septembrī pēc **Kipera** pavēles Silenes miestīņā (Borovkā) Ilūkstes apriņķī pakārti 3 padomju kuŗa gūstekņi un divi vietējie iedzīvotāji — **Pekens** un **Bereza**. Iebaidīšanas nolūkos uz zvērīgās izrēķināšanās aktu sadzina četru pagastu iedzīvotājus (17. sēj. 128., 130., 134., 138. lpp.).

Lauka komandantūrā Nr. 818 tur strādājošiem arestētajiem un gūstekņiem-sarkanarmiešiem bija radīti eksistencei nepanesami apstākļi. Viņus nežēlīgi sita un zaimoja, ēdināja ar atkritumiem. 1943. g. vasarā žandarmi gandrīz līdz nāvei piekāva komandantūrā strādājošo frizieri **Racu**.

Tai pašā laikā lauka komandantūrā sakroploja un pēc tam nezināmā virzienā aizveda 4 padomju pilsoņus (17. sēj., 76., 79., 83., 94., 105., 106., 108. lpp.).

Visā savā atrašanās laikā Daugavpili **Kipers** un viņam pakļautās karaspēka daļas kopā ar policiju un citiem soda orgāniem rīkoja masu tvarestīšanas, aizturēja mierīgus pilsoņus un ar varu aizveda viņus uz Vāciju, bet tos, kuŗi no braukšanas izvaiījās, uz vietas nošāva.

Ar liecinieku liecībām un Valsts Ārkārtējās Komisijas aktiem konstatēts, ka tvarestīšanu laikā cilvēkus tvēra uz ielām un dzīvokļos, skolēnus ar krāpšanu sasauca skolās, ielenca ēkas un pēc tam, iedzīvotājus piekaujot ar šauteņu laidēm, kā lopus iedzina vagonos pa 70 personām katrā, apšaujot tos, kas mēģināja bēgt (17. sēj. 53., 54., 56., 114., 124., 125. lpp.; 16. sēj. 66., 67. lpp.).

1943.—1944. g. apsūdzētais **Kipers** varmācīgi norīkoja mierīgus iedzīvotājus un kara gūstekņus celt vācu aizsardzības nocietinājumus Daugavpils rajonā. Pret strādājošiem izturējās zvērīgi, pārtiku viņi nesaņēma.

1944. g. jūlijā pēc **Kipera** pavēles uz vācu armijas aizmuguri aizdzina visus Silenes-Zemgales un Skrudalienes-Kurcuma rajona iedzīvotājus, bet to īpašumus izlaupīja (16. sēj. 211., 212., 261. lpp.; 17. sēj. 66. lpp.).

Kā lauka komandantūras Nr. 818 komandants **Kipers** bija vecākais militārais priekšnieks visām vācu armijas daļām un iestādēm, kas atradās Daugavpili.

Tāpat **Kiperam** bija pakļauta padomju kara gūstekņu nometne ar nosaukumu — «Stalag 347 un 340», pēc tam — «Dulag-100».

Šai nometnē, kā arī šās nometnes nodaļā, kuŗa atradās stacijas Daugava II rajonā un kuŗā kopā ar padomju kara gūstekņiem turēja mierīgus padomju pilsoņus, ieslodzītie masveidīgi gāja bojā no bada, sala, slimībām, piekaušanas un spīdzināšanas.

Tajās barakās, kur atrada vienu vai dažus tīfa slimniekus, apšāva visus iemītniekus — kara gūstekņus (16. sēj. 262. lpp.; 17. sēj. 33., 54., 68., 69., 89. lpp.).

Atkāpjoties no Daugavpils, **Kiperam** pakļautās daļas mīnēja visus rūpniecības uzņēmumus un komūnālās ēkas pašā pilsētā un tās apkārtnē. Uzspridzināta stacija, vagonu remontu darbnīcas, depo, elektrostacija, 40 vietējās rūpniecības uzņēmumi, pilsētas slimnīca, tautas nams, 32 skolas, 4 viesnīcas, 15 pirtis, telefona un telegrafa tīkls un 2596 dzīvojamās mājas (16. sēj. 212., 213. lpp.; 17. sēj. 33., 56., 66., 67., 94., 98., 188., 189., 190.,

191., 192., 193., 194., 195., 196., 197., 198., 199., 200., 202., 203., 204., 206., 211., 243.—255., 256.—258., 259.—265., 266., 267., 272., 273. lpp.).

Sai jautājumā **Kipers** liecināja:

«Rūpniecības uzņēmumu un citu objektu iznīcināšanas un bojāšanas plānus izstrādāju personīgi es. Es esmu atbildīgs par šiem postījumiem. Šos plānus es sastādīju pēc Latvijas komandanta ģenerālleitnanta **Iona** pavēles» (16. sēj. 261. lpp.).

1944. g. septembrī kā lauka komandantūras Nr. 818 komandants Saldus pilsētā, bet sākot ar 1944. gada oktobra vidu — kā Saldus pilsētas kara komandants **Kipers**, piedraudot nošaut, piespieda mierīgus iedzīvotājus strādāt nocietinājumu būvdarbos, pie kam bija jāstrādā bez apaviem, apģērba un pārtikas visiem pilsoņiem no 14—65 gadiem. Tos, kas izvairījās, nošāva. Piedalīties vācu armijas nocietinājumu celšanā **Kipers** piespieda arī kara ģustekņus. Viņš izdeva arī pavēli par Saldus un apkārtnes iedzīvotāju piespiedu evakuāciju. Iedzīvotājus aizdzina uz Vāciju. Viņu īpašumu izlaupīja vācieši.

Pēc **Kipera** pavēles Saldū un Krustpilī izpostīti rūpniecības un komūnālie uzņēmumi un citas ēkas, kā arī dzīvojamās mājas (16. sēj. 78., 90., 94., 261. lpp.; 17. sēj. 35., 44., 143., 144., 145., 146., 147., 152., 153., 157., 171., 180., 187., 222.—226., 227.—237., 238.—240. lpp.).

Bez tam apsūdzētais **Kipers** atzinies: līdz viņa iecelšanai par lauka komandantūras Nr. 818 komandantu viņš atradies Ukrainas PSR teritorijā, ko uz laiku bija okupējis vācu fašistu karaspēks; tur **Kipers** 1942. g. bijis piekomandēts armijas grupējuma «**Sūd**» aizmugures rajona pavēlniekam — ģenerālim fon **Rokam**, bet pēc tam izpildījis Kobeljaki rajonā lauka komandantūras Nr. 248 komandanta pienākumus. Šajā laikā **Kipers** vērsa represijas pret mierīgiem iedzīvotājiem par izvairīšanos no darba un par kārtības traucēšanu, kādu bija noteikuši okupanti. Tāpat viņš nodeva slepenajai lauka policijai to padomju pilsoņu lietas, kurus apvainoja par vācu okupācijas organu pasākumu sabotēšanu; bez tam viņš atņēma kolchoziem lopus, mājputnus un pārtikas krājumus.

1942. gada augustā-septembrī, būdams armijas grupējuma «**Sūd**» aizmugures rajona pavēlnieka pārstāvis 105. vieglajā Ungārijas divīzijā Konotopas rajonā, viņš piedalījies lēmumu pieņemšanā par visu iedzīvotāju izsūtīšanu no 50 km platās joslas, par visu ēku izpostīšanu šajā joslā un par to civīlpersonu nošaušanu bez brīdinājuma, kuŗas atradīsies nocietinātā ra-

jona joslā. Minētās joslas iedzīvotājus aizdzina, bet viņu īpašumu izlaupīja vācu-ungāru karaspēks.

Apsūdzētais **Bekings**, būdams pārliecināts fašistiskās ideoloģijas piekritējs, 1931. gadā brīvprātīgi iestājies Vācijas nacionālsociālistu partijā un vienlaicīgi «SA» organizācijā. Kā uzticīgu hitlerieti **Bekingu** ātri paaugstināja un iecēla par standartfireru un «SA» pulka komandieri.

1941. gada jūnijā **Bekingu** nosūtīja Sevišķa štāba «R» (**Rozenberga**) rīcībā, kas sagatavoja kadrus PSRS okupēto teritoriju pārvaldei. Pēc sagatavošanās speciālos kursus **Bekingu** 1941. g. decembrī iecēla par Igaunijas PSR okupētā Tallinas apriņķa gebītskomisāru, bet 1942. g. septembrī, atstājot šajā pašā amatā, viņu pārcēla uz Pečoru apriņķi. Šim gebītskomisāriātam pievienoja vēl Veru un Valkas apriņķi.

Gebītskomisāra amatu **Bekings** pildīja līdz 1944. g. 12. augustam, t. i., līdz tai dienai, kad viņu sagūstīja Sarkanās Armijas daļas.

Ar visiem viņa rīcībā esošiem līdzekļiem **Bekings** reālizēja igauņu tautas iznīcināšanas un izlaupīšanas un Igaunijas «ģermānizācijas» politiku.

Attiecīgus norādījumus **Bekings** bija jau saņēmis, atrazdamies speciālos kadru sagatavošanasursos okupēto Austrumapgabalu pārvaldei.

Viņš liecināja:

«Vispārīgos vilcienos visa apmācīšana bija par jautājumiem, kā vislabāk apgādāt vācu armiju un Vāciju ar attiecīgas zemes un tautas saimniecības bagātībām un kā sagatavot gaidāmo Igaunijas pievienošanu Vācijai un Igaunijas pārvēršanu Vācijas sastāvdaļā» (10. sēj. 131. lpp.).

Pēc **Bekinga** pavēles Tallinas apriņķa policijas prefekta **Jarvena** pienākums bija apcietināt un ieslodzīt cietumā izrēķināšanās nolūkā visus ukraiņu tautības padomju kara gūstekņus, kuņus vācieši bija nosūtījuši lauku darbos un kuņi parādījuši sevi kā «polītiski neuzticamus».

Tāpat pēc **Bekinga** pavēles policijas prefektam vajadzēja sastādīt tā saucamo politiski neuzticamo personu sarakstus. Šos sarakstus **Bekings** nodeva tālāk «SD» orgāniem, kas uz to pamata attiecīgas personas apcietināja un nošāva. Tādējādi pēc šādiem **Bekinga** norādījumiem apcietināti un nošauti vairāk kā 300 padomju pilsoņu (10. sēj. 326.—327. lpp.).

Kā Pečoru gebītskomisārs **Bekings** 1943. gada pavasarī, kā arī tā paša gada maijā-jūnijā, it kā cīnoties pret partizāniem, organizēja soda ekspedīciju pret Pečoru apriņķa Izboras rajona iedzīvotājiem (**Bekinga** liecības) (10. sēj. 17., 357., 368. lpp.).

Bekings ar nežēlīgām represijām un spīdzināšanām atņēma viņam padoto apriņķu iedzīvotājiem pārtikas produktus un rūpniecības izejvielas; viņš piespieda iedzīvotājus ne tikai pildīt ārkārtīgi augstas lauksaimniecības produktu nodevas vācu armijas apgādei, bet arī pārsniegt šīs normas. Tas noveda pie padomju iedzīvotāju izputināšanas un nabadzības.

Par šo jautājumu apsūdzētais **Bekings** 1945. g. 15. decembra pratināšanā liecināja:

«Jā, es personīgi piedalījos Vācijas valdības politikas un pasākumu realizācijā man pakļautās Igaunijas teritorijās, it īpaši Tallinas, Pečoru, Veru un Valkas apriņķa teritorijā. Šo pasākumu rezultātā minēto apgabalu igauņu iedzīvotāju ekonomiku izputināja, var teikt, to izlauņāja».

«... Atrazdamies Pečoru apriņķa gebītskomisāra amatā un pildot ģenerālkomisāra direktīvu, realizēju pasākumus, kuŗu rezultātā lopu skaits Pečoru apriņķī samazinājās par 60—70%» (10. sēj. 145.—146. lpp.).

Tādus rezultātus **Bekings** sasniedza, plaši lietojot pret vietējiem iedzīvotājiem visādus sodus, kuŗi bija viņa kompetencē saskaņā ar imperijas Baltijas komisāra **Lozes** 1941. g. augusta pavēli.

Personīgi **Bekings** sodīja 500 cilvēku, ieslogot cietumā, kur viņus spīdzināja.

To zemnieku īpašumus, kuŗi par spīti sodiem un ieslodzīšanai cietumā tomēr nepildīja maizes un gaļas nodevas, konfiscēja (10. sēj. 93., 94., 160. v., 339. lpp.; 11. sēj. 19. lpp.).

Savas «saimniekošanas» gados **Bekings**, lietojot represijas, pēc paša atzīšanās atņēmis zemniekiem tūkstošiem tonnu lauksaimniecības produktu, lai apgādātu ar tiem vācu armiju.

Lai atbalstītu vācu bruņoto spēku cīņu pret Sarkanu Armiju, Igaunijā izsludināja darba un transporta līdzekļu klaušas. Zirgu īpašniekiem spaidu kārtā lika pārvadāt kaŗa un citus materiālus uz punktiem, kuŗus noteica vācu militārā pavēlniecība. Vīriešus, sievietes un pusaudžus mobilizēja spaidu darbos celt aerodromus, ceļus un citus militārus objektus. Pret personām, kas izvairījās no darba vai transporta līdzekļu klaušām, **Bekings**

lietoja bargus sodus (apsūdzētā **Bekinga** liecības un 317 represēto personu uzvārdu saraksti) (10. sēj., 151.—152. v., 159.—162. v., 307.—307. v., 338. v. — 339., 354. lpp.; 11. sēj. 4., 13., 20., 33. v., 38., 95.-a, 137. lpp.).

1944. g. februārī apsūdzētais **Bekings** no daudziem Pečoru apriņķu pagastiem izsūtīja visus civiliedzīvotājus. Rezultātā vairāk nekā 3000 padomju pilsoņu palika bez pajumtes un eksistences līdzekļiem, bet viņu īpašumu izlaupīja vācieši (10. sēj. 224.—227., 307., 354. lpp.; 11. sēj., 51., 52., 138.—169. lpp.).

Pēc **Bekinga** personīgajiem norādījumiem ar padomju pilsoņiem nežēlīgi izrēķinājās visniecīgāko iemeslu dēļ.

Pečoru pilsētas iedzīvotāju — vecenīti **Trunti**, kas iedeva garāmejošam padomju kara gūsteknim maizes gabalu, **Bekings** personīgi sodīja un ieslodzīja cietumā.

1943. g. pēc **Bekinga** norādījumiem apcietināja **Sokolovu** ģimeni, it kā par radio aparāta glabāšanu. **Sokolovus** pēc tam nošāva. **Sokolovu** paziņu pilsoni **Bankeri** tāpat ieslodzīja cietumā, un viņas tālākais liktenis nav zināms.

Tajā pašā 1943. g. pēc **Bekinga** pavēles par palīdzību, kāda it kā sniegta padomju partizāniem, apcietināta Pečoru apriņķa **Koņikoviču** sādžas iedzīvotāja **Garšnika** (10. sēj. 272.—273., 339., 357. lpp.; 11. sēj. 8. v., 13. v., 19. v., 25.—25. v.).

1944. g. maijā Pečoru apriņķa **Volodino** sādžā dzīva sadedzināta **Orlovu** ģimene, kuŗa sastāvēja no vecas mātes un diviem dēliem, bet **Bilovas** pagasta **Mitkoviču** sādžā dzīvi sadedzināti vecīši — vīrs un sieva **Venkovi** tikai tādēļ, ka viņus turēja aizdomās par sakariem ar partizāniem (10. sēj. 274., 339.—340. lpp.; 11. sēj. 13.—14., 30., 245. lpp.).

Visas šīs represijas **Bekings** realizēja ar viņam pakļautās žandarmērijas un policijas spēkiem, uzturot ciešus sakarus ar vācu «SD» organiem.

No Pleskavas un Ļeņingradas apgabaliem vācu fašistiskie iebrucēji ar varu aizdzina tūkstošiem mierīgu iedzīvotāju, no kuŗiem vairumu ieslodzīja nometnēs, kas atradās **Bekingam** pakļauto apriņķu teritorijās, it īpaši **Paldiski** un **Valkas** pilsētā. Necilvēcīgos apstākļos no bada un lipīgām slimībām gāja bojā simtiem nevainīgu padomju pilsoņu — sieviešu, bērnu un sirmgalvju.

1942. g. maijā pēc Igaunijas vācu ģenerālkomisāra **Licmaņa** pavēles **Bekings** personīgi izbrauca uz **Baltišporta** (**Paldiski**)

nometni, kurā toreiz atradās ap pusotra tūkstoša padomju pilsoņu. Par apstākļiem, kādos dzīvoja padomju pilsoņi šajā nometnē, apsūdzētais **Bekings** liecināja:

«Apmeklējot nometni, es konstatēju, ka apstākļi, kādos dzīvoja padomju pilsoņi, neatbilda pat viselementārākajām cilvēka prasībām».

«... Šajā nometnē atradās vairāk kā pusotra tūkstoša pilsoņu, to starpā sirmgalvji, sievietes un mazgadīgi bērni. Viņi dzīvoja neaprustāmi saspiestos un antisanitāros apstākļos. Viņu pārtika bija samazgu zupa, kuŗu deva divas reizes dienā. Maizes viņiem izdeva ļoti maz, bet kādu daudzumu, es pašreiz pateikt nevaru. Maizes normas nepietika ne tikai pieaugušiem, bet arī bērniem. Nometnē plosījās izsituma tifa epidēmija, medicīnisku palīdzību sniedza retos izņēmuma gadījumos, slimnīcu un izolatoru nebija. Daudzi nometnes iemītnieki mira...» (10. sēj. 355. lpp.).

1944. g. martā, piedaloties **Bekingam**, izlaupīts senais Pleskavas-Pečoru klosteris, no kuŗa vācieši izveda vēsturiskas relikvijas, dārglietas no mantnīcas un sakristejas (10. sēj. 257.—258., 307. v., 355. lpp.; 11. sēj. 41. v. — 42., 45. v. — 46., 279., 302.—310.-a lpp.).

Pamatojoties uz augstāk sacīto:

Jekels Frīdrichs, dzimis 1885. g., vācietis, dzimšanas vieta — Hornbergas pilsēta, «SS» obergruppenfīrers, policijas ģenerālis;

Rufs Zigfrīds, dzimis 1895. gadā, vācietis, dzimšanas vieta — Kunersdorfa, Brandenburgas provincē, vācu armijas ģenerālleitnants;

Dižons fon Montetons Albrechts, dzimis 1887. gadā, vācietis, dzimšanas vieta — Bernburgas pilsēta, vācu armijas ģenerālleitnants;

Fon Dītfurts Volfgangs, dzimis 1879. g., vācietis, dzimšanas vieta — Potsdamas pilsēta, vācu armijas ģenerālleitnants;

Verters Frīdrichs, dzimis 1890. gadā, vācietis, dzimšanas vieta — Bendorfas ciems, Saksijas provincē, vācu armijas ģenerālmajors;

Pavels Bruno, dzimis 1890. gadā, vācietis, dzimšanas vieta — Plešenes pilsēta, vācu armijas ģenerālmajors;

Kipers Hanss, dzimis 1891. gadā, vācietis, dzimšanas vieta — Karlsrūes pilsēta, vācu armijas ģenerālmajors;

Bekings Aleksandrs, dzimis 1897. g., vācietis, dzimšanas vieta — Minchenes pilsēta, «AS» standartenfirers
apsūdzēti noziegumu izdarīšanā, kādi paredzēti PSRS Augstākās
Padomes Prezidija 1943. g. 19. aprīļa Dekrēta pirmajā pantā.

Visi viņi pakļauti Baltijas Kara Apgabala Kara Tribūnāla
tiesai.

Sastādīts Rīgā
1946. gada 23. janvārī.

Apgabala Kara Prokurors Justīcijas Pulkvedis

ZAVJALOVŠ

1914. g. martā, dzimis Bekings, izcila kara Ples-
kavas-Podora kisteņa, no kara vāciski izveda vāciskās reli-
ģijas draudzes norīkošanas un izstrādājis (19. 05. 1943) — 258
307. v. 355. lpp. 11. 05. 1943. v. 12. 48. v. 12. 002 —
310. a. lpp.)
Pamatojoties uz karstāk secinā-
juma Frihrihā dzimis 1895. g. vācietis, dzimšanas vieta —
Hamburga pilsēta, 22. Obergruppenführer, policijas ģenerā-
lis.
Kara kārtnis, dzimis 1895. gada vācietis, dzimšanas vieta —
Kaiserbata. Brandenburgas provincē, vācu armijas ģenerā-
lis.
Pjērs fon Montens Albrehts, dzimis 1887. gada vācietis,
dzimšanas vieta — Brandenburgas provincē, vācu armijas ģenerā-
lis.
Pon Dillurs Volkman, dzimis 1879. g. vācietis, dzimšanas
vieta — Potsdama pilsēta, vācu armijas ģenerālleitnants.
Vēlcs Frihrihcs, dzimis 1890. gada vācietis, dzimšanas
vieta — Brandenburgas ģenerālis, vācu armijas ģenerā-
lis.
Favels Bruno, dzimis 1890. gada vācietis, dzimšanas vieta —
Plesnes pilsēta, vācu armijas ģenerālmajors.
Kipels Hans, dzimis 1891. gada vācietis, dzimšanas vieta —
Kaiserbata pilsēta, vācu armijas ģenerālmajors.

TIESAS PRĀVAS CHRONIKA

Apdzimētie (no kreisās): Jekels, Raiss, Štāls, Kipens, Gērns, Tiedel, Pavels, Vertens, Mātelers (no labās).

Rīgā 26. janvārī (LTA). Sodīti Baltijas kara apgabala Kara Tiesānāle sāka caurskatīt lietu par vienlaicīgo iebraucēju laimdarībām Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā.

Pie tiesas atklāties sūdzībā bijušie vācu armijas kapavīri: Jekels, Frīdrihs, «SS» obergrupendirektors, policijas ģenerālis, bijušais «SS» kapavīrs un policijas augstākais vadītājs Baltijas teritorijā (1941. gada oktobris) ar Baltijas teritorijas palikušajiem; Raiss Zīgfrīds, ģenerālmajors, bijušais Rīgas pilsētas kara komandants; Tiedels, fan. Nostrēms, Albrehts, ģenerālis leitnants, kas komandēja vairākus kājnieku un gvardības divīzijas, vēlāk Līvijas cietokšņa komandants; Vertens, Frīdrihs, ģenerālmajors, bijušais vairāku lauku komandantūru komandants, vēlāk aizsardzības celtniecības priekšnieks Rīgas un Rīgas (Cīriāles rajons) un Līv. armijas korpuss krasta aizsardzības komandieris Rīgas pievārtē līva krasta aizsardzībā; Pavels Bruno, ģenerālmajors, bijušais vairāku kājnieku divīziju komandieris, padomju kara gūstekņu nometņu pārvaldes priekšnieks Baltijā, vēlāk galvenais lauku komandantūras pārvaldes priekšnieks Minskā un 4. vācu armijas atzīņģeres priekšnieks; Kipens Hanss, ģenerālmajors, bijušais lauku komandantūru

Hekings Aleksandrs, dzimis 1897. g., vācietis, dzimšanas vieta
— Mīnchenas pilsēta, «AS» štāpdarbnieks
apdzēti noziedzumu izdarīšana, kādi paredzēti PSRS Augstākās
Padomes Prezidija 1943. g. 19. aprīļa Dekrēta pirmajā pantā.
Visi vīri pakļauti Baltijas Kara Apgabala Kara Tribūnāla
tiesai.

Sastādīts Rīgā
1945. gada 23. janvārī.

Apgabala Kara Prokurors
Jasēvičs Pulhvādis
ZAVJALOVŠ

TISSAS PRĀVAS CHRONIKA

Apsūdzētie (no labās): **Jekels, Rufs, Bekings, Kipers** (pirmā rinda),
Pavels, Verters, Montetons (otra rinda).

Rīgā 26. janvārī (LTA). Šodien Baltijas kara apgabala Kara Tribūnāls sāka caurskatīt lietu par vācu fašistisko iebrucēju ļaundarībām Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā.

Pie tiesas atbildības saukti bijušie vācu armijas karavīri: **Jekels** Frīdrichs, «SS» obergruppenfīrers, policijas ģenerālis, bijušais «SS» karaspēka un policijas augstākais vadītājs Baltijas teritorijā (līdz 1942. gada oktobrim arī Baltkrievijas teritorijas daļā); **Rufs** Zigfrīds, ģenerālleitnants, bijušais Rīgas pilsētas kara komandants; **Dižons fon Montetons** Albrechts, ģenerālleitnants, kas komandējis vairākas kājnieku un apsardzības divīzijas, vēlāk Liepājas cietokšņa komandants; **Verters** Frīdrichs, ģenerālmajors, bijušais vairāku lauku komandantūru komandants, vēlāk aizsardzības celtniecības priekšnieks Rīgas un Rīgas Jūrmalas rajonā un 16. armijas korpusa krasta aizsardzības komandieris Rīgas jūras līča krasta aizsardzībā; **Pavels** Bruno, ģenerālmajors, bijušais vairāku kājnieku divīziju komandieris, padomju kara gūstekņu noietņu pārvaldes priekšnieks Baltijā, vēlāk galvenās lauka komandantūras pārvaldes priekšnieks Minskā un 4. vācu armijas aizmugures priekšnieks; **Kipers** Hanss, ģenerālmajors, bijušais lauka komandantūru

komandants Daugavpils un Saldus pilsētā; **Bekings** Aleksandrs, «SA» standartenfirers, bijušais gebītskomisārs vairākos Igaunijas apriņķos. Sakarā ar to, ka apsūdzētais **fon Dīfurts** Volfgangs, vācu armijas ģenerālleitnants, bijušais 403. apsardzības divīzijas komandieris, vēlāk Kurskas pilsētas komandants — saslimis, Tribūnāls nolēmis viņa lietu izdalīt un caurskatīt atsevišķi.

Lietu skata cauri atklātā tiesas sēdē apgabala Kaŗa Tribūnāls šādā sastāvā: priekšsēdētājs — justīcijas pulkvedis **M. I. Pankratjevs**, tiesas locekļi — justīcijas pulkvedis **E. R. Kire** un justīcijas majors **M. H. Jakobsons-Andersons**.

Valsts prokurātūras pārstāvis — justīcijas pulkvedis **N. P. Zavjalovs**. Tiesas ieceltie aizstāvji — advokāti N. N. Milovidovs, B. N. Dolgopolovs, S. E. Saņņikovs, P. P. Divnogorskis, V. P. Markevičs.

Tiesas sēdes zālē ieradušies daudz Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR strādnieku, zemnieku un inteliģences, kā arī garīdzniecības pārstāvju.

Pēc apsūdzības raksta nolasīšanas krievu un vācu valodā Tribūnāla priekšsēdētājs jautā katram apsūdzētajam, vai viņam saprotama pret viņu celtā apsūdzība, vai viņš atzīstas par vainīgu un vai viņš uztur spēkā liecību, ko viņš devis iepriekšējā izmeklēšanā. Apsūdzētie, katrs atsevišķi, pilnā mērā apstiprināja savas iepriekšējā izmeklēšanā dotās liecības, un paziņoja, ka apsūdzība viņiem saprotama un ka viņi atzīstas par vainīgiem tajos noziegumos, par kuriem viņi liecinājuši iepriekšējā izmeklēšanā.

Ar to Tribūnāla pirmā sēde beidzas.

27. janvāra rīta sēde

Rīgā 27. janvārī (LTA). Rīta sēde sākas ar apsūdzētā Jekelna pratināšanu. Tiesas izmeklēšanā konstatē, ka apsūdzētais Jekelns, kas iestājies nacionālsociālistiskajā partijā 1929. gadā, stāvējis tuvu Hitleram un Himleram; ka viņam bijusi svarīga loma, palīdzot sagatavot Hitleram varas sagrābšanu Vācijā; ka viņš bijis viens no «SS» kaŗaspēka organizētājiem. Viņš piedalījies fašistiskās partijas kongresos un vairākās Hitlera un Himlera rīkotās slepenās apspriedēs; viņa noziedzīgajā darbībā viņam bijuši cieši sakari ar Hesu, Gebelsu, Gēringu, Kaltenbruneru, Friku un citiem fašistiskiem barvežiem. 1940. gadā Himlers izsaucis Jekelnu no Francijas un iepazīstinājis to ar gatavošanos uzbrukumam Padomju Savienībai.

Drīz pēc nodevīgā uzbrukuma Padomju Savienībai Jekelnu

ieceļ par «SS» un policijas augstāko vadītāju tā sauktajā «Ostlandē» — tas ir, Padomju Baltijas un vienas Baltkrievijas daļas teritorijā, un viņš varmācīgi nodibina «jauno kārtību» okupētajā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā. Atbildot uz prokurora jautājumu par politiskajām direktīvām, kādas viņš saņēmis no Himlera, stājoties «SS» vadītāja amatā Baltijā, Jekelns liecina:

— Kādā sarunā Himlers man teica, ka Latvijas, Lietuvas un Igaunijas teritorijas ir senu vāciešu pretenziju objekts. Tāpēc mums nepieciešami šās teritorijas kolonizēt ar vāciešiem. Niecīgu vietējo iedzīvotāju daļu var pārvācot, bet lielumlielais vairums — jāizved darbos uz Vāciju. Tā bija ne tikai Himlera, bet arī Rozenberga un īpaši Hitlera politika.

Prokurors: Ko nozīmē — pārvācot? Vai iekļaut Latviju, Lietuvu un Igauniju Vācijas sastāvā?

Jekelns: Hitlera, Himlera, Gēringa un Rozenberga kopīgā doma bija, ka Baltijas republiku valstiskā patstāvība jāiznīcina, ko pēc Baltijas okupācijas tūlīt mēs arī sākām realizēt.

Tālāk tiesas izmeklēšanā noskaidrojās, ka Jekelns kā viens no ievērojamākajiem hitleriskajiem satrapiem personīgi piedalījies vācu fašisma politikas praktiskajā realizēšanā tā sauktajā «Ostlandē».

Kā «SS» kaŗaspēka un policijas augstākais vadītājs Baltijā un līdz 1942. gada beigām Baltkrievijā viņš šeit nodibinājis okupācijas režīmu, kuram valdot, iznīcināti simtiem tūkstošiem padomju cilvēku. Lietuvas, Latvijas un Igaunijas republiku teritorijā vien iznīcināti vairāk kā 1400 tūkstoši padomju pilsoņu. Tiesas sēdē nolasa virkni neapstrīdamu dokumentu, kas attēlo milzīgos apmērus, kādos fiziski iznīcināti padomju cilvēki. Ar aktiem, kas sastādīti 58 aprakšanas vietās Rīgas rajonā vien, fiksēts, ka tajās aprakti apmēram 300 tūkstoši fašistisko okupantu upuru liķu.

Tiesas izmeklēšanā konstatē, ka vācieši, okupēdami Padomju Baltijas teritoriju, pārklājuši to ar koncentrācijas nometņu tīklu, kurās bija ieslodzīti daudzi desmiti tūkstoši latviešu, lietuviešu un igauņu, kas tur tika spīdzināti, mocīti un nošauti. Cilvēki mira no bada un aukstuma, kā arī no lipīgām slimībām, bet nometnes papildināja aizvien ar jauniem upuriem. Daudz tādu nometņu atradās Rīgā, Daugavpilī, Liepājā, Rēzeknē, Tallinā, Viļņā, Kauņā un citos Latvijas, Lietuvas un Igaunijas rajonos. Pēc paša apsūdzētā Jekelna liecībām, pēc visai nepilnīgiem datiem, šajās nometnēs iznīcināti un nomocīti vairāk nekā 50 tūkstošu latviešu, lietuviešu un igauņu.

Tiesas zālē.

— Par ko tad jūs apcietinājāt tūkstošiem padomju cilvēku un ieslodzījāt tos koncentrācijas nometnēs? — jautā prokurors apsūdzētam.

— Tāpēc ka viņi bija padomju patrioti un nesamierinājās ar vācu okupāciju, — atbild Jekelns pēc vairākkārtīgiem mēģinājumiem izvairīties no tiešas atbildes.

Pēc tam tiesa konstatē Jekelna piedalīšanos mētropolīta Sergija provokātoriskajā nogalināšanā. Apsūdzētais par to liecina:

— Kad biju pie Himlera, mēs runājām ar viņu par mētropolītu Sergiju. Drīz pēc šīs sarunas no drošības policijas galvenās pārvaldes pienāca Kaltenbrunera parakstīta pavēle nogādāt pie malas mētropolītu Sergiju. Viņu nogalināja mūsu cilvēki ceļā no Kaunas uz Viļņu. Šinī slepkavībā vēlāk apvainoja komunistus un partizānus, bet nogalinātajam mētropolītam, mums piedaloties, tika sarīkotas svinīgas bēres Rīgā.

Prokurors: Vai līdzīgas provokācijas vēl kaut kur notikušas?

Jekelns: Varu nosaukt līdzīgu provokāciju, kas izdarīta Kijevā. Tur ar Hitlera pavēli uzspridzināts Kijevas Pečoras klosteris. Šinī aktā apvainoja padomju patriotus.

Tiesas sēdē atklājas metodes, ar kādām Jekelna vadītais «SS»

kaņaspēks un policija iznīcināja padomju cilvēkus. Baltijas un Baltkrievijas pagaidu okupācijas laikā, it kā partizānus apkaņojot, hitlerieši sarīkoja lielas soda ekspedīcijas mierīgu padomju pilsoņu iznīcināšanai. Jekelns liecina:

— Manis komandētajā ekspedīcijā piedalījās «SS» brigādes, policijas pulks, žandarmu un citas daļas. Ekspedīcija notika Molodečnas un Baranoviču rajonā. Partizānus neizdevās ielenkt, jo viņi izlauzās austrumu virzienā, un tāpēc soda ekspedīcijas rezultāts bija vairāku apdzīvotu vietu nodedzināšana.

Prokurors: Ko jūs darījāt ar nodedzināto ciemu un viensētu iedzīvotājiem?

Jekelns: «SD» daļas viņus aizveda un ieslodzīja nometnēs.

Prokurors: Vai sievietes un bērnus arī apcietināja un aizdzina uz nometnēm?

Jekelns: Jā, arī.

Koncentrācijas nometnēs, kuņās ieslodzīja mierīgus padomju cilvēkus, viņus gaidīja nāve vai aizdzīšana vācu verdzībā. Apsūdzētais Jekelns liecina, ka nometnēs nošāva visus, par kuņiem nevarēja cerēt, ka viņi samierināsies ar vāciešu nodibināto režīmu.

Prokurors: Bet vai pārējie palika sveiki un veseli?

Jekelns: Nekādā ziņā.

Tā, it kā apkaņojot partizānus, plānveidīgi iznīcināja mierīgu padomju pilsoņu masas, kuņ skaitā atradās sirmgalvji, sievietes un bērni. Padomju cilvēku iznīcināšana vēl pastiprinājās pēc divām Hitlera pavēlēm par partizānu apkaņošanu. Šīs pavēles apsūdzētais Jekelns attiecina uz 1942. gada beigām un 1943. gada sākumu. Hitlers jo stingri aizliedza uzlikt vācu kareivjiem un virsniekiem jebkādus disciplinārsodus par padomju cilvēku iznīcināšanu. Viņš pat pavēlēja nodot tiesai tos vācu kuņvirus, kas cīņā pret partizāniem nav nežēlīgi.

Bet, ciktāl visus padomju cilvēkus turēja aizdomās, ka viņi palīdz partizāniem, zvēriskā izturēšanās pret tiem tikai pastiprinājās. Prokurors nolasa 26. policijas pulka bijušā komandiera Veisiga rakstveida liecību. No šīs liecības un apsūdzētā nopratināšanas noskaidrojas, ka, satiekoties ar Veisigu, Jekelns tam jautājis:

— Cik padomju cilvēku tu esi nogalinājis? Es personīgi esmu nogalinājis 100 padomju pilsoņu.

Zālē klātesošie Padomju Baltijas darba ļaužu pārstāvji ar sašutumu noklausījās prokurora nolasīto tā saucamā dzimtsarakstu biroja aktu par slimu padomju pilsoņu nonāvēšanu

Liepājā. Liepājas pilsētas psīchiatriskajās slimnīcās vien vācu iebrucēji nonāvējuši vairāk nekā 700 vājprātīgo.

— Kādu iemeslu dēļ jūs nonāvējāt slimniekus? — jautā prokurors.

Jekelns atbild:

— Slimie bija lieka nasta Vācijas valstij.

Ar to Tribūnāla rita sēde beidzas.

27. janvāra vakara sēde

Rīgā 27. janvārī (LTA). Vakara sēdē turpināja pratināt apsūdzēto Jekelnu.

Pratina prokurors justīcijas pulkvedis N. P. Zavjalovs.

Pratināšanas gaitā noskaidrojas apsūdzētā un viņam padotā kaŗaspēka līdzdalība čigānu, poļu un ebrēju tautības padomju pilsoņu iznīcināšanā.

Apsūdzētais liecina, ka pēc Himlera un Kaltenbrunera pavēles visus čigānu tautības padomju pilsoņus vajadzēja iznīcināt. Masveida čigānu nošaušanas notika Latvijā — Salaspilī; Lietuvā — Viļņā un Kaunā. Viņus iznīcināja arī notveršanas vietās bez jebkādas tiesas un izmeklēšanas. Šo nevainīgo padomju cilvēku iznīcināšanu izdarīja «SD» un «SS» organi visā Padomju Baltijas teritorijā ar apsūdzētā ziņu un piekrišanu.

Prokurors: Kādēļ jūs iznīcinājāt visus čigānu tautības padomju pilsoņus?

Jekelns: Tādēļ, ka tie bija elements, kuŗu mēs nevarējām izmantot darbam, un vispār tie bija lieka nasta.

Masveidīgi nošauti, — liecina tālāk apsūdzētais, — arī poļi — padomju pavalstnieki. Sevišķi daudz viņu nogalināts Lietuvā.

Pēc tam apsūdzētais saka, ka saskaņā ar Hitlera un Himlera direktīvu, izpildot tā saucamos Nirnbergas likumus, sievietes tika masveidīgi sterilizētas un vīrieši kastrēti. Viņš mēģina pierādīt, ka viņam nav sakara ar šo lietu, bet ar vairākiem dokumentiem un liecinieku liecībām tiesa konstatē, ka šie necilvēcīgie pasākumi veikti ar apsūdzētā ziņu un piekrišanu — saskaņā ar direktīvām no Berlīnes. Pie tam kastrēti un sterilizēti ne vien pieaugušie, bet arī bērni, vairākos gadījumos 8 līdz 15 gadu veci.

Tālāk Jekelns liecina, ka personīgā audiencē Himlers viņam devis direktīvu iznīcināt ebrēju tautības padomju pilsoņus.

Kā tiesā atklājas, Jekelns jo aktīvi piedalījies ebrēju iedzīvotāju iznīcināšanā. Pēc viņa personīgā rīkojuma Rīgā vien iznīcināti 25 tūkstoši ebrēju, to skaitā apmēram 8 tūkstoši bērnu, sākot ar zīdaiņiem.

Igaunijas žurnālistu grupa tiesas zālē.

Apsūdzētais liecina, ka viņš pats triju dienu laikā trīs reizes bijis klāt ebrēju masveida iznīcināšanā, kas notikusi mežā 3 kilometrus dienvidos no Rīgas.

Jekelns: To es darīju, lai rādītu personīgu piemēru saviem apakšniekiem.

Kopskaitā pēc apsūdzētā aprēķina «Ostlandes» teritorijā, kuŗā ietilpa visa Baltija un daļa Baltkrievijas, iznīcināts vairāk nekā 550 tūkstošu ebrēju — padomju pavalstnieku, un līdz 88 tūkstošiem ebrēju, kas bija atvesti no citām okupētām Eiropas valstīm iznīcināšanas nolūkā.

Tālāk noskaidrojas arī, ka pirms ierašanās Baltijā Jekelns ar saviem apakšniekiem piedalījies desmitu tūkstošu ebrēju nogalināšanā Ukrainā — Kijevas, Berdičevas un Starokonstantinovas pilsētā.

Jekelns siki atstāsta savu sarunu ar Himleru par «nāves mašīnām». Himlers toreiz viņam sacījis, ka tiek izdarīti mēģinājumi ar automobiļiem, kuŗos nosmacē cilvēkus ar motora gāzēm. Šie mēģinājumi, — Himlers teicis, — rādot, ka «nāves mašīnas» varot būt efektīvākas nekā nošaušana.

Drīz Salaspils nometnē atgādāja no Berlīnes trīs «nāves mašīnas», kas strādāja ar pilnu jaudu. Pēc kāda laika apsūdzētais ziņojis Himleram par šo «nāves mašīnu» darbu.

Liecinieki noklausas tiesas brīdinājumu par to, kas draud par nepatiesas liecības došanu.

Pēc tam tiesa konstatē, ka apsūdzētais personīgi atbildīgs par to, ka policijas organi masveidīgi apšāvuši padomju kara gūstekņus.

Tribūnāla priekšsēdētājs nolasa vairākus policijas organu ziņojumus par padomju kara gūstekņu nošaušanu bez tiesas un izmeklēšanas.

Prokurors: Jums kā ģenerālim zināma 1907. gada Hāgas konvencija par sauszemes kara likumiem un paražām, kuru parakstījusi arī Vācija? Šīs konvencijas 8. punkts nosaka, ka pat bēgšanas mēģinājumā notverts kara gūsteknis sodāms vienīgi disciplinārā kārtā.

Jekelns: Jā, man zināma Hāgas konvencija, un es zinu šo pantu.

Apsūdzētais apstiprina, ka, neraugoties uz to, viņam padotie policijas organi tomēr šāvuši kara gūstekņus.

Tālāk, nopratinot Jekelnu, noskaidrojas, ka viņam padotās policijas daļas aktīvi piedalījušās simtu tūkstošu Latvijas, Lietuvas un Igaunijas iedzīvotāju piespiežu aizdzīšanā spaidu darbos Vācijā. Viņš stāsta par cilvēku medībām, kas rīkotas Rīgā neilgi pirms tam, kad Sarkanā Armija to atbrīvoja. Satvertos

rīdziniekus nogādāja uz kuģiem un nosūtīja spaidu darbos uz Vāciju.

Apsūdzētais sīki liecina, kā tika izlaupīta Padomju Baltijas tautas saimniecība, kultūras un vēsturiskās vērtības. Tiesa konstatē, ka Jekelns un viņam padotie policijas organi snieguši nepieciešamo palīdzību rūpniecības iekārtu un daudz vērtību izvešanā no Latvijas, Lietuvas un Igaunijas.

Sakarā ar to, atbildot uz prokurora jautājumu, Jekelns ziņo, ka personīgi Rozenbergam nosūtītas vēsturiskas vērtības, bagātīgi bibliotēkas fondi un sudrablietas no Rīgas un Tartu.

Kad šī izlaupīšana bija jau notikusi, viņš, Jekelns, saņēmis privātu vēstuli no Himlera, kuŗā pēdējais uzdeva viņa, Himlera, personīgajām vajadzībām nosūtīt tieši tās vērtības, kas jau bija nokļuvušas Rozenberga rokās.

Jekelns: Es paziņoju Himleram, ka viņš nokavējies un ka šīs vērtības jau atrodas drošās rokās, t. i., Rozenberga rokās.

Tiesa sāk izmeklēt apsūdzības punktu par vairāk nekā 316 tūkstošu latviešu un lietuviešu aizdzīšanu spaidu darbos uz Vāciju. Nopratināšanā konstatē, ka Jekelns personīgi līdzvainīgs simtu tūkstošu Padomju Baltijas iedzīvotāju aizdzīšanā uz Vāciju. No Rīgas un apkārtnes vien, kā to atzīst Jekelns, aizdzīti vairāk nekā 50 tūkstošu vietējo iedzīvotāju.

Ar to tiesas vakara sēde beidzas.

28. janvāra rīta sēde

Kaŗa Tribūnāla rīta sēdē sākas liecinieku pratināšana apsūdzētā Jekelna lietā.

Pirmais nodod savu liecību liecinieks J. K. Akmens — Rīgas Valsts Universitātes Ķīmijas fakultātes vecākais zinātniskais darbinieks, kas ilgu laiku atradās ieslodzījumā cietumā, kamēr Baltijas Padomju republiku teritorijas bija vāciešu okupētas.

— Tūliņ pēc Latvijas sagrābšanas, — stāsta liecinieks, — vācieši sāka tvarstīt un iznīcināt visus pilsoņus, kas bija strādājuši Latvijas PSR valsts iestādēs. Cilvēkus nošāva bez tiesas, bez apsūdzības uzrādīšanas.

— Vācieši piespieda mani, — turpina liecinieks, — strādāt cietumu darbnīcā pie grāmatu un brošūru iesiešanas. Šī darbnīca atradās esesiešu neatslābstošā kontrolē. Darba gaitā man izdevās uzziņāt saturu dažām grāmatām un brošūrām, kuŗām es izgatavoju vākus. Vienas tādas grāmatas saturs bija pārskats par vācu okupantu zvērīgo darbību Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. Tanī bija, starp citu, ziņots par 23 tūkstošu Latvijas un 11 tūkstošu Igaunijas iedzīvotāju iznīcināšanu. Pārskatā bija

minēti arī dati par slimnieku masveida nonāvēšanu. No šiem dokumentiem es uzzināju, ka vācieši nežēlīgi aplaupījuši vietējos iedzīvotājus, ka jau līdz 1941. gada 15. oktobrim viņi bija aizveduši uz Vāciju 400 vagonu ar valsts īpašumiem, dārglietām, mākslas darbiem, kas pieder Latvijas, Lietuvas un Igaunijas tautām.

Liecinieka liecība atklāj drausmīgu ainu par vāciešu rīkoto Baltijas daudzajos fašistisko moku kambaros ieslodzīto padomju pilsoņu iznīcināšanu. Cietumos mākslīgi izplatīja lipīgas slimības, cilvēkus mērdēja badā un pēc tam nošāva. Daudzus nomocītos padomju pilsoņus vācieši apraka cietumu pagalmos. Starp nomocītiem un nogalinātiem padomju patriotiem liecinieks min Latvijas PSR Augstākās Padomes deputātus Liekni un Koltānu, rakstnieku un drāmaturgu Luksu un citus sabiedriskos darbiniekus.

Tālāk pratina liecinieku G. K. Bergu — Jelgavas psīchiatriskās slimnīcas galveno ārstu, kas vācu okupācijas laikā strādāja par Daugavpils psīchiatriskās slimnīcas galveno ārstu.

— 1941. gada augustā, — stāsta Bergs, — pēc vācu militārās pavēlniecības pavēles visus mūsu slimnīcas slimniekus nogādāja kādā mazā netīrā ēkā. Pēc neilga laika šo celtni ielencā esesiešu nodaļa, un vācu virsnieks, izsaucis mani, paziņoja, ka vācu nācijai interesēs visi šeit esošie slimnieki iznīcināmi. Un nekavējoties esesieši nošāva vairāk nekā 700 slimnieku. Nošaušana notika tik lielā steigā, ka kopā ar slimniekiem nošāva kādu nejaušu garāmgājēju, kas nevarēja uzrādīt dokumentus.

Tālāk liecinieks min citu faktu par slimu padomju pilsoņu — sirmgalvju, sieviešu un bērnu — iznīcināšanu. Vienā dienā vācieši nošāva Jelgavas slimnīcā 440 cilvēku. Aktos par slimnieku nāvi ierakstīja: «Miris psīchiskas slimības rezultātā».

Par vācu fašistisko iebrucēju neķītrajiem noziegumiem stāsta liecinieks K. K. Briedis — Rīgas pilsētas 1. slimnīcas vecākais ārsts. No viņa liecības izriet, ka Latvijas, Lietuvas un Igaunijas Padomju Republikās vācieši Jekelna vadībā plašos apmēros padomju sievietes sterilizēja. Sterilizācija notika vairākās Baltijas pilsētās, un centrālā «zinātniskā» iestāde šinīs lietās bija Universitātes klīnika Rīgā, kur darbojās un kuŗu vadīja vācu speciālisti.

No šīm operācijām sieviete zaudēja savas bioloģiskās iespējas un dabūja psīchisku traumu.

Tālāk tiesa noklausās liecinieka Emīla Justa, vācu armijas ģenerālmajora, bijušā Lietuvas galvenās lauka komandantūras priekšnieka liecību.

Liecinieks **K. K. Briedis** — Rīgas pilsētas slimnīcas vecākais ārsts liecina tiesā.

Liecinieks stāsta, ka viņš pazīst apsūdzēto Jekelnu kopš 1942. gada janvāra un ka iepazinies ar viņu pie kavalerijas ģenerāļa Brēmera, «Ostlandes» karašpēka pavēlnieka.

Justs: Es pazīstu obergruppenfireru Jekelnu kā SS un policijas augstāko vadītāju visā «Ostlandes» teritorijā, kas pārzināja visas SS, policijas un gestapo lietas.

Liecinieks stāsta par lielu SS karašpēka daļu un SD rīkoto operāciju pret partizāniem Minskas-Viļņas rajonā. Jau iepriekš šī operācija bija rūpīgi izstrādāta, un Berlīnē cerēja, ka tā dos lielu efektu. Tomēr partizāni jau laikus uzzināja par to un atstāja gaidāmās operācijas rajonu. Lielajā teritorijā palika tikai bērni, sirmgalvji un sievietes. Viņiem arī tad uzbruka sodītāji. Izņemot nelielu skaitu aizdzīto cilvēku, visus pārējos sirmgalvjus, sievietes un bērnus nošāva.

Tālāk liecinieks stāsta: viņš vēlāk dabūjis zināt no ģenerālleitnanta Štālekela — uz Berlīni sūtīts ziņojums par liela partizānu skaita iznīcināšanu un pārējo sagūstīšanu. Apšauto mierīgo iedzīvotāju — bērnu, sirmgalvju un sieviešu — daudzumu uzdeva kā nogalināto partizānu skaitu, un to pašu sirmgalvju, bērnu un sieviešu daudzumu, ko apsardzībā aizveda uz nometnēm — par sagūstīto partizānu skaitu.

Viss tas, — sāka liecinieks, — notika ar Jekelna ziņu un piekrišanu.

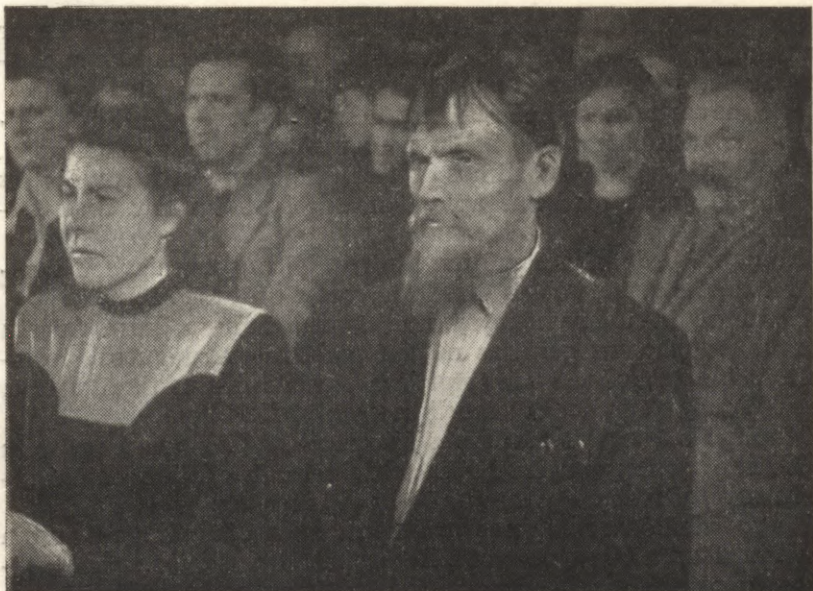
Pēc tam Justs liecina par apspriedi pie reichskomisāra Lozes, kurā viņš piedalījies. Šinī apspriedē piedalījies arī Jekelns, Lietuvas SS un policijas vadītājs brigādenfirers Arnss un citi SS, SD un policijas vadītāji.

Apspriedē reichskomisārs Loze paziņoja, ka Hitlers un Himlers esot ļoti neapmierināti, ka Lietuva pietiekami neizpilda savu uzdevumu lietuviešu nosūtīšanā uz darbiem Vācijā, kā arī par dažādu vācu armijas pasūtījumu nepilnīgu izpildīšanu. Būdam personīgi Rīgā, Himlers izteica sevišķi asi savu neapmierinātību ar šo stāvokli. Liels skaits vīriešu izvairījās no aizsūtīšanas uz darbiem Vācijā. Tad piecēlās Jekelns un paziņoja, ka šī Hitlera un Himlera neapmierinātība ir pilnīgi pamatota, jo Lietuvas SS, SD un policijas vadītāju realizētās represijas ir nepietiekamas.

Justs: Jekelns noteikti teica: «Es jums atsūtīšu SS brigādi, kas palīdzēs izvākt no mežiem tur paslēpušos lietuviešus. Vienu otru simtu lietuviešu mēs pieliksim pie sienas, un jūs redzēsīt, cik ātri viņi paši līdīs ārā no paslēptuvēm». Tālāk liecinieks ziņo, ka apsūdzētais Jekelns bija plaši pazīstams ar savu nežēlību un atcēla apakšniekus, kuŗi pilnīgi neizpildīja viņa prasības pēc nežēlības un nesaudzības, izrēķinoties ar mierīgiem iedzīvotājiem — lietuviešiem, latviešiem, igauņiem, ebrējiem, kā arī partizāniem. Liecinieka acu priekšā divi ar pus gada laikā šo iemeslu dēļ atcēla trīs Lietuvas SS un policijas vadītājus, lai gan viņu vadībā iznīcināts un aizdzīts uz Vāciju milzīgs skaits mierīgu iedzīvotāju.

Tālāk Justs saka, ka viņam zināma SS un policijas augstāko sfēru izdotā direktīva par visu to cilvēku iznīcināšanu bez tiesas un izmeklēšanas, kas aizturēti mežos un par kuŗiem ir aizdomas, ka viņi ir partizāni.

Nākošais savu liecību nodod liecinieks J. J. Kauliņš, Latvijas PSR Zemkopības tautas komisāriāta dārzkopības pārvaldes priekšnieks. Vācieši viņu bija noķēruši un ieslodzījuši Rīgas centrālcietumā. Pēc necilvēcīgām spīdzināšanām hitleriskie bendes šeit nošāva ik dienas desmitiem ieslodzīto. Pret saviem upuriem hitlerieši lietoja visizsmalcinātākos spīdzināšanas paņēmienus. Īslaicīgām «pratināšanām» piemita arestēto padomju pilsoņu zvēriģas piekaušanas raksturs. Fašistiskie sadisti uzvilka saviem upuriem uz galvas slēģtas maskas, aizbāza mutes sprunguļiem un degunus ar vati. No gaisa trūkuma cilvēki ātri zaudēja samaņu. Kad viņi nāca pie samaņas, viņus piekāva līdz nāvei.

Tiesas zālē.

Tālāk liecinieks stāsta par nepanesamo režīmu, kāds bija Salaspils nāves nometnē, uz kuriem liecinieku pārveda no Rīgas centrālcietuma. Šinī nometnē bija ieslodzīti mierīgi padomju pilsoņi — latvieši, lietuvieši, igauņi, krievi, poļi un padomju kara gūstekņi.

— Šeit, — stāsta liecinieks, — praktizēja vēl izsmalcinātākus arestēto padomju pilsoņu spīdzināšanas un iznīcināšanas paņēmienus. Sevišķi izplatīts bija baraku «dezinfekcijas» paņēmieni. Parasti kaili izgērbtos ieslodzītos izdzina ārā no barakām lietū un aukstumā un pēc neilga laika atkal iedzina barakās, kas bija piepildītas ar indīgu gāzi. Tā rezultātā sekoja ieslodzīto masveida moku pilna nāve.

Šo drausmīgo paņēmieni lietoja pret sievietēm un bērniem. Liecinieks min gadījumu, kad dezinfekcijas brīdī ar gāzi noindēti ap 300 mazgadīgu bērnu.

1943. gadā Salaspils nometnē ieradās vācu komisija, kas no ieslodzītajiem izlasīja visveselīgākos. Katram no viņiem vācu ārsti izsūknēja 800 cm³ asiņu. Daudzi pēc šīs operācijas nomira. Tālāk liecinieks Kauliņš stāsta, ka reiz visas Salaspils nometnē ieslodzītās jaunietes vecumā no 18—25 gadiem izgērba kailas un nostādīja ierindā pie barakām no Rīgas ieradušos vācu virs-

nieku priekšā. Katrai jaunietei hitlerieši uzkāra kaklā birku ar numuru. Tai pašā dienā jaunietes automobiļos aizveda publiskos namos vācu virsniekiem.

Šinī nāves nometnē cilvēki nepalika ilgi. Viņi gāja bojā simtiem un tūkstošiem no bada, spīdzināšanām un piekaušanas. Novājinātos, vecos un slimos hitleriskie bendes nekavējoties iznīcināja, bet viņu liķus aplēja ar degošu šķidrumu un sadzināja.

Nometnē ieslodzītām mātēm atņēma bērņus un aizveda nezināmā virzienā, bet mātes aizsūtija vergu darbos Vācijā.

Nometnē bija atsevišķa spīdzināšanas kamera, kurā fašistu sadisti rungām un gumijas nūjām piekāva «noziegušos» ieslodzītos. Liecinieku pašu zvērīgi bija situši rungām tikai par to, ka viņš mēģinājis nodot vēstuli saviem piederīgiem.

Kauliņš stāsta, ka nometnes komandanta Krauzes un citu hitlerisko izdzimteņu iemīlotā «izklaidēšanās» bija speciāli cilvēku medībām dresētu suņu rīdīšana uz ieslodzītajiem.

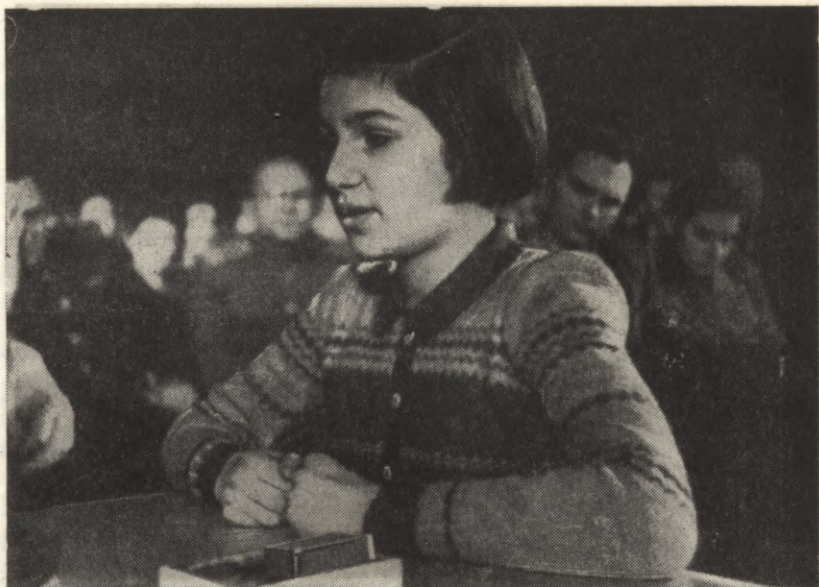
Ar apsūdzētā Jekelna nopratināšanu, kā arī liecinieka Kauliņa papildu liecību tiesa konstatē, ka organi, kas rīkojās koncentrācijas nometnēs un cietumos, īpaši Rīgas centrālcietumā un Salaspils nāves nometnē, bija padoti Jekelnam un visas tur pastrādātās ļaundarības notikušas ar viņa ziņu un piekrišanu.

Ar tō rīta sēde beidzas.

28. janvāra vakara sēde

Rīgā 28. janvārī (LTA). Vakara sēdē turpinājās liecinieku pratināšana apsūdzētā Jekelna lietā. Pirmo pratina liecinieku I. U. Adleru. Savā liecībā viņš attēlo, kā vācieši rīkoja padomju kara gūstekņu un mierīgu iedzīvotāju masveida iznīcināšanu. Baltiju vācieši pārvērta par milzīgu nāves nometni. Šeit iznīcināja ne tikai Latvijas, Lietuvas un Igaunijas padomju pilsoņus, bet šurp vācieši atveda iznīcināšanai desmitiem tūkstošu ebrēju no visas Eiropas.

— 1941. gada 6. jūlijā, — stāsta liecinieks, — 150 padomju pilsoņu, to skaitā arī mani, aizveda kādus 15 km no Rīgas, te mūs piespieda nedēļas laikā aprakt nošauto padomju kara gūstekņu liķus. Vēlāk man nācās kopā ar padomju kara gūstekņiem strādāt Rīgā, Vecpilsētas rajonā. Es redzēju, kā vācieši viņus zaimoja. Viņiem izsniedza niecīgu maizes porciju un piespieda viņus strādāt zem atklātas debess gandrīz kailus un bez apaviem. Tas notika novembra beigās, kad jau bija auksts. Daudzi nomira darba vietā.

Cetrpadsmit gadu vecā **Marianna Pape** liecina Kara Tribunālam.

Pēc tam liecinieks stāsta par vāciešu rīkoto ebrēju masveida iznīcināšanu Rīgā. Visus ebrējus sadzina geto, un šeit, vispirms atdalot četri ar pus tūkstošus visvairāk darba spējīgu vīriešu, visus pārējos nošāva. Tas notika 1941. gada 30. novembrī un 7. decembrī. Vēlāk uz Rīgas geto un tā saucamajām «darba nometnēm» vācieši sāka vest ebrējus no visām okupētās Eiropas malām — no Parīzes, Prāgas, Vīnes, Hāgas. Te arī viņus iznīcināja. Savā liecībā liecinieks Adlers tālāk min šādu faktu:

— 1942. gada februārī vācieši piespieda mani strādāt dezinfekcijas kamerā. Divu mēnešu laikā mēs šeit dezinficējām vāciešu no geto nošauto un nomocīto cilvēku drēbes. Liela daļa valkāto apģērbu gabalu, to skaitā arī bērnu drēbes, bija cauršautas un apraipītas asinīm. Visumā mēs dezinficējām vairākus desmit tūkstošus apģērbu komplektu. Visas drēbes nosūtīja uz Vāciju.

Tiesai nodod savu liecību 14-gadīgā lieciniece Marianna Pape. Hitlerieši nomocījuši nometnē viņas māti un vecmāmiņu.

— Ieradušies Viļņā, — viņa stāsta, — vācieši sāka slepkavot pilnīgi nevainīgus cilvēkus. Daudzus tūkstošus padomju pilsoņu, viņu starpā arī bērnus, ieslodzīja nometnē pilsētas apkaimē pie Panerjaju stacijas. Sai rajonā atradās milzīgas katlveidīgas

Pie mikrofona Latvijas pareizticīgās baznīcas eparchiālās padomes priekšsēdētājs **N. A. Makedonskis**.

bedres, kas savā laikā bija izraktas naftas bazei. Šurp vācieši automašīnās atveda nometnē ieslodzītos mierīgos padomju pilsoņus un nošāva. Pie tam daudzus apraka šinīs bedrēs vēl dzīvus.

Visi tiesas zālē klātesošie ar aizturētu elpu noklausījās mazgadīgās liecinieces stāstu par to, kā viņu kopā ar citiem bērniem vācieši izveduši no nometnes nošaušanai. Bērnus atrāva no mātēm. Veltīgi bērni lūdās vācu bendes viņus saudzēt. Tikai brīnišķīgā kārtā meitenei izdevās izbēgt no nošaušanas un pēc tam līdz Sarkanās Armijas atnākšanai slēpties pie pazīstamiem.

Liecinieks — Latvijas pareizticīgās baznīcas eparchiālās padomes priekšsēdētājs N. A. Makedonskis savā liecībā min daudzus faktus, kā vācu okupanti izlaupīja baznīcas. Viņi izņēma no baznīcām visas dārglietas, zvanus, retas svētbildes. Pie tam viņi visādi apvainoja ticīgo reliģiskās jūtas. Suntažu baznīcā vācieši ierīkoja venerisku slimnīcu saviem kareivjiem, Aizputes baznīcā — kalvi utt. Vācieši arestēja un aizveda uz Vācijas desmitiem baznīcas kalpotāju, viņu skaitā trīs pareizticīgo un katoļu bīskapus. Okupācijas laikā hitlerieši nodedzināja 8 un uzspridzināja 3 baznīcas.

— Blakus baznīcai, kur es kalpoju, — stāsta tālāk liecinieks, — atradās padomju kaŗa gūstekņi. Sirds saņņaudzās, skatoties, kā viņus ved uz darbu vai no darba. Neapģērbti, neapauti un nomocīti viņi tikko varēja paiet, bet daudzus veda viņu biedri.

Liecinieks I. I. Terentjevs stāstīja, kā kopā ar simtiem citu mierīgu padomju pilsoņu vācieši viņu arestēja 1941. gada 24. jūlijā un ieslodzīja Rēzeknes cietumā. Viņu ieslodzīja tikai par to, ka viņš bija padomju kalpotājs. Visas cietuma kameras, kā arī gaiteni un pagalms, bija arestēto pārpildīti, kuŗu vidū bija daudz sieviešu, bērnu un sirmgalvju.

1941. gada oktobrī sākās cietuma «atslogošana». No apcietināto vidus vācu sardze atšķīra grupu, kuŗā iedalīja arī Terentjevu. Gaŗajā laika sprīdī šo grupu vairākas reizes sūtīja rakt bedres un aprakt viņās simtiem vāciešu nošauto padomju pilsoņu no Rēzeknes cietuma.

Tālāk liecinieks stāsta, ka 1941. gada oktobra beigās vien viņš kopā ar atdalīto grupu divreiz apracis nomocīto liķus: pirmajā partijā bijis 163, otrā 161 nošautais. Starp nogalinātajiem viņš atradis arī sava māsasvīra liķi.

Aizbildinoties ar to, ka Audriņu sādžas iedzīvotāji slēpuši sarkanarmiešus, 1942. gada 4. janvārī fašistiskie bandīti nodezīnāja šeit visas mājas un celtnes, 30 vīriešu nošāva aprīņķa centrā — Rēzeknes pilsētas laukumā, pārējos sādžas iedzīvotājus — 232 cilvēkus — sirmgalvjus, sievietes un bērnus aizveda pie Ančupānu kalniem Rēzeknes tuvumā un tur nošāva. Terentjevs kopā ar ieslodzīto grupu, ko aizsūtīja liķu aprakšanai, bija šī vācu briesmoņu šausmīgā nozieguma aculiecinieks.

Uz tā paša pamata kā Audriņu sādžas iedzīvotājus vācieši nošāva Daugavpils aprīņķa Morduku sādžas 47 zemniekus. Šīs nošaušanas rīkoja Jekelnam padotie SD un SS organi.

Tālāk pratina liecinieku vācu kaŗa gūstekņi Centrgrafu — oberšturmbranfireru, bijušo SS kaŗa tiesas un policijas priekšnieku tā saucamajā «Ostlandē». Kā Jekelna padotais, kas bieži atradās pie viņa apspriedēs, Centrgrafs zināja visus sīkumus par vācu desmitiem tūkstošu padomju pilsoņu zvērīgo iznīcināšanu bez tiesas un izmeklēšanas, kas notīķa Rīgas centrālciētumā, kā arī Salaspils un citās koncentrācijas nometnēs. Liecinieka liecības pilnīgi apstiprina to, ka visas vācu zvērības Padomju Baltijā notikušas Jekelna vadībā vai ar viņa ziņu. Liecinieks papildus ziņo: pavadot Jekelnu braucienā pa Ukrainas okupēto daļu 1941. gada augustā, Jekelns pieņēma štāba virsnieka ziņojumu par viņa personīgās pavēles izpildīšanu — četru sagūstīto sarkanarmiešu nošaušanu.

Ar daudziem neapstrīdamiem oficiāliem vācu dokumentiem valsts prokurors atmasko vāciešu realizēto simtiem tūkstošiem pilnīgi nevainīgu padomju pilsoņu masveida spīdzināšanas un iznīcināšanas sistēmu un konstatē apsūdzētā Jekelna tiešu līdzdalību.

Ar to vakara sēde beidzas.

29. janvāra rīta sēde

Rīgā 29. janvārī (LTA). Tribūnāla rīta sēdē turpināja nopratināt lieciniekus apsūdzētā Jekelna lietā. Medicīnas darbiniece M. G. Brinkmane liecināja:

— Ilgāku laiku atrados pārsūtīšanas cietumā un savām acīm redzēju, cik necilvēcīgus apstākļus vācieši radīja ieslodzītajiem padomju pilsoņiem. Kopā ar 37 citām padomju sievietēm mani ieslodzīja mazā, galīgi aukstā, slapjā kamerā. Pēc tam kad mūs nozaimoja kā sievietes, pēc piekaušanas mūs pārveda uz bēniņiem, kur jau smaka vairāk kā 500 ebreju tautības sieviešu, sirmgalvju un bērnu. Redzot šo šausmīgo ainu, tūlī sapratu, ka mani gaida mokpilna nāve. Ļaudis izskatījās kā liķi — tik izvārguši un bada nomocīti viņi bija. Bet arī tas neapmierināja vācu kareivjus un virsniekus; ar neslēptu baudu viņi mūs mocīja.

— Sevišķi smagi cieta sievietes. Sievietes plēsa aiz matienu, sīta ar seju pret sienu, pēc tam, aplejot matus ar petroleju, tos aizdedzināja. Mūs, jaunās sievietes, fašistiskie izdzimteni spieda dzert «kafiju», pēc kuņas mēs zaudējām spējas kļūt mātes.

— 320 ieslodzīto, kas atradās bēniņos, — liecina Brinkmane, — nošāva tūlī, bet pārējos vācieši nošāva mazliet vēlāk. Drīz mani pārveda uz Salaspils nometni. Tur atkārtojās tie paši padomju ļaužu iznīcināšanas paņēmieni, tikai vēl plašākā masu apmērā.

Lieciniece tālāk stāsta, ka hitlerieši izprieceas dēļ likuši pilnīgi kailām sievietēm un bērniem «pastaigāties» salā pa sniegu, cik nežēlīgi fašistiskie rikļurāvēji iznīcinājuši simtiem un tūkstošiem padomju ļaužu — latviešu, lietuviešu, igauņu un citu Baltijā dzīvojošo tautību iedzīvotāju. Brinkmane pastāstīja Tribūnālam, ka viņai zināms, ka vācu iebrucēji sadzinuši baznīcā lielu grupu sieviešu, aplējuši ar petroleju un aizdedzinājuši. Daudz sieviešu sadega, bet kas palika dzīvas — lielākā daļa zaudēja prātu.

— Jekelns izdeva pavēli, — stāsta lieciniece, — kuņā viņš pieprasīja ātru lietuviešu, latviešu un igauņu «evakuēšanu». «Evakuācija» nozīmēja, ka visi neuzticamie jāizsūta no «Ost-

landes» un ceļā jāiznīcina. Jekelna padotie labprāt izpildīja sava obergruppenfirera pavēli. Koncentrācijas nometnes priekšnieks Tole atklāti paziņoja: «Par to, ka esmu Krievijā nosaldējis kājas, nobeigšu tūkstošiem padomju cilvēku». Jekelna uzmundrināts, fašistiskais bandīts savus draudus enerģiski realizēja.

Kā nākošo liecinieku nopratina bijušo SS karaspēka un policijas celtniecības grupas priekšnieku «Ostlandē» — SS obersturmbanfireru Blašeku.

— Kādā banketā Jekelna dzīvoklī, — viņš liecina, — Jekelns mums izklāstīja savu rīcības programmu «Ostlandē». Šis plāns paredzēja Baltiju pilnīgi iztīrīt no latviešiem, lietuviešiem un igauņiem un noņemt tajā uz dzīvi vāciešus.

Blašeks stāsta par vienu no daudzajām Jekelna izdarītajām tā saucamām «pārveidošanas» operācijām. 1941. gada rudenī no Rīgas izsūtīja kolonu, kurā bija daudzi tūkstoši padomju sieviešu, sirmgalvju, bērnu un kara gūstekņu. Astoņus kilometrus no Rīgas pilnīgi nevainīgos ļaudis esesieši nošāva ar automātiem un apraka speciāli sagatavotos grāvjos. Daudzus upurus apraka dzīvus.

Liecinieks stāsta, ka pēc Jekelna pavēles Blašeka vadībā Lietuvā «pārveidotas» četri ar pus tūkstoš saimniecības: izdzīti tūkstošiem lietuviešu ģimeņu, bet viņu mājas ar visu saimniecību ieņēma Lietuvā atbraukušie vācieši.

Liecinieku nopratināšanu apsūdzētā Jekelna lietā noslēdz pilsones Chakachovas, kas bija ieslodzīta vācu koncentrācijas nometnē, liecība, kas papildina tiesas izmeklēšanu ar rindu jaunu fakti par vācu fašistisko iebrucēju ļaundarībām Lietuvas padomju republikā.

Pēc tam Tribūnāls nopratina apsūdzēto Zigrīdu Rufu, vācu armijas ģenerālleitnantu, kas bijis Rīgas kara komandants no 1944. gada aprīļa pirmajām dienām līdz 1944. gada 13. oktobrim — Rīgas atbrīvošanai no vācu okupantiem.

Nopratina valsts prokurors justīcijas pulkvedis Zavjalovs.

Uz prokurora jautājumu — uzskaitīt savas funkcijas, Rufs atbild:

— Man bija vara pār visiem bruņotajiem spēkiem uz sauszemes, ūdens un gaisā Rīgas rajonā. Es biju augstākais militārais priekšnieks, kas atbildēja par Rīgas aizsardzību.

Izmantodams šo varu, apsūdzētais, neraugoties uz to, ka viņam, kā pats to apliecināja, bija zināma 1907. gada Hāgas konvencija par sauszemes kara vešanas likumiem, kas noliedz nodarbināt mierīgos iedzīvotājus nocietinājumu darbos, — pie-

spiedu kārtā dzinis šajos darbos civiliedzīvotājus, to skaitā sirmgalvjus, sievietes un pusaudžus. Vēl vairāk — tos, kas izvairījās no darbiem, piekāva un nošāva.

Rufs visādi mēģina novelt no sevis atbildību par šīm ļaundarībām, sacīdams, ka viņš nezina gadījumus, kad mierīgie iedzīvotāji būtu nošauti par izvairīšanos no nocietinājumu darbiem. Tad uz prokurora lūgumu priekšsēdētājs nolasa fašistiskās avīzes «Tēviņa» 1944. gada 21. augusta ziņojumu par to, ka nošauti daudzi latvieši, lietuvieši un krievi par izvairīšanos no nocietinājumu darbiem. Nolasa arī reichskomisāra Lozes pavēli par to, ka uz kaŗa lauka tiesu likumu pamata nošaus katru, kas neatgriezīsies savā darba vietā uzņēmumā, kā arī nocietinājumu darbos. Nolasa arī bijušo vācu kaŗavīru — Rīgas kaŗa komandantūras darbinieku liecības, kas apstiprina, ka Rufs, kuŗa rokās bija visa vara, devis pavēles par mierīgu iedzīvotāju nošaušanu. Šai sakarībā nopratinātais apsūdzētais Jekelns arī apstiprina, ka šai periodā Rufam kā kaŗa komandantam piekrita visu nāves sodu apstiprināšana.

Tādējādi tiesa konstatē, ka apsūdzētais Rufs ir pilnā mērā atbildīgs par mierīgu iedzīvotāju piespiešanu strādāt nocietinājumu darbos, par vardarbību pret viņiem un par masveida nošaušanām.

Rufs cenšas novelt no sevis vainu arī par kaŗa gūstekņu izmantošanu nocietinājumu celšanai, kas runā pretim starptautiskajām tiesībām. Tad prokurors uzstāda jautājumu apsūdzētajam Verteram, ģenerālmajoram, bijušajam aizsardzības būvdarbu priekšniekam Rīgas un Rīgas Jūrmalas rajonā.

Prokurors: Apsūdzētais Verter, kas jums deva kaŗa gūstekņus nocietinājumu celšanai?

Verters: Kaŗa gūstekņus saņēmu no Rīgas komandanta, ģenerālleitnanta Rufa.

Tiesa konstatē, ka Rufs kopīgi ar Jekelnu 1944. gada 6. un 7. oktobrī izdarījuši Rīgā vienu no daudzajām masu tvarstīšanām, kuŗā piedalījās policija, kā arī vācu armijas kareivji un virsnieki, lai ķertu un aizdzītu uz Vāciju mierīgus padomju pilsoņus. Kaŗaspēks un policija ielenca veselus rajonus, ķēra cilvēkus un sūtīja tos uz ostu, uz kuģiem. Tos, kas pretojās, piekāva un nošāva.

Tribūnāla priekšsēdētājs nolasa izrakstu no Valsts Ārkārtējās Komisijas akta, no kuŗa redzams, ka no Rīgas uz Vāciju aizdzīti vairāk kā 76 tūkstoši pilsētas iedzīvotāju.

Šādas zvērības un vardarbības, par kuŗām atbildīgs apsūdzētais Rufs, vērstas arī pret bērniem.

Apsūdzētais atzīst, ka viņa komandpunkts atradies bērnu namā. Bijušās bērnu nama pārzīnes Vītiņas liecības nolasīšana pierāda, ka šī bērnu nama bērni smagajās mašīnās nogādāti uz ostu un iemesti preču tvaikoņa ogļu telpās. Šāds liktenis piemeklējis arī bērnus no citiem bērnu namiem, pavisam vairāk nekā 300 bērnus, to skaitā arī mazbērņus.

Pēc tam tiesa sāk noskaidrot apstākļus, kādos uz Rufa pavēli sagrauta Rīga pirms vāciešu atkāpšanās no tās.

Apsūdzētais liecina, ka viņš iepriekš aprēķinājis, cik sapieņu apakšvienību ir viņa rīcībā, un, apsvēris, ka to nepietiks tik milzīgai operācijai, pieprasījis no 16. armijas pavēlnieka pastiprinājumu. Saņēmis šo pastiprinājumu, viņš pavēlējis līdz 1944. gada 10. oktobrim sagatavot daudzus objektus uzspriecināšanai. 11. un 12. oktobrī, kā stāsta apsūdzētais, notika postīšana. Izpostīja rūpnīcas «VEF», «Vairogs», «Kvadrāts», cementa fabriku, finiera fabriku, lielāko spēkstaciju Latvijā — Ķegumu, Rīgas elektrostaciju, noslaucīja no zemes virsas ostu, uzspriecināja dzelzceļa un pontonu tiltus, Rīgas dzelzceļa mežglu, kā arī izpostīja daudz viesnīcu, skolu, dzīvojamu ēku, Valsts bibliotēku un virkni citu rūpniecības un kultūras objektu. Bez tam tiesa konstatē, ka pēc Rufa pavēles mīnēti 5806 dažādi objekti. Sarkanās Armijas daļu ienākšana Rīgā šo uzspriecināšanu novērsa.

Tiesa arī konstatē, ka apsūdzētais kopā ar komisāru evakuācijas lietās Jonasu atbildīgs par rūpnīcu iekārtu, vērtslietu un cita padomju tautas īpašuma izlaupīšanu un izvešanu uz Vāciju vairāku miljardu rubļu vērtībā.

Ar to Kaŗa Tribūnāla rīta sēde beidzas.

29. janvāŗa vakara sēde

Rīgā 29. janvārī (LTA). Vakara sēdē turpinājās apsūdzētā Rufa nopratināšana. Tiesas izmeklēšanā apsūdzētais sākumā mēģināja mazināt savu vainu neķītrajās ļaundarībās, kas pāstrādātas Rīgas pilsētā. Ar virkni precizējošu jautājumu prokurors tomēr atmasko Rufu. Neapstrīdāmie fakti piespieŗ apsūdzēto Rufu atzīties, ka viņš kā Rīgas kaŗa komandants vadījis pilsētas iedzīvotāju piespiedu mobilizēšanu aizsardzības nocietinājumu būvdarbos, kā arī mierīgu padomju pilsoņu masveida tvarstīšanas, lai aizsūtītu spaidu darbos uz Vāciju, ka viņš nežēlīgi izrēķinājies ar padomju cilvēkiem, kas izvairījuŗies izpildīt viņa pavēles, kā arī piedalījies Rīgas uzņēmumu iekārtas izlaupīšanā un nosūtīšanā uz Vāciju un pilsētas rūpniecības, dzīvokļu-komūnālās saimniecības un citu objektu iznīcināšanā.

Tiesa sāk pratināt lieciniekus, kas aicināti apsūdzētā Rufa lietā. Kā pirmais liecina A. K. Hartmanis. Viņš stāsta, ka Rufa rīkojumus par padomju pilsoņu piespiedu nosūtīšanu aizsardzības nocietinājumu būvdarbos Rīgas rajonā nekavējoties izpildījusi tiklab militārā, kā arī civilā vācu administrācija. Tos mierīgos pilsoņus, kas pretojās vai izvairījās no šiem spaidu darbiem, apcietināja un aizsūtīja nezināmā virzienā. Rīgā rīkotās tvarestīšanas bieži pavadīja to pilsoņu nošaušana, kas nevēlējās braukt vācu katorgā. Pilsoņus, kas gribēja pāriet pār ielu, lai ieietu kādā veikalā vai kioskā, dažreiz satvēra bez cepures, vienā virsējā apģērbā. Žandarmi pat ar suņiem medīja cilvēkus, kas mēģināja izvairīties no aizsūtīšanas. Nežēlīgas represijas vērsa arī pret tiem padomju cilvēkiem, kas mēģināja pretoties rūpniecības uzņēmumu, Rīgas vēsturisko un kultūras vērtību izlaupīšanai. Vācieši nežēlīgi izrēķinājās ar «VEF» strādniekiem un kalpotājiem, kas mēģinājuši nepieļaut izvest iekārtu uz Vāciju.

Liecinieks F. J. Purītis liecināja tiesā, ka viņš, kas pirms vāciešu ienākšanas strādājis kā meistars Rīgas fabrikā «Ilģuciems», fašistiskās okupācijas laikā Rīgā trīsreiz apcietināts. Liecinieks apraksta šausmīgos apstākļus, kādos ieslodzītie padomju pilsoņi turēti Rīgas centrālcietumā un Salaspils koncentrācijas nometnē, kur viņš bijis ieslodzīts.

— Pēdējo reizi, — saka Purītis, — mani apcietināja 1944. gada 6. oktobrī Rīgā, Ģertrūdes un Brīvības ielas stūrī un ievietoja Rīgas citadelē, kuņas pagalmā atradās jau apmēram 5 tūkstoši cilvēku. Sadalot apcietinātos grupās pa tūkstotim cilvēku katrā, ar automatiem apbruņoti vācu kareivji nogādāja mūs ostā un kā lopus novietoja tvaikonī nosūtīšanai uz Vāciju. Ostā, kur notika iedzīvotāju piespiedu novietošana kuģos, atskanēja kliegzieni un vaidi. Cilvēki ģība. Bēgšanas mēģinājumā notvertos nežēlīgi piekāva un atkal nogādāja kuģī. Vakarā man izdevās bēgt, lai gan mani apšaudīja. Pilsētā turpinājās cilvēku medības. Cilvēkus tvarestīja ielās, piekāva un, neļaujot pat atvadīties no piederīgajiem, dzina uz ostu, no kurienes viņus aizveda vācu verdzībā. Visu to darīja pēc kaŗa komandanta Rufa pavēles.

Par padomju cilvēku masveida tvarestīšanām Rīgā un civiliedzīvotāju piespiedu mobilizāciju 1944. gada vasarā un rudenī pēc apsūdzētā Rufa pavēlēm — tiesā liecināja arī liecinieks A. K. Rumba.

Liecinieks J. J. Lācis, kas hitleriskās okupācijas laikā strādājis tā saucamajā sociālās nodrošināšanas departamentā, liecina:

— 1944. gada vasarā, izpildīdams departamenta vadītāja pienākumus, saņēmu no pilsētas kara komandantūras pavēli nekavējoties sagatavot bērnus, kas atradās Rīgas bērnu namos, novietošanai kuģos, lai vēlāk nosūtītu viņus uz Vāciju. Kareivji, kas ieradās no apsūdzētā Rufa vadītās komandantūras, par pavēles neizpildīšanu draudēja man ar nošaušanu. Pēc tam kad es un bērnu namu direktori vairākkārt bijām mēģinājuši sabotēt šo pavēli, vācieši nosūtīja uz bērnu namiem, kas atradās Rīgas Jūrmalā, smagās mašīnās, aizveda visus bērnus un novietoja viņus preču tvaikoņa ogļu telpā. Tā bija šausmīga aina. Es pats redzēju, kā zīdaiņi bija salikti rindās tvaikoņa dzelzs bunkurā. Viņi bija bez jebkādas uzraudzības. Pēc neilga laika kuģis devās jūrā, un par bērnu likteni nekas nav zināms.

Liecinieks Latvijas Universitātes docents Jānis Vilde liecināja:

— Neilgi pirms atkāpšanās pilsētas kara komandants Rufs pavēlēja mobilizēt iedzīvotājus aizsardzības nocietinājumu būvdarbos. Toreiz daudzas mātes griezās pie manis kā pie ārsta, lai dabūtu apliecību, ka viņu mazgadīgie bērni nav spējīgi strādāt fizisku darbu. Tādas apliecības lūdza arī veci cilvēki — invalīdi, kuŗi arī acīm redzot bija pilnīgi darba nespējīgi. Bet vācieši ignorēja ārstu apliecības. Sirmgalvji, bērni un slimas sievietes izpildīja smagus darbus, viņus slikti ēdināja, un tie gulēja zem klajas debess, nereti lietū. Vēlāk klīnikā man bieži nācās ārstēt slimos, kas šajos darbos zaudējuši savu veselību.

Pēc tam liecinieks stāsta tiesai par rīdzinieku masveida tvartīšanās, ko vācieši rīkoja pirms aiziešanas no pilsētas, lai aizdzītu Latvijas iedzīvotājus uz Vāciju.

Tiesas priekšsēdētājs: Sakiet, lieciniek, kā vācieši izturējās pret latviešu inteliģenci?

Liecinieks: Klīnikā, kuŗā es strādāju un kuŗā vācieši sūtīja savus nemākulīgos ārstus ar trūcīgām zināšanām mūs komandēt, mūs — latviešus, vācu medicīniskais personāls tieši acīs sauca par latviešu cūkām.

— Vācu okupanti, — turpina liecinieks, — nošāva vai aizdzina uz Vāciju daudz mūsu labāko zinātnieku un ārstu. Vispirms man jānosauc cilvēks, kuŗa vārds pazīstams visā pasaulē — profesors Mincs, profesori Idelsons, Bēniņš, Līcītis, docenti Krons, Sīvis, Rīgā pazīstamie ārsti Bērziņš, Kirchenšteins un daudzi citi. Profesors Iljinskis, kas neizturēja visas vācu okupācijas šausmas, noindējās kopā ar visu ģimeni. Es personīgi pazaudēju savu asistentu un laboranti, kuŗus vācieši nošāva.

Tālāk liecinieks liecina, kā vācieši pirms aizdzīšanas no Rīgas izlaupījuši medicīniskās iestādes, bibliotēkas, aizvedot laboratoriju iekārtas un grāmatas uz Vāciju. Rīgā viņi iznīcināja vecpilsētu, pilsētu-mūzeju, kas bija latviešu dārgumu krātuve.

Ar liecinieka Vildes nopratināšanu vakara sēde beidzas.

30. janvāra rīta sēde

Rīgā 30. janvārī (LTA). Kara Tribūnāla rīta sēdē apsūdzētā Rufa lietā liecina Mutulis, kuŗš vairāk kā gadu atradies vācu koncentrācijas nometnēs. Viņa liecība papildina tiesas izmeklēšanu ar jauniem faktiem par fašistu zvēru darbiem vāciešu okupētajā Padomju Latvijā. Liecinieks saka, ka katrs godīgs latvietis vācu okupācijas laikā pieskaitīts Vācijai bīstamo cilvēku kategorijai, un pret tiem vērsa nežēlīgas represijas. Latvieši šauti un smacēti cietumos pat par to, ka viņi bijuši arodbiedrību, «Sarkanās Palīdzības» un citu brīvprātīgo sabiedrisko organizāciju biedri.

Noskaidrojās apsūdzētā Rufa pilnīga atbildība par ļaundarībām, kas izdarītas Rīgā laikā, kad viņš bijis Rīgas komandants.

Pēc liecinieka Mutuļa liecības tiesa pāriet pie apsūdzētā Dižona fon Montetona, vācu armijas ģenerālleitnanta, bijušā 86. kājnieku divīzijas 167. pulka komandiera, vēlāk 206., 42. kājnieku divīzijas un 391. apsardzības divīzijas komandiera un ar 1944. gada oktobri Liepājas pilsētas komandanta, nopratināšanas.

Montetons liecina, ka viņš kā 167. kājnieku pulka komandieris 1941. gada beigās, atkāpjoties Lotošino rajonā, izpildīdams hitleriskās virspavēlniecības direktīvu par «nāves joslas» radīšanu padomju teritorijā, devis pavēli viņam pakļautajām apakšvienībām iznīcināt atkāpšanās ceļā visas apdzīvotās vietas. Šī pavēle izpildīta.

No 1942. gada decembra līdz 1944. gada jūlijam Montetons komandēja 391. aizsardzības divīziju. Šai periodā, maskējoties ar cīņu pret partizāniem, pēc viņa pavēles nodedzināti veseli rajoni gar dzelzceļa malu, bet mierīgie iedzīvotāji — sirmgalvji, sievietes un bērni — nošauti, dzīvi palikušie iedzīvotāji aizdzīti uz Vācijas katorgā, bet viņu manta nolaupīta.

1944. gada jūlijā 391. apsardzības divīziju sakāva uzbrūkošās Sarkanās Armijas daļas. Atkāpdamies ar divīzijas atliekām, Montetons arī šoreiz izdeva pavēli iznīcināt divīzijas ceļā dzīvojamās ēkas, skolas, klosterus un visus rūpniecības uzņēmumus. Pirms atkāpšanās no Kaunas 1944. gada augustā pēc Montetona izstrādātā sagraušanas plāna Kaunā iznīcināti rūpniecības uzņēmumi, spēkstacijas, radiostacijas, ūdensvads, dzelzceļa tunelis

un tilti pār Nemuna upi. 1944. gada oktobrī Montetons, kas bija aktīvi izrēķinājies ar mierīgajiem iedzīvotājiem, tika iecelts par Liepājas cietokšņa komandantu un atradās šai postenī līdz Vācijas kapitulācijai.

Pēc apsūdzētā pavēles pilsētā rīkoja mierīgo iedzīvotāju masu tvarestišanas. Pats Montetons atzīst, ka no Liepājas uz Vāciju aizdzīti vairāk nekā 22 tūkstoši padomju pilsoņu, bet atlikušie mierīgie iedzīvotāji dzīti piespiedu kārtā nocietinājumu celšanas darbos.

Noskaidrojās, ka pēc Montetona pavēles šais darbos dzītas sievietes, pusaudži un sirmgalvji, bet tie, kas neizpildīja komandanta pavēles, pamesti bada nāvei vai arī nošauti. Montetonam pakļautā kara cietumā, kur turēja arestētos, tos spīdzināja un sodīja, apcietinātos sita gumijas nūjām, pletnēm, spīdzināja ar elektrisko strāvu utt. To visu darīja Montetona pamudinājumā. Viņa iemīļotā metode, kā izrēķināties ar ieslodzītajiem un ar visiem, pret kuriem bija aizdomas par nepaklausību vācu varas iestādēm, bija nošaušana. Pēc viņa pavēles nošāva kara gūstekni tikai par to, ka tas izsalcis pie iekraušanas darbiem paņēmis sev niecīgu daudzumu produktu. Tā Liepājā nošāva desmitiem nevainīgu padomju pilsoņu.

Apsūdzētais atzīst, ka pēc viņa pavēles tikuši mīnēti un sagatavoti sagraušanai visi pilsētas rūpniecības uzņēmumi, ostas ierīces, bāka un citi objekti, bet Vācijas kapitulācija novērsa šī akta izpildīšanu.

Tālāk apsūdzēto Montetonu pratina valsts prokurors. Viņš jautā apsūdzētajam, kāda bijusi «nāves josla», ko pēc viņa pavēles radījušas 167. kājnieku pulka apakšvienības.

Montetons: Visas apdzīvotās vietas mūsu atkāpšanās ceļā iznīcināja, iedzīvotājus spaidu kārtā aizdzina, lopus un īpašumu rekvizēja.

— Tātad, — saka prokurors, — tas bija barbarisms, bandītisms, laupīšana.

— Tieši tā, — atzīst Montetons.

Tālāk prokurors iepazīstina tiesu ar pilsones Pavlovas un Ščeglovas liecībām par mierīgu iedzīvotāju masu nošaušanām un citām vācu okupantu zvērībām sādžās, caur kuriem gājušas Montetonam padotās apakšvienības. Apsūdzētais, tiešo pierādījumu spiests, apstiprina, ka tādas zvērības patiešām notikušas.

Tiesas izmeklēšanas gaitā noskaidrojas, ka 391. apsardzības divīzijas daļas, kuŗas komandējis apsūdzētais, pēc viņa pavēles, maskējoties ar cīņu pret partizāniem, nodarbojušās ar mierīgo iedzīvotāju masu iznīcināšanu, sādžu dedzināšanu un laupīšanu.

To ar savām liecībām apstiprina tiesas izsauktie liecinieki — bijušais partizāns A. P. Kovaļevs un bijušie vācu armijas kara-vīri Vains un Šeifers.

Liecinieks Kovaļevs nosauc pārsteidzošus skaitļus par nevainīgu zemnieku — sirmgalvju, sievieti, bērnu — masu nošaušanām. Viņš stāsta, ka Zaborjes sādžas smēdē sadedzināti 52 šīs sādžas iedzīvotāji, bet 72 gadus veco sirmgalvi, kuŗš līdz smēdei nav varējis aiziet, barbari uzspridzinājuši ar tolu. Šis ļaundarības izdarijuši Montetona apakšnieki pēc viņa pavēles, par ko partizāniem stāstījuši gūstā saņemtie 391. divīzijas kareivji.

Liecinieks Vains, kas bijis Montetona apkalpotājs no 1933. gada līdz Vācijas kapitulācijas dienai, liecina tiesai par daudziem ļaundarības faktiem, ko izdarījis apsūdzētais. Viņš stāsta par postījumiem Kaunā, kas izdarīti pēc apsūdzētā pavēles. Liecinieks pasvītro, ka šeit Montetons izmantojis katru brīdi, lai tikai pēc iespējas vairāk izpostītu pilsētu. Pat tad, kad Kaunā jau ienākušas Sarkanās Armijas priekšējās daļas, pēc viņa pavēles izdarītas spridzināšanas pilsētas nomalē.

Liecinieks stāsta, ka Montetons, būdams par Liepājas komandantu, piespiedis visus mierīgos iedzīvotājus strādāt aizsardzības nocietinājumu darbos.

— Es pats, — saka liecinieks, — redzēju pie zemes rakšanas darbiem milzīgu daudzumu žandarmu apsargātu Liepājas iedzīvotāju, kuŗu vidū bija arī sirmgalvji, sievietes un pusaudži.

Liecinieks pastāsta par Liepājā izdoto Montetona pavēli, pēc kuŗas nocietinājumu darbos bija jāiesaista visi iedzīvotāji vecumā no 16—55 gadiem. Viņš saka, ka tie, kas izvairījušies no darba, nolemti bada nāvei un vairākos gadījumos nežēlīgi sodīti.

Liecinieks liecina par latviešu masu aizdzīšanu uz Vāciju, kas arī notikusi pēc Montetona pavēles.

Tad liecību nodod bijušais oberjefreitors Šeifers, kas kalpojis 391. apsardzības divīzijā. Liecinieks pats piedalījies tā sauktajās operācijās pret partizāniem, kad iznīcināti tikai mierīgie iedzīvotāji. Viņš saka, ka ierindas priekšā nolasītā Montetona pavēle skanējusi: nošaut visus partizānus un tos, ko tur aizdomās par simpatizēšanu viņiem.

Prokurors: Kā zaldāts mierīgās sādžās varēja noteikt, kuŗš tieši no zemniekiem simpatizē partizāniem?

Nelielu brīdi klusējis, liecinieks saka, ka viņš to nezina. — Sādžās, kuŗās iebruka vācu zaldāti, — viņš saka, — nogalināja, kuŗš pagadījās, bet lopus un mantas paņēma.

Tādējādi ar izmeklēšanas materiāliem un liecinieku liecībām konstatēts, ka apsūdzētais Montetons pilnīgi atbildīgs par tūkstošu mierīgo padomju cilvēku un kara gūstekņu noslepkavošanu, par desmitiem tūkstošiem latviešu un citu padomju pilsoņu aizdzīšanu uz Vāciju katorgā, par sieviešu, sirmgalvju un bērnu nodarbināšanu pārmērīgi smagos nocietinājumos darbos, par daudzu desmitu ciemu nodedzināšanu, par rūpniecības uzņēmumu un dažādu ierīču iznīcināšanu, par mierīgo iedzīvotāju aplaupīšanu un Padomju valstij piederošo vērtību nolaupišanu.

Ar to tiesas rīta sēde beidzas.

30. janvāra vakara sēde

Rīgā 30. janvārī (LTA). Vakara sēde sākas ar apsūdzētā — vācu armijas ģenerālmajora Vertera nopratināšanu. Verters — bijušais lauku komandantūru Nr. 189. un 186. komandants, aizsardzības celtniecības priekšnieks Rīgas un Rīgas Jūrmalas rajonā, 16. armijas korpusa krasta aizsardzības komandants Rīgas jūras līča piekrastes aizsardzībai.

Viņu apsūdz ļoti smagos noziegumos vācu okupētajā padomju teritorijā. Ar Valsts Ārkārtējās Komisijas aktiem, daudzu liecinieku liecībām un citiem tiesas izmeklēšanas materiāliem konstatē, ka pēc Vertera pavēles viņam pakļautās soda ekspedīcijas un lauku žandarmērija Kaļiņinas un Ļeņingradas apgabalos un Latvijas PSR teritorijā nomocījušas simtiem padomju pilsoņu un aizdzīnušas spaidu darbos Vācijā desmitiem tūkstošu padomju cilvēku.

Konstatē, ka, atrazdamies Ļeņingradas un Kaļiņinas apgabalos, Verters, aizbildinoties ar cīņu pret partizāniem, izdevis pavēles par masveidīgu izrēķināšanos ar padomju iedzīvotājiem. Izpildot šīs pavēles, vācu slepkavas nošāva vairāku desmitu ciemu iedzīvotājus un noslaucīja šos ciemus no zemes virsas. Vācu soda ekspedīcijas Vertera vadībā sadzina padomju pilsoņus mājās un tos dzīvus sadedzināja. 1943. gada oktobrī apsūdzētais Verters izdeva pavēli par partizānu likvidēšanas operācijām. Šai pavēlē viņš pieprasīja iznīcināt ciemus un sādžas, kur atradīs partizānus, kā arī iznīcināt mierīgos pilsoņus, kas atrodas kaut kādos sakaros ar tiem. Šī bandīta pavēle izpildīta ar visu to nežēlību un centību, uz kādu spējīgi fašistiskie rīkļrāvēji.

Vāciešiem atkāpjoties, pēc Vertera pavēles mierīgos padomju ļaudis dzina uz vācu armijas aizmuguri, bet viņu īpašumus un mājas nodedzināja.

Tiesas zālē.

Apsūdzētais Verters vainojams nedzirdētās zvēribās Latvijas PSR teritorijā. Lauka komandantūra Nr. 186, ko komandēja Verters, no 1944. gada marta līdz jūlijam nosūtīja spaidu darbos uz Vāciju 17.000 padomju pilsoņu no Valmieras un Cēsīm, bet 1944. gada augustā — 4500 cilvēku no Slokas pilsētas. 1945. gada aprīlī Verteram pakļautās kaņaspēka un žandarmērijas daļas aizdzina uz Vāciju latviešu iedzīvotājus no piefrontes joslas.

Kā Rīgas pilsētas un Rīgas Jūrmalas aizsardzības celtniecības vadītājs Verters spaidu kārtā saistīja mierīgos pilsoņus un padomju kara gūstekņus smagajos zemes darbos. Apbruņota vācu sardze piespieda vecas sievietes, grūtnieces un bērnus 13—14 gadu vecumā, kā arī kņopļus, strādāt 12 stundu dienā, pie tam ūdenī, purvā, arī ļoti sliktā laikā. Šos padomju cilvēkus vācieši spieda strādāt arī artilērijas apšaudes laikā, kā rezultātā bija arī ievainošanas gadījumi. Verters nesaudzīgi izrēķinājās ar tiem padomju pilsoņiem, kas vairījās no piespiedu darbiem nocietinājumu celšanā: viņš lika tos apcietināt un nošaut.

Apsūdzētais piedalījās rūpniecības uzņēmumu, kultūras iestāžu un citu celtnu sagraušanā Rīgā, Valmierā, Cēsīs, Alūksnē, Limbažos un citur.

Uz Tribūnāla priekšsēdētāja priekšlikumu apsūdzētais Verters stāsta tiesai par saviem asiņainajiem noziegumiem okupētajā padomju zemē, tā apstiprinādams iepriekšējā izmeklēšanā nodoto liecību.

Liecinieku liecības neapstrīdami pierāda apsūdzētā Vertera vainu izdarītajos noziegumos.

73 gadus vecā Slokas iedzīvotāja — pilsone Abiķe pastāsta tiesai, kā 1944. gada rudens sākumā pēc Vertera pavēles mierīgos iedzīvotājus jau sadzina aizsardzības ierīču celšanai frontes līnijas tuvumā, kuņus cēla artilērijas apšaudes laikā.

— Mūs sapulcināja Slokas stacijā, — stāsta lieciniece, — visus kopā — slimos un veselos. Izdalīja cirvjus un lāpstas un kareivju apsardzībā mūs veda rakt prettanku grāvjus. Strādājām daudz, bet pārtiku nekādu nesaņēmām. Visu laiku bija jāstrādā artilērijas ugunī, jo fronte bija tuvu. Drīz vien mani ievainoja galvā, un es pakritu, zaudējusi samaņu.

To pašu stāsta lieciniece A. V. Roslova, kas ar savu dēlu strādāja aizsardzības nocietinājumu celšanā Slokas pilsētas rajonā.

Pēc tam lieciniece Roslova stāsta tiesai, kā vācieši nošāvuši 1944. gadā viņas vīru. Vīrs bez iemesla apcietināts un pēc tam pazudis. Tikai pēc Baltijas atbrīvošanas viņa atrada vīra liķi citu 19 liķu vidū, kas atrasti bedrē Slokas-Rīgas šosejas tuvumā.

Pēc prokurora lūguma nolasa komisijas aktu par liķu apbedīšanas vietas atrakšanu pie Slokas pilsētas. Komisijas aktā teikts, ka, atrokot bedri, atrasti 19 liķi ar ložu ievainojumiem un spīdzināšanas pēdām. No šiem liķiem identificēti Bunkše, Grosgalis, Ošiņš, Eišlers un citi, lielāko tiesu Slokas iedzīvotāji.

Liecinieks Bikovs stāsta tiesai par apsūdzētā Vertera noziegumiem, ko tas pastrādājis Pleskavas apgabalā.

— Kā lauka komandantūras komandants Strugi Krasnīje rajonā, — stāsta liecinieks, — Verters iesāka ar pavēli, ka visiem krieviem jāsvaicina vācieši. Mani pašu viņš (liecinieks parāda uz Verteru apsūdzēto solā) piekāva ar steku par to, ka es, ar viņu satiekoties, laikā nenonēmu cepuri.

— Vertera «darbību» raksturoja mierīgo iedzīvotāju masveidīgā nošaušana. Drīz pēc viņa ierašanās Strugi Krasnīje lauka komandantūras kareivji atveda čigānu grupu, kuņā bija daudz bērnu un sievietes, to skaitā arī grūtnieces. Viņus aizveda uz Ledinas ciemu un nošāva. Daži bērni mēģināja bēgt, bet vācu kareivji tos panāca un, satvēruši pie kājām, dauzīja to galvas pret kokiem. Sakarā ar atkāpšanos, — turpina liecinieks, — vācieši sāka aizvest iedzīvotājus uz Vāciju. Pēc Vertera vadītās komandantūras pavēles visiem iedzīvotājiem bija

jāierodas noteiktās sapulcēšanās vietās, lai no šejienes nosūtītu uz Vāciju. Bet tā kā cilvēki neieradās, tad uz rajonu nosūtīja soda ekspedīciju ar vieglo lauku artileriju. Soda ekspedīcijas nodaļas dažās dienās nodedzināja līdz pamatiem sādžas — Visokovu, Akatjevu, Kostelevu, Bukinu un daudzas citas. Lukinas sādžā vācieši sadedzināja vietējo kolchoznieku Antonu Salтиковu un viņa kaimiņu, kuŗa uzvārdu es nezinu, bet Laptevas sādžā sadedzināja kolchoznieka Trofimova ģimeni. Tādu gadījumu bija ļoti daudz.

— Pēc tam, — turpina liecinieks, — vācieši paziņoja, ka visi rajona iedzīvotāji esot partizāni un aizliedza staigāt no vienas apdzīvotas vietas uz otru. Par pavēles neizpildīšanu nošāva. Ļaudis šāva katru dienu. Vileņu sādžā, piemēram, vācieši aizturēja sešus pusaudžus. Četrus nošāva uz vietas, bet divus piesēja automašīnai un vilka uz kaimiņu sādžu, lai tur noskaidrotu viņu personību.

Liecinieks bijušais vācu kaŗavīrs Šverts liecina, kā Vertera vadītā lauka komandantūra iznīcinājusi mierīgos iedzīvotājus Opočkas un Puškina kalnu rajonā. Liecinieks kā lauka komandantūras I-S nodaļas darbinieks min daudz faktu, kad nošauti mierīgie padomju pilsoņi.

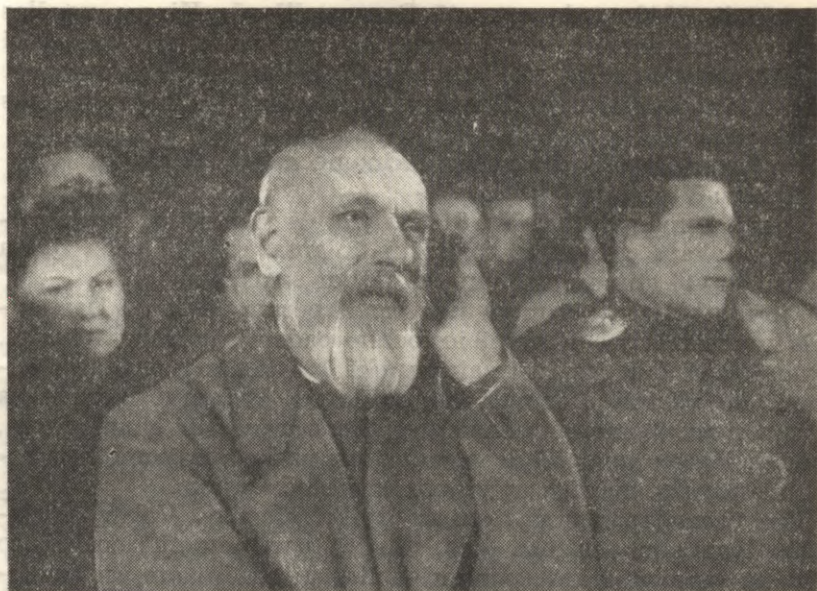
Ar to vakara sēde beidzas.

31. janvāra rīta sēde

Rīgā 31. janvārī (LTA). Kaŗa Tribūnāla rīta sēde sākas ar apsūdzētā vācu armijas ģenerālmajora Hansa Kipera nopratināšanu, kas bijis 818. lauka komandantūras komandants Daugavpilī, Lielvārdē, Madlienā, Saldū, Kuldīgā, bet vēlāk kaŗa komandants Saldū.

Atbildot uz prokurora jautājumiem, apsūdzētais atzīstas, ka 1942. g. augustā un septembrī kā armijas grupējuma «Sūd» aizmugures rajona komandiera pārstāvis Ukrainā viņš vadījis 50 kilometru joslā visu iedzīvotāju «iztīrīšanu». Šī «iztīrīšana» nozīmēja pilnīgu apdzīvoto vietu iznīcināšanu, cilvēku iznīcināšanu un nomocīto mantas izlaupīšanu.

Par lauka komandantūras Nr. 818 komandantu Daugavpilī Kipers ieradās 1943. gadā. Kā visu Daugavpilī novietoto vācu armijas iestāžu un daļu vecākais priekšnieks viņš nežēlīgi izrēķinājies ar mierīgiem iedzīvotājiem. Viņš pats personīgi piedalījies soda ekspedīcijās, prasījis no sev padotajiem virsniekiem nepieļaut saudzību pret padomju pilsoņiem.

Tiesas zālē.

Neapstrīdamu faktu spiests, Kipers atzīstas, ka 1943. gadā viņš personīgi organizējis un vadījis soda ekspedīciju ar nosaukumu «Vīnes mežs» un «Ziemas burvība». Apsūdzētais atzīstas, ka šais ekspedīcijās piedalījušās lielas karaspēka daļas, artilērija un tanketes, ka desmitiem kilometru garumā nodedzināti visi ciemi, apšauti šo ciemu iedzīvotāji, un lopus, lauksaimniecības inventāru un mājsaimniecības piederumus aizveduši vācieši.

Prokurors: Kādi bija soda ekspedīcijas mērķi?

Kipers: No militārā viedokļa tās bija vajadzīgas.

Prokurors: Un mierīgie iedzīvotāji no militārā viedokļa jāiznīcina?

Kipers: Viņus iznīcināja.

Nopratinot apsūdzēto, noskaidrojās, ka Kipera vadītā soda ekspedīcija 1944. gadā Braslavas-Miori rajonā iznīcināja iedzīvotājus, izpostīja un izlaupīja daudzas apdzīvotas vietas. Pēc paša apsūdzētā atzinuma šajā operācijā sadedzināti un nošauti vairāk nekā divi tūkstoši padomju pilsoņu.

Atbildot uz prokurora jautājumiem, Kipers atzīstas, ka bez soda ekspedīcijām viņš izrēķinājies ar mierīgajiem iedzīvotājiem

arī citādi. 1943. gada augustā Daugavpilī pēc Kipera pavēles lauku žandarmērija, piedaloties SD un policijai, aplenkusi pilsētā vairākas ielas, arestējusi ap 70 padomju pilsoņu un pēc tam tos nošāvusi. Pēc Kipera pavēles nošauti ebrēju tautības iedzīvotāji.

Prokurors: Kādēļ jūs nošāvāt kinomehāniķi Špaku?

Kipers: Viņš bija ebrējs.

Lauka komandantūrā Nr. 818 strādājuši tūkstoši padomju pilsoņu un kaŗa gūstekņu pastiprinātā apsardzībā. Darba diena ilgusi 12—14 stundu, bet viņi ēdināti ar samazgām.

Tiesā atklājas drausmīga aina par Kiperam pakļautā Daugavpils koncentrācijas nometnē ieslodzīto padomju cilvēku stāvokli. Caur šo nometni izgājuši vairāk nekā 125 tūkstoši padomju pilsoņu, ko vācieši atdzinuši no dažādiem Padomju Savienības apgabaliem. Nometnē ieslodzītie miruši bada nāvē, spīdzināti, mocīti. Kipers apmeklējis nometni un uzslavējis nometnes komandantu par zvērīgo apiešanos ar ieslodzītajiem.

Prokurors iepazīstina tiesu ar izvilkumiem no Valsts Ārkārtējās Komisijas aktiem, kur stāstīts par nometnē ieslodzīto cilvēku masu miršanu, par ieslodzīto spīdzināšanām un zaimošanām.

Tiesas procesā konstatē, ka pirms atkāpšanās no Daugavpils pēc Kipera plāna un pavēles mīnēti visi pilsētas un tai pieguļošo rajonu rūpniecības uzņēmumi, kā arī kultūras iestādes un komūnālās saimniecības uzņēmumi. Uzspridzināta stacija, vagonu remonta darbnīca, spēkstacija, 40 vietējās rūpniecības uzņēmumu, pilsētas slimnīca, Tautas nams, viesnīca, pirts, 2596 dzīvojamās ēkas. Vācu nezvēri pirms dzelzceļa tilta uzspridzināšanas novietoja uz tā vairākus vagonus ar mierīgiem padomju pilsoņiem un kaŗa gūstekņiem. Tiltu uzspridzinot, visi, kas atradās ešelonā, gāja bojā.

Apsūdzētā aizstāvis advokāts Markevičs tiesas izmeklēšanas gaitā jautā **Kiperam**:

— Vai jums zināma vācu armijas augstākās pavēlniecības pavēle, uz kuŗas pamata rīkoja soda ekspedīcijas, tas ir, tā pavēle, par kuŗu runāja apsūdzētais Montetons?

Kipers: Jā, man tā zināma.

Aizstāvis: Šai pavēlē, kā Montetons teica, atsaucas uz tā priekšnieka iniciatīvas tiesībām, kas rīko soda ekspedīciju. Gribu zināt, kā šīs tiesības jāsaprot praktiski. Vai tās bija tiesības rādīt humānitāti?

Kipers: Runājot atklāti, tas bija norādījums vairāk uz soda līdzekļu pastiprināšanas nepieciešamību.

Prokurors: Tas ir uz nežēlību?

Kipers: Jā.

Tiesa sāk pratināt lieciniekus Kipera lietā. Liecinieks, Rīgas jūrskolas kalpotājs D. L. Lipkovičs, stāsta par Daugavpils mierīgo padomju pilsoņu nepanesamajām ciešanām vācu okupācijas laikā, par nošaušanām, pazemojumiem, par padomju ļaužu iznīcināšanas zvērisko režīmu, ko piekopa vācu kaŗaspēks, žandarmērija un policija. Lipkovičs kopā ar tūkstošiem citu cilvēku bija ieslodzīts Daugavpils cietumā. Katru dienu no šejienes aizveda ieslodzīto grupas nošaušanai. Lipkovičam divreiz izdevies paglābties no nošaušanas. Liecinieka māti un tēvu vācieši nošāvuši.

Ieslodzījumā Lipkovičs strādājis pie lauka komandantūras. Viņš sīki apraksta šīs lauka komandantūras komandanta ģenerāļa Kipera «darbību». Stādāmie komandanta posteņi, Kipers ieveda vēl bargāku «kārtību». Ieslodzītajiem mierīgajiem pilsoņiem un padomju gūstekņiem izsniedza 100 gramu maizes dienā. Baroja ar kaut kādu mēslu «koncentrātiem». Ļaudis cieta badu. Daudzos gadījumos kaŗa gūstekņus nošāva. Liecinieks min faktu, kad vācieši pakāra zemnieku no tuvējās sādžas. Šo zemnieku turēja aizdomās par sakariem ar partizāniem. Oberjefreitors Putkers, kas piedalījies šai soda operācijā, otrā dienā Lipkovičam rādīja fotogrāfiju, kuŗā bija redzams pakārtais zemnieks. Ap pakārto stāvēja lieciniekam personīgi pazīstami žandarmi ar automātiem rokās.

Pēc tam nopratina liecinieku J. J. Liepiņu. Par vācu zvērībām Daugavpilī viņš stāsta, ka vairākkārt redzējis, kā vācieši moka padomju kaŗa gūstekņus. Kaŗa gūstekņu izskats bijis šausmīgs, jo viņi bijuši novājējuši un tērti skrandās. Sarunā ar kādu SD ierēdni liecinieks uzzinājis par mierīgo padomju pilsoņu un kaŗa gūstekņu sistematiskām nošaušanām Daugavpilī. Par tvarstīšanām pilsētā 1943. gada vasarā liecinieks stāsta, ka padomju pilsoņu medību laikā žandarmi un policisti nošāvuši un nogalinājuši granātām nevainīgus mierīgus cilvēkus. Pēc kādas tvarstīšanas apcietināja vēl 60 cilvēku, kuŗu liktenis nav zināms.

Tvarstīšanās saķertos mierīgos Daugavpils iedzīvotājus vācieši ieslodzījuši aiz dzeloņstieplēm un pēc tam vagonos nosūtījuši uz Vāciju. No liecinieka tālākajām liecībām redzams, ka apsūdzētais Kipers ar necilvēcisku nežēlību rīkojis bruņotas soda ekspedīcijas pret aprinķa civiliedzīvotājiem, pie kam nodezinājis sādžas, šāvis mierīgos padomju ļaudis, dēvēdams to par cīņu pret partizāniem. Pirms atkāpšanās Kiperam padotās

Tiesā liecina Latvijas katoliskās baznīcas mēropolitrs,
prelāts Staņislavs **Vaikulis**.

komandas mīnēja un uzspridzināja Daugavpilī daudz ēku, bet iedzīvotājus aizdzina vācu verdzībā.

Pēc liecinieka Liepiņa nopratināšanas rīta sēde beidzas.

31. janvāra vakara sēde

Rīgā 31. janvārī (LTA). Kara Tribūnāla vakara sēde sākas ar liecību, ko apsūdzētā Kipera lietā nodeva liecinieks — generālais vikārs, Latvijas katoliskās baznīcas mēropolitrs, prelāts Staņislavs Vaikulis, kas vācu okupācijas laikā bija draudzes vecākais Līvānu pilsētā. Viņš stāsta, ka līdz ar vāciešu ienākšanu pilsētā sākušies pilnīgi nevainīgo mierīgo iedzīvotāju masveidīgie aresti un spīdzināšana.

— Es personīgi redzēju, — saka viņš, — savas draudzes locekļus briesmīgi piekautus, asiņainos kreklos, ar nežēlīgu sitienu pēdām uz sejas un uz miesas. Es zinu, ka zemnieku Lazdu piekāva tik briesmīgi, ka viņš drīz mira.

Liecinieks stāsta tiesai, ka Līvānos iznīcināti visi ebrēji. Iebraucot pilsētā no Rīgas puses, rēgojās plakāts: «Pilsētā ebrēju nav».

Prelāts Vaikulis stāsta tālāk par latviešu masveidīgu aizdzīšanu verdzībā uz Vāciju. 150 cilvēku lielas kolonas policijas apsardzībā bieži aizveda uz staciju, no kurienes tos ešelonos aizveda.

Liecinieks stāsta par vācu barbarisko izturēšanos pret katoļisko baznīcu un garīdzniekiem. 1941. gada beigās Daugavpils apriņķī slēdza visas baznīcas. Tām noņēma zvanus un lielāko tiesu izlaupīja baznīcas piederumus. Daudzas baznīcas vācieši nodedzināja vai sagrāva. 1941. gadā hitlerieši aizliedza svētīt Debessbraukšanas dienu.

Staņislavu Vaikulī apcietināja 1942. gada janvārī, nepaskaidrojot apcietināšanas iemeslus.

— Sēžot Daugavpils cietumā, — saka liecinieks, — es ne vienu vien reizi cauri mūriem dzirdēju sirdi pļošušus kliedzienu un daudz šāvienu. Reiz es dabūju zināt, ka vienā pašā naktī cietumā nošauti 50 cilvēku. Pilnīgi nevainīgs, — turpina liecinieks, — es nosēdēju cietumā 3 mēnešus.

Noslēgumā liecinieks saka, ka pirms atkāpšanās vācieši, lai slēptu savu šausmīgo noziegumu pēdas, atraka kapus, kur atradās viņu nomocīto un nogalināto padomju cilvēku liķi, un tos visus sadedzināja. Kaŗa gūstekņus, kuŗus viņi piespieda to darīt, pēc tam nošāva un viņu liķus sadedzināja.

Pēc liecinieka Vaikuļa liecības, tiesa pāriet uz apsūdzētā Bruno Pavela lietas caurskatīšanu. Bruno Pavels — vācu armijas ģenerālmajors, bijušais 81. kājnieku pulka komandieris, 15. kājnieku divīzijas komandieris, padomju kaŗa gūstekņu nometņu pārvaldes priekšnieks «Ostlandē», galvenās lauka komandantūras pārvaldes priekšnieks Minskā un 4. vācu armijas aizmugures priekšnieks.

Ar paša apsūdzētā atzīšanos un liecinieku izteicieniem konstatēts: Pavels kā 15. kājnieku divīzijas komandieris, atkāpjoties no Naro-Fominskas līdz Vjazmai 1941. gada beigās un 1942. gada sākumā, lika izpostīt rajonus, kur gāja viņa divīzija. Ciemus nodedzināja, daudzus mierīgos iedzīvotājus iznīcināja vai aizdzina, kolchoznieku lopus un mantu nolauņija. Arī pats Pavels atzīst, ka tā bija vēl nepieredzēta nežēlība.

1942. gada beigās apsūdzēto iecēla par padomju kaŗa gūstekņu nometņu priekšnieku «Ostlandē». Viņam bija pakļautas visas nometnes Latvijā, Lietuvā, Igaunijā un Baltkrievijas daļā, tai skaitā Rīgā, Kaunā, Viļņā, Minskā, Salaspilī, Rēzeknē, Saulos, Ventspilī, Liepājā, Jelgavā, Baranovičos, Molodečnā un citur.

Prokurors: Kāds režīms bija jums pakļautajās nometnēs?

Pavels: Uzturs bija slikts. 150 g maizes, ļoti maza citu produktu norma, absolūti nepietiekama, lai varētu dzīvot.

Pēc prokurora lūguma nolasa liecinieka Pipara liecību, kas bija par sargu tajā kapsētā, kur aprakti kaŗa gūstekņu līķi, un pilsones Līces liecību, kuŗas māja atradusies 50 m attālumā no nometnes, kā arī izvilikumus no Valsts Ārkārtējās Komisijas akta. Šie dokumenti rāda baigu ainu, kādai neticamai patvaļai, spīdzināšanai bija nometnēs pakļauti kaŗa gūstekņi.

Prokurors: Apsūdzētais, vai jums zināms, ka padomju kaŗa gūstekņu uzturam lietoti visādi atkritumi, tai skaitā zivju atkritumi, kas saindēja cilvēka organismu?

Pavels: Kaŗa gūstekņu uzturam lietoja kādu surogātu, kas pēc manām domām uzturam nederēja.

Pēc prokurora lūguma nolasa ģenerālkomisāram Rīgā adresēto dokumentu, ka kaŗa gūstekņiem speciāli jāsavāc visi zivju atkritumi. Tie iesaiņojami neapsālīti kastēs, uz kuŗu vāka rakstīja spilgtus uzrakstus: «Zivju atkritumi kaŗa gūstekņiem». Nolasa arī medicīnas ekspertīzes aktu, kas konstatē, ka šo zivju atkritumu lietošana saindēja cilvēka organismu.

Tālāk apsūdzētais liecina, ka visus kaŗa gūstekņus saskaņā ar vācu bruņoto spēku augstākās virspavēlniecības pavēli zīmogoja: sēžamās vietas kreisajā pusē viņiem ietietovēja ar nazi speciālu zīmogu. Turklāt to nedarīja vismedicīniskais personāls vai sanitāri, bet visi nometnes kalpotāji.

Pēc tam apsūdzētais stāsta par saviem noziegumiem, kas pastrādāti tajā laikā, kad viņš bija galvenās lauka komandantūras priekšnieks Minskā un 4. vācu armijas aizmugures priekšnieks. Pavels atzīstas par vainīgu, ka ar varu saistījis iedzīvotājus kaŗa objektu celtniecībā un izdzinis mierīgos iedzīvotājus no viņu mājām, kas atradās dzelzceļa un šoseju ceļu tuvumā. Apsūdzētais pilnīgi atzīstas arī daudz tūkstošu padomju pilsoņu aizdzīšanā spaidu darbos uz Vāciju. Tālāk viņš stāsta:

— 1943. gada aprīlī ziemeļaustrumos no Minskas izdarīta lielāka soda operācija pret partizāniem, kuŗā piedalījās līdz 7000 vācu kaŗavīru, tai skaitā arī man pakļautās daļas. Operācijā pieļautas daudzas zvērības pret mierīgiem iedzīvotājiem. Mūsu daļas nodedzināja toreiz daudz ciemu un sādžu, iznīcināja apmēram 15.000 cilvēku, kuŗus ziņojumā augstākai virspavēlniecībai uzdeva par partizāniem, kaut gan viņu lielam vairumam nebija nekādu sakaru ar partizāniem.

Prokurors: Bet kur palika nogalināto un aizdzīto padomju pilsoņu manta — vai izlaupīta?

Pavels: Tieši tā.

Prokurors: Par ko tad tomēr apcietināja un nošāva mierīgos pilsoņus?

Pavels: Toreiz es pieļāvu kļūdu — neizdevu attiecīgu pavēli par to, kas uzskatāms par partizānu. (Zālē savīļņojums). Par partizāniem uzskatīja pat tādus cilvēkus, pie kuriem mājās atrada izšautu patronas čaulu vai dzīvoklī lieku puskažociņu.

Prokurors: Tātad, ja cilvēkam atradās lieks puskažociņš vai ja viņa bērns bija atnesis mājās izšauto patronas čaulu, kas kara laikā viegli pieļaujams, tad jūs tādu cilvēku apcietinājāt un nošāvāt?

Pavels: Rīkojāmieš arī tā.

Tiesas izmeklēšanas gaitā apsūdzētais Pavels atzīst, ka viņš kā 4. armijas aizmugures priekšnieks pavēlējis nodedzināt sešas sādžas. Bez tam viņš pavēlējis pilnīgi nodedzināt Loščans un Chatīņas ciemu.

Pēc valsts prokurora lūguma tiesas priekšsēdētājs nolasa Pleščenskas rajona komisijas aktu par Chatīņas ciema nodedzināšanu, kur ugunī gāja bojā 157 mierīgie padomju iedzīvotāji, kurus vācieši ieslēdza šķūnī un tūr dzīvus sadedzināja.

Tālāk tiesā noskaidrojas, ka apsūdzētais pirms kara dienesta 15 gadus darbojies komandiera postenī vācu policijā un pilnīgi atzinis Hitlera fašistiskās partijas programmu.

Priekšsēdētājs: Vai jūs esat lasījuši Hitlera grāmatu «Mein Kampf»?

Pavels: Nē, neesmu lasījis.

Uz jautājumu, ko tad viņš vispār lasījis, Pavels atbild: «Pēdējos desmit gados vispār nekā neesmu lasījis».

Ar apsūdzētā Pavela nopratināšanu beidzas vakara sēde.

1. februāra rīta sēde

Rīgā 1. februārī (LTA). Rīta sēdē turpina liecinieku nopratināšanu apsūdzētā Pavela lietā. Bijušais vācu armijas kara virsanitārs vecākais jefreitors Junkers tiesā liecina:

— 1941. gada augustā mani pārcēla darbā uz nometni Nr. 350, kas atradās Jelgavā. Ceļā no Rīgas, divi kilometrus no Jelgavas, es ieraudzīju lielu plakātu ar uzrakstu: «Jelgava atbrīvota no ebrējiem». Vēlāk es uzzināju, ka, vācu kara spēkam ienākot Jelgavā, nogalināti daudzi vietējie iedzīvotāji.

Tālāk liecinieks liecina, ka, tāpat kā citās koncentrācijas nometnēs un padomju kara gūstekņu nometnēs Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā, Jelgavas nometnē ieviests režīms, kas iznīcinātu padomju pilsoņus un kara gūstekņus — viņus

mērdēja badā, spieda strādāt pārmērīgi smagu darbu, sita gumijas nūjām, spīdzināja.

Par nometnēs smokošo padomju gūstekņu stāvokli Junkers liecināja:

— Es personīgi redzēju, kā Jelgavas stacijā pienāca ešelons ar padomju kara gūstekņiem un kā vagonos juku jukām gulēja mirušie, slimie, ievainotie un veselie cilvēki. Viņus vienkārši izgāza un sakrāva smagajās automašīnās.

— Jelgavas nometnē, — turpina liecinieks, — no 1941. gada līdz 1943. gada sākumam pēc maniem aprēķiniem izsituma tīfa epidēmijā gāja bojā tūkstošiem cilvēku. Kara gūstekņus, kas vēl bija fiziska darba spējīgi, izmantoja darbos, bet slimajiem radīja tādus apstākļus, lai viņi ātrāk nomirtu, vai arī viņus vienkārši aizveda no nometnēm un nošāva.

Liecinieks Nazarovs, kas strādāja kara gūstekņu nometnē vācu okupācijas laikā Rēzeknē, liecināja, ka arī šai nometnē ieslodzīto mierīgo iedzīvotāju un kara gūstekņu stāvoklis bijis šausmīgs. Barakās, kas bija par šaurām 500 cilvēkiem, vācieši sadzina līdz divi tūkstoši kara gūstekņu. Ziemas laikā ieslodzītie vārda tiešā nozīmē nosala. Bija masveidīgi ieslodzīto nosalšanas gadījumi. 80 kapraču no rīta līdz vakaram nesa ārā nomocīto padomju cilvēku liķus. — Tikai 1942. gada oktobrī-decembrī vien, — saka liecinieks, — šajā nometnē gāja bojā līdz 23 tūkstoši mierīgo padomju pilsoņu un kara gūstekņu.

Valsts Ārkārtējās Komisijas loceklis vācu fašistisko iebrucēju ļaundarību izmeklēšanā Rēzeknes pilsētā, krievu pareizticīgo baznīcas virsmācītājs Rušanovs, min rindu faktu, kad iznīcināti mierīgie Padomju Latvijas iedzīvotāji un padomju kara gūstekņi. Pēc Valsts Ārkārtējās Komisijas materiāliem Rēzeknes nometnē nomocīti vairāk kā 36 tūkstoši padomju pilsoņu un kara gūstekņu.

— Kādreiz ļoti lielā salā, — stāsta virsmācītājs Rušanovs, — vācieši piespieda jaunietes-studentes stāvēt kailām pie nošauto kara gūstekņu kapiem.

— Kādreiz, — saka liecinieks, — es atrados Audriņu sādžā. Sakāvās divi piedzēruši policisti. Kautiņā vienu no tiem nosita. Pēc tam vācieši nošāva visus sādžas iedzīvotājus, tai skaitā sirmgalvjus, sievietes un bērnus.

Pēc tam tiesa noprātina bijušo vācu armijas kaņavīru majoru Veilu.

— Pavelu iecēla par galveno lauka komandantūras priekšnieku Minskā, — liecina liecinieks, — tādēļ ka viņš bija vispiemērotākais cilvēks, lai nesaudzīgi cīnītos pret partizāniem

Liecinieks **Sušinskas** (Lietuvas PSR) liecina tiesai.

un visiem padomju ļaudīm, ko turēja aizdomās par nelabvēlīgu izturēšanos pret vāciešiem. Kādā no dienesta apspriedēm, kuŗu vadīja Pavels, viņš paziņoja, ka uzskata par mīkstčaulīgiem tos pasākumus, kādi pirms viņa lietoti pret partizāniem un padomju pilsoņiem. Pēc Pavela pavēlēm ciemu iedzīvotāji tanīs rajonos, kur atradās partizāni, tika atdoti SD, lai izrēķinātos ar tiem. Ciemus nodedzināja, bet lopus, labību un visu iedzīvotāju mantu vācieši aizveda.

Liecību nodod liecinieks Sušinskas. Viņš stāsta, ka 1941. gadā redzējis, ka pie Oriusa kalna piebraukušas trīs smagās automašīnas. Vienā mašīnā atradušies ap 50 padomju virsnieku, bet otrā — mierīgie iedzīvotāji, vairumā lietuvju inteliģences pārstāvji. Trešajā mašīnā atradās bērni 13 līdz 14 gadu vecumā. Visus viņus vācieši nošāva.

— Četras nedēļas pēc tam, — turpina liecinieks, — vācieši mani iesēdināja cietumā. Telpā, kuŗā es atrados, bija redzamas spīdzināšanas pēdas. Uz sienām es ievēroju uzrakstus. Viens no tiem bija: «Mūs nobendēja fašistu zvēra rokas». Otrs uzraksts skanēja: «Brāļi, kas palikuši dzīvi, atriebiet mūs vācu iebrucējiem». Trešajā uzrakstā es izlasīju: «180 lietuviešu gājuši bojā no vācu fašistu iebrucēju rokas».

Pēc tam pratina apsūdzēto Bekingu — SA standartenfireru, bijušo Igaunijas PSR Tallinas, Valkas, Veru un Pečoru apriņķu gebitskomisāru. Kā fašistiskās partijas biedrs no 1931. gada, Vācijai nodevīgi iebrūkot Padomju Savienībā, Bekings speciāli sagatavots okupēto teritoriju pārvaldīšanai. Rozenberga resora kursus viņš saņēmis nostādnes par vācu ieņemto Austrumu teritoriju aplaupīšanas metodēm. Šinī sakarībā Bekings liecina:

— Iebrūkot Padomju Savienībā, mani aizkomandēja Rozenberga speciālā štāba rīcībā, kuŗš saucās par zonderštābu «R». Šī štāba uzdevums bija izlasīt vajadzīgos ļaudis, lai pārvaldītu Austrumos ieņemtās teritorijas un vadītu viņu darbību okupēto teritoriju resursu izmantošanā.

Prokurors: Ko nozīmē izmantot resursus — aplaupīt ieņemtās teritorijas?

Bekings: Tieši tā.

Prokurors: Kādas nostādnes jūs saņēmtāt kursus?

Bekings: Mums teica, ka okupētajai Baltijai ar laiku jātiek uz visiem laikiem pievienotai Vācijai. Pēc tam runāja par ieņemto teritoriju aplaupīšanu.

Tiesas izmeklēšanā tālāk noskaidro, ka Bekings, būdams Igaunijas apgabala komisārs, ar ārkārtīgu nežēlību realizējis dzīvīs nostādnes, par ko saņēmis virkni augstāko apbalvojumu.

Prokurors: Vai jūsu politikas rezultātā pieauga vai samazinājās lopu skaits jūsu pārvaldītajā apgabalā?

Bekings: Cik atceros, tad samazinājās par 60—70 procentiem.

Prokurors: Tātad — izlaupījāt lopus?

Bekings: Tieši tā.

Tiesas izmeklēšanā konstatē arī to, ka Bekings sastādījis neuzticamo cilvēku sarakstus, kuŗus pēc tam nodevis SD orgāniem. Tikai vienā vien šādā sarakstā skaitījās 800 «komunistiski noskaņoti» zemnieki, ar kuŗiem gestapovieši zvēriski izrēķinājās.

Konstatē arī to, ka Bekinga kontrolei bija padotas divas koncentrācijas nometnes, kur smaka tūkstoši mierīgu padomju pilsoņu, kas izdzīti no Ļeņingradas un Pleskavas apgabaliem. Pats apsūdzētais atzīst, ka režīms šais nometnēs bijis nepanesams: ļaudis cietuši badu un miruši.

Ar Bekinga nopratināšanu rīta sēdi beidz.

1. februāra vakara sēde

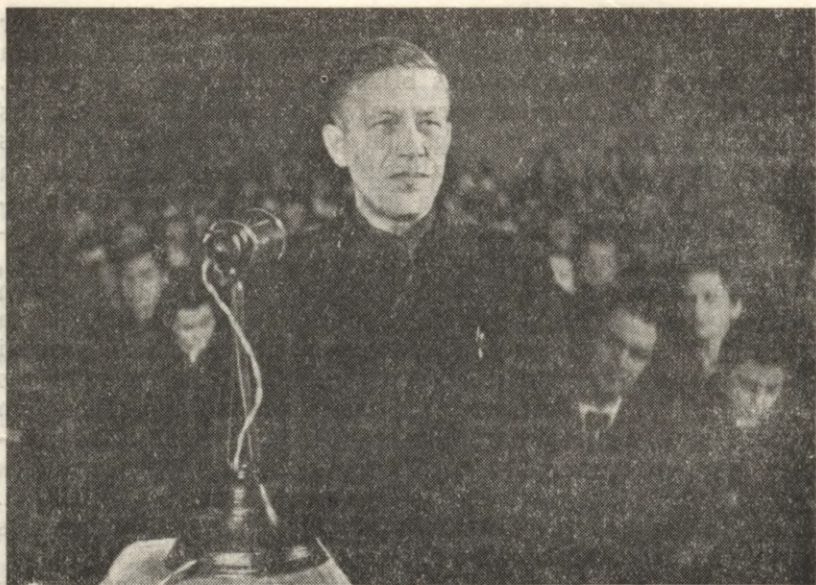
Rīgā 1. februārī (LTA). Kara Tribūnāla vakara sēde sākas ar liecinieka Treijāra nopratināšanu, kas izsaukts apsūdzētā Bekinga lietā.

Kad vācieši okupēja Padomju Igauniju, liecinieks strādāja par rakstvedi pie Pečoru pilsētas mirtiesneša. Sākot ar 1942. gada ottru pusi, apsūdzētais Bekings bija Pečoru apgabala komisārs. Viņš bija vācu okupācijas varas galvenais pārstāvis. Liecinieks stāsta, ka apsūdzētais Bekings, lai sagādātu Vācijai dažādus lauksaimniecības produktus, uzlika zemniekiem milzīgas nodevu normas. Tā kā šīs normas bija ārkārtīgi lielas, zemnieki, neskatoties ne uz kādiem draudiem, nespēja tās izpildīt. Uz Bekinga rīkojumu pret tiem zemniekiem, kas neizpildīja nodevas, vērsa nežēlīgas masveidīgas represijas, sākot ar milzīgiem naudas sodiem un beidzot ar ieslodzīšanu cietumā, visa īpašuma konfiscēšanu un nošaušanu. Bekingam pakļautā policija centīgi izpildīja visas viņa pavēles. Tālāk liecinieks stāsta, ka mierīgos iedzīvotājus arī pēc Bekinga rīkojuma spieda pie nepiemērotiem darbiem, sevišķi meža materiālu sagādē. Pret tiem, kas izvairījās no šiem darbiem, vērsa nežēlīgas represijas. Cilvēkus, kurus turēja aizdomās par simpatizēšanu padomju varai, — iznīcināja. Tā, piemēram, dzīvu sadedzināja Venkovu ģimeni, Volodjinas sādžā sadedzināja Orlovu un Kuzņecovu ģimenes.

Pēc liecinieku nopratināšanas priekšsēdētājs paziņo, ka iepriekšējā sēdē nolasīta bijušās ortskomandantūras tulkotājas Plovičas liecība. Viņa nosaukusi visus iznīcinātos padomju ļaužu uzvārdus un apstiprinājusi, ka minētās personas apcietinātas un nošautas pēc Bekinga pavēles.

Tālāk tiesa uzklasa liecinieka Anolika liecību, kurš stāsta par vāciešu mežonīgām patvarībām un zvērībām Igaunijas nometnēs.

Fifikona nometne, kur atradās liecinieks, bija uzcelta purvā. Ieslodzītie dzīvoja barakās bez grīdām. Reiz šīs nometnes komandants izsauca visus sirmgalvjus, pavēlēja viņiem izģērbties kailiem, nogulties zemē, un pēc tam tas spārdīja tos kājām. Pēc visa tā 27 sirmgalvji nomira. Vaivares nometnē stāvoklis bija vēl sliktāks. Ieslodzītie tur saņēma tikai 150 gramu maizes dienā. Kad nometnē sākās tīfa epidēmija, mirstība bija ārkārtīgi liela. Tos, kas izveseļojās, — stāsta liecinieks, — reiz izpeldināja un kailus izdzina salā. Pēc tam daudzi saslima ar plaušu karsoni un nomira. Kad 1944. gadā Narvai tuvojās padomju karaspēks, visus ieslodzītos dzina kājām uz Kiveļu nometni. Ļaudis tikko kustējās. Tos, kas atpalika, nošāva. Kādu zēnu komandants dzīvu iesvieda jūrā. Tā viņš rīkojās vēl ar citiem 6 ieslodzītajiem. Pēc tam liecinieks nosūtīts Klogas nometnē. Šajā nometnē tiem, kas neiespējami grūto darbu laikā apstājās, neizsniedza jau tā trūcīgo uztura devu, pēc tam piesēja kailus

Liecinieks **Treijārs** (Igaunijas PSR) liecina Kara Tribūnālam.

pie stabiem un sīta pātagām, kuņas bija izgatavotas no vērsu dzīslām un stieples. Sitienu skaits svārstījās starp 25—50, pie kam pašus ieslodzītus spieda skaitīt sitienus, bet kam sajuka, to piekāva no jauna. Pirms Sarkanās Armijas ienākšanas esiesi šai nometnē sadedzināja ļoti daudz cilvēku, bet pārējos nošāva. Liecinieks izglābās tādējādi, ka divas diennaktis nogulēja zem līķiem.

— Es runāju šeit simtu un tūkstošu nežēlīgi vāciešu nomocīto cilvēku vārdā, — saka liecinieks, — mocekļu ēnas stāv aiz manis.

Pēc tam nodod liecību Pleskavas Pečoru klostera mūks — Serafims Rozenbergs. Viņš stāsta, ka pēc Bekinga pavēles vācu virsnieks Bergs ar kareivjiem aizveda klostera mantnīcas bagātības, kuņām bija ārkārtīgi liela materiāla un vēsturiska vērtība. Mantnīca izvesta sākumā uz Rīgu un vēlāk uz Vāciju.

Pēc liecinieku nopratināšanas Bekinga lietā uz prokurora lūguma nolasa tiesas medicīnas ekspertīzes aktu. Ekspertīze konstatējusi, ka mierīgo padomju pilsoņu un kara gūstekņu masveidīgā iznīcināšana Baltijas teritorijā vācu okupācijas laikā notikusi pa visu okupācijas laiku. Visplašākos apmērus šī iznīcināšana pieņēmusi 1941. gada beigās, 1943. un 1944. gadā.

Iznīcināšanas paņēmieni bija visdažādākie: traumas no neasu un cietu priekšmetu sitieniem pa galvu vai citām ķermeņa daļām, šaujamo ieroču lietošana, iznīcināšana ar badu, epidēmisko slimību izplatīšana, noindēšana, dzīvu cilvēku aprakšana, spīdzināšana, asins nosūkšana, sadedzināšana. Tādām pašām metodēm iznīcināti arī bērni. Sarkanai Armijai tuvojoties, vācieši, cenšoties slēpt savu noziegumu pēdas, atraka kapus, sadedzināja liķus, iznīcināto cilvēku masu kapus nolīdzināja ar zemi, uzara un apsēja ar labību, pārcēla vecos kapsētu krustus uz savu upuru kapiem utt.

Pēc tiesas izmeklēšanas noslēgšanās priekšsēdētājs vaicā valsts prokuroram un pēc tam aizstāvjiem, vai viņiem būtu vēl kāds iesniegums un ar ko viņi vēl varētu papildināt tiesas izmeklēšanu. Prokurors un aizstāvji atbild, ka iesniegumu viņiem nav un viņi nevar ne ar ko papildināt tiesas izmeklēšanu. Pēc tam priekšsēdētājs griežas ar tādu pašu jautājumu pie katra apsūdzētā atsevišķi. Apsūdzētie atbild, ka viņiem nav nekādu iesniegumu un viņi nevar ne ar ko papildināt tiesas izmeklēšanu.

Ar to tiesas vakara sēde beidzas.

2. februāra rīta sēde

Rīgā 2. februārī (LTA). Kaŗa Tribūnāla rīta sēdē runāja Valsts prokurors justīcijas pulkvedis **N. P. Zavjalovs**.

Prokurora pēdējos vārdus zāle saņēma ar ilgiem aplausiem un skaļiem piekrišanas saucieniem.

2. februāra vakara sēde

Rīgā 2. februārī (LTA). Kaŗa Tribūnāla vakara sēdes pirmā daļa veltīta tiesas iecelto aizstāvju runām. Runā aizstāvji: apsūdzētā Jekelna lietā — advokāts N. N. Milovidovs; apsūdzētā Rufa lietā — advokāts V. N. Dolgopolovs; apsūdzētā Montetona lietā — advokāts S. E. Saņņikovs; apsūdzēto Vertera un Kipera lietā — advokāts V. P. Markevičs; apsūdzēto Pavela un Bekinga lietā — advokāts P. P. Divnogorskis.

Pēc tam priekšsēdētājs dod pēdējo vārdu apsūdzētajiem.

Apsūdzētie Jekelns, Rufs, Montetons, Verters, Kipers, Pavels un Bekings atzina savu vainu un lūdza tiesu mīkstināt spriedumu.

Pēc tam, kad visi apsūdzētie teikuši savu pēdējo vārdu, tiesa aiziet apspriesties.

Tiesas zālē, noklausoties spriedumu par nāves sodu vācu fašistiskajiem ļaundariem.

SPRIEDUMS

Rīgā 2. februārī (LTA). Kaŗa Tribūnāls atzinis apsūdzētos Jekelnu, Rufu, Dižonu fon Montetonu, Verteru, Kiperu, Pavelu un Bekingu par vainīgiem noziegumos, kas paredzēti PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1943. gada 19. aprīļa Dekrēta I pantā, un, vadoties no KPFSR Kriminālkodeka 4. panta, kas spēkā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā, kā arī no KPFSR Kriminālprocesuālā Kodeka 319. un 320. pantiem, notiesāja:

Frīdrihu Jekelnu, Zigfrīdu Rufu, Albrechtu Dižonu fon Montetonu, Frīdrihu Verteru, Hansu Kiperu, Bruno Pavelu un Aleksandru Bekingu — uz nāvi pakarojot.

Zālē klātesošie Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR darba ļaužu pārstāvji uzņēma spriedumu ar lielu gandarījumu.

DARBAĻAUDIS PRASA BARGI SODĪT NOZIEDZNIKUS

Ilūkstes darbaļaužu rēķins

Nē, mēs neaizmirsīsim 1943. gada 14. septembri! Šai dienā Ilūkstes apriņķa Silenes ciemā (Borovkā) pēc vācu armijas ģenerālmajora Hansa Kipera pavēles pakāra trīs padomju kara gūstekņus un divus vietējos iedzīvotājus — Pekenu un Berjozu. Lai mūs iebiedētu, četrus pagastu iedzīvotājus sadzina noskatīties šo zvērīgo aktu.

Ilūkstes darbaļaudis daudzko atceras! Liels un briesmīgs ir mazās latviešu pilsētiņas rēķins vācu noziedzniekiem. Tikai pilsētā un tās apkārtnē vien vācu ļaundari nošāva, pakāra un nomocīja vairāk nekā 2 tūkstoši bērnu, sirmgalvju un sieviešu, aizdzina vācu katrogā 6 tūkstoši padomju pilsoņu, nodedzināja vairāk nekā 700 ēku, iznīcināja un aizveda 40 tūkstoš lopu, nozaga 165.000 centneru graudu un miltu un 54.000 centneru gaļas produktu, pametot bada nāvei simtiem ģimeņu. Soda un visdažādāko nodokļu veidā vācieši izspieda no Ilūkstes zemniekiem vairāk par pusotra miljona marku.

Grūti saskaitīt vācu bandītu nodarītās ļaundarības pat šai mazā padomju zemes stūrītī. Viņi sagrāva un sabojāja desmitiem rūpniecības uzņēmumu, 43 skolas, 15 bibliotēku, 3 slimnīcas, 13 medicīnisko punktu, 8 aptiekas... To, ko tauta bija uzcēlusis gadu desmitos, nolādētie hitlerieši iznīcināja trijos gados.

Tāpēc arī šodien tik naidpilnas skan runas tautas mītiņā! Tāpēc arī tik drūmas ir 450 Ilūkstes pilsoņu sejas, kas sapulcējušies, lai izteiktu savas jūtas un domas, kas radušās tagad, kad pienākusi atmaksas stunda vācu noziedzniekiem.

— Jā, es pazīstu un atceros Kiperu, — saka padomju kalpotājs b. Bicāns. — Es pazīstu un atceros, viņu no Salaspils nāves nometnes, no Jelgavas cietuma, kur mani un tūkstošiem tādu kā es pēc viņa pavēles mocīja un spīdzināja. Es nekad neaizmirsīšu visus šos jekelnus un kiperus. Viņi ir vainīgi 7-gadīgas meitenītes nāvē, kuŗu manu acu priekšā nezvēri nošāva tikai tādēļ, ka viņa iedrošinājās kaut kā palīdzēt sagūstītam sarkanarmietim. Lai mūžu mūžos nolādēts asiņaino fašistisko slepkavu vārds! Lai ar usnēm aizaug viņu maitas kapi, kuŗiem ar riebuma sajūtu paies garām ikviens godīgs cilvēks.

— Gleznaina un bagāta ir krievu un latviešu valoda, — sacīja mītiņā b. Leitlands. — Bet nav viņās tādu vārdu, kas pilnīgi varētu attēlot vācu cilvēkēdēju nelietīgo seju. Mums vēl grūti elpot, kamēr gaisu indē fašistisko slepkavu smirdošā elpa.

Ilūkste apsūdz! Un ne tikai apsūdz. Tautas sirdī pulsē nomocīto brāļu un māsu asinis. Vienprātīgi pieņemtajā rezolūcijā Ilūkste uzstājīgi prasa no padomju taisnās tiesas sodīt fašistiskos nezvērus ar augstāko soda mēru.

(Sovetskaja Latvija Nr. 24, 1946. g. 30. janvārī.)

Bandīti samaksās pilnos apmēros

Rīgas Pirmā Maija kombināta plašajā strādnieku, kalpotāju un inženier tehnisko darbinieku mītiņā LK(b)P CK partorgs, Tēvijas kara dalībnieks b. Lapse ziņoja par tiesas prāvas atklāšanu pret vācu fašistiskajiem bandītiem, kas izdarījuši briesmīgas ļaundarības Latvijas, Lietuvas un Igaunijas teritorijā. Viņš pastāstīja klātesošiem, kā vācu okupanti dedzināja pilsētas un ciemus, laupīja un nogalināja nevainīgus padomju cilvēkus.

— Savām acīm redzēju, — saka b. Lapse, — kopā ar diviem mazgadīgiem bērniem nomocītu lauku skolotāju. Hitlerieši viņus bija nodūruši ar durkļiem it kā par sakaru uzturēšanu ar partizāniem. Iebrucēji sevišķi trakoja, atkāpjoties zem Sarkanās Armijas triecieniem. Dega pilsētas un ciemi, ceļi bija aplātīti padomju cilvēku liķiem. Ļaundari aizdzina vācu verdzībā tūkstošiem vīriešu, sieviešu un pusaudžu. Šis hitleriešu ļaundarības radīja kaņavīros naidu pret ienaidnieku. Mēs ticējam, ka ienaidnieku sakaus un taisnība uzvarēs. Un, lūk, šis brīdis ir klāt! Noziedznieki ir notverti un stājušies padomju taisnās tiesas priekšā. Viņi saņems bargu sodu par savām ļaundarībām.

ORS'a darbiniece b. Bude asarām acīs atceras, kā viņas acu priekšā vācu armijas oficeri nogalināja bērnus.

— Šie ļaundari sagrāva 3 mūsu kombināta dzirnavas un aizveda uz Vāciju vērtīgas ierīces, — saka stachanovietis b. Avers. — Zagļi un laupītāji gribēja pamest latviešus bez eksistences līdzekļiem, bez fabrikām un rūpnīcām. Bandītiem vilies! Tikko Rīgu no vācu iebrucējiem atbrīvoja, mēs centīgi sākām izpostītā kombināta atjaunošanu, un tagad mūsu dzirnavas strādā ar pilnu pirmskaņa jaudu. Mēs esam pārliecināti, ka bandīti pilnos apmēros samaksās par saviem noziegumiem.

Pirmā Maija kombināta darbinieki savā lēmumā prasa Baltijas Kara Apgabala Tribūnālam piespriest nelietīgajiem vācu noziedzniekiem visbargāko sodu.

(Sovetskaja Latvija Nr. 24, 1946. g. 30. janvārī.)

VALSTS PROKURORA RUNA

Valsts prokurors Jostavas pilsētas N. P. Zaslavskis (kontroli un vārda pabeig)

VALSTS PROKURORA JOSTAVAS PULKVEŽA BIEDRA N. P. ZASLAVSKA RUNA*

Pilsoņi tiešām!

Vairākus dienas šeit, Jostavā, ir bijis liels pūšanās draudis. Mūsu pilsētā ir bijis liels pūšanās draudis, kas ir bijis liels draudis mūsu pilsētai. Mūsu pilsētai ir bijis liels draudis, kas ir bijis liels draudis mūsu pilsētai.

Šis draudis ir bijis liels draudis mūsu pilsētai. Mūsu pilsētai ir bijis liels draudis, kas ir bijis liels draudis mūsu pilsētai. Mūsu pilsētai ir bijis liels draudis, kas ir bijis liels draudis mūsu pilsētai.

Šis draudis ir bijis liels draudis mūsu pilsētai. Mūsu pilsētai ir bijis liels draudis, kas ir bijis liels draudis mūsu pilsētai. Mūsu pilsētai ir bijis liels draudis, kas ir bijis liels draudis mūsu pilsētai.

* Tiek publicēti ar izmaiņām.

Valsts prokurors justīcijas pulkvedis **N. P. Zavjalovs** (centrā) un viņa palīgi.

VALSTS PROKURORA JUSTICIJAS PULKVEŽA BIEDRA N. P. ZAVJALOVA RUNA*

Pilsoņi tiesneši.

Vairākas dienas Kara Tribūnāla skati bija pievērsti drausmīgu noziegumu ainām, to noziegumu, ko vācu fašistiskie iebrucēji nodarījuši padomju Baltijas tautām.

Sie briesmīgie noziegumi bija vācu fašistu dziļi pārdomātas, iepriekš rūpīgi izstrādātas milzīgu apmēru noziedzīgu pasākumu sistēmas sastāvdaļa, pie tam šo pasākumu nolūks bija nodibināt vācu fašisma kundzību visā pasaulē un visas brīvību mīlošas tautas pārvērst par vācu imperiālisma vergiem. Šo nolūku sasniegšanai vācu fašistiem noderēja katrs līdzeklis. Tiekdamies uz šo mērķi, viņi iebrūda kara postā visu pasauli un nodarīja neizsakāmas ciešanas visai cilvēcei.

Gandrīz sešus gadus brūnais fašistiskais mēris trakoja Eiropā. No fašistisko ļaundaru rokas aizgāja bojā desmitiem miljonu cilvēku. Ne mazāk ir fiziski un garīgi izmocīto un sakropļoto.

* Tiek publicēts saīsinātā redakcijā.

Kolosāli postījumi nodarīti pilsētām un ciemiem, no smagām brūcēm cietusi gandrīz divdesmit Eiropas valstu saimnieciskā un kultūrālā dzīve. Varšavas, Dinkerkas, Koventri, Londonas, Minskas, Smoļenskas, Sevastopoles un Staļingradas drupas ir fašistiskā barbarisma mēmie liecinieki. Mūsdienu huņņi sagrāvuši un izlaupījuši universitātes, mūzejus un daudzas citas kultūrālas iestādes tanīs Eiropas valstīs, kas atradās vācu okupantu varā. Eiropas tautas ir pārdzīvojušas Maidanekas, Osvencima, Belzenes, Dachavas un tūkstošām citu nāves fabriku šausmas.

Cilvēce uzzināja par tādiem neiedomājamiem «civilizēto» vāciešu darbiem kā — sakņu dārzu mēslošana ar dzīvi sadedzināto cilvēku pelniem, ziepju vārīšana no cilvēku liķiem, nogalināto sieviešu matu izlietošana matraču pildīšanai, pogu izgatavošana no cilvēku kauliem un lampu abažūru pagatavošana no tetovētas cilvēka ādas.

Hitleriskie bendes noslīcināja cilvēku asins straumēs Vakar-eiropas zemes, bet pēc tam traucās uz Austrumiem, uz Padomju Savienību. Nodevīgi uzbrūkot mūsu Dzimtenei, viņi atnesa sev līdz nāvi un sagrāva mūsu ciemus un pilsētas, viņi pārvērtā drupu kaudzē rūpnīcas, fabrikas, kultūras centrus, mākslas pieminekļus, ko bija radījis tautas ģenijs un tautas darbs, nomīdīja mūsu druvas, nogalināja, nomocīja un aizdzina vācu verdzībā miljoniem padomju zemes pilsoņu. Smagas un dziļas brūces hitleriskie briesmoņi ir situši padomju zemei. Viņi izpostīja 1710 mūsu pilsētu un vairāk kā 70 tūkstoš sādžu un ciemu, atstāja bez pajumtes 25 miljonu cilvēku, iznīcināja ap 32 tūkstoši rūpniecisku uzņēmumu, 84 tūkstoši skolu un citu mācības iestāžu, izpostīja un iznīcināja 98 tūkstoši kolchozu. Skaistās pilsētas Sevastopole un Staļingrada, Voroneža un Smoļenska, Odesa un Minska un daudzas citas dabūja izjust vācu okupantu barbarismu.

Nav iespējams visu uzskaitīt, nav iespējams visu izteikt skaitļū valodā. Pat vīsas pasaules valodās nav vārdu, lai izteiktu visas šausmas un ciešanas — fiziskās un morālās, ko Vakareiropas un Padomju Savienības tautas pārdzīvojušas no hitleriešu uzbrukuma.

Hitleriskās saimniekošanas sekas būtu bijušas vēl briesmīgākas, ja hitleriešiem būtu izdevies pilnīgi realizēt savus plānus.

Jau kopš savas darbības sākuma fašistieki ļaundari perināja noziedzīgus visas pasaules verdzināšanas plānus. Šai nolūkā Hitlers un viņa līdzgaitnieki radīja savu bandītu organizāciju — fašitisko partiju. Šai nolūkā viņi apvienojās ar vācu monopolistiskā kapitāla un prūšu militarisma spēkiem un 1933. gadā

Vācijā sagrāba varu savās rokās. Šai nolūkā pakāpeniski sagatavoja un izvērtā Vācijas bruņotos spēkus, realizēja grandiozu gaisa spēku un zemūdens flotes celtniecību, izstrādāja militāru operāciju, diversiju un slepkavību plānus. Šai nolūkā izstrādāja noziedzīgas metodes un līdzekļus citu tautu ekspluatācijai un apspiešanai un to dzīvot spējīgākās daļas iznīcināšanai.

«Mums vajadzēs samazināt citu tautu iedzīvotāju skaitu», tā ar aukstasinīgu cinismu sludināja Hitlers. «Nepieciešami izstrādāt citu tautu iedzīvotāju skaita samazināšanas tehniku. Kas var noliegt manas tiesības iznīcināt miljoniem zemākas rases cilvēku, kas vairojas kā kukaiņi...»

Un šo tehniku, kā iznīcināt cilvēkus un izpostīt citu tautu kultūras sasniegumus, sāka rūpīgi izstrādāt vācu armijas štābos, vācu zinātnieku laboratorijās un gestapo slepenajās telpās.

Cilvēku iznīcināšanas darbam norīkoja visu vācu rūpniecību, kas izgatavoja tankus un lidmašīnas, indējošās gāzes, indīgus preparātus, krematoriju krāsnis, gāzes kameras un gāzes automašīnas nāves noņemtu vajadzībām.

Fašistu partija, vācu armija, policija, ierēdņi un visa vācu tauta tika audzināta kanibālisma garā.

«Nekāds spēks pasaulē neizturēs vācu triecienu», — tā vācu armijas virspavēlniecība savās direktīvās pamācīja vācu zaldātu un virsnieku. «Mēs nospiedīsim ceļos visu pasauli. Vācietis — neierobežots pasaules valdnieks. Tu izlemsi Anglijas, Krievijas, Amerikas likteņus. Tu esi vācietis, un, kā tas vācietim pieklājas — iznīcīni katru, kas tev tavā ceļā pretosies, vienmēr domā par visaugstāko — par vadoni — un tu uzvarēsi. Tevi neveiks ne lode, ne durklis. Rīt visa pasaule tavā priekšā kritīs ceļos».

Gadiem ilgi hitlerieši audzināja savus zaldātus un virsniekus šovīnistiskā cilvēknīdēju garā. Viņi izdeldēja tajos tādu cilvēciņu jūtu kā sirdsapziņas un līdzcietības pēdējo palieku. Viņi padarīja tos par bezsirdziem, par nežēlīgiem laupītājiem un slepkavām.

«Kultūra, civilizācija, humānitāte un tamlīdzīgas lietas, — teica Hitlers, — ir muļķības, glēvulības un fantazijas sajaukums... Mums jābūt bezsirdziem, mierīgi apzinoties, ka cēlo jūtu laiks ir pagājis».

Hitlerieši iepotēja sevišķu naidu pret Padomju Savienības tautām. Tāpēc vācu okupanti, nonākuši padomju teritorijā, ar sevišķu centību un niknumu izrēķinājās ar padomju cilvēkiem, laupīja, spīdzināja, nokāva un izvaroja.

Liels ir visas pasaules brīvību mīlošo tautu rēķins fašistiskajiem bandītiem. Sevišķi liels ir to padomju tautu rēķins, kuŗas

uz saviem pleciem iznesušas galvenās kara grūtības cīņā pret vācu okupantiem.

Hitleriskā Vācija sagrauta pišļos.

Drumslās sašķīduši hitleriešu murgu plāni par pasaules kundzības iekarošanu. Taisnība prasa, lai hitleriskie izdzimteni saņemtu bargu sodu par viņu izdarītajiem drausmīgajiem noziegumiem.

Brīvību mīlošās tautas cieši apņēmušās sodīt hitleriskos noziedzniekus. Šī apņēmība izteikta starptautiskos aktos.

Triju valstu: Padomju Savienības, Lielbritānijas un Amerikas Savienoto Valstu vadītāju 1943. gada 2. novembra deklarācija par hitleriešu saukšanu pie atbildības par viņu izdarītām zvērībām skan: «Vācu virsnieki, kareivji un hitleriskās partijas locekļi, kuriem kaut kāds sakars ar zvērībām, slepkavībām un sodiem vācu bruņoto spēku okupētajās zemēs, tiks nogādāti atpakaļ tajās zemēs, kur viņi izdarījuši savus briesmīgos noziegumus, lai viņi tiktu apvainoti un sodīti pēc šo zemju likumiem»*.

Šai prāvā apsūdzēto ļaundarībām ir tiešs sakars ar vācu iebrocēju plāniem padomju Baltijas zemēs — Lietuvā, Latvijā un Igaunijā.

1940. gada vasarā Baltijas tautas gāza plutokrātiskās valdības un pasludināja Padomju varu. Baltijas tautas labprātīgi iestājās brīvo tautu lielajā saimē — Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā. Jauno padomju republiku darba ļaudis uzsāka celt jaunu laimīgu dzīvi. Tām bija savs valstiskums, sava valoda, sava kultūra.

Iebrūkot 1941. gada jūnijā Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā, vācu okupanti uz laiku pārtrauca Baltijas republiku tautu mierīgo radošo darbu. Vispirms vācu okupanti likvidēja Lietuvas, Latvijas un Igaunijas PSR valsts patstāvību. Šo republiku teritoriju pasludināja par vācu provinces «Ostland» (Austrumu teritorija) daļu, kuŗas pārvalde tika uzticēta reichsministram **Rozenbergam** un reichskomisāram **Lozem** ar Rīgu kā rezidenci... Turpmākie vācu okupantu soļi bija: elementāro pilsoņu tiesību atņemšana Baltijas iedzīvotājiem, iedzīvotāju sistematiska aplaupīšana, rūpniecības sagraušana, lauksaimniecības izputināšana, kultūras vērtību iznīcināšana, vietējo iedzīvotāju pārvēršana par vācu kolonistu vergiem un viņu pakāpeniska iznīcināšana...

* Rakstu krājums «Padomju Savienības ārpolitika Tēvijas kara laikā». I sēj., 359. lpp. OGIK, 1944. g.

Baltijas zemes padarīja par vācu kolonijām. Vācu okupanti nodibināja īstu koloniju režīmu. Vācu valodu pasludināja par vienīgo oficiālo valodu. Vismazākajiem pārkāpumiem sekoja bargas represijas. Reichsministrs **Rozenbergs** — kas tagad sēž uz apsūdzēto sola Nirnbergā — noteica nāvessodu par visniecīgāko uzstāšanos pret ģermānizāciju un par ikvienu vardarbību pret vācu tautību. Uz dzelzceļiem pret vietējiem strādniekiem pielietoja miesassodus — sitienus ar nūjām. Visur trakoja mežonīgs un neapraktāms terors. Vācu politiskā policija varēja bez tiesas sodīt ikvienu vāciem nepieņemamu cilvēku. Pret vietējiem iedzīvotājiem bieži sarīkoja soda ekspedīcijas. Tika nodezīnāti veseli ciemi un viensētas, nošauti desmitiem un simtiem gluži nevainīgu cilvēku. Pilnīgi iznīcināja ebrēju iedzīvotājus. Lietuvas, Latvijas un Igaunijas teritorijā ierīkoja koncentrācijas nometnes, kurp sadzina cilvēkus iznīcināšanai gandrīz no visām Eiropas zemēm. Rīgas, Tallinas, Daugavpils un Kaunas apkārtnē esošie masu kapi, kas piepildīti neskaitāmiem sieviešu, bērnu un kara gūstekņu likiem, ir pietiekami traģiska liecība par «jaunās kārtības» radītāju darbiem. Vācu barbari briesmīgi ienīda padomju tautu, to skaitā lietuviešu, latviešu un igauņu nacionālo kultūru. Sevišķi centīgi viņi iznīcināja kultūras centrus Baltijā.

Vācu okupanti sagrāva Viļņas universitāti, Lietuvas Valsts universitāti un Ķīmisko institūtu. Viļņā un Kaunā viņi izpostīja 14 ģimnazijas un 46 pamatskolas. Viņi uzspridzināja un iznīcināja Lauksaimniecības Akadēmiju — augstāko lauksaimniecības skolu Latvijā un vēl 7 citas lauksaimniecības skolas Lietuvā.

Igaunijā viņi aplaupīja bibliotēkas, mūzejus, izveda uz Vāciju vairāk nekā 10 tūkstošus mākslas darbu, nodezīnāja nacionālo mūzeju Tartu apkaimē, bet pirms savas atkāpšanās nodezīnāja teātrus, sabojāja vēsturiskus architektūras pieminekļus, to skaitā ievērojamo Ivangorodu.

Latvijā hitlerieši centās iznīcināt visu, kas atgādināja latvju tautas nacionālās tradīcijas. Viņi izlaupīja vērtīgākās bibliotēkas, nodezīnāja 1524. gadā dibināto Rīgas pilsētas bibliotēku, izlaupīja Rīgas pilsētas mūzeja gleznu galeriju un Mākslas Akadēmiju. Valsts Konservatoriju pārvērta par kazarmu. Latviešu rakstnieku un sabiedrisko darbinieku vārdos nosauktās ielas — Raiņa, Valdemāra u. c. tika pārdēvētas.

Labākie inteligences pārstāvji tika bez žēlastības vajāti un represēti. Lietuvā vācieši nošāva pazīstamo skulptoru **Gribasu**, dzejnieku **Montvilu**, dirigentus **Hofmekevisu** un **Durmaškinasu**; no vācu okupantu rokas gāja bojā akadēmiķis-chirurgs

Kuzma, dzejnieks-drāmaturgs **Bīķis**, profesors **A. Rimka**, gleznotāji **Didžiokass**, **Menčinskis**, **Samuolis** u. c.

Igaunijā vairāki pazīstami rakstnieki tika ievietoti koncentrācijas nometnē; zvērīgi nomocīti rakstnieki **Johans Ruvens** un **Otto Kidali**; nogalināti gleznotāji **Juhani Laigo** u. c., kuŗi nevēlējās strādāt vāciešiem.

Latvijā nomocīti un nošauti gleznotājs **A. Eižens**, rakstnieks **Lukss**, aktieris **Perovs**, vēsturnieks-profesors **S. M. Dubnovs**, skolotājs **N. Lats** un daudz citu izcilu kultūras un zinātnes pārstāvju.

Kolosālus zaudējumus vācu barbari nodarīja Baltijas republiku rūpniecībai, lauksaimniecībai un komūnālajai saimniecībai.

Lietuvā okupanti uzspridzināja visas lielās elektrostacijas. Kaunā viņi iznīcināja metalurģisko rūpnīcu «Metals», optisko fabriku «Spektras», gumijas fabriku «Guma», gaļas kombinātu, stikla rūpnīcu, trīs dzirnavu kombinātus, divas ziepju fabrikas un izveda uz Vāciju daudzus citu fabriku un rūpnīcu iekārtas. Viļņā viņi iznīcināja pazīstamo radioaparātūras rūpnīcu «Elektrik» u. c.

Igaunijā hitlerieši izpostīja degakmens un metalapstrādāšanas rūpniecības uzņēmumus. Viņi pārvērta drupās simtiem fabriku un rūpnīcu, to skaitā vispārpazīstamo Narvas fabriku «Kremholmas manufaktūru».

Latvijā viņi nodarīja milzīgus zaudējumus Rīgas pilsētas rūpniecībai. Iznīcināti tādi lieli rūpniecības uzņēmumi kā valsts elektrotehniskā rūpnīca «VEF», valsts vagonu fabrika «Vairogs», gumijas izstrādājumu rūpnīca «Kvadrāts». Vācieši uzspridzināja visas Latvijas lepnumu — hidroelektrostaciju «Ķegums», izpostīja Rīgas ostu un dzelzceļa mezglu.

Vācu okupanti nesaudzīgi izpostīja pilsētu komūnālās saimniecības. Rīgā vien izpostītas 2789 dzīvojamās ēkas. Drupās guļ Narva, Tartu, Rēzekne un Jelgava, tāpat veseli kvartāli Tallinā, Viļņā, Liepājā un citās pilsētās.

Kā islaicīgi valdnieki vācu okupanti ekspluatēja Baltijas lauksaimniecību. Viņi atņēma zemniekiem 1940./41. gadā no padomju varas saņemto zemi, visu lauksaimniecības inventāru un lopus, ko zemnieki bija iegādājušies par padomju valsts viņiem piešķirto kreditu. Lietuvā un Latvijā vien izpostītas vairāk kā 150 tūkstoš zemnieku saimniecības. Vācu iebrucēji sāka atjaunot muižnieku un kulaku saimniecības, kolonizēt Baltiju ar «tikai vācu asiņu, ģermāņu asiņu» cilvēkiem. No zemes atbrīvotos zemniekus nodeva bāronu un kulaku verdzībā.

Vācu plēsonīgās saimniekošanas un zemnieku mežonīgās ekspluatācijas dēļ Baltijas lauksaimniecība nepārtraukti degradējās. Okupācijas laikā latviešu zemniekiem atņēma 320 tūkstoš dažādu lauksaimniecības mašīnu un inventāra, divi miljoni lopu, deviņi miljoni tonnu lauksaimniecības ražojumu un citu mantu. Igaunijā vācieši pilnīgi iznīcināja lauksaimniecību sešos pagastos.

Tādi ir tikai daži vāciešu trīs gadus ilgās saimniekošanas rezultāti Lietuvā, Latvijā un Igaunijā.

Varonīgā Sarkanā Armija, kas sagrāva vācu kaņaspēku un pacēla uzvaras karogu pār Berlīni, izglāba Lietuvas, Latvijas un Igaunijas tautas no pilnīgas iznīcināšanas.

Pašlaik kļuvis zināms, ka reichsministrs **Rozenbergs** savās instrukcijās un rakstos devis norādījumus savas razbainieku bandas «puišiem» izveidot no Baltijas zemēm vācu protektorātu un ģermānizēt iedzīvotājus, pie tam bija paredzēta nevis «pārvācošana», bet vietējo iedzīvotāju vietā novietot vāciešus. Vāciešiem, kas devās laupītāju gaitās uz «Ostlandi», viņš ieteica iegūt zemi bez cilvēkiem, vietējos iedzīvotājus iznīcināt, padzīt, jo «tie varētu sagandēt vācu rases tīrību».

Kā tas neapšaubāmi pierādīts galveno kaņa noziedznieku prāvā Nirnbergā, okupantu plānos bija paredzēts iznīcināt Baltijā nevēlamos elementus, bet pie dzīvības palikušos pārvietot uz izpostītiem Baltkrievijas apvidiem.

Gandrīz trīs ar pus gadu pār Baltijas tautām bija satumsusi vācu fašistiskās okupācijas drausmā, asiņainā nakts. Bet tagad sītusi ilgi gaidītā atmaksas stunda. Visu nogalināto un saplosīto vārdā par visām mocībām, ciešanām, iznīcināšanu un postījumiem Lietuvas, Latvijas un Igaunijas tautas uzstāda rēķinu vācu briesmoniņiem.

Baltijas tautām ar vācu iebrucējiem kārtojami vēl veci rēķini.

XIII gadsimtā vācu suņi-bruņinieki, īsti avantūristu, laupītāju un slepkavu salašņas, iebruka Latvijā un Igaunijā un mēģināja nokļūt tālāk uz Austrumiem. Bet pie Peipusa ezera tiem ceļu aizsprostoja lielā krievu tauta.

Krustneši ilgi trakoja Baltijā. Chroniķis mums atstājis liecību par suņu-bruņinieku darbiem: «Ciemus dedzināja — mājas dega kā salmu kūļi, lielu daļu vīriešu viņi apkāva, bet sievietes un bērns aizveda gūstā».

Nometušies uz dzīvi Baltijā, suņi-bruņinieki kļuva muižnieki, zemniekus padarīja par dzimtvergiem. Vācu baronu muižas bija elle zemes virsū, no kurienes skanēja nemitīgas spīdzināto ļaužu vaimanas. Latviešu tautas dainās muižas pielīdzinātas ellei, bet

pats barons velnam. Šis apzīmējums pilnīgi piemērots arī mūs-laiku iekarotājiem — hitleriešiem.

Pagāja gadi, bet vācieša-verdzinātāja raksturs nemainījās. Latviešu tauta nav aizmirsusi 1905. gada revolūcijai sekojošo reakciju, kad nekaunīgi un asinskārie vācu baroni cara satrapu aizbildniecībā kāra un nogalināja strādniekus un zemniekus.

Latviešu tauta nav aizmirsusi, kā ar darba ļaudīm pirmā Pasaules karā izrēķinājās fon der Golca, landesvēra divīzijas un bermontieši. Vācieši nogalināja katru pretimnācēju, kas tiem nepatika. Nogalinātie dienām ilgi nenovākti gulēja pilsētās un ciemos, cietumu pagalmos un koncentrācijas nometnēs pacēlās liķu kaudzes. Viņi mocīja, izvaroja un nogalināja sievietes, meitenes un mātes. Viņi kropļoja un spīdzināja kara gūstekņus, kā arī sadedzināja tos dzīvus.

Pagāja gadi, bet vācieša-iekarotāja noziedzīgā dvēsele neizgaisa. Tā kļuva vēl rupjāka, vēl nežēlīgāka, kroplāka un briesmīgāka pēc tam, kad to bija apstrādājuši hitlerieši — suņbrunnieku uzticamie pēcteči.

Latvju tauta un visas citas Baltijas tautas ilgi gaidīja to dienu, kad tās ar uzviju atmaksās savam mūžsenam ienaidniekam par visu, par visām pārestībām, kas tām nodarītas gad-simos.

«Lai piedošu, kam piedošu, vācietim nepiedošu» — dzied latvju tautas dziesmā.

Latvju tautas labākie ļaudis jau sen sapņoja par to dienu, kad sāksies dzimtās zemes verdzinātāju tiesāšana. Priekš simt piecdesmit gadiem — **Merķelis** ticēja, ka šī diena reiz nāks. Viņš teica: «Agri vai vēlu pienāks manas tēvzemes verdzinātāju lielā tiesas diena. Lai viņa tiesā. Un viņa tiesās. Drebiēt, asins-sūcēji!»

Es apsūdzu vāciešus, kas šeit uz apsūdzēto sola, noziegumos, ko tie izdarījuši pret latviešu, lietuviešu un igauņu tautām, pret padomju Baltijas tautām.

Kas ir viņu asiņainajā rēķinā?

Apsūdzētais Jekelns

Neapšaubāmi viens no galvenajiem apsūdzētiem šai tiesas prāvā ir bijušais SS un «Ostland» policijas augstākais vadītājs, SS obergruppenfīrers un policijas ģenerālis Frīdrichs **Jekelns**.

Šo apsūdzētā **Jekelna** skanīgo fašistisko titulu var izteikt divos vārdos: augstākais bende. Viņa rokās bija koncentrēta visa pret

padomju Baltijas tautām vērstā soda organu darbība Lietuvas, Latvijas un Igaunijas teritorijā, bet līdz 1942. gada beigām arī padomju Baltkrievijas teritorijas daļā.

Visai svarīgi ir ieskatīties šī titulētā bendes biogrāfijā, lai pilnīgāk novērtētu, cik bīstams viņš miermilīgām tautām un noskaidrotu, kādu vietu viņš ieņēmis hitleriskās valsts mašīnā.

Jekelns — fabrikanta dēls — 1922. gadā iestājies fašistiskajā partijā, kas liekulīgi saucās par «nacionālsociālistisko strādnieku partiju», labi apzinādamies, ka svarīgs ir nevis nosaukums, bet gan tās plutokrātisko un agresīvo mērķu būtība. Drīz vien **Jekelns** Hitlera partijā ieņem vienu no redzamām vietām, un, kad Hitlera sagrābj varu savās rokās, **Jekelns** ir SS dienvidgrupas vadītājs (šai grupā ietilpst Minchene, Bavārijas, Virtembergas un Badenes provinces).

Apsūdzētais **Jekelns** šos savus nopelnus formulē šādi:

«... Hitlera nākšanā pie varas Vācijā man piekrita svarīga un aktīva loma. Varu piebilst, ka no 50 tūkstošiem SS-iešu, kas visā Vācijā bija saformēti uz 1933. gada 30. janvāri, kad Hitlera kļuva Vācijas reichskanclers, es biju savervējis 7 tūkstošus SS-iešu, t. i., ap 14%. Pēc Hitlera nākšanas pie varas un līdz kara sākumam es sagatavoju 20 tūkstošu SS-iešu...»

Jekelna īpatsvars fašistiskajā klikē redzams arī no tā, ka viņš stāvēja personīgi tuvu Hitleram un Himleram, bija draudzīgās attiecībās ar tādiem hitleriskiem varas vīriem kā Gērings, Gebelss, Rozenbergs, Hess, Heidrichs, Kaltenbruners u. c. Kādu laiku **Jekelns** bija Hitlera personīgās miesas sardzes priekšnieks. 1934. gadā pēc tā dēvētā «Rema puča» un Hitlera izrēķināšanās ar saviem bijušajiem cīņas biedriem, pēc **Jekelna** liecības, Hitleris sarīkoja banketu «sevišķi augstām uzticības personām». Šai banketā piedalījās tikai ap 12 Hitleram sevišķi uzticamu SS virsnieku. **Jekelns** bija viens no tiem.

Tāpēc arī gluži dabiski, ka, kopš fašistiskā Vācija uzsāka karu pret Padomju Savienību — Hitleris piešķir **Jekelnam** Padomju Ukrainas teritorijā operējošās armijas grupas «Dienvidi» policijas un SS augstākā vadītāja posteni.

Ukrainā **Jekelns** nebija ilgi — līdz 1941. gada novembrim, bet šajos nedaudzajos mēnešos viņš ar savu SS kaņaspēku un SD sodekspedīcijām Ļvovā, Kijevā, Berdičevā, Krivoj-Rogā, Dņepropetrovskā, Kameņec-Podoļskā un Kirovogradas apgabala rajonos iznīcināja 200 tūkstoš padomju pilsoņu.

1941. gada novembra sākumā Himlers izsauca **Jekelnu** uz Berlīni un paziņoja tam jaunu iecelšanu — Baltijā.

«Himlers deva man ļoti plašas pilnvaras, viņš uzdeva man rīkoties viņa vārdā, kontrolēt un pavēlēt tanīs gadījumos, ja viņa pavēles kaut kādu iemeslu dēļ netiktu pildītas...»

(No **Jekelna** 1945. gada 14. decembra liecības.)

Un **Jekelns** sāka «rīkoties», «kontrolēt» un «pavēlēt»...

Pilsoņi tiesneši, mums visiem kopā ar juridisku aukstasinību nāksies pastrādāt pie drausmīgas aritmētikas.

Mums jāanalizē skaitļi, kas radušies, saskaitot cilvēku kaulus un liķus. Katrs šāds skaitlis nozīmē padomju cilvēku, kas priekš fašistu brūnā iebrukuma dzīvoja brīvu, laimīgu dzīvi, kam bija savi prieki, sapņi, centieni...

Šie skaitļi jums stāstīs par nonāvētiem bērniem, kas maz bija iepazinušies ar dzīvi, par nogalinātām un sakropļotām sievietēm un sirmgalvjiem, par nomocītiem padomju kara gūstekņiem. Lūk, viņi, šie drausmīgie skaitļi.

Vācu okupācijas laikā no vācu fašistisko slepkavu rokām padomju Baltijā gājuši bojā viens miljons četršimt trīsdesmit pieci tūkstoši četršimt desmit cilvēku.

Padomju Latvijā iznīcināti 643 tūkstoši 830 cilvēku. Padomju Lietuvas tautas vācu okupācijas laikā zaudēja 666 tūkstoši 273 nogalinātu cilvēku. Padomju Igaunijā aizgāja bojā 126 tūkstoši 307 cilvēki.

Kā notika šī drausmīgā padomju cilvēku masveida iznīcināšana un kā vārdā tas notika?

Apskatīsim apsūdzētā **Jekelna** liecību:

«... Himlers teica, ka «Ostlandē» man jārikojas tā, lai visā Baltijas un Baltkrievijas teritorijā valdītu pilnīgs miers, un ka «Ostlandē» esošie ebrēji visi līdz pēdējam cilvēkam iznīcināmi. Himlers runāja arī par citām tautām, kas apdzīvo «Ostlandes» teritoriju. Sevišķi viņš pasvītvoja savu naidu pret lietuvjiem, nosaukdams tos par zemāku rasi. Par latviešiem viņš izteicās nicīgi, igauņus Himlers arī pieskaitīja zemākai rasei, sevišķi tos, kas dzīvo Baltijas jūras austrumos. Himlers vēl teica, ka pēc Vācijas galīgās uzvaras nepieciešami nāksies ģermānizēt tos igauņus un latviešus, kas centīgi strādājuši Vācijas labā. Viņš teica, ka visus pārējos latviešus un igauņus vajadzēs pārvietot no Baltijas uz Vāciju, kur tos izmantos darbā, bet atbrīvoto telpu piepildīs vācieši.

1945. gada 12. janvāra nopratinājumā **Jekelns** liecināja:

«Padomju pilsoņu iznīcināšana tika realizēta pēc vācu valdības un tās organu tiešiem norādījumiem un direktīvām.

To darīja ar nolūku visdrīzākā laikā pakļaut no mums oku-

pēto padomju teritoriju saskaņā ar nacistisko programmu — iegūt dzīves telpu vāciešiem».

Lai noskaidrotu **Jekelna** lomu visā šajā padomju ļauzu masveida iznīcināšanā un viņa personīgas atbildības apmēru, nepieciešams vēlreiz apskatīt viņa titulu un precizēt, kas tieši pēctoreizējās vācu valsts hierarchijas ietilpa viņa dienesta kompetencēs.

Pēc **Jekelna** ieņemtā amata pakāpes viņam okupētajā Baltijas un daļēji Baltkrievijas teritorijā bija pakļauts viss SS karaspēks, visi policijas un soda ekspedīciju organi, ieskaitot SD, gestapo, cietumus, koncentrācijas nometnes un geto.

Lietas gaitā ir pierādīts, ka zvērības un vardarbību pret padomju cilvēkiem visā vairumā realizēja tieši šie vācu soda organi, kuŗu priekšgalā bija apsūdzētais **Jekelns**. Protams, simtu tūkstošu bojā gājušo padomju pilsoņu zināma daļa ierakstāma bijušās vācu armijas karaspēka vienību kareivju un virsnieku noziedzību rēķinā, sevišķi atzīmējot tā sauktās apsardzības divīzijas un vispārējā karaspēka pavēlniecību, kuŗām bija tieši pakļautas gūstekņu nometnes. Ievērojot to, mēs tomēr nedrīkstam aizmirst, ka apsūdzētajam **Jekelnam** bija bijušā SS reichsfirera Himlera sevišķas pilnvaras, ka viņš varēja rīkoties Himlera vārdā, zināja par visām šīm noziedzībām un tāpēc ir eventuāli atbildīgs arī par tām.

Cilvēku masveida iznīcināšanu padomju Baltijā vācu fašistiskie okupanti realizēja cietumos, koncentrācijas nometnēs, padomju kara gūstekņu nometnēs un ebrēju geto.

Latvijas teritorijā vien vācieši bija ierīkojuši 48 cietumus, 23 koncentrācijas nometnes un 18 geto. Tikpat sazarots ieslodzīšanas vietu tīkls bija noorganizēts Lietuvā, Igaunijā un «Ostlandē» ietilpstošajā Baltkrievijas daļā.

Kādu režīmu nodibināja cietumos un gestapo moku kambāros, kādā veidā notika ieslodzīto iznīcināšana, pietiekami noskaidrots iepriekšējās un tiesas izmeklēšanas gaitā. Tās nebija atsevišķas slepkavības un spīdzināšanas, bet pārdomāta, rūpīgi izstrādāta sistēma.

No šiem briesmīgajiem hitleriskajiem moku kambāriem reti kāds izkļuva dzīvs un nesakropļots.

Cietumos un koncentrācijas nometnēs ieslodzītos mocīja, lietoja izsmalcinātus spīdzināšanas paņēmienus, starp tiem noindēšanu ar gāzi, nogalināšanu ar elektrisko strāvu, mērdēšanu badā, apzināti inficēja ar lipīgām slimībām, izsūknēja asinis un apšāva tūkstošiem lielās partijās. Par daudzajiem faktiem, kad

cietumos, gestapo moku kambaros un koncentrācijas nometnēs ieslodzītie zvēriski iznīcināti, jums nodoti Valsts Ārkārtējās Komisijas akti, kas pamatoti uz cietušo, aculiecinieku un pašu zvērību līdzdalībnieku liecībām, kā arī uz tiesas medicīniskās sekcijas un bojā gājušo mirstīgo palieku apskates dokumentiem.

Tiesas sēdē to apstiprināja liecinieku pratināšana, dokumentu analīze un apsūdzēto liecības.

Apsūdzētais **Jekeln** liecināja, ka:

«Pēc attiecīgām direktīvām no gestapo centra Berlīnē apcietinātos sita, mērdēja badā, vārdzināja ar zemu temperatūru, piesēja rokas pie kājām u. c.»

Šo drausmīgo noziegumu vidū sevišķi izceļas desmitu tūkstošu bērnu traģēdija, kurus zvērīgi nomocījuši fašistiskie cilvēkēdēji.

Latvijā vien vācieši iznīcinājuši ap 40 tūkstoš bērnu. Padomju bērnu iznīcināšanas lielākais centrs bija Salaspils koncentrācijas nometne.

Lieciniece **Brinkmane**, kas bija ieslodzīta šinī nometnē, pastāstīja tiesai par šo briesmīgo traģēdiju. To apstiprināja desmitiem citu cilvēku — tiešo aculiecinieku liecības. Prāvā liecības nodevuši bērni, kas paši pārcietuši Salaspils drausmīgo režīmu un izglābušies no bojā ejas, pateicoties tam, ka Sarkanā Armija padomju Baltiju atbrīvoja.

Pilsoņi tiešā, jūsu rīcībā ir plašs akts, ko sastādījusi tiesu medicīnas ekspertīze, kas Salaspils kapsētā izdarījusi ekshumēto bērnu liķu apskati. Ja nebūtu šo pilnīgi drošo pierādījumu, nevarētu ticēt, ka mūsdienu cilvēku sabiedrībā iespējamas tādas zvērības pret maziem, neaizsargātiem, uzticīgiem bērniem.

Jekelnam pakļautā «SS higiēnas institūta» tā dēvētās «dezinfekcijas komandas» bērnus nogalināja ar gāzēm un zilskābi, viņus nāvēja ar arsēniku. Nomocītiem, izsalkušiem bērniem, kas tikko varēja nostāvēt kājās, izsūknēja asinis, un tā īsā laikā nomira simtiem mazo Salaspils cietumnieku. Tifs, dizentērija, difterīts un citas infekcijas slimības vairoja bērnu liķu kaudzes.

Vēl dzīvus mazos cietējus meta bedrēs un apraka kopā ar mirušajiem.

Liecinieks **Seiņucs** liecināja, ka Lietuvā bērnus aiz kājām piesēja pie diviem noliktiem kokiem un tā saraustīja.

Grūtniecēm uzšķērda vēderus un izvilka augļi no vēl dzīvās mātes miesām.

Latvijas cietumos kopā ar vecākiem nošāva 6700 padomju bērnu.

Likvidējot Rīgas geto, pēc **Jekelna** pavēles nogalināja vairāk nekā 8000 bērnu, sākot ar zīdaiņiem un vecākus.

Pēc visas pasaules civilizēto zemju likumiem bērnu noslepkavošana ir vissmagākais noziegums. Pat profesionāli bandīti un slepkavas novēršas no šiem noziedzniekiem.

Bet ko lai saka par augstu stāvošajiem hitleriskajiem ģenerāļiem, kas noslepkavojuši desmit tūkstošiem bērnu? Nav tādu vārdu, kas spētu novērtēt šos drausmīgos noziegumus. Visā savā vēsturē cilvēce nav pieredzējusi nekā tamlīdzīga.

Mēs noliecam galvas mūsu nomocīto bērnu neskaitāmo kapu priekšā un kopā ar tūkstošām mātēm un tēviem bezgala skumstam par nelaimīgo bērnu bojā eju.

Bet mēs pašlaik tiesājam bērnu slepkavas, un mūsu pienākums ir noskaidrot, kāpēc, kādu motīvu dēļ bērni nogalināti.

Ko tad paskaidroja bērnu slepkavas, šo zvērību vaininieki, apsūdzētie šai tiesas prāvā.

Jekelns apstiprināja, ka devis pavēli nogalināt bērnus no Rīgas geto, un paskaidroja, ka padomju bērnu iznīcināšana bijusi viena no hitleriskās nacistiskās «zemāko rašu» iznīcināšanas programmas posmiem un atbildusi «Ostlandes» ģermānizācijas nolūkiem. Šo barbarisko bērnu slepkavošanas programmu **Jekelns** atbalstīja ne tikai «idejiski», «teorētiski», bet viņš to dedzīgi arī realizēja praksē. Tādējādi par desmitu tūkstošu bērnu asinīm un bojā eju Padomju Baltijā līdz ar hitleriskajiem varas vīriem jāatbild arī Hitlera un Himlera dienderim bijušajam SS obergrupenfīreram un policijas ģenerālim **Jekelnam**.

Padomju Baltijā **Jekelna** vadībā galīgi iznīcināti visi ebrēju tautības padomju pilsoņi.

Šai tiesas prāvā iegūti jauni apliecinājumi tam, ka hitleriskā valdība apzināti un rūpīgi izstrādājusi ebrēju tautas iznīcināšanas paņēmienus un līdzekļus.

Pēc **Jekelna** liecības Himlers viņam personīgi devis norādījumus, ka:

«... ebrēji, kas atrodas «Ostlandē», iznīcināmi visi līdz pēdējam ...

... 1942. gada janvāra beigās Himlers mani izsauca uz Locinu Austrumprūsijā latviešu SS leģionu organizēšanas jautājumā. Pie šīs satikšanās Himlers man paziņoja, ka Salaspils koncentrācijas nometnē (20 kilometru no Rīgas uz Rīgas-

Daugavpils šosejas) pienākšot daudz ebrēju ešelonu no Vācijas un citām vācu okupētām Eiropas zemēm.

Himlers piebilda, ka viņš vēl neesot izlēmis, kādā veidā šos ebrējus iznīcināt, vai nu viņus nogalināt ešelonos, vai nošaut Salaspilī, vai sadzīt kādā purvā un noslicināt. Es no savas puses Himleram ieteicu kā šo ebrēju visātrāko un ērtāko likvidēšanas veidu nošaušanu. Himlers teica, ka viņš šo jautājumu pārdomāšot un došot norādījumus caur Heidrichu.

... No Vācijas un citām Eiropas zemēm «Ostlandes» teritorijā atvesto ebrēju noslepkavošanā vainīgs arī Gērings. 1942. gada februāra pirmajā pusē es saņēmu no Heidricha privātvēstuli. Šai vēstulē Heidrichs ziņoja, ka ebrēju jautājumā iejaucies reichsmaršāls Gērings un ka tagad iznīcināšanai nolemto ebrēju izlase un nosūtīšana uz «Ostlandi» realizējoties ar Gēringa sankciju».

Hitleriskās valdības pavēli par ebrēju iznīcināšanu «Ostlandē» **Jekelns** izpildīja ar noteiktu apņēmību un dedzību. Apsūdzētais **Jekelns** vairākkārt personīgi piedalījās Rīgas geto ebrēju apšaušanā, lai, kā viņš paskaidroja, «sekotu manis dotās pavēles izpildei un rādītu personīgu priekšzīmi man pakļautajiem».

Vēl vairāk, pēc liecinieka **Blašeka** stāsta, **Jekelns** nebija tikai pasīvs apšaušanu novērotājs, bet, nevērojot savu ģenerāļa pakāpi, rīkojās arī kā vienkāršs bende.

«Apšaušanas laikā bedrē iekrita sirmgalvis, kas acīm redzot centās izbeigt savas ciešanas ar pašnāvību. Viņš izņēma nazi un gribēja sev pārgriezt dzīslas. To pamanījis, **Jekelns** piegāja pie bedres malas un uzsauca: «Tev nav tiesības atņemt sev dzīvību», un nogalināja sirmgalvi-ebrēju ar pistoles šāvienu».

Vēl priekš ebrējiem liktenīgās stundas tie tika visādi zaimoti un mocīti. Visus ebrējus sadzina speciālos pilsētas kvartālos, tā sauktajos «geto», aiz divrindu dzeloņdrāšu žogiem bruņotas sardzes uzraudzībā. Tos mērdēja badā, tiem bija jādzīvo ļoti saspīestiem šaurā telpā. Sarīkoja jaunu sieviešu un meiteņu apskates, kas bija ļoti pazemojošas. Katram ebrējam uz muguras un krūtīm uzkāra speciālu pazišanas zīmi. Ebrējiem noliedza iet pa ietvēm un parādīties publiskās vietās. Viņiem atņēma elementārās pilsoņu tiesības. Par mazāko pārkāpumu pret geto režīmu nošāva vai pakāra. Pakārtos 3—4 dienas atstāja karājoties ar uzrakstu «Pakārtis par personīgā kratišanās atrasto naudu» vai atkal «Pakārtis par mantu mainīšanu pret produktiem».

Rīgas un Viļņas geto šausmas tiesā notēlojuši ne tikai dokumentētie fakti, bet arī liecinieki — nedaudz dzīvi palikušie un nošaušanai izbēgušie ebrēji.

Par ebrēju iznīcināšanu Kaunā stāstīja liecinieks **Sgesno**:

«Nonākušos 9. fortā pieveda pie bedrēm un apšāva veselām grupām no ložmetējiem un automatiem. Apšaušanas brīdī sacēlās neapraktāmas vaimanas. Dažreiz cauri vaimanām atskanēja saucieni pēc palīdzības. Pirms nošaušanas cilvēkus izģērba, novilkta virsdrēbes un apakšveļā ar nūjām dzina pie bedrēm. Nošauto bija tik daudz, ka viņu drēbju kaudze bija redzama tālu ārpus forta. Pirms tam, kad vācieši tika izdzīti no Kaunas, viņi geto nodedzināja. Nodega visas ēkas kopā ar cilvēkiem, kuņu kaulus vēl tagad var atrast drupās».

Tāpat kā ebrējus galīgi iznīcināja arī visus čigānu tautības padomju pilsoņus.

Par to apsūdzētais **Jekelns** liecināja:

«1943. gada vidū gestapo un SD šefs Kaltenbruners pavēlēja visiem SD gestapo organiem — tiklab Vācijas teritorijā, kā arī visās okupētajās zemēs, aizliegt čigāniem brīvi pārvietoties, viņus tvarstīt un iznīcināt». . . . «Visus čigānus savāca Salaspils nometnē un tur nošāva. Lietuvā čigānus tūdaļ nošāva tur, kur tos atrada».

Savas bezjēdzīgās rases «teorijas» vārdā hitlerieši fiziski iznīcināja veselas tautas. «Augstākās āriešu rases — kungu rases» vārdā viņi dziedniecības iestādēs nogalināja visus garīgi slimos, izdarīja vīriešu, sievietes un pat bērnu barbarisku kastrāciju un sterilizāciju. Nopratināšanā **Jekelns** apstiprināja, ka 1942. gada pirmajā pusē Latvijā, Lietuvā, Igaunijā un Baltkrievijā pilnīgi «likvidēti» visi garīgi slimie.

«... tos slimos, kas spēja iet, izveda no psihiatriskajām slimnīcām un nošāva, bet tiem, kuņi nevarēja paiet, izdarīja injekciju (morfija iešļircinājumu)».

(Pēc 1945. g. 22. decembra pratināšanas protokola.)

Pēc **Jekelna** turpmākā paskaidrojuma garīgi slimo iznīcināšana notika pēc Hitlera un Himlera norādījumiem, vadoties no tā, ka:

«Garīgi slimie ir tāds elements, kas tikai patērē barību un sabiedrībai nedara nekāda labuma, tai pašā laikā Vācijā ir veseli cilvēki, kam trūkst pietiekamā vairumā pārtikas».

Vadoties no šī slepkavošanas katechisma, **Jekelna** soda ekspedīcijas locekļi iebruka dziedniecības iestādēs, izvilka no tām

slimniekus un nošāva kopā ar tiem arī cilvēkus ar vāju veselību...

Lietai pievienoti vācu policijas varas dokumenti-priekšraksti «reģistrēt sarakstus ar simtiem nošauto slimnieku kā «mirušus psihiskas slimības rezultātā»».

Pēc **Jekelna** norādījuma tā dēvētās «jaukto laulību» sievietes tika piespiedu kārtā sterilizētas.

Dažu šo sieviešu, kuņām fašistiskie barbari laupījuši mātes prieku, pratināšanas protokoli pievienoti lietai.

Gribu jums, pilsoņi tiesneši, atgādināt vēl feldšera **Pļavnieka** liecību (notiesāts citā lietā), kas kopā ar vācu ārstu **Šteinhardu** piedalījies 56 pilsoņu kastrācijā. Starp šiem 56 cilvēkiem bija 10 zēnu vecumā no 8 līdz 15 gadiem. Kopš vēsturiskajiem nēģeru nievāšanas laikiem cilvēce nepazīna tādus zaimus, kādus hitlerieši vērta pret jauniem dzīvot spējīgiem cilvēkiem, viņi laupīja tiem iespēju iegūt savu ģimeni, bērnus, kropļoja un sagandēja jaunu, veselīgu organismu.

Un visu to darīja tai nolūkā, lai trakojošie hitlerieši, kas sevi uzskatīja par «pārcilvēkiem», nodibinātu pasaules kundzību. Tāpēc tie iznīcināja un kropļoja miljoniem cilvēku dzīvības.

Šai sakarā jāpiemin viņu noziedzīgās darbības provokatoriskās metodes un līdzekļi, ar kuriem tie centās iznīcināt savu briesmīgo noziegumu pēdas.

No apsūdzētā **Jekelna** liecības noskaidrojās mētropolīta **Sergija** provokatoriskā noslepkavošana.

«Mētropolītu Sergiju jau sen novēroja SD un gestapo. 1943. gadā, tiekoties ar mani, Himlers interesējās par mētropolīta izturēšanos un teica, ka drīzumā izšķiršot jautājumu par viņu. Pēc tam **Fukss** deva man izlasīt **Kaltenbrunera** parakstītu pavēli par mētropolīta Sergija likvidēšanu; no pavēles izrietēja, ka Sergiju nogalināšot tā, lai provokācijas ceļā viņa noslepkavošanā varētu vainot padomju partizānus. Tā arī faktiski izdarīja. Kad mētropolīts Sergijs 1944. gada martā vai aprīlī vieglā mašīnā bija ceļā no Kaunas uz Viļņu, viņu un tā šoferi ar automata šāvieniem nogalināja SD un gestapo vīri, bet mūsu laikraksti rakstīja, ka to izdarījuši it kā padomju partizāni» (no 1945. gada 31. decembra nopratināšanas protokola).

Sakarā ar Sarkanās Armijas uzbrukumu hitlerieši, lai slēptu savu drausmīgo noziegumu pēdas, uzsāka jaunus noziegumus.

Viņi sāka steidzīgi no apglabāšanas vietām liķus izvākt un tos sadedzināt, bet personas, kas piedalījās šajā izrakšanā, pēc darbu beigšanas nošāva un arī sadedzināja.

Par to siki liecināja apsūdzētais **Jekelns**:

«1944. gada janvārī pie manis Rīgā no Berlīnes ieradās gestapo līdzstrādnieks **Plobels** un ziņoja, ka viņš personīgi saņēmis no Himlera pilnīgi slepenu pavēli sadedzināt visus mūsu nošauto ebrēju liķus visās okupētajās teritorijās...

Es norādīju **Plobelam**, kur nošauti Rīgas geto ebrēji, un jautāju, kādā veidā viņš noslēps mūsu noziegumu pēdas. **Plobels** atbildēja, ka viņš rīkos man pakļautos SD un gestapo organus «Ostlandē» un viņš ziņos par sava darba rezultātiem. Viņš teica, ka viņi atrakšot kapus un sakraušot liķus lielās grēdās, liekot pa starpām malku. Grēdas apliešot ar degvielām, un sadedzināšanas process turpināšoties tik ilgi, kamēr no cilvēku liķiem nepalikšot ne mazāko pēdu. Plobela misija bija tik slepena, ka pat viņa komandai bija slepens numurs 1089.

... Kapu atrakšanai izmantoja ebrējus no Salaspils un citām noietnēm, kas atradās liķu sadedzināšanas vietu tuvumā. Pēc atrakumu nobeigšanas ebrējus nošāva un sadedzināja kopā ar pārējiem liķiem».

Šīs apsūdzētā **Jekelna** liecības apstiprinājuši liecinieki, kas dažādās vietās novērojuši liķu sadedzināšanas procesu, tāpat arī to apliecina pēc šo vietu apskatīšanas tiesu medicīniskā ekspertīze. To apliecina arī jums uzrādītie fotouzņēmumi ar liķu grēdām, ko hitlerieši sagatavojuši, bet atkāpjoties nespējuši sadedzināt.

Apsūdzētā **Jekelna** noziedzīgajā bilancē redzamu vietu ieņem izrēķināšanās ar mierīgiem civiliedzīvotājiem soda ekspedīciju gaitās pret padomju partizāniem.

Jekelns kā vadītājs piedalījies personīgi vairākās šāda veida soda ekspedīcijās. Par šīm ekspedīcijām, kurām bija šifrēti nosaukumi «Purva drudzis», «Sniega zaķis», «Ziema brīnums», «Fricis», visos sīkumos liecināja apsūdzētais **Jekelns**. Šai apsūdzības punktā iepriekšējās izmeklēšanas gaitā nopratināti ļoti daudz liecinieku. Visi viņi stāsta par tām zvērībām pret mierīgiem pilsoņiem, kādas izdarījušas soda ekspedīcijas. Iznīcināja un nodedzināja desmitiem apdzīvotu vietu. Daudzus iedzīvotājus nošāva uz vietas, tūkstošiem ļaužu piespiedu kārtā aizsūtīja uz Vāciju katorgas darbos. Zemnieku mantu pievāca SS-iesu kaŗaspēks. Par viena šāda ciema — Rēzeknes apriņķa Audriņu

ciema iznīcināšanu lietai pievienots Latvijas drošības policijas priekšnieka — **Jekelnam** pakļautā SS oberšturmbanfirera **Štraucha** pavēles oriģināls.

- «a) noslaucīt no zemes virsas Audriņciemū;
- b) Audriņciema iedzīvotājus apcietināt;
- c) 30 Audriņciema vīriešu kārtas iedzīvotājus 1942. gada 4. janvārī publiski nošaut Rēzeknes pilsētas tirgus laukumā», tā teikts šinī pavēlē.

Šo pavēli izpildīja ar uzviļu. Bez 30 laukumā nošautiem cilvēkiem vēl 194 cilvēkus no šā ciema, to skaitā sievietes, sirmgalvjus un bērnus, aizveda apkārtējos kalnos un nošāva.

Par apsūdzētā **Jekelna** lomu visos šajos asiņainās izrēķināšanās darbos pietiekami spilgti liecina **Jekelnam** tieši pakļautais 26. policijas pulka bijušais komandieris **Georgs Vaisigs**.

«Kas attiecas uz noziegumu apjomu, tad es varu runāt tikai par to, ko Sebežas rajonā paveica mans pulks. Proti: šīs operācijas laikā 250 mierīgu iedzīvotāju aizdzina uz nometni, nošāva apmēram 150 cilvēku, nodedzināja 15—20 apdzīvotu vietu, iedzīvotājiem atņēma visus lopus, labību un mantu un saveda Sebežas pilsētas punktus».

Tomēr **Jekelns** nebija apmierināts ar Vaisiga sasniegtajiem rezultātiem, izrēķinoties ar padomju ļaudīm. Vaisigs tālāk liecina:

«1943. gada decembra sākumā Idrīcas pilsētā es biju pie **Jekelna** uz apspriedi un saņēmu darbības iecirkni 26. policijas pulka frontes rajonā. Šai apspriedē **Jekelns** policijas apakšpulkveža **Titela** un citu virsnieku klātbūtnē man jautāja, cik krievu es personīgi esmu nogalinājis. Atbildēju, ka personīgi neesmu nogalinājis nevienu krievu. Tad **Jekelns** man teica: «Ja tu neesi nogalinājis nevienu krievu, tad tu esi slikts nacionālsociālists... lūk, es personīgi esmu nogalinājis 100 krievu».

(No 1945. g. 24. decembra nopratināšanas protokola.)

Nevērojot to, ka padomju Baltiju burtiski slīcināja simtu tūkstošu pilsoņu asinīs, **Jekelns** kā visu «Ostlandes» sodu ekspedīciju organu augstākais vadītājs bija neapmierināts. Viņš dzinās pēc vēl lielāka asiņaina terora. To aplicina Lietuvas militārās zonas komandants, vācu armijas bijušais ģenerāleitnants **Emīls Justs**.

«Kā 1942. g., tā arī 1943. un 1944. gadā **Jekelns** sistēmiski apbraukāja Lietuvas pilsētas: Viļņu, Kaunu, Šauļus un citas

pilsētas, kur atradās SS atrašanās vietas, pie tam izteica savu neapmierinātību ar SS organu darbu un pieprasīja pastiprināt šo organu sodīšanas politiku. 1943. gada sākumā es personīgi piedalījos apspriedē, ko Kaunā noturēja pats **Jekelns**.

... Šai apspriedē **Jekelns** pavēlēja, lai policija, SS karaspēks un SD dodas mežā un visas mežā aizturētās personas, par kurām būtu aizdomas, ka tās ir partizāni, nošauj uz vietas bez tiesas un izmeklēšanas. Pie tam **Jekelns** teica, ka par to atbildību uzņemoties viņš pats.

Izpildīdami **Jekelna** pavēles un rīkojumus, SS karaspēks, SD un policija «Ostlandes» teritorijā un konkrēti Lietuvā nodarbojās ar partijas-padomju aktīva, tāpat arī ar Sarkanās Armijas kara gūstekņu iznīcināšanu, masveidīgi nošaujot vai fiziski novārdzinot».

Ar šī liecinieka liecību pierādīts, ka **Jekelns** par «mīkstčaulību» sodīšanas politikā atcēlis no amata vairākus ģenerāļus un viņam pakļautās amata personas.

Apsūdzētais **Jekelns** vainojams arī padomju Baltijas tautsaimniecības, kultūras un vēsturisko vērtību izlaupīšanā.

Kā atzinās pats **Jekelns**, jau 1943. gadā **Rozenberga** ministrija sāka izlaupīt Latvijas, Lietuvas un Igaunijas kultūras un vēsturiskās vērtības un izvest tās uz Vāciju.

Īsi pirms atkāpšanās no Rīgas pēc reichskomisāra **Kocha** pavēles tika radīts štābs ar **Jonasu** priekšgalā, kas reālizēja rūpniecības iekārtas un citu mantu izvešanu uz Vāciju. Sākumā šīs mantas no Baltijas izveda pa dzelzceļu, bet, tuvojoties Sarkanajai Armijai, vācieši salaupītās mantas sāka aizvest pa jūru. Kā liecina **Jekelns**, šai nolūkā Rīgas ostā ieradās ne mazāk kā 30 kuģu.

«1944. gada septembrī es piedalījos «Ostlandes» reichskomisāriātā kādā apspriedē, kurā apsprieda padomju Baltijas izlaupīšanas jautājumu. Apspriedē piedalījās: **Kochs**, **Matisens**, es — **Jekelns**, konsuls **Jonass**, prezidents **Takels** (Kocha labā roka) un feldmaršals **Šerners**. Šai apspriedē runāja **Kochs**, kas teica, ka nepieciešams ātri izvest no padomju Baltijas uz Austrumprūsiju visu, kas vien iespējams, un pirmā kārtā rūpniecības iekārtu».

Detalizēdams savu liecību, **Jekelns** liecina par **Rozenberga** un **Himlera** konkrēto darbību:

«Man zināms, ka pēc **Rozenberga** pavēles izlaupīja Rīgas valsts bibliotēku un **Jurjevas** (Igaunijā) valsts bibliotēku. Uz

Vāciju aizveda vairāk tūkstoš sējumu grāmatu. Rozenbergam ļoti interesēja dažādas vēsturiskas sudrablietas Igaunijā, ko izveda uz Vāciju.

1944. gada jūnijā vai jūlijā es saņēmu no Himlera vēstuli, no kuŗas bija redzams, ka arī Himlers interesējas par Igaunijas sudrablietām un bibliotēku fondu un šai ziņā bija Rozenberga konkurents. Savā vēstulē Himlers man jautāja, vai Igaunijā vēl kaut kas palicis no sudrablietām un bibliotēku fonda. Es atbildēju Himleram, ka viņš nokavējies un viss Igaunijas bibliotēku fonds un sudrablietas jau atrodas drošās rokās (t. i., Rozenberga rokās)».

Apsūdzētais **Jekelns** ar savām policijas vienībām palīdzēja konsulam **Jonasam** izvest mantas no Rīgas, piespiedu kārtā iesaistīdams iekraušanas darbos civiliedzīvotājus.

Pie tam **Jekelns** neaizmirs arī pats sevi. Atkāpjoties no Rīgas, viņš aizveda četras smagās mašīnas ar visādām mantām un vērtībām.

Padomju ļaužu masveida iznīcināšanas organizātors, bērnu slepkava un laupītājs — tas ir Hitlera un Himlera tuvākais līdzgaitnieks — bijušais «SS» obergrupenfirers un policijas ģenerālis — Frīdrichs **Jekelns**.

Šī titulētā augstākā bendes noziegumi kvalificēti pēc PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1943. gada 19. aprīļa pavēles 1. panta, kuŗus Valsts prokurātūra uzskata par pareiziem un pilnīgā mērā pierādītiem.

Apsūdzētais Zigfrīds Rufs

Bijušais vācu armijas ģenerālleitnants Zigfrīds **Rufs** nodots tiesai par noziegumiem, ko viņš kā Rīgas pilsētas komandants izdarījis pret padomju ļaudīm Rīgā.

Laikā no 1944. gada aprīļa līdz vācu okupantu padzīšanai no Padomju Latvijas galvaspilsētas 1944. gada 13. oktobrī — apsūdzētais **Rufs** asiņaini izrēķinājās ar gluži nevainīgiem mierīgiem pilsoņiem, ar padomju kuŗa gūstekņiem un nodarīja milzīgus materiālus zaudējumus Latvijas Padomju Sociālistiskai Republikai.

1944. gada jūlijā sakarā ar padomju kuŗaspēka uzbrukumu vācu armijas virspavēlniecība ieceļ **Rufu** par Rīgas pilsētas tā dēvēto «kaujas komandantu». Pēc šīs pavēles viņam pakļauti visi tai brīdī Rīgā esošie bruņotie spēki, vācu armijas sauszemes, jūras un militārās aviācijas vienības, SS kuŗaspēks, policijas vienības. **Rufam** bija pakļauta arī pilsētas administratīvā vara.

Koncentrējis savās rokās visu varu, **Rufs** samērā īsā laikā izdarīja briesmīgas ļaundarības.

Rīdzinieku mocīšanu **Rufs** sāka ar piespiedu darbu organizēšanu, ceļot ap Rīgas pilsētu tā dēvēto «ārējās aizsardzības loku».

Šais katorgas darbos dzina pilsētas civiliedzīvotājus un padomju kara gūstekņus.

Apsūdzētais **Rufs**, kas nokalpojis vācu armijā vairāk nekā 30 gadu un ir šīs armijas ģenerālleitnants, ļoti labi zināja 1907. gadā Hāgā Starptautiskajā Konvencijā noteiktos sauszemes kara likumus un paražas. Šo Konvenciju parakstīja arī Vācija.

Rufam bija zināms, ka Konvencijas 6. pants aizliedz izmantot kara gūstekņus darbos, kam jebkāds sakars ar militārām operācijām. Tāds pats aizliegums attieksmē uz civiliedzīvotājiem ietverts Konvencijas 52. pantā.

Tomēr apsūdzētais **Rufs** neuzskatīja par vajadzīgu rēķināties ar kaut kādām starptautisko tiesību normām un rikojās kā kara noziedznieks.

Ar asiņainu teroru viņš piespieda tūkstošiem padomju ļaužu, lielāko tiesu sievietes, celt nocietinājumus. Piedraudot ar vācu durkļiem, viņš piespieda strādāt arī padomju kara gūstekņiem.

Par to, kā notika šī mierīgo iedzīvotāju negēlīgā mocīšana — tiesai stāstīja liecinieki, to skaitā arī tie, kuŗi paši pārcietuši visas tā dēvētā «aizsardzības loka» necilvēcīgā, nogurdinošā darba šausmas. To galu galā bija spiests atzīt apsūdzētais **Rufs**, kuŗa rīcību atklāja viņa bijušie apakšnieki: ģenerālis **Verters** un citi.

Vienīgi apsūdzētais **Rufs** stūrgalvīgi noliedz viņam inkriminēto zvērīgo izrēķināšanos ar tiem, kas izvairījās no militāriem piespiedu darbiem.

Tomēr tiesas izmeklēšanas gaitā šo apvainojumu pilnīgi apstiprināja.

Tiesai iesniegts izraksts no laikraksta «Tēvija» 1944. gada 21. augusta numura, kuŗā ziņo par piecu cilvēku — padomju pilsoņu nošaušanu «par sabotāžu». Šī un daudzas citas nošaušanas tika izdarītas, izpildot **Rufa** visiem Rīgas iedzīvotājiem paziņoto pavēli, ka ikviens, kuŗš atsacīsies piedalīties aizsardzības darbos, tiks sodīts ar nāvi. Par visām šīm represijām lietā ir daudzas liecinieku liecības, pie tam starp tām ir pēc komandantūras **Rufam** pakļauto vācu armijas bijušo militārpersonu — **Šenka, Zibera, Frībela, Kleimana, Vestermana** u. c. liecības.

Nevērojot represijas, daudzi Rīgas pilsētas iedzīvotāji slēpās no **Rufa** feldžandarmērijas un visādi sabotēja viņa pavēles par

mobilizēšanu nocietinājumu darbiem. Apsūdzētais **Rufs** kopā ar SS un «Ostlandes» policijas augstāko vadītāju — **Jekelnu** realizēja pilsētā masveida ielenkumus, lai izķertu «sabotieņus». Kaņaspēka daļas un **Rufa** žandarmērija kopā ar **Jekelna** policijas soda ekspedīciju vienībām ielenca pilsētas kvartālus, tvarstīja simtiem cilvēku un pēc tam ar tiem izrēķinājās. Liecinieki liecināja, ka šajā masveida tvarstīšanā kopā ar viņam pakļautajām kaņaspēka vienībām personīgi piedalījies arī pats apsūdzētais **Rufs**.

Dažas dienas pirms vācu padzišanas no Rīgas — apsūdzētais **Rufs** palielina savu asiņaino noziegumu skaitu ar jaunām drausmīgām ļaundarībām pret latviešu tautu. Viņa vadībā tiek realizēta masveida iedzīvotāju tā dēvētā «evakuācija», rūpniecības, tehnikas un citu pilsētas vērtību izvešana un pašos pēdējos brīžos pēc viņa pavēles tiek izdarīti barbariski postījumi vienā no skaistākajām Eiropas pilsētām — Rīgā.

Kā norisa Rīgas civiliedzīvotāju «evakuācija» un cilvēku aizdzīšana vācu katorgā, tiesā patiesīgi pastāstīja daudz liecinieku. Par to ir speciāls akts no Valsts Ārkārtējās Komisijas vācu fašistisko okupantu noziegumu konstatēšanas un izmeklēšanas lietā. Atļaujiet atgādināt jums dažus no šiem pierādījumiem. Liecinieks **Vilde**, Rīgas Universitātes docents — medicīnisko zinātņu doktors, liecināja:

«1944. gada oktobra mēneša pirmajās dienās Rīgas kaujas komandanta vācu žandarmērija sāka naktīs apstaigāt dzīvokļus un ar varu spieda izbraukt uz Vāciju, piedraudējot nošaut katru, kas atteiktos izbraukt. Šādus draudus žandarmērija vērsa arī pret maniem vecākiem. Es personīgi izglābos tādējādi, ka visu laiku slēpos slimnīcā. Dažas dienas priekš vācu kaņaspēka padzišanas no Rīgas pēc Rīgas pilsētas kaujas komandanta pavēles, viņa vārdu pašlaik neatceros, sāka realizēt masveida ielenkumus darba spējīgo civiliedzīvotāju gūstīšanai un to aizvešanai vācu katorgā. 1944. gada 7. un 9. oktobrī Rīgā tika izdarīta masveida tvarstīšana, lai izķertu vīriešus un pusaudžus. Pēc Rīgas pilsētas kaujas komandanta pavēles lielu pilsētas rajonu ielenca komandantūras un žandarmērijas kaņaspēks, viņi tvēra ļaudis tieši uz ielas un 300—400 cilvēku lielās grupās dzina uz salasīšanās punktu (pils laukumā), bet no turienes piespiedu kārtā ar ieroču varu aizdzina uz Rīgas ostu, kur tos sadzina iepriekš sagatavotā kuģī un aizveda uz Vāciju. Tas bija briesmīgs skats, ko vienkārši neiespējami aprakstīt. Žandarmērija un komandantūras kaņaspēks tvarstīja mierīgus iedzīvotājus, sita tos ar

šauteņu laidēm, bet tos, kuŗi pretojās un negribēja braukt vācu katorgā, uz vietas nošāva. Pie manis ārstējās divi slimnieki ar šāvienu brūcēm, kuŗus bija ievainojuši vācu žandarmi par atteikšanos evakuēties uz Vāciju...»

Tādu pašu rīdzinieku evakuēšanas ainu tiesai notēloja arī citi liecinieki, to skaitā vācu armijas bijušās militārpersonas.

Pēc Valsts Ārkārtējās Komisijas vācu fašistisko okupantu noziegumu izmeklēšanas lietā pārbaudītiem datiem šādā veidā vācu katorgā aizdzīti 76.215 Rīgas pilsētas iedzīvotāju.

Seit man tiesai jāatgādina sevišķi par bērnu «evakuāciju» no bērnu namiem.

Par to mums ir pilnīgi neapšaubāmas liecinieku **Lāča, Viņņa, Upmaļa, Vildes** u. c. liecības.

Kā apsūdzētais **Rufs** liecina, Sociālais departaments devis 1. Rīgas un Mājoŗu bērnu namu direktoriem rīkojumu evakuēties:

«... Dienu vēlāk uz šiem bērnu namiem atsūtīja automašīnas, un vācieši ar varu bez mūsu līdzdalības salika bērnus mašīnās, aizveda uz ostu un iesvieda tirdzniecības tvaikoņa «Mendek» bunkura telpās. Pavisam no šiem namiem tvaikonī iesvieda 300—330 bērnu, sākot ar zīdaiņiem līdz 4 gadu vecumam. 2 dienas bērnus turēja kravas telpās un nenosūtīja... Iekraušanas skats bija šausmīgs, bērni raudāja un kļiedza, zīdaiņi bija salikti rindās uz kuģa bunkura dzelzs grīdas.

... 1944. gada oktobrī kuģis aizbrauca nezināmā virzienā» (pēc liecinieka **Lāča** liecības).

Viens no pēdējiem apsūdzētā **Rufa** noziedzīgiem aktiem ir daudzu Rīgas uzņēmumu iekārtas, kultūras un vēsturisku vērtību izvešana, ar ko pilsētai nodarīti milzīgi materiāli zaudējumi.

Šī Rīgas pilsētas izlaupišana notika pēc tiešās Hitlera pavēles. Šai jautājumā apsūdzētais **Rufs** liecināja sekojošo:

«... 1944. gada septembrī pie manis komandantūrā ieradās no Vācijas atbraukušais komisārs izvešanas jautājumos **Jonass** un ziņoja man, ka saskaņā ar Hitlera un īpaši gauleitera **Kocha** rīkojumu viņš ar lidmašīnu ieradies Rīgā un nodarbošoties ar Rīgas rūpniecības iekārtas izvešanu...»

Vācu armijas kapteinis **Kārlis Hermans Frībels**, kas tai laikā bija Rīgas stacijas priekšnieka palīgs, liecināja:

«Strādādams par stacijas priekšnieka palīgu, biju aculiecinieks tam, kā izveda Rīgas rūpniecības iekārtu. Iekārtu izveda

slēgtos ešelonos, pie kuņiem bija piekārti uzraksti: «Uz dzimteni». Vēlāk Liepājā es redzēju, ka no šiem ešeloniem izkrāva konservu fabrikas un cementrūpnīcas iekārtu, elektromotorus, metalapstrādāšanas darba galdus, rūpniecības materiālus un ražojumus, aužamās stelles, mēbeles utt.

Pēc mana pavirša aprēķina ar rūpniecības iekārtu un ražojumiem izveda ne mazāk kā 100 ešelonu».

Hitlera komisāram — konsulam **Jonasam** Rīgas izlaupīšanā aktīvi palīdzēja apsūdzētais **Rufs**. Viņš pats atzinās un apliecināja, ka devis simtiem savu kareivju Rīgas fabriku, rūpnīcu, komūnālo un kultūras iestāžu varmācīgai izlaupīšanai. Šai apsūdzības punktā, pilsoņi tiesneši, jūsu rīcībā ir vietējo iedzīvotāju un vāciešu — šīs laupīšanas līdzdalībnieku — liecības. Par nodarītajiem materiālajiem zaudējumiem uzrādīti Latvijas PSR Tautas Komūnālās saimniecības komisāriāta oficiālie dokumenti, ko pārbaudījusi Valsts Ārkārtējā Komisija.

To, ko hitleriskie bandīti nepaspēja vai nevarēja izvest, viņi pacentās iznīcināt, sadedzināt, uzspridzināt.

Pēc apsūdzētā **Rufa** personīgas pavēles fašistiskie barbari, vadīdami Rīgā pēdējās dienas, iznīcināja galvaspilsētas lielākos uzņēmumus: Valsts elektrotehnisko fabriku «VEF», vagonu fabriku «Vairogs», gumijas izstrādājumu rūpnīcu «Kvadrāts», arsenālu, cementa fabriku, saplākšņu fabriku, Daugavas tiltus, Rīgas kara un tirdzniecības ostu, ūdens sūkni, gāzes fabriku, latviešu tautas lepnumu — Ķeguma hidroelektrisko staciju ar 55 tūkstoši kilovatu lielu jaudu, deviņas Rīgas pilsētas elektrostacijas, pastu, telegrafu, telefonu, radiostaciju, maizes ceptuves, 13 viesnīcas, 65 skolas, 1524. gadā dibināto Rīgas Valsts bibliotēku, 5 muzejus, 8 baznīcas, lielākās koncertzāles, 2789 dzīvojamās ēkas. Šo milzīgo postījumu rezultātā nodarītie materiālie zaudējumi aprēķināti uz 10 miljardiem 241 miljonu 227 tūkstoši rubļu.

Pilsēta palika bez ūdens, bez gaismas, bez maizes, daudzi iedzīvotāji bez pajumtes.

Bet šie zaudējumi, šie postījumi un nelaimes būtu bijušas vēl lielākas, ja varonīgā Sarkanā Armija nebūtu straujā triecienā izsviedusi fašistiskos okupantus no Rīgas.

Jums, pilsoņi tiesneši, iesniegta Rīgas pilsētas kreisā krasta daļas atmiņēto objektu schēma, ko sastādījušas 2 Baltijas frontes priekšējās sapieņu karaspēka vienības. No šīs schēmas un tai pievienotajiem dokumentiem jūs redzat, cik biezi un ļaunprātīgi bija sagatavota iznīcināšanai šī pilsētas daļa, cik tūkstoši

fugasu un aviobumbu, pārsteiguma granātu, prettanku un kājni-
nieku mīnu, cik tola lādiņu bija novietoti mierīgu pilsoņu dzī-
vojamās mājās, rūpnīcu un fabriku sabiedriskajās ēkās, zem
tiltiem un viaduktiem pilsētas Leņina un Sarkanarmijas rajo-
nos.

Viens no galvenajiem visu šo priekšdarbu un latviešu tautas
nacionālā svētuma — Rīgas pilsētas — postījumu vaininiekiem
sēž jūsu priekšā uz apsūdzēto sola. Tas ir bijušais Rīgas pilsētas
kaŗa komandants, vācu armijas ģenerālleitnants **Rufs**.

Valsts prokurātūra uzskata par pilnīgi pierādītu pret apsū-
dzēto **Rufu** vērsto apvainojumu nodarītajās ļaundarībās, par
kuŗām paredzēta atbildība pēc PSRS Augstākās Padomes
1943. gada 19. aprīļa Dekrēta 1. panta.

Apsūdzētais fon Montetons

Vairāk kā trīsdemīt gadu barons Dižons fon **Montetons** no-
kalpojīs vācu armijā un piedalījies divos pasaules kaŗos, ko
Vācija izraisīja pret visu pasauli.

Apsūdzētais **Montetons** ir piederējis vācu armijas augstākās
ģenerālītātes aprindām un baudījis augstāko militāro izglītību
vācu ģenerālštāba akadēmijā.

Montetons pieskaitāms tai vācu reichsvēra reakcionārai
kadru virsnieku grupai, kas, Hitleram nākot pie varas, kļuva
par viņa uzticamo balstu un militāro trieciēna spēku. Hitlera
laikā **Montetons** kā kavalērijas priekšnieks bija atbildīgā pos-
tenī kaŗa ministrijā.

Dzimis francūzis — barons Dižons fon **Montetons** tomēr uz-
skata sevi par vācieti. Neapstrīdēsim to. Apsūdzētā **Montetona**
dzīves ceļš iezīmēts tādiem asiņainiem darbiem, ka viņš tiešām
šī vārda īstā nozīmē kļuvis par hitlerisku vācieti.

Kopš fašistiskās Vācijas kaŗa darbības uzsākšanas pret Pa-
domju Savienību — viņš atradās frontē un ar savu kaŗaspēku
nogāja līdz Maskavai. Viņam arī bija jābēg no Maskavas ar
savu vienību paliekām, ko bija sakāvusi Sarkanā Armija.

Šai atkāpšanās ceļā Lotošino rajonā un tālāk Rževas virzienā
Montetons kļuva slavens ar «nāves joslu» radīšanu.

1945. gada 25. decembra nopratināšanā **Montetons** paskaid-
roja, ka viņš saņēmis pavēli radīt «nāves joslu» un ka

«... pats termins «nāves josla» man bija saprotams, un to
papildus atšifrēt ar kaut kādām instrukcijām nebija vajadzīgs.
Esmu pirmā pasaules kaŗa dalībnieks. Kad vācu armija atkā-
pās Lilles pilsētas rajonā, arī tur mēs radījām tā dēvētās

«nāves joslas», 15 līdz 16 kilometru dziļumā iznīcinot un nodedzinot visas apdzīvotās vietas, kas ietilpa šai zonā.

Pamatojoties uz gūto pieredzi, es tāpat rīkojos arī vācu-padomju frontē...»

Apsūdzētais **Montetons**, bijušais vācu armijas ģenerālleitnants un «akadēmiķis», aizmirsuši pieminēt tikai vienu: nekad vēl karu vēsturē, to skaitā arī pirmajā imperiālistiskajā karā nav piekopta tik bezjēdzīga cietsirdība, tik briesmīga izrēķināšanās ar mierīgiem, neaizsargātiem civiliedzīvotājiem, tai skaitā arī bērniem, kā to realizēja hitleriskie okupanti, visi šie **Montetoni** karā pret Padomju Savienību.

«Nāves joslā», ko 1941. gada novembrī un decembrī Maskavas un Kaļiņinas apgabalos realizēja **Montetons**, tika nodedzinātas vairāk nekā 50 sādžas un ciemi, iedzīvotāju manta izlauzta, bet iedzīvotāju vairums iznīcināts, pārējie aizdzīti vācu verdzībā.

No 1942. g. oktobra līdz 1944. g. augustam **Montetons** komandēja 391. divīziju. Atrazdamies aizmugurē un izpildīdams apsardzības divīzijas funkcijas, **Montetons** ar savu kaņaspēku izcīnīja «sekmīgas kaujas» pret neapbruņotām sievietēm, nevarīgiem sirmgalvjiem un bērniem Baltkrievijā un Latvijā.

Viņš tur turpināja savu «nāves joslu» paplašināšanas darbību, ne vairs «militāras nepieciešamības» motīvu dēļ, bet motivējot ar cīņu pret partizāniem.

1942. gada decembrī un 1943. gada janvārī un februārī **Montetona** divīzijas atsevišķas nodaļas realizēja sodā ekspedīcijas Šumiļino stacijas rajonā. Tā rezultātā viss rajons tika iznīcināts, sirmgalvju, bērnu un sieviešu vairums tika nošauts, pārējie ar varu aizvesti uz Vāciju. Mierīgo pilsoņu mantu izlauzta un iznīcināja. Kozodojas ciemā 391. divīzijas kareivji izvaroja, bet pēc tam nogalināja nepieaugušas meitenes. Belože ciemu nodedzināja līdz ar nošauto 100 iedzīvotāju liķiem, Gluchoje ciema kalvē sadedzināja 52 sievietes un bērnus. Polockas rajonā **Montetona** vienības iznīcināja 60 ciemu un nogalināja nošaujot, pakārot un sadedzinot 83 ģimenes.

1943. gada aprīlī Polockas rajona Vasiļevskas ciema padomē iedzīvotājus sadzina kādā zemnicā, ko pēc tam kopā ar cilvēkiem uzspridzināja.

Tā **Montetona** 391. apsardzības divīzija trakoja arī Molo-dečno-Krulevščinas-Pocviljes rajonos, tāpat arī tas bija St. Porofjanovo rajonā, kur **Montetons** personīgi pavēlēja ar bruņotā vilciena lielgabaliem apšaudīt apdzīvotas vietas un vienu ciemu

pilnīgi iznīcināja. Tāda pati zvērīga izrēķināšanās ar mierīgiem pilsoņiem notika stacijas Kriviči rajonā un citās vietās, kur darbojās **Montetona** apsardzības divīzijas sodītāji.

Tā tas turpinājās līdz 1944. gada jūlijam, kad 391. apsardzības divīziju sagrāva Sarkanā Armija.

Atkāpdamies ar savas divīzijas paliekām, **Montetons** pavēlēja atkāpšanās ceļā iznīcināt visas dzīvojamās mājas un rūpniecības objektus. Pēc šīs pavēles Ģļembovas stacijā iznīcināja 2 skolu ēkas, klosteri, visas lielākās mājas, kuņas uzspridzinot, aizgāja bojā daudz vietējo iedzīvotāju. 1944. gada augustā, atkāpjoties no Kaunas, pēc **Montetona** pavēles uzspridzināja divus lielus tiltus pār Nemunu, dzelzceļa tiltu, divas elektrostacijas, divas radiostacijas, pilsētas ūdenssūkni un citus civīlos objektus.

Montetona noziedzīgās darbības pēdējais periods sakrīt ar viņa uzturēšanās Latvijas PSR Liepājas pilsētā, Liepājas cietokšņa komandanta postenī. Liepājā **Montetons** «saimniekot» sāka 1944. gada oktobrī. Ar viņa vārdu saistās Liepājas pilsētas iedzīvotāju masveida piespiedu aizvešana vācu katorgā. Kā **Montetons** izmeklēšanā apliecināja, pēc viņa pavēles no Liepājas piespiedu kārtā aizsūtīti 22.000 padomju pilsoņu. Uz Vāciju aizdzīto Liepājas iedzīvotāju manta nokļuva soda ekspedīcijas locekļu kabatās un vācu armijas vezumos.

Pilsētā palikušo nelielo iedzīvotāju daļu pēc **Montetona** pavēles iesaistīja piespiedu darbos aizsardzības līniju celšanai vācu armijas vajadzībām. Represiju spiesti, liepājnieki, vairumā sievietes, 12—14 gadīgi bērni, 60 gadu veci sirmgalvji, strādāja nogurdinošos zemes darbos. Tiem, kas fiziski nespēja strādāt, atņēma pārtiku. Tos, kuŗi izvairījās no darba, piespiedu kārtā izsūtīja uz Vāciju, meta cietumā.

Lielus zaudējumus **Montetons** un viņam pakļautie nodarīja Liepājai — vienai no Padomju Latvijas labākajām pilsētām.

Viņi izlaupīja un aizveda uz Vāciju daudz pilsētas vērtību, lielāko tiesu tādu uzņēmumu rūpniecības iekārtu kā «Sarkanais Metalurģis», energokombināts, sērskociņu fabrika, ādu rūpnīca, fabrika «Jupiters», gaļas kombināts, lokomotīvu depo u. c. 31 milj. 323 tūkstoši 314 rubļu vērtībā. Ja Liepāja, salīdzinot ar citām pilsētām, no vācu okupantiem cietusi mazāk, tad te nav vainojams apsūdzētais **Montetons**. Viņš personīgi darīja visu, lai šo pilsētu barbariski izpostītu, bet viņa velnišķīgos plānus izjauca Sarkanās Armijas uzvara. Apsūdzētais **Montetons** atzina, ka viņš mīnējis un sagatavojis uzspridzināšanai 28 Liepājas svarīgākos rūpniecības objektus, kā tirdzniecības un kara ostas, elektrostaciju, gāzes fabriku, apavu fabriku utt.

Apsūdzētā **Montetona** noziegumu skaits Liepājā nebūtu pilnīgs, ja tajā neietvertu konkrētās ļaundarības, ko viņš nodarījis mierīgiem iedzīvotājiem. **Montetonam** bija pakļauts tā dēvētais «kaŗa cietums», kur arestētie tika spīdzināti ar elektrisko strāvu, tos sita ar pletnēm, gumijas stekiem utt.

Apsūdzētais **Montetons** zināja par šīm negēlībām un tās veicināja. To apliecināja liecinieks **Borodulina**, **Freimanis** un **Vains**.

Kā Liepājas cietokšņa komandants **Montetons** personīgi apstiprināja padomju kaŗa gūstekņiem un mierīgiem iedzīvotājiem nāvessodus nošaujot. Par šiem faktiem personīgi liecināja apsūdzētais **Montetons**. 1945. gada februārī viņš pavēlēja nošaut padomju kaŗa gūstekni, kurš pie iekraušanas darbiem ostā izsalcis bija paņēmis sev mazliet pārtikas produktu. 1945. gada martā **Montetons** izdeva pavēli par triju kaŗa gūstekņu nošaušanu dažu šokolādes tāfelīšu dēļ, ko pie tiem atrada, kad viņi atgriezās mājās no darbiem.

Montetona kā Liepājas komandanta soda ekspedīciju darbībā šie fakti nebija vienīgie.

Tos jūs, pilsoņi tiesneši, novērtēsiet apspriežu istabā, kad sasumēsiet visus apsūdzētā **Montetona** asiņainos noziegumus pret padomju tautu un valsti.

Es kā valsts pārstāvis pret apsūdzēto **Montetonu** celto apsūdzību pēc PSRS Augstākās Padomes Prezīdija 1943. gada 19. aprīļa pavēles 1. panta uzskatu pilnā mērā par pierādītu.

Apsūdzētais **Verters**

Apsūdzētais **Verters**, vācu armijas bijušais ģenerālmajors un feldkomandants, tiek apvainots, ka viņš divu gadu laikā, no 1943. g. maija līdz fašistiskās Vācijas kapitulācijas dienai — 1945. g. 9. maijam izdarījis asiņainas ļaundarības pret mierīgiem padomju pilsoņiem un Padomju valsti Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā un KPFSR Ņeņingradas, Pleskavas, Kaļiņinas un Veļikije Luki apgabalos.

Vai un kādos apmēros šī apsūdzība apstiprinājusies tiesas izmeklēšanas gaitā?

Pamatojoties uz neapšaubāmiem, pārbaudītiem pierādījumiem — 26 nopratinātu liecinieku liecībām, Valsts Ārkārtējās Komisijas izmeklēšanas aktiem par vācu fašistisko okupantu noziegumiem apsūdzētā **Vertera** noziedzīgās darbības rajonos, lietai pievienotajiem lietišķajiem pierādījumiem — šo rajonu vācu varas organu dokumentiem un paša apsūdzētā **Vertera**

liecības — Valsts prokurātūra uz jautājumu, vai vainīgums pierādīts — atbild apstiprinoši.

Pret apsūdzēto **Verteru** celtā apsūdzība pilnā mērā apstiprināta.

Man gribētos vērst jūsu uzmanību, pilsoņi tiesneši, uz to, ka **Verters** nav vienkāršs slepkava no vācu daudz miljonu lielās varmāku un laupītāju armijas. Viņš, kā šīs armijas ģenerālis, bija iecelts sevišķi uzticamā feldkomandanta postenī, un savas noziedzīgās darbības rajonos viņš pārstāvēja augstāko varu.

Kādi nopelni hitleriskās valdības labā izvirzīja **Verteru** šādā vadītāja postenī?

No apsūdzētā **Vertera** biografijas mums zināms, ka viņš piecpadsmit gadu, no 1920. līdz 1935. gadam, nokalpojis vācu policijā, lielāko tiesu Berlīnē, un ieņēmis redzamu vietu vācu soda ekspedīciju organos.

Tāpat mums arī zināms, ka pirmajos gados fašistiskās Vācijas karā pret Padomju Savienību **Verters** atradās vācu armijas virspavēlniecības galvenajā mītnē, kur izpildīja sevišķus uzdevumus kara spēka sagatavošanā operācijām padomju-vācu kara laukos.

Tāpēc nav brīnums, ka **Verters**, kas kopš 1933. gada bija hitleriskās partijas loceklis, ilgajos policijas dienesta gados «fāterlandē» un vācu armijas virspavēlniecības sevišķajos uzdevumos pārbaudīts cilvēks, tika nosūtīts uz Padomju Savienību kā soda ekspedīciju vadītājs, lai realizētu hitlerisko padomju tautas iznīcināšanas plānu.

Hitleriskie varas vīri **Verterā** nevilās. Viņš ar sirdi un dvēseli kalpoja velnišķīgajam fīreram un iznīcināja tūkstošiem padomju cilvēku.

Izvirzot par iemeslu cīņu pret padomju partizāniem, **Verters** no viņam pakļautās aizsardzības divīzijas un žandarmērijas pulkiem nodibināja soda ekspedīciju nodaļas, kas atņēma vietējiem civiliedzīvotājiem lopus, pārtiku un citu mantu, nodedzināja apdzīvotas vietas, apšāva un sadedzināja padomju cilvēkus, bet pārējos aizdzina katorgas darbos uz Vāciju, tādējādi pārvēršot okupētos rajonus par «tuksneša joslu».

Pirmais **Vertera** noziedzīgās darbības posms attiecas uz 1943. gada jūniju līdz septembrim un aptver daudzus Ļeņingradas apgabala rajonus.

189. lauka komandantūra, kuņas priekšnieks bija **Verters**, toreiz atradās Ļeņingradas apgabalā — rajona centrā — Strugi Krasnije.

Ne visas **Vertera** soda ekspedīciju locekļu ļaundarības ir uzskaitītas, bet tas, kas konkrēti konstatēts un pierādīts, stindzina.

Sai nelielajā padomju pilsētā ik dienas notika pilsoņu masveida apšaušana. Toreiz nošāva tēvu un meitu **Barkanovus**, Jevdokiju **Ivanovu**, Vasiliju **Sidorovu**, Zinaidu **Bļinovu** un daudzus citus vienīgi tādēļ, ka tie bija padomju cilvēki.

Pie Novoseļes sādžas, četrus kilometrus no Strugi Krasnije feldkomandantūras bendes nošāva 60 sirmgalvju, sieviešu un bērnu. Utorgošas ciematā viņi fiziski iznīcināja ap 170 vietējo pilsoņu, bet Miļutino sādžā — 102 cilvēkus.

Bet nošaušanas vairs neapmierināja asins piedzērušos bendes. Lai apmierinātu savus asinskāros instinktus, viņi atjaunoja viduslaiku autodafē šausmas un sāka neaizsargātos sirmgalvjus un mazus bērnus dzīvus sadedzināt.

Vai var mierīgi runāt par tādiem faktiem, kad **Vertera** apakšnieki iesvieda ugunī zemnieci **Žuravļevu** un divus viņas mazgadīgos bērnus, kad rajona centrā Lādi **Vertera** soda ekspedīcijas nodaļa sadzina skolas ēkā 70 sirmgalvju, sieviešu un bērnu un sadedzināja visus kopā ar skolas ēku.

No briesmīgā terora ļaudis glābās kur kurāis. Bet arī tas ne vienmēr paglāba.

Jūs zināt, pilsoņi tiesneši, ka **Vertera** soda ekspedīcijas nodaļas tikai vienā pašā Pleskavas-Lugas šosejas iecirknī 40—50 kilometru posmā nodedzināja simtiem apdzīvotu vietu.

Kad līdz pamatiem nodedzināto Seljuna un Viļepas sādžu dzīvi palikušie iedzīvotāji sāka slēpties zemnīcās, tad arī tur tos sasniedza **Vertera** 322. kājnieku pulka soda ekspedīcijas dalībnieki. Ar rokas granātām un kājnieku mīnām fašistiskie nezvēri uzspridzināja zemnīcas kopā ar tajās esošajiem cilvēkiem.

Tādas drausmīgas ļaundarības iezīmē apsūdzētā **Vertera** vadītās 189. feldkomandantūras trīs mēnešus ilgo uzturēšanos Ļeņingradas apgabala rajonos.

1943. g. 15. septembrī **Verteru** iecēla par 186. lauka komandantūras komandantu. Sākumā šī komandantūra atradās Kaļiņinas apgabalā (Opočkas un Krasnoje pilsētās), vēlāk Latvijas PSR Valmieras pilsētā.

Šais vietās **Verters** turpināja savu soda ekspedīcijas locekļu darbību ar tādu pašu aizrautību.

Viņa feldkomandantūra aizdzina tūkstošiem padomju cilvēku uz Vāciju vergu darbos.

Triju mēnešu laikā — no 1944. gada marta līdz jūlijam — **Vertera** soda ekspedīcijas dalībnieki no Latvijas PSR Valmie-

ras un Cēsu apriņķiem vien aizdzina uz Vāciju 17.000 padomju pilsoņu. Cietumos un koncentrācijas nometnēs notika masveida mocīšanas, spīdzināšanas un nošaušanas.

Liecinieks **Tušiks**, bijušais vācu armijas kareivis, pēc nodarbošanās advokāts, liecināja:

«... Pēc lauka kaŗa komandanta **Vertera** norādījuma 1943. g. oktobrī kādā Opočkas rajona ciemā ap 17 mierīgu iedzīvotāju, to skaitā sirmgalvjus un bērņus, sadzina pirtī un dzīvus sadedzināja. Šo komandu pēc **Vertera** norādījuma komandēja vācu armijas virsleitnants, kas, lietodams vardarbību, piesmēja krievu meitenes».

Tādas pašas ļaundarības notika visur, kur atradās apsūdzētais **Verters** ar savām nodaļām un ortskomandantūrām.

Zem padomju kaŗaspēka triecieniem vācu armija vēlās uz Kurzemi. Fašistiskie barbari centās vēl pašās beigās nodarīt pēc iespējas lielāku postu padomju tautai.

Pastiprinājās represijas, tika gatavota barbariska padomju pilsētu postīšana.

Feldkomandants **Verters** izdeva saviem postītājiem pavēli iznīcināt visu dzīvei svarīgo Latvijas PSR pilsētās Valmierā, Cēsīs, Alūksnē un Limbažos.

Šais nelielajās Padomju Latvijas apriņķu pilsētīnās nav objektu ar militāri stratēģisku nozīmi, un tādēļ postījumi, ko vācieši atkāpdamies izdarīja, nebija militāras nepieciešamības izsaukti. Viņu vienīgais nolūks bija atstāt padomju tautu bez dzīvokļiem, gaismas, maizes, ūdens — bez visa dzīvei nepieciešamā, lai izpildītu savu kanibālisko padomju tautas iznīcināšanas programu.

Valmierā viņi iznīcināja 98 dzīvojamās ēkas, 294.560 kub. m tilpumā, gandrīz pilnīgi sagrāva 4 pilsētas viesnīcas, pirtis, daļēji iznīcināja un aizveda mechaniskas darbnīcas iekārtu un inventāru utt. Valmieras pilsētas dzīvokļu komūnālsaimniecībai nodarīti zaudējumi par 19 miljoni 708 tūkstoši 700 rubļiem.

Cēsu pilsētā iznīcināta elektrostacija, divas pilsētas viesnīcas, 31.313 kub. m dzīvojamās telpas. Materiālie zaudējumi novērtēti uz 5 milj. 589 tūkst. 658 rubļiem.

Vertera noziedzīgās darbības pēdējais posms attiecas uz laiku, kad viņš bija Rīgas jūras līča piekrastes nocietinājumu rajonu izbūves priekšnieks un Rīgas pilsētas aizsardzības būvdarbu vadītājs no 1944. gada 15. jūlija līdz vācu okupantu padzīšanai no Padomju Latvijas galvaspilsētas.

Aizsardzības būvdarbus **Verters** visā visumā veica ar Rīgas pilsētas un apriņķa civiliedzīvotāju darbaspēku, iesaistot darbā arī padomju kara gūstekņus, ka **Verteram** piegādāja bijušais Rīgas pilsētas komandants — apsūdzētais **Rufs**.

Kā apsūdzētais **Verters** pats atzinās, smagajos zemes darbos piespiedu kārtā dzina civiliedzīvotājus, visvairāk sievietes. Bruņotas sardzes uzraudzībā, 13—15 stundu diennaktī, slapjdranķī, stāvot ūdenī līdz ceļiem un dažreiz pat zem artilērijas uguns — strādāja sievietes, pat sirmgalves, un 13—14 gadu veci bērni.

Lai apstiprinātu sacīto, atļaujiet man minēt vienu no daudzajām to liecinieku liecībām, kuŗi bija iesaistīti piespiedu darbos:

«1944. g. man bija 69 gadi, tomēr, nevērojot manu vecumu, vācieši piespieda mani kopā ar citām personām lauzt akmeņaino zemi, mest zemes un akmeņus. Šo darbu mūs spieda strādāt no 6-iem rītā līdz 6-iem vakarā. Pēc vācu pavēles aizsardzības darbos bija jāstrādā arī kropļiem. Es pati redzēju būvdarbos strādājam tādus pilsoņus, kas kliboja. Pie visa tā vēl jāpiebilst, ka mūs — Slokas pilsētas iedzīvotājus — vācieši spieda strādāt zem artilērijas apšaudes...

Trešajā dienā, kad strādāju pie tranšeju rakšanas, mani artilērijas apšaudes laikā ievainoja galvā. Bezsamaņas stāvoklī civiliedzīvotāji mani nogādāja pilsētas poliklīnikā, un es nogulēju slima trīs nedēļas...» (no liecinieces **Abikis** liecības).

Tos, kas izvairījās no šiem pārāk smagajiem darbiem, sodīja ar nāvi.

Uz jūsu tiesas galda ir 19 liķu fotouzņēmums — tie ir padomju pilsoņi, kuŗi pēc **Vertera** pavēles divus kilometrus no Latvijas PSR pilsētas Slokas nošauti par izvairīšanos no aizsardzības darbiem. Šos liķus izraka un nofotografēja Valsts Ārkārtējā Komisija.

Neapgāzamu faktu spiests, apsūdzētais **Verters** atzinās, ka personīgi pavēlējis nošaut 75 padomju pilsoņus, bet par pārējām briesmīgām ļaundarībām, tās neatspēkodams, viņš cenšas izvairīties no atbildības, paziņojot, ka pavēles šo zvērību izdarīšanai viņš neesot devis un viņam par tām nekas neesot bijis zināms.

Šī apsūdzētā izvairīšanās ir tikpat bezjēdzīga, cik juridiski nepamatota.

Visus **Verteram** inkriminētos noziegumus rajonos, kuŗos viņam piederēja augstākā vara, izdarījušas viņam pakļautas militār-

personas, par kuŗu darbību viņš kā priekšnieks arī pēc vācu likumiem pilnīgi atbild.

Faktiski **Vertera** nozēlojamās pūles mīkstināt savu vainu iznīcina to liecinieku liecības, kas bijuši asiņaino ļaundarību tiešie izpildītāji un atmasko **Verteru** kā padomju ļaužu masveida iznīcināšanas organizātoru.

Nemot to vērā, Valsts prokurātūra uzskata, ka apsūdzētajam **Verteram** jānes pilnīga atbildība saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1943. g. 19. aprīļa Dekrēta 1. pantu.

Apsūdzētais **Kipers**

Vācu armijas bijušais ģenerālmajors **Kipers** šai lietā tiek saukts pie atbildības par ļaundarībām, ko viņš izdarījis pret padomju tautu vācu okupācijas laikā no 1942. gada februāŗa līdz fašistiskās Vācijas kapitulācijas dienai.

Galvenos un vissmagākos noziegumus **Kipers** izdarījis Padomju Latvijas teritorijā.

Seit viņš parādīja sevi feldkomandanta amatā, no sākuma Daugavpilī (no 1943. g. marta līdz 1944. gada jūlijam), pēc tam Saldus pilsētā.

Pirms feldkomandanta amata ieņemšanas uz laiku okupētajā PSRS teritorijā **Kipers** ieguva pamatīgu fašistisku skolu, ievēdot «jauno kārtību» okupētajā Francijā, bet vēl agrāk — 1918. gadā viņš piedalījās vācu reālizētajā padomju Ukrainas izlaupīšanā.

Kopā ar armijas grupas «**Sūd**» aizmugures rajona komandieri kājnīeku ģenerāli **fon Roku** apsūdzētais **Kipers** 1942. gadā inspicēja lauka komandantūras, virzot viņu darbību uz Ukrainas okupēto rajonu izlaupīšanu. Kā 248. komandantūras priekšnieks Kobelaku rajonā, bet vēlāk kā **fon Roka** pilnvarotais pārstāvis 105. ungāru divīzijā — apsūdzētais **Kipers** aplaupīja ukraiņu zemniekus, nesaudzīgi izrēķinājās ar mierīgiem padomju iedzīvotājiem, nodedzināja simtiem apdzīvotu vietu.

Pavadīdams Daugavpilī 16 mēnešus kā 818. feldkomandantūras komandants, apsūdzētais **Kipers** izdarīja jaunas ļaundarības pret padomju tautu.

Kipers reālizēja nežēlīgas represijas pret vietējiem iedzīvotājiem, it kā cīnoties pret partizāniem. Ar piekomandētā kara spēka un žandarmērijas palīdzību **Kipers** iznīcināja padomju aktīvu un vienkāršus padomju pilsoņus. **Kipera** pārzinātā padomju kara gūstekņu nometnē «Stalag 347» tika iznīcināti desmitiem tūkstošiem cilvēku.

Kipers rūpīgi izstrādāja un sagatavoja vienas no Padomju Latvijas lielākām pilsētām — Daugavpils iznīcināšanas plānu.

Tāda ir apsūdzētā **Kipera** noziedzīgo nodarījumu īsa uzskaitē Daugavpilī.

Analizējot šī pret apsūdzēto **Kiperu** vērstās apsūdzības punkta pierādījumus, nevar noklusēt to, kā tika maskota un šifrēta šī mežonīgā izrēķināšanās ar padomju ļaudīm.

«Vīnes mežs» — saucās asiņainais mierīgo iedzīvotāju slaktiņš, ko sarīkoja 1943. g. oktobrī Indras miestīņa rajonā.

Šai «akcijai» **Kipers** no 230. apsardzības bataljona un citiem no Daugavpils garnizona vienībām izlasītiem huliganiem saformēja tā dēvēto «Jachtkomandu». «Vīnes mežs» daudziem tūkstošiem Indras iedzīvotāju nozīmēja aizdzīšanu vācu katorgā, nāvi un pelnos pārvērstas sādžas un sētas.

Otra tāda pati soda ekspedīcijas darbība, piedaloties **Kipera** vienībām, notika 1943. gada decembra beigās un 1944. gada janvāra sākumā Sebežas-Polockas rajonā un šifrēti saucās «Ziemas burvība». Cik pretīgi skan šis nosaukums uz aukstā sniegā nošauto un nomocīto bērnu, sirmgalvju un sieviešu asins fona, uz nodegušo zemnieku māju briesmīgo krāsmatu fona, starp grautiņiem un postījumiem, ko izdarijuši «Ziemas burvji».

Tādas nedzirdētas cilvēku slepkavošanas **Kipera** apakšnieki realizēja ne vienu vien reizi, bet dažreiz piedalījās arī viņš pats personīgi.

Ģenerālis **Kipers** neuzskatīja par kaunu komandēt 1944. gada vasarā Braslavas pilsētas rajonā nelielu soda ekspedīcijas daļu, kas bija izsūtīta iznīcināt padomju pilsoņus.

Jūs, pilsoņi tiesneši, neesat aizmirsuši, ar ko apsūdzētais **Kipers** motīvēja šādu savas ģenerāļa pakāpes «pazemošanu». Viņš tieši pateica, ka šai operācijā gribējis izcelties un saņemt apbalvojumu — «otras pakāpes dzelzs krustu».

«Kaujās» pret neapbruņotām sievietēm, bērniem un sirmgalvjiem šis «drosmīgais» vācu ģenerālis cerēja iegūt «kaŗa slavu». Dzelzs krustu viņš tā i nedabūja, bet viņa «kaŗavīra nopelnus», es ceru, tagad pienācīgi novērtēs Kaŗa Tribūnāls.

Bez masveida izrēķināšanās apsūdzētais **Kipers** ik dienas ar savu žandarmu rokām nogalināja un kāra Daugavpilī un tuvējos rajonos padomju aktīvistus — «nepaklausīgos» zemniekus, cilvēkus, kas izrādīja kaut kādu neapmierinātību ar fašistiskās okupācijas režīmu.

Sos traģiskos faktus apstiprina daudzu liecinieku liecības, un tie redzami Valsts Ārkārtējās Komisijas aktos.

Atgādināšu jums dažus. 1943. gada augustā Daugavpilī pēc **Kipera** pavēles kareivji un žandarmi ielenca vairākas ielas. Tieši uz ielas saķēra ap 70 gaŗāmgājēju pilsoņu, arestēja un pēc tam nošāva. Kādi bija šis neapvaldītās izrēķināšanās iemesli?

Izrādījās, ka feldkomandantam **Kiperam** un gebītskomisāram **Rikenam** šķita, ka pret viņiem tiek gatavots atentāts. Ar to pietika, lai apšautu desmitiem pagadijušos cilvēku. Tādu paskaidrojumu personīgi deva apsūdzētais **Kipers**.

Kā izteicās liecinieki, to skaitā feldkomandantūras bijušie strādnieki, kas bija pakļauti **Kiperam**, tad arestēto spīdināšanas notikušas pašā komandantūrā, pagrabā. Visu to darija ar komandanta ziņu. Tā sakropļoja frizieri **Racu**, nošāva kurpnieku amatu meistar **Hofmani** un pilsoni **Špaku**, pakāra Barovku miestiņa 5 iedzīvotājus utt.

Daugavpils iedzīvotāji stāstīja Valsts Ārkārtējai Komisijai un izmeklēšanā, kā, masveidīgi tvarstot, draudot ar represijām, uz Vāciju aizdzīti tūkstošiem cilvēku. Savāca pa mājām, uz ielām, skolās, ar šauteņu laidēm sadzina vagonos un aizveda vācu katorgā. Tos, kas pretojās, uz vietas nošāva.

Pēc oficiāliem datiem no Daugavpils un Daugavpils apriņķa vācu verdzībā aizdzīti 9900 cilvēku. Tas notika apsūdzētā **Kipera** vadībā, un šai lietā viņš atzinies par vainīgu. Bet **Kipera** noziegumi Daugavpilī ar to neaprobežojās.

Viņam jāatbild arī par tām šausmām, kas notika «Stalagā — 350» — padomju kara gūstekņu nometnē. Šai nometnē aizgāja bojā desmitiem tūkstošiem cilvēku.

Daugavpils cietokšņa esplanādē un stacijas Daugavpils II rajonā bija radītas vārda īstā nozīmē nāves nometnes.

Vienkāršiem drausmīgas patiesības vārdiem par šo nometni stāstīja daudzi liecinieki, to skaitā arī tie, kas ar mokām izkļuvuši no nāves žņaugiem.

Lieciniece **Jevdokimova** liecināja, ka laukumā aiz Daugavpils cietokšņa «vismaz 40.000 sagūstītu krievu kareivju lietū un salā gulējuši uz kailas zemes dubļos», bet, kad izraktas zemnīcas un pienākuši jauni gūstekņu tūkstoši, bijis tik sapesti, ka «ļaudis gulējuši, sēžot uz zemes».

«No bada ik dienas mira simtiem cilvēku, kuŗus, kā es pati redzēju, ik dienas septiņos ratos veda no rīta līdz vēlai naktij, pie tam ratus ar līķiem no nometnes vilka nevis zirgi, bet daudz maz veselākie sagūstītie krievu kareivji. Ļoti bieži uz izrakto bedri kopā ar mirušajiem aizveda vēl dzīvus kareivjus un atstāja tos neapraktus līdz nākošai dienai. Daži liķu bedrē

dzīvi iesviesti kareivji izrāpās no bedres, palīda kādu gabaliņu sānis un nomira».

1942.—1943. gada ziemā nometnē izcēlās izsitumu tīfa epidēmija, kā rezultātā diennaktī mira līdz 9000 cilvēku. Ja barakās konstatēja kaut vai vienu tīfa slimnieku — visus barakā dzīvojošos kara gūstekņus nošāva.

Apsūdzētais **Kipers** atzinās, ka Daugavpils padomju kara gūstekņu nometne ietilpusi viņa kā pilsētas vecākā kara priekšnieka padotībā, ka viņš apmeklējis šo nometni un ka bez tam kā ģenerālis viņš atbildīgs par to vācu valdības padomju kara gūstekņu iznīcināšanas politiku, kāda piekopta arī Daugavpils nometnē.

Mēs tiesājam **Kiperu** arī par tiem materiāliem zaudējumiem, ko viņš nodarījis Daugavpilij.

No paša apsūdzētā **Kipera** liecības redzams, ka viņš personīgi izstrādāja tā dēvēto «L. C. plānu» — barbarisku Daugavpils izpostīšanas plāna dokumentu.

Ar pedantisku precizitāti **Kipers** atzīmēja visus objektus, kuŗus, vāciešiem atkāpjoties, vajadzēja uzspridzināt vai sadedzināt.

Kas tad ir šie objekti? Varbūt tie ir kara rūpniecības uzņēmumi vai objekti ar militāri stratēģisku nozīmi?

Vienkārša pēc **Kipera** plāna nodarīto postījumu uzskaitē runā skaidru valodu. Tie ir: pilsētas slimnīca, 32 skolas, 15 pirtis, tautas nams, 4 viesnīcas, 2596 dzīvojamās ēkas, elektrostacija, pilsētas pārtikas rūpniecības uzņēmumi utt.

Kāda militāra nepieciešamība diktēja šādus postījumus — par to runāt lieki. Jāatzīmē tikai, kāds drausmīgs sākums «L.C. plāna» realizēšanas laikā.

Uzspridzinot tiltu pār Daugavu, uz tā ar nodomu bija padots ešelons ar padomju kara gūstekņiem un mierīgiem iedzīvotājiem, kuŗus it kā vajadzēja nogādāt aizmugurē. Kad ešelons ar cilvēkiem brauca pār tiltu, fašistiskie nezvēri tiltu uzspridzināja. Sprādzienā kopā ar tiltu uzgāja gaisā ešelons ar padomju cilvēkiem.

Kad **Kiperu** un viņa bandu no Daugavpils padzina Sarkanā Armija, viņš apmetās Saldū, atkal par feldkomandantu. No lietas materiāliem zināms, ka šis viņa noziedzīgās darbības laikposms būtībā maz atšķīras no iepriekšējā. Ja Daugavpilī **Kipers** izrēķinājās ar nevainīgiem iedzīvotājiem par iedomāto atentātu pret viņu, tad Saldū par šādas izrēķināšanas iemeslu noderēja «padomju korigētāja meklēšana», ar kuŗa ziņojumiem padomju artilērija it kā uzaustot vācu kara spēku.

Arī Saldū civiliedzīvotājus un kara gūstekņus plašos apmēros un piespiedu kārtā iesaistīja smagos apsardzības darbos. Šai nelielajā pilsētiņā pēc **Kipera** pavēles iznīcināja rūpniecības uzņēmumus un komūnālsaimniecības celtnes, to skaitā: divas dzirnavas, cementfabriku, elektrostaciju, divas baznīcas.

Visi augšminētie fakti, kas konstatēti iepriekšējās un tiesas izmeklēšanas gaitā, liecina par apsūdzētā **Kipera** briesmīgām ļaundarībām pret padomju tautu un ir pietiekošs pamats, lai sauktu viņu pie atbildības pēc PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1943. gada 19. aprīļa Dekrēta 1. panta.

Apsūdzētais Pavels

Šai prāvā apsūdzēto vidū Bruno **Pavels** ieņem vienu no pirmajām vietām ne vien pēc sava amata augstā stāvokļa vācu okupācijas varas organu hierarchijā Baltijas un Baltkrievijas teritorijā, bet arī pēc viņa pret padomju tautu insinuēto un izdarīto noziedzību smaguma.

Iesākot karu pret Padomju Savienību kā kājnieku divīzijas pulka komandieris — **Pavels** jau 1942. gadā kļūst par «Ostlandes» kara gūstekņu nometņu Pārvaldes priekšnieku, bet pēc tam par Baltkrievijas galvenās lauka komandantūras priekšnieku. Karā pret PSRS **Pavels** izpelnās augstākos hitleriskos apbalvojumus: saņem «Zelta krustu» un 1. un 2. pakāpes «dzelzs krustu».

Par kādiem īsti nopelniem apsūdzētais **Pavels**, kas senāk bijis vācu policijas ierēdnis, saņēmis tik augstas balvas un vācu okupantu vidū izvirzījies pirmajās rindās?

1942. gadā **Pavelam**, komandējot 15. kājnieku divīziju, nebija kaujiniecisku panākumu. Vēl vairāk, pie Maskavas **Pavela** divīziju galīgi sagrāva Sarkanā Armija. Bet **Pavels** izcēlās ar kaut ko citu: ar savu pārmērīgo cietsirdību pret padomju pilsoņiem, un tas, lūk, hitleriskai valdībai patika vairāk par visu citu.

«Nāves joslu» radišana Mogiļevas, Jeļnas, Juchnovas, Naro-Fominskas un Vjazmas rajonos — deva **Pavelam** ģenerāļa pakāpi un jaunu paaugstinājumu.

«Ostlandes» kara gūstekņu nometņu Pārvalde pārzināja visas Latvijā, Lietuvā un Baltkrievijā iekārtotās padomju kara gūstekņu nometnes. Šādu nometņu bija ap divdesmit, un viņās atradās simtiem tūkstošiem gūstekņu.

Tiesai ir zināms šajās nometnēs iznīcināto padomju kara gūstekņu skaits.

Kā rezultātā un kādu iemeslu pēc kara gūstekņu nometnēs aizgāja bojā tūkstošiem cilvēku?

Izmeklēšanā konstatēts, ka kara gūstekņiem masveida mirstību vācu iekārtotajās nometnēs veicinājusi hitleriskā virspavēlniecība, radot nometnēs cilvēka dzīvībai speciāli kaitīgu režīmu, izdarot masveida represijas, ieskaitot nošaušanu, gan citus gūstekņu fiziskas iznīcināšanas veidus.

Viss režīms kara gūstekņu nometnēs bija virzīts uz to, lai satricinātu dzīvības spēkus un cilvēki neizbēgami aizietu bojā.

Gūstekņu novietošanā nometnes robežās nekur netika ievērotas elementārās sanitārās normas. Tā, piemēram, Daugavpils nometnē 40.000 kara gūstekņu vēlā rudenī ilgu laiku gulēja uz kailas zemes lietū, ūdenī un dubļos. Kad šai nometnē ierīkoja zemiņas, tad saspīestība bija tik liela, ka cilvēkiem bija jāguļ sēdot.

Jelgavā, kur vācieši ierīkoja septiņas kara gūstekņu nometnes, Lielupes un Driksnas rajonos 10.000 cilvēku turēja zem klajas debess pat 25° salā.

Rēzeknes nometnes 13. un 14. barakās, kas bija paredzētas 250—300 cilvēkiem, atradās 2000 cilvēku, tā ka vairumam kara gūstekņu nebija iespējas ne tikai gulēt, bet pat stāvēt.

Vai kāds brīnums, ka šī iemesla dēļ vien aizgāja bojā daudzi simti cilvēku.

Pārtikas norma kara gūstekņiem bija noteikta pēc vācu armijas virspavēlniecības 1941. gada 6. augusta VA AG UŠ UZ UE speciālās direktīvas Nr. 62 f. Padomju kara gūstekņiem pārtikas normas bija noteiktas daudz mazākas nekā frančiem, angļiem utt.

Kas šīs normas īstenībā bija, par to šīs prāvas autoritatīvas medicīniskās ekspertīzes konstatējumā teikts:

«... uzskatām par pierādītu:

- a) kara gūstekņu devas vispārīgā kaloriju vērtība ļoti nepietiekama;
- b) pārtikas devā nepietiekams daudzums dažu organismam svarīgu vitamīnu, gandrīz pilnīgs pārējo vitamīnu trūkums;
- c) ... pārējo barības papildu faktoru trūkums;
- d) ... apzinātu mazvērtīgu un sliktas kvalitātes gaļas un zivju produktu lietošanu;
- e) dzīvībai bīstamu bojātu zivju produktu apzinātu izsniegšanu pārtikas devā.

Visiem šiem apstākļiem kopā vajadzēja novest pie straujas organisma novārgšanas, avitamīnozes attīstīšanās, barības

toksikozu rašanās, saindēšanās ar zivju indi un neizbēgamas priekšlaicīgas nāves».

(No medicīniskās ekspertīzes 1943. gada 3. janvāra secinājuma. Ekspertīzes sastāvā: Latvijas Valsts Universitātes profesori — medicīnisko zinātņu doktors **Kolbergs**, medicīnisko zinātņu doktors **Miķelsons** un nopelniem bagātais Latvijas PSR ārsts **Šilens**).

Praksē hitleriskās virspavēlniecības gribas dedzīgie izpildītāji — visi šie **Paveli**, becirkskomandanti un nometņu priekšnieki atkāpās arī no šīm noteiktām normām un padomju kaŗa gūstekņus vienkārši mērdēja badā un indēja. Tā, piemēram, Rēzeknes nometnē jaunpienākušiem kaŗa gūstekņiem sešas dienas nedeļa ēst, reālizējot «bada karantēnu». Visās «Ostlandes» nometnēs kaŗa gūstekņiem izsniedza 120—150 gramu tā dēvētās «maizēs», kam pa daļai bija piejauktas zāģu skaidas, balandas, sasaluši kartupeļi un sapuvušas kāpostu lapas. Ar neapstrīdamiem faktiem pierādīts, ka gūstekņiem barībai deva dzīvnieku iekšas kopā ar visiem mēsliem, atkritumus no aitādu apstrādāšanas un zivju ķidas, kas satur bīstamo zivju indi.

Kuŗš cilvēka organisms gan spēja pie šādas «devas» ilgi pretoties nāvei?

«Ostlandes» kaŗa gūstekņu nometņu pārvaldē bija nodaļa, kas pārzināja kaŗa gūstekņu «kā darbaspēka» izmantošanu. Gūstekņu neatalgotu darbu vācieši plaši izmantoja dažādos darbos, lielāko tiesu fiziski smagā un nogurdinošā darbā. Šai stāvoklī, kad kaŗa gūstekņus mērdēja badā, viņu izmantošana smagā darbā no agra rīta līdz vēlai naktij bija vēl jo smagāka pārbaude. Badā un trūkumā izvārdzinātais cilvēku organisms fiziskajos katorgas darbos tika galīgi nobendēts.

Pretēji pieņemtajām starptautiskajām normām kaŗa gūstekņus plaši izmantoja militārās celtniecības darbos, kur tie, vācu durkļu apdraudēti, veica militāra rakstura būvdarbus pret valsti, kuŗas pavalstnieki tie bija. Rīgas 350. stalagā vācieši pirms darbu sākuma piespieda gūstekņus izrakt kapu, teikdami, ka slikti strādājošos nošaus un apraks šai kapā.

Mēs zinām, kādas morālas ciešanas pārdzīvoja sagūstītie un izvārdzinātie Sarkanās Armijas kaujinieki, kuŗi, fašistisko ieroču piespiesti, raka prettanku grāvjus, mīnēja laukus un cēla aerodromus pret saviem ieroču brāļiem.

Fašistiskā nometņu režīma apstākļi izsauca masveida lipīgo slimību epidēmijas. Baltijas teritorijā nebija tādas kaŗa gūstekņu nometnes, kuŗā neplosītos izsituma tīfs. Tīfa un citu slimību rezultātā aizgāja bojā tūkstošiem padomju kaŗa gūstekņu. No-

metņu administrācija nepavisam nerūpējās, lai slimniekiem sniegtu medicīnisku palīdzību, lai apkarotu lipīgo slimību epidēmijas. Vienīgais ārstēšanas līdzeklis bija — saslimušo nošaušana. Šo cilvēces vēsturē vēl nedzirdēto barbarisko paņēmieni lietoja pret tifa slimniekiem 347. stalagā Daugavpilī, kur kopā ar saslimušajiem apšāva arī veselos, kas dzīvoja vienā barakā ar slimajiem, tāpat arī tas bija Polockas nometnē, kā arī citās padomju kara gūstekņu ieslodzījumu vietās, kur slimos kara gūstekņus apšāva nometnes sardze.

Ne mazums padomju kara gūstekņu aizgāja bojā nometņu administrācijas mežonīgo represiju dēļ.

Klausoties liecinieku liecībās un aprakstot neapšaubāmos dokumentus par padomju kara gūstekņu masveida sodīšanām, gribot negribot jānodreb no šiem cilvēka prātam neapgūstamiem, izsmalcinātiem cilvēku iznīcināšanas veidiem. Blakus nošaušanai, piekaušanai līdz nāvei ar gumijas stekiem, koka gabaliem, lāpstām, šauteņu slauķiem, stieplu pletnēm cilvēkus saplosīja gabalos ar suņiem. Rēzeknes nometnē gūstekņiem lika basām kājām stāvēt uz ledus vai sasiētām rokām svieta ar seju uz zemi tik ilgi, kamēr cilvēki nosala un nomira. Kā liecina bijušais kara gūsteknis no Rīgas «350. stalaga» **Jakovenko**:

«Mūs rīdīja ar suņiem, meta Daugavā, slīcināja upē, kad strādājām Rīgas ostā, dedzināja dzīvus tvaikoņa krāsni».

Padomju kara gūstekņu mocekļi mira vietējo iedzīvotāju acu priekšā, kuņģi varonīgi mēģināja gūstekņiem palīdzēt. Bet fašistiskie nezvēri nežēlīgi izrēķinājās ar tiem, kas mēģināja pasniegt gabaliņu maizes vai kā citādi palīdzēt kara gūstekņiem. Šai prāvā zināmi vairāki gadījumi, kur iedzīvotāji par šādiem mēģinājumiem bargi sodīti un pat nošauti.

Kas organizēja un ir atbildīgs par šiem drausmīgajiem noziegumiem pret simtiem tūkstošiem padomju kara gūstekņiem?

Astotajā sējumā 438. lietas lapā ir izraksts no vācu karaspēka virspavēlniecības 1942. gada 24. marta 389/42 slepenā rīkojuma gūstekņu lietās, kurā pavēlēts lietot pret kara gūstekņiem «durkli, laidī, uguns ieročus, nelietot nūjas».

Šī hitleriskās valdības direktīva uz vietām netika gluži precīzi izpildīta. Lietoja arī nūjas. Centīgie fašistiskie bendes izgudroja arvien jaunus un mocošākus padomju kara gūstekņu masveida iznīcināšanas paņēmienus.

Un gluži dabiski, ka šiem bēdēm, hitleriskās valdības noziedzīgo nodomu «iniciatoriskajiem» izpildītājiem, neizbēgt no atbildības par tiem asiņainajiem noziegumiem, ko viņi tieši

izdarījuši pret padomju tautu, un nepaslēpties aiz virspavēlniecības muguras.

Starp šiem bendēm kā organizātors un vadītājs bija apsūdzētais Bruno **Pavels**, «Ostland» kaŗa gūstekņu nometņu Pārvaldes bijušais priekšnieks.

Prāvā nopratinātie liecinieki liecināja, ka līdz ar **Pavela** ierašanos kaŗa gūstekņu stāvoklis ievērojami pasliktinājies.

«...Sevišķi nepanesams režīms nometnē sākās 1942. gada oktobrī, kad par «Ostland» nometņu Pārvaldes priekšnieku ieradās no Vācijas jauns ģenerālis, kuŗa uzvārdu nezinu».

(No liecinieka A. T. **Babkova** liecības, liecinieks strādājis Rēzeknes nometnē par techniķi.)

To pašu apstiprināja arī liecinieki no citām nometnēm. Apsūdzētais **Pavels** personīgi apmeklēja lielāko vairumu viņam pakļauto nometņu. Viņš pieņēma becirkskomandantu un nometņu administrācijas ziņojumus. Kaŗa gūstekņu stāvokli viņš redzēja pats savām acīm.

Visu šo vizitāciju un ziņojumu objektīvais rezultāts bija padomju kaŗa gūstekņu stāvokļa turpmāka pasliktināšanās, represiju pastiprināšanās un mirstības pieaugums. Šie fakti runā skaidru valodu. Tie padara apsūdzēto **Pavelu** personīgi atbildīgu par tūkstošiem bojā gājušajiem padomju kaŗa gūstekņiem, kas nomocīti nāves nometnēs.

1942. gada decembrī **Pavelu** pārvietoja uz Baltkrieviju vadīt soda ekspedīcijas pret mierīgiem padomju pilsoņiem. Protams, to darīja, it kā partizānus apkaŗojot. **Pavelam** kā galvenās lauka komandantūras priekšniekam bija pakļautas visas soda ekspedīciju vienības un komandantūras, kas, kā zināms, sastāvēja no vislielākajiem slepkavām un laupītājiem. 1943. gada janvārī **Pavels** izdeva pavēli «reālizēt plaša mēroga sodīšanas akcijas». Pēc šīs pavēles Baltkrievijā nodedzināja veselas sādžas, ļaudis aizdzina vācu katorgā, kāra un šāva, zemnieku mantu konfiscēja.

Tā iznīcināja Lošaņecas ciemu. Tā izlaupīja Mikļeviču, Mimeroviču, Molčicu un daudzus citus ciemus. Ugunī dabūja galu Ušačenskas rajona Ostrovas ciema 60 iedzīvotāju. 1943. gada maijā vienas ekspedīcijas gaitā iznīcināja līdz 15.000 mierīgu pilsoņu un 10.000 cilvēku aizdzina uz Vāciju katorgas darbos.

Lai raksturotu apsūdzētā **Pavela** lomu šajās zvērībās, nebūs lieki pakavēties pie viņa bijušo dienesta līdzgaitnieku liecībām:

«Bruno **Pavels** kā Minskas lauka komandantūras komandants kļuva populārs ar savu nežēlību soda līdzekļu izvēlē

pret partizāniem un mierīgajiem iedzīvotājiem un saskaņoja šīs akcijas ar Baltkrievijas SS un SD karaspēka un policijas priekšnieku ģenerāli fon **Gotberu**.

(No vācu armijas bijušā vecākā leitnanta **Kempa** liecības.)

«Ģenerālmajors Bruno **Pavels** bija ārkārtīgi nežēlīgs vācu armijas ģenerālis. Sevišķi zvērīgi un nesaudzīgi viņš izrēķinājās ar mierīgiem padomju iedzīvotājiem, kas slēpa partizānus un bija pieķerti pretvācu aģitācijā».

(No vācu armijas bijušā majora **Veila** liecības.)

Kas **Pavelam** noderēja par iemeslu, lai turētu aizdomās par «sakariem ar partizāniem», pietiekami skaidri pateica pats **Pavels**:

«Pārmeklējot apdzīvotas vietas, izkratīja dzīvojamās mājas un pārbaudīja šo māju iedzīvotājus. Ja mājās atrada vairāk puskažociņu nekā tajā bija iemītnieku, tad uzskatīja, ka māju apmeklēja partizāni. Tādos gadījumos pieaugušos mājas iemītniekus turēja aizdomās par sakariem ar partizāniem un apcietināja. Ja kādā mājā atrada partizānu apģērbu «ādas kurtkas», tad mājas iedzīvotājus turēja aizdomās partizānu darbībā un tāpat apcietināja. Apcietināja arī tos vietējos iedzīvotājus, kuŗu māju tuvumā atrada izšautas patronu čaulītes».

Vai šiem «pamatojumiem», pēc kuŗiem notikusi neapvaldīta izrēķināšanās ar padomju cilvēkiem, vēl vajadzīgi kaut kādi komentāri?

Valsts prokurātūra uzskata, ka apsūdzētā **Pavela** personā atklāts briesmīgs noziedznieks, kam par visiem saviem noziegumiem pret padomju tautu jāatbild tā, kā to prasa PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1943. gada 19. aprīļa Dekrēta 1. pants.

Apsūdzētais Aleksandrs Bekings

Sāku to pierādījumu analīzi, ko valsts prokurātūra savākusi pret apsūdzēto **Bekingu**.

Viņš tiek apvainots lielāko tiesu par noziegumiem, kuŗus viņš izdarījis Igaunijas Padomju Sociālistiskās Republikas teritorijā, kur viņš bija gebītskomisārs no 1941. gada decembra līdz 1944. gada augustam vispirms Tallinas, bet vēlāk (no 1942. gada septembra) Pečoras apriņķī.

Vispirms man jāatgādina, ka pret igauņu tautu pēc Hitlera un Rozenberga tiešajiem norādījumiem tika realizēta tā pati «ģermānizēšanas» politika kā attieksmē pret pārējām padomju Baltijas tautām.

Šo igauņu tautas aplaupīšanas un iznīcināšanas politiku ar nolūku vēlāk kolonizēt Igaunijas teritoriju ar vācu kolonistiem Igaunijā metodiski realizēja Rozenberga ieliktenis «SA» ģenerālkomisārs obergrupenfirers **Licmans**, kurš savukārt rīkojās caur tieši viņam pakļautajiem gebītskomisāriem. Viens no šādiem visuzticamākajiem un centīgākajiem apgabalu komisāriem bija apsūdzētais **Bekings**. Viņa darbības rajonā ietilpa galvaspilsētas Tallinas apriņķis, bet pēc tam Pleskavas apgabals ar rezidenci Pečoros (Pečoru, Valkas un Veru apriņķis).

Bekings nerīkojās aklī. Viņš ne tikai apzinājās, pēc kādiem politiskiem mērķiem ar «Ostlandes» ģermānizāciju dzinās Hitlers, bet kā vecs un pārliecināts nacists bija šīs politikas dedzīgs piekritējs.

Par to apsūdzētais **Bekings** gluži skaidri liecināja:

«.. Vācu valdības soļu un politikas realizēšanā man pakļauto Igaunijas apgabalu teritorijā es tieši piedalījos tāpēc, ka biju pārliecināts par Hitlera politikas un viņa uzsāktā kara taisnīgumu».

Detalizējot šo liecību, **Bekings** pastāstīja par 1942. gada maijā pie «Ostlandes» valsts komisāra Lozes notikušo ģenerāl- un apgabalu komisāru apspriedi, kurā:

«Valsts komisārs **Loze** atklāti pateica, ka Adolfa Hitlera griba esot austrumapgabalu teritoriju nākotnē pārvērst par Vācijas sastāvdaļu un to kolonizēt ar vāciešiem. Mums vajadzēja rīkoties pēc šiem norādījumiem un tos pastāvīgi realizēt. Tādējādi es, uzsākot savu apgabala komisāra darbu, jau pašā sākumā apzināti realizēju igauņu tautas aplaupīšanu un pastāvīgi sagatavoju man pakļauto apriņķu pievienošanu Vācijai».

Bet **Bekings** bija ne tikai dedzīgs un pārliecināts šīs briesmīgās ģermānizācijas politikas piekritējs, savā augstajā amata stāvoklī viņš ne tikai dedzīgi realizēja to, bet arī starp nacistiem ieņēma sevišķi vadošu stāvokli kā Pleskavas apgabala «nacionāl-sociālistiskās partijas ideoloģiskais vadītājs».

Par to ir oficiāls tiesas aktīms pievienots dokuments ar valsts komisāra **Lozes** parakstu.

Apsūdzētais **Bekings** saka, ka ar viņa iecelšanu par fašistiskās partijas ideoloģisko vadītāju hitleriskās partijas augstākā vadība parādījusi sevišķu uzticību viņam kā vecam nacistam un SA, ko Hitlers pārbaudījis vēl «Rēma puča» laikā. Kā **Bekings** atzinās, viņam vajadzējis ne tikai sekot, lai izpildītu

hitleriskās partijas un valdības pavēles, bet viņam vajadzēja novērot arī nacistiskās partijas locekļus — vāciešus viņam pakļautajā apgabalā.

Kā nacistiskās partijas «ideoloģiskais» vadītājs **Bekings** attīstīja Pečoras pret Padomju Savienību un komunistisko partiju vērstu niknu propagandu, gan runās, gan presē. Viņš izdeva laikrakstus, kuŗu agresīvi draudošo saturu jūs, pilsoņi tiesneši, varat novērtēt pēc dažiem lietai pievienotiem eksemplāriem. Viņš iespieda plakātus, kuŗos aicināja igauņu zemniekus visu atdot vācu armijai. Tādus pašus liekulīgus fašistiskus sprediķus **Bekings** teica mītiņos un sapulcēs. Bet viss tas vēl nebija galvenais ierocis apsūdzētā **Bekinga** noziedzīgo līdzekļu arsenālā.

Bekinga noziedzīgās darbības pamatmetode bija plaša un masveidīga represiju lietošana.

Šīs represijas **Bekings** visvairāk vērsa pret igauņu zemniekiem par to, ka viņi neizpildīja viņa, **Bekinga**, rīkojumus nodot vācu armijas vajadzībām pārtikas un rūpniecības izejvielas.

Kā notika zemnieku aplikšana ar nodevām, redzams no liecnieku liecībām, no daudzajiem dokumentiem, to skaitā no Igaunijas ģenerālkomisāra **Licmana** sarakstīšanās ar **Bekingu** un no paša apsūdzētā liecības.

Igaunijas ģenerālkomisāra **Licmana** slepenajā vēstulē ģebītkomisāriem no 1943. gada 28. jūnija Nr. 901/47 par «lopu piegādi armijai» norādīts, ka noteiktās piena un gaļas piegādes normas «pirmajā acumirkli var likties neizpildāmas, bet, lietojot bardzību tur, kur jūtama pretestība, tās tomēr var realizēt».

Nopratināšanā **Bekings** liecināja, ka **Licmana** noteiktās produktu piegādes normas daudzkārt pārsniegušas lauksaimniecības ražošanas jaudu, tādēļ ka lauksaimniecība stipri cietusi kara darbībā un daļēji vācu armijas konfiskāciju dēļ.

To zinādams, apsūdzētais **Bekings** Pečoras aprīņķī ne vien kā izpildīja plēsonīgās normas, bet tās vēl ievērojami pārsniedza divi līdz trīs reizes.

Par šo sevišķo centību ģebītkomisāram **Bekingam** ģenerālkomisārs Nr. 947/43 pavēlē izteica pateicību, par ko paziņoja visiem apgabalu komisāriem.

«Ar savu darbību es necentos izcelties ģenerālkomisāra acīs un iegūt pateicību. Manu centību vadīja citi augstāki motīvi. Es centos darīt visu, kas bija manos spēkos, lai atvieglotu vācu armijai gūt uzvaru un tādējādi radīt vācu tautai brīvu dzīves telpu austrumos».

(No **Bekinga** 1945. gada 20. decembra liecības.)

Jūs šeit dzirdējāt, pilsoņi tiesneši, kāda cena igauņu zemniekiem bija jāsamaksā par šo apsūdzētā **Bekinga** «centību».

Bekinga vadībā zemniekiem izspieda tūkstošiem tonnu lauksaimniecības produktu, kas izputināja un padarīja nabagus daudzus tūkstošus zemes darba rūķu.

Viens no galvenajiem Igaunijas PSR iedzīvotāju briesmīgās aplaupīšanas vaininiekiem ir apsūdzētais **Bekings**, kuŗa kā hitleriskās valdības pārstāvja vadībā tika realizēta mantu laupīšana igauņu zemniekiem.

Lietai pievienots Pečoras gebitskomisāra aktis atrasts saraksts ar 317 cilvēku uzvārdiem. Tie ir Pečoras, Veru un Valkas apriņķa iedzīvotāji, pret kuŗiem **Bekings** vērsis bargas represijas. Jau no šī saraksta vien jūs, pilsoņi tiesneši, varat spriest, par ko un kā sodīja zemniekus centīgais fašistiskais varas vīrs **Bekings**. Simtiem cilvēku sodīja ar milzīgiem naudas sodiem, kas obligāti vēl bija saistīti ar ieslodzīšanu cietumā, viņu mantu paliekas konfiscēja tādēļ, ka viņi nespēja, kā tas **Bekingam** jau iepriekš bija zināms, pildīt okupantu pārmērīgās prasības.

Skaidri redzams, ka **Bekinga** represiju upuŗu skaits neaprobežojās ar atrasto sarakstu, kuŗā figūrē 317 cilvēku. Pierādījumu spiestam, apsūdzētajam **Bekingam** bija jāatzīstas, ka viņš sodījis vairākus simtus zemnieku gan Tallinas, gan Pečoras gebitskomisāriātos un ka nevar nosaukt precīzus skaitļus. Pēc Valsts Ārkārtējās Komisijas dokumentiem un pēc nopratināto liecinieku liecībām mums tiesības secināt, ka šim **Bekinga** represijām bijis masveidīgs vispārējs raksturs un tās realizētas ar iepriekšēju nodomu Igaunijas ģermānizācijas vārdā pilnīgi izlaupīt igauņu zemniecību.

Mān jāvērs jūsu uzmanība, pilsoņi tiesneši, uz apsūdzētajam **Bekingam** inkriminēto apvainojumu par līdzdalību vēsturiskā Pleskavas-Pečoras klostera aplaupīšanā. Kā zināms, Rozenberga štāba sevišķas komandas speciālizējās mūsu zemes vēsturisko un kultūras pieminekļu izlaupīšanā, aplaupīja mūzejus, mākslas galerijas un citas padomju tautā sevišķi cienītas vietas, no kuŗām izveda senas kolekcijas, senatnes pieminekļus, vērtīgus mākslas darbus.

Tāds pats liktenis piemeklēja pazīstamo Pleskavas-Pečoras klosteri. Pilsoņi tiesneši, ar jums iesniegtajiem dokumentiem, ar liecinieku — šī klostera kalpotāju — liecībām skaidri pierādīts, ka 1944. gada martā Rozenberga «puiši» aplaupījuši Pleskavas-Pečoras klostera baznīctērpu glabātavu, no kurienes izveda baznīcas mantu daudz miljonu vērtībā un kuŗai bija liela

vēsturiska vērtība. Šai baznīcas izlaušanās piedalījās arī apsūdzētais **Bekings**.

Kā Pečoru gebitskomisārs viņš personīgi deva laupītājiem visu nepieciešamo baznīcas vērtslietu iesaiņošanai, bet salaupīto mantu pavadīšanai deva speciālu bruņotu sardzi.

Šis fašistiskais varasvīrs izcēlās vēl ar to, ka necināja cilvēku reliģiskos ticējumus. No lietai pvienotajiem materiāliem mums zināms, ka pēc **Bekinga** pavēles vajadzēja noņemt visus baznīcas zvanus un aizvest uz Vāciju. **Bekinga** pavēli neizpildīja no viņa neatkarīgu iemeslu dēļ. Šai laikā radās tehniskas grūtības pie baznīcas zvanu noņemšanas, bet vēlāk Sarkanās Armijas straujais uzbrukums neļāva **Bekingam** realizēt viņa noziedzīgos plānus. Šo apstākli atzina pats apsūdzētais **Bekings**.

Jāpiebilst, ka uz šo pašu laiku, sākot ar 1943. gada vasaru, attiecas arī citi **Bekinga** noziegumi, kas skāra daudzus tūkstošus civiliedzīvotāju.

Runa ir par darba un zirgu klaušām, ko **Bekings** realizēja viņam pakļautajos apriņķos. Padomju pilsoņus, kuŗu skaitā bija darba nespējīgas un vecākas sievietes, pusaudži, slimnieki un sirmgalvji, ar varu dzina pie smagiem darbiem celt militārus aerodromus, stratēģiskus ceļus un citus militāro objektus vācu armijas vajadzībām. Daudz tūkstošiem cilvēku bija jāstrādā bruņotas sardzes uzraudzībā un zem gebitskomisāra **Bekinga** bargu sodu drauda. Viņš bez žēlastības izrēķinājās ar visiem, kas izvairījās no šīm klaušām. Tādus cilvēkus **Bekings** meta cietumos, atņēma tiem mantu, nerēķinoties ne ar kādiem paskaidrojumiem un lūgumiem.

Par to jums, pilsoņi tiesneši, iesniegti droši pierādījumi: gan **Bekinga** parakstīti dokumenti par konkrētiem represiju aktiem, gan laikrakstu eksemplāri ar gebitskomisāra **Bekinga** ziņojumiem par «vainīgo» sodīšanu un beidzot paša apsūdzētā **Bekinga** atzišanās apstiprina pret viņu celto apsūdzību.

Sakarā ar vācu armijas atkāpšanos, ko izsauca padomju kara spēka triecieni, **Bekings** gatavo iedzīvotāju un mantas «evakuāciju». Desmitiem smago mašīnu izved **Bekinga** salaupīto mantu, gatavojas izvest slimnīcu, elektrostaciju, fabriku iekārtas, mākslas priekšmetus u. tml.

Piespiedu kārtā **Bekinga** vadībā evakuē ap trīs tūkstošus padomju pilsoņu. Cilvēkus ar varu atrauj no dzimtām vietām, no viņu zemes un bez pārtikas līdzekļiem kājām dzen uz vācu armijas aizmuguri. Visu «evakuēto» iedzīvotāju mantu pievāc vācu marodieři, **Bekinga** rokas puīši.

Raksturīgi, ka priekš šīs evakuācijas sākuma **Bekings** kopā ar «SD» sagatavo «neuzticamo» sarakstu, kuŗi jāevakuē pirmie.

Viens šāds saraksts ar 826 cilvēku vārdiem atrasts Pečoras gebitskomisāra aktis un kā lietišķs pierādījums pievienots šai lietai.

Ilgī un neatlaidīgi apsūdzētais **Bekings** noliedza savu vainu asiņainajos noziegumos pret padomju tautu un civiliedzīvotāju fiziskā iznīcināšanā Igaunijas teritorijā.

Šai apsūdzības daļā **Bekings** uz tiešiem jautājumiem atbildēja: «Neatceros», «nezinu».

Pamazām, neapgāzamu faktu spiests, **Bekings** sāka kaut ko atcerēties, bet līdz šim laikam vēl arvien nav visu «atcerējies», acīm redzot sekodams Nirnbergas prāvā «atmiņu» pazaudējušā fašistiskā līdeŗa Hesa piemēram. Bet šos asiņainos noziegumus nevar aizmirst desmitiem dzīvi palikušie nedzirdēto zvēribu aculiecinieki, ģimenes, kas zaudējušas savus tuviniekus, un visa padomju tauta.

Pečoras pilsētas iedzīvotāji nav aizmirsuši, kā pēc **Bekinga** norādījuma 1943. gadā arestēja un vēlāk nošāva **Sokolovu** ģimeni it kā par radioaparāta glabāšanu. Nav šeit aizmirsuši pilsones **Vankeras** apcietināšanu. Pēc tam kad **Bekings** to bija ieslodzījis cietumā, viņa pazuda bez vēsts.

Pečoras apriņķa pilsētā Bolodino nekad neaizmirsīs, kā sadzīnāja dzīvus sirmgalvi **Orlovu** un viņas divus dēlus.

Cilvēku sirdis paliks mūžīgā piemiņā Pečoras apriņķa Vilošas pagasta Mitkoviču ciema padomju patrioti — vīrs un sieva **Venkovi**, kas aizgāja bojā uz fašistu sārtā.

Par šiem drausmīgajiem noziegumiem tiesā pastāstīja liecinieki.

Šo apsūdzības punktu apstiprina arī Valsts Ārkārtējās Komisijas pievienotie akti.

Tādējādi valsts prokurātūra uzskata par pilnīgi pierādītu pret apsūdzēto **Bekingu** vērsto apvainojumu par izdarītām ļaundarībām, kas sodāmas pēc PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1943. gada 19. aprīļa Dekrēta 1. panta.

Kāda tad atbildība gulstas uz apsūdzētajiem par tiem drausmīgajiem noziegumiem, ko viņi izdarījuši pret mūsu zemes tautām un kas pilnīgi skaidri un pārliecinoši pierādīti tiklab iepriekšējās, kā arī šīs prāvas tiesas izmeklēšanas gaitā?

Pašlaik visa progresīvā pasaule ir pārliecinājusies par hitle-riskās Vācijas pret brīvību mīlošām tautām vērsta kaŗa noziedzīgo raksturu un atzinusi, ka par visiem šai kaŗā izdarītajiem

noziegumiem pie atbildības saucami kā iedvesmotāji un organizētāji, tā arī noziegumu izpildītāji. Pilnīgi skaidrs, ka bez daudzajiem izpildītājiem, bez visiem šiem fašistiskajiem ģenerāļiem, ģenerālgubernātoriem, gubernātoriem, komandantiem un apakškomandantiem hitleriešu noziedzīgie plāni būtu palikuši tikai plāni un cilvēce nebūtu pieredzējusi visbriesmīgāko postu. Ir pilnīgi skaidrs, ka bez izņēmuma visiem šo zvērību vaininiekiem jāsaņem visbargākais sods.

Padomju valdība jau kara sākumā un arī vēlāk ne vienu vien reizi deklarēja, ka visu atbildību par vācu okupantu trakojošo bandu zvērībām, par civiliedzīvotāju zaimošanu uz laiku okupētajos zemes rajonos viņa uzliek tiklab Vācijas hitleriskai laupītāju valdībai, kā arī tās aģentiem un palīgiem. Pēc PSR Savienības Augstākās Padomes Prezidija 1942. g. 2. novembra pavēles Valsts Ārkārtējai Komisijai, kas konstatē un izmeklē iebrucēju un to līdzdalībnieku pastrādātos noziegumus, uzdots konstatēt vācu fašistisko noziedznieku personības, kuŗi vainojami ļaundarību organizēšanā un izdarīšanā okupētajā padomju teritorijā, lai šos noziedzniekus nodotu tiesai un bargi sodītu.

Kopīgajā 12 valstu valdību deklarācijā 1942. gadā jautājumā par hitlerisko varas organu reālizēto ebrēju iedzīvotāju iznīcināšanu Eiropā visas deklarāciju parakstījušās valstis svinīgi apņēmas kopā ar visām Apvienotajām Nācijām garantēt, lai par šiem noziegumiem atbildīgās personas neizbēgtu pelnītam sodam.

Triju valstu Ārlietu ministru Konferencē Maskavā 1943. gadā tika publicēta triju lielvalstu vadītāju deklarācija par hitleriešu atbildību par izdarītām zvērībām. Deklarācija paredz saukt pie atbildības vācu virsniekus, kareivjus un hitleriskās partijas locekļus, kuŗiem kaut kāds sakars ar zvērībām, slepkavošanu un sodiem vācu bruņoto spēku okupētajās zemēs.

Deklarācija nosaka, ka uzrādītās personas tiks nogādātas atpakaļ zemēs, kuŗās izdarīti viņu drausmīgie noziegumi, lai viņas tiktu apsūdzētas un sodītas pēc šo zemju likumiem.

PSR Savienības Augstākās Padomes Prezidija 1943. gada 19. aprīļa Dekrēts nosaka, ka vācu fašistiskie ļaundari, kas pienākti slepkavībās, kā arī civiliedzīvotāju un sagūstīto sarkanarmiešu spīdzināšanā, Kara Tribūnāla priekšā nes personīgu kriminālu atbildību un sodāmi ar nāvi pakarojot.

Tādējādi visos minētajos starptautiskajos aktos, tāpat arī padomju valsts likumi paredz saukt pie visstingrākās atbildības kara noziedzniekus, lai kas viņi būtu — iedvesmotāji, organizētāji vai izpildītāji.

Mēs tiesājam **Jekelnu, Rufu** un citus, kas pēc tiesas un taisnības sēž uz apsūdzēto sola. Mēs viņus tiesājam saskaņā ar 1943. gada Maskavas Deklarāciju viņu izdarīto noziegumu vietā, pamatojoties uz PSRS teritorijā spēkā esošiem likumiem.

Mūsu nolūks nav ļaunprātīgi izmantot savu uzvarētāju stāvokli, mūsu nolūks nav arī vadīties no kailas atriebības jūtām. Mēs liekam taisnas tiesas svaru kausā apsūdzēto nedzirdētos noziegumus un gribam maksāt tiem pēc viņu nopelna. Nicināto ļaundaru noziegumi konstatēti un pierādīti, mums tikai atliek svērt, cik tie smagi, novērtēt viņu draudīgumu un izvēlēties soda mēru.

Kādu sodu pelnījuši šie nožēlojamie cilvēces atkritumi?

Jūsu priekšā, pilsoņi tiesneši, uz apsūdzēto sola sēž noziedznieki, kuŗu rēķinā ir visrieģīgākie, visneģēlīgākie noziegumi pret mūsu Baltijas tautām — lietuviešiem, latviešiem, igauņiem un citām mūsu padomju dzimtenes tautām, noziegumi, kas pēc sava pretīguma pārspēj visdrausmīgākos viduslaiku inkvizītoru noziegumus. Tāpēc pat visbargākie sodi nespēs izpirkt visas izlietās asinis, upurus un mokas, ko pārcietuši mūsu cilvēki. Vai pēc visa tā vēl var būt šaubas par to, kādu soda mēru izvēlēties, lai sodītu šos noziedzniekus un nepaliktu taisnībai parādā!

Visu nomocīto, nogalināto un saplosīto cilvēku vārdā, Padomju Savienības tautu, īpaši Lietuvas, Igaunijas un Latvijas tautu vārdā, viņu brīvības un neatkarības uzplaukuma vārdā, cilvēces taisnības un progresā vārdā es apsūdzu **Jekelnu, Rufu, Montetonu, Verteru, Kiperu, Pavelu** un **Bekingu** noziegumos, kas paredzēti PSR Savienības Augstākās Padomes Prezidija 1943. gada 19. aprīļa Dekrēta 1. pantā, un kā valsts prokurors prasū, pilsoņi tiesneši, piespriet visiem viņiem vistaisnīgāko sodu — nāves sodu pakārot.

SPRIEDUMS

Neatkarīgā Kara Tiesīstāsts spriedums

PADOMJU SOCIĀLISTISKO REPUBLIKU SAVIENĪBAS VĀRDĀ

No 1945. gada 26. janvāra līdz 3. februārim Baltijas Kara
Apgabala Kara Tiesīstāsts atklātā tiesas sēdē Rīgā šādā veidā
sprieda:

Pretkādētājs — Apgabala Kara Tiesīstāsta pretkādētājs
Sociālās pilkredis M. I. Puskrajēvs.

Tacēh — justīcijas pilkredis E. B. Kiris, justīcijas mācītājs
B. H. Jakobsons-Andersons.

Sekretārs — justīcijas mācītājs V. S. Baļkšons, pietuļoties
valsts prokurators justīcijas pilkredis N. P. Zarjajevs un
tiesas iecelhtiem aizstāpjuadvokātiem S. J. Sappikovam,
N. N. Mileridovam, P. P. Eļņogoridim, B. N. Dolgopetovam un
V. P. Markovam, caurskatīja lietu par vācu fahtu iekrocēju
laundarbūmā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā,
kur sprieda:

1. Fricdrihs Jakobss, dzimis 1895. gadā Herenbergas pilsētā,
sākotnēji SS grupenfireris un policijas generalis, bijisais SS
un policijas vadītājs Baltijā.

SPRIEDUMS

Noklausās Kara Tribūnāla spriedumu.

PADOMJU SOCIĀLISTISKO REPUBLIKU SAVIENĪBAS VĀRDĀ

No 1946. gada 26. janvāra līdz 3. februārim Baltijas Kara Apgabala Kara Tribūnāls atklātā tiesas sēdē Rīgā šādā tiesas sastāvā:

Priekšsēdētājs — Apgabala Kara Tribūnāla priekšsēdētājs justīcijas pulkvedis **M. I. Pankratjevs**.

Locekļi — justīcijas pulkvedis **E. R. Kirre**, justīcijas majors **M. H. Jakobsons-Andersons**.

Sekretārs — justīcijas majors **V. S. Dudikovs**; piedaloties valsts prokuroram justīcijas pulkvedim **N. P. Zavjalovam** un tiesas ieceltiem aizstāvjiem-advokātiem **S. J. Saņņikovam**, **N. N. Milovidovam**, **P. P. Divnogorskim**, **B. N. Dolgopolovam** un **V. P. Markevičam**, caurskatīja lietu par vācu fašistu iebrucēju ļaundarbībām Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā, kurā **apsūdzēti**:

1. **Fridrihs Jekelns**, dzimis 1895. gadā Hornbergas pilsētā, vācietis, SS obergruppenfirers un policijas ģenerālis, bijušais SS un policijas vadītājs Baltijā.

2. **Zigfrīds Pauls Rufs**, dzimis 1895. gadā Kunersdorfas miestīņā, Brandenburgas provincē, vācietis, ģenerālleitnants, bijušais Rīgas pilsētas un Ventspils komandants.

3. **Albrechts Dižons fon Montetons**, dzimis 1887. gadā Bernburgas pilsētā, vācietis, ģenerālleitnants, bijušais 391. apsardzības divīzijas komandieris un Liepājas pilsētas komandants.

4. **Frīdrichs Verters**, dzimis 1890. gadā Bendorfas ciemā, Mezenburgas raj. (Saksijā), vācietis, ģenerālmajors, bijušais 189. un 186. lauka komandantūras komandants, nocietinājumu celtniecības priekšnieks Rīgas pilsētas un Rīgas Jūrmalas rajonos, 16. armijas krasta apsardzības korpusa komandieris Rīgas jūras līča piekrastes apsardzībai.

5. **Hanss Kipers**, dzimis 1891. gadā Karlsrūes pilsētā, vācietis, ģenerālmajors, bijušais lauka komandantūras Nr. 818 komandants, pēc tam Saldus pilsētas kaŗa komandants.

6. **Bruno Pavels**, dzimis 1890. gadā Plešenes pilsētā, vācietis, ģenerālmajors, bijušais kaŗa ģūstekņu nometņu Pārvaldes priekšnieks, lauka komandantūru galvenās pārvaldes priekšnieks Baltkrievijā un 4. vācu armijas aizmugures priekšnieks.

7. **Aleksandrs Bekings**, dzimis 1897. gadā Minchenes pilsētā, vācietis, SA standartenfīrers, bijušais Tallinas, Pečoru, Valkas un Veru apriņķu gebītskomisārs Igaunijas PSR, — par izdarītiem noziegumiem, kādi paredzēti PSR Savienības Augstākās Padomes Prezidija 1943. gada 19. aprīļa dekrēta 1. pantā.

Kaŗa tribūnāls atzina par **pieŗādītu**:

Izdarīdami nodevīgo uzbrukumu Padomju Savienībai un okupēdami uz laiku Latvijas, Lietuvas un Igaunijas Padomju Sociālistisko Republiku teritoriju, vācu fašistiskie iebrucēji pēc hitleriskās laupītāju valdības un vācu armijas pavēlniecības pavēles un norādījumiem, lauздami starptautisko tiesību noteiktās kaŗa vešanas noteikumus, likvidēja Igaunijas, Lietuvas un Latvijas valstisko neatkarību, pārvēŗta tās par vācu kolonijām un organizēja tur tā saukto «jauno kārtību», t. i., mierīgo padomju iedzīvotāju un padomju kaŗa ģūstekņu masu iznīcināšanas un spīdzināšanas režīmu, padomju cilvēku aizdzīšanu vācu verdzībā, latviešu, lietuviešu un igauņu nacionālo kultūru iznīcināšanu, rūpniecības un lauksaimniecības izpostīšanu un izlaupīšanu, kultūras un sadzīves iestāžu un citu materiālo un kultūras vērtību iznīcināšanu.

Lietuvas PSR vācu okupanti iznīcinājuši ap 700 tūkstošus un verdzībā aizdzīnuši vairāk kā 36 tūkstošus padomju pilsoņu.

Latvijas PSR iznīcināts vairāk kā 600 tūkstošu mierīgo padomju pilsoņu un kara gūstekņu un aizdzīts uz Vāciju verdzībā ap 280 tūkstošu cilvēku.

Igaunijas PSR iznīcināts pāri par 125 tūkstoši padomju pilsoņu.

Vācu iebrucēji izpostījuši Lietuvas PSR vairāk nekā 80 tūkstošu dažādu ēku, tai skaitā 2000 rūpniecības ēku, 682 skolu un augstāko mācības iestāžu ēku, 72 slimnīcas, vairāk nekā 200 baznīcas un lūgšanu namus, iznīcinājuši un izveduši uz Vāciju rūpniecības un lauksaimniecības ierīces, 640 tūkstošu liellopu, 230 tūkstošu zirgu un daudz citas mantas.

Latvijas PSR izpostīts ap 140 tūkstošu ēku, tanī skaitā ap 6000 rūpniecības uzņēmumu ēku, 53 spēkstacijas, 133 slimnīcas, 922 skolas un augstākās mācības iestādes, 189 baznīcas un lūgšanu namus, iznīcinātas un izvestas uz Vāciju rūpniecības un lauksaimniecības ierīces, 800 tūkstošu liellopu, 100 tūkstošu zirgu un daudz citādu mantu.

Igaunijas PSR izpostīts pāri par 57 tūkstoši ēku, no tām 870 rūpniecības uzņēmumu, 43 spēkstacijas, 76 slimnīcas, 400 skolas un augstākās mācības iestādes, 103 baznīcas; iznīcinātas un uz Vāciju izvestas rūpniecības un lauksaimniecības ierīces, 15 tūkstošu zirgu, 58 tūkstoši liellopu un citas mantas.

No Igaunijas, Lietuvas un Latvijas uz Vāciju izvesti mākslas darbi, izpostīti teātri, klubi un mūzeji.

Kopīgais zaudējums, ko vācu fašistiskie iebrucēji nodarījuši Lietuvas, Latvijas un Igaunijas PSR, aprēķināts 53 miljardos rubļu.

Šajā lietā apsūdzētie: **Jekelns, Rufs, Dižons fon Montetons, Verters, Kipers, Pavels un Bekings** bijuši aktīvi vācu fašistisko iebrucēju ļaundarību līdzdalībnieki Latvijas, Igaunijas un Lietuvas PSR.

Kara tribūnāls atzīst, ka katra apsūdzētā vaina pierādīta šādi:

Jekelns, būdams SS un policijas galvenais vadītājs Baltijā no 1941. gada novembra līdz 1944. gada decembrim un līdz 1942. gada oktobrim arī Baltkrievijā, vadījis un virzījis minētajās teritorijās visus soda organus.

Jekelns reālizēja padomju pilsoņu masu iznīcināšanas politiku. Pēc viņa norādījumiem un agrāk sastādītiem sarakstiem arestēti un iznīcināti padomju, partijas un arodbiedrību aktīvist, zinātnes un mākslas darbinieki.

Tikai tā dēvēto «polītisko» motīvu dēļ vien, kā atzinās **Jekelns**, Latvijā iznīcināti 20 tūkstoši cilvēku, Lietuvā 20 tūkstoši un Igaunijā 10 tūkstoši cilvēku.

Jekelnam padotie soda organi pēc viņa norādījumiem izdarīja mierīgo padomju pilsoņu masu arestus un ievietoja tos cietumos un koncentrācijas nometnēs, kur bija radīts necilvēcīgs režīms ieslodzīto masveida iznīcināšanas nolūkos. Ieslodzītie mira desmitiem tūkstošiem bada, aukstuma, infekcijas slimību, pārmerīga darba, mocību, spīdzināšanu, asins izsūkšanas, noindēšanas ar gāzēm gāzu mašīnās, nošaušanas un pakāršanas dēļ.

Tāds pats režīms pastāvēja arī padomju kara gūstekņu nometnēs.

Pēc **Jekelna** tiešām pavēlēm visur iznīcināti ebrēju tautības iedzīvotāji, bet viņu manta izlaupīta. Tikai Rīgā vien 1941. gada 30. novembrī un 7. decembrī iznīcināti vairāk par 30 tūkstošiem ebrēju tautības iedzīvotāju.

Pēc **Jekelna** norādījumiem iznīcināts vairāk kā 200 tūkstošu ebrēju, kas Baltijā atvesti no vācu okupētajām Rietumeiropas valstīm, un līdz 400 tūkstošu ebrēju tautības iedzīvotāju Baltkrievijā un Ukrainā.

Pēc **Jekelna** norādījumiem iznīcināti vairāki tūkstoši poļu tautības iedzīvotāju, kas dzīvojuši Lietuvā, un visi čigāņu tautības iedzīvotāji Baltijas teritorijā.

Jekelnam padotie soda ekspedīcijas organi iznīcināja padomju pilsoņus bez dzimuma un vecuma izšķirības, vairumā tie bija sirmgalvji, sievietes un bērni. Tikai Latvijas PSR teritorijā vien iznīcināti līdz 40 tūkstoš bērnu, Salaspils nometnē varmācīgi izsūktas asinis 12 tūkstošiem bērnu, 5 tūkstoši bērnu no 4 gadiem un vecāki padoti budžiem, lai tos ekspluatētu smagos saimnieciskos darbos.

Pēc **Jekelna** norādījumiem sterilizēti simtiem jaukto laulību sieviešu un vīriešu. Pēc viņa pavēles iznīcināti psihiski slimie, kas atradās slimnīcās.

Maskēdamies ar cīņu pret partizāniem, **Jekelns** sūtīja soda ekspedīcijas pret mierīgiem iedzīvotājiem Minskas, Borisovas, Baranoviču, Sebežas, Polockas, Idricas, Rēzeknes rajonos.

1942. g. 4. janvārī iznīcināta Audriņu sādža Rēzeknes apriņķī, bet mierīgie iedzīvotāji nošauti. Nodedzinātas visas apdzīvotās vietas ap Osvejas ezeru, to iedzīvotāji iznīcināti, bet vairāk kā tūkstoš bērnu, kas palikuši bez vecākiem, aizvesti uz Salaspils nometni.

Sākot ar 1943. g., **Jekelnam** padotie SD organi un gestapo «izmeklēja» kara gūstekņu lietas, spīdzinādami un nošaudami.

Ar nolūku slēpt savu ļaundarību pēdas pēc **Jekelna** norādījuma atrakti kapi un liķi sadedzināti, pie kam padomju pilsoņi,

kas ar varu piespiedi atrakt kapus un dedzināt liķus, pēc tam nošauti un arī sadedzināti.

Pēc **Jekelna** pavēles policija izdarījusi masu tvarstīšanas un dzinusi mierīgos iedzīvotājus uz Vāciju. Tādā kārtā tikai no Rīgas vien 1944. g. septembrī un oktobrī aizdzīti vairāki desmit tūkstoši mierīgo padomju iedzīvotāju.

Policijas organi pēc **Jekelna** norādījuma piespieduši mierīgus padomju pilsoņus strādāt aizsardzības nocietinājumu darbos.

Policija pēc **Jekelna** norādījuma piedalījusi laupīšanās un izvedusi uz Vāciju rūpnīcu iekārtas, mākslas un zinātnes vērtības.

Jekelns personīgi savām vajadzībām aizvedis no Rīgas vairākas automašīnas ar salaupītām mantām.

Apsūdzētais **Rufs** no 1944. gada aprīļa līdz vāciešu izdzīšanai bija Rīgas komandants. Pēc viņa pavēles Rīgas mierīgos iedzīvotājus dzina aizsardzības nocietinājumu celšanai, bet pret tiem, kas izvaiījās, vērsa represijas, ieskaitot nošaušanu. **Rufs** piepieda šos darbus strādāt arī padomju kara gūstekņiem.

1944. gada oktobrī **Rufs** kopā ar **Jekelnu** organizējis divas tvarstīšanas. Saķertie cilvēki, vairāki desmit tūkstoši, sadzīti kuģos un aizvesti uz Vāciju verdzībā.

330 bērnu, sākot ar zīdaiņiem un līdz 4 gadu vecumam, bez vecākiem iemeta kuģa ogļu telpā un atstāja bez jebkādas uzraudzības.

Pēc **Rufa** izstrādātā plāna atkāpšanās momentā izpostīti lieli Rīgas rūpniecības uzņēmumi (elektrotehniskā fabrika «VEF», vagonbūves rūpnīca «Vairogs»), spēkstacijas un citas ostas un dzelzceļa būves, telegrafs, telefons, daudzas dzīvojamās ēkas, skolas, kā arī citas ēkas un būves.

Rufs aktīvi piedalījās rūpniecības iekārtas un kultūras vērtību izvešanā no Rīgas uz Vāciju.

Apsūdzētais **Dižons fon Montetons** kā vācu armijas 167. kājnieku pulka komandieris, vāciešiem atkāpjoties no Maskavas uz Rževu 1941.—1942. gadu ziemā, pavēlēja nodedzināt ceļā visas apdzīvotās vietas. Rezultātā nodedzināja vairāk kā 50 apdzīvotas vietas, iedzīvotājus aizdzina verdzībā vai iznīcināja, bet mantu izlaupīja.

No 1942. gada oktobra līdz 1944. gada augustam **Dižons fon Montetons**, komandēdams 391. apsardzības divīziju, maskēdamies ar cīņu pret partizāniem, rīkojis soda ekspedīcijas pret mierīgajiem iedzīvotājiem Daugavpils-Smoļenskas-Molodečnas-Glemboku dzelzceļa joslā.

Šumiļino stacijas rajonā visas tuvējās sādžas tika nodedzinātas, iedzīvotāji aizdzīti verdzībā vai nošauti, bet manta izlau-pīta.

Kozodojas sādžā nošautas 16 sievietes un bērni, Beloje sādžā — 100 cilvēku, Sosnas sādžā — vairāk kā 50 cilvēku. Gluchojes sādžā sadedzināti 52 cilvēki, Koimnegas sādžā iznīcināti 14 cilvēki, Polockas rajonā nodedzinātas 60 sādžas un iznīcinātas 83 ģimenes. Vasiļjevas ciema iedzīvotāji tika sadzīti zemnīcā, kuŗu pēc tam uzspridzināja kopā ar cilvēkiem.

Zaborjes sādžā okupanti sadedzināja iedzīvotājus dzīvus. Porofjanovas stacijas rajonā tika atklāta artilērijas uguns pret kādu sādžu, kuŗu pilnīgi iznīcināja.

Kriviču stacijas rajonā nodedzinātas 6, Molodečnas rajonā līdz 10 apdzīvotas vietas.

Tādas pašas soda ekspedīcijas 391. divīzija **Dižona fon Montetona** vadībā rīkojusi arī citos apvidos.

Atkāpšanās ceļā no Glemboku stacijas pēc **Dižona fon Montetona** pavēles nodedzinātas dzīvojamās ēkas, skolas, klosteri, bet Kaunā — daudz rūpniecības uzņēmumu, divas spēkstacijas, ūdenssūkņu stacija un citas būves.

Būdams Liepājas komandants no 1944. gada oktobra līdz Vācijas kapitulācijai, **Dižons fon Montetons** aizdzinis uz Vāciju ne mazāk kā 22 tūkstošus mierīgu iedzīvotāju, pie kam viņu manta izlau-pīta; spaidu kārtā lika iedzīvotājiem celt aizsardzības nocietinājumus, bet tos, kas izvairījās, ieslodzīja cietumā un atņēma viņiem pārtiku.

Viņam padotajā cietumā **Dižons fon Montetons** veicinājis spīdzināšanu un mocību lietošanu. **Dižons fon Montetons** pavēlējis nošaut padomju kara gūstekņus un mierīgus pilsoņus visniecīgāko iemeslu dēļ.

Pēc **Dižona fon Montetona** pavēles tika aizvesta Liepājas rūpniecības uzņēmumu iekārta. Pēc viņa pavēles pilsētā tika sagatavoti uzspridzināšanai 28 svarīgi objekti.

Apsūdzētais **Verters** no 1943. gada jūnija līdz septembrim bija lauka komandantūras Nr. 189 komandants Ļeņingradas apgabala Strugi Krasnīje rajonā, bet no 1943. gada 25. septembra līdz 1944. gada jūlijam — lauka komandantūras Nr. 186 komandants Opočkas un Krasnoje rajonā, bet pēc tam Valmierā, Latvijas PSR.

Maskēdamies ar cīņu pret partizāniem, **Verters** zvēriski izrēķinājies ar mierīgajiem iedzīvotājiem.

Gar Pleskavas-Lugas šoseju pēc **Vertera** norādījumiem no-

dedzinātas vairāk kā 70—80 sādžas un iznīcināts daudz iedzīvotāju.

Utorgošas sādžā nošauti vairāk kā 150 cilvēki, Mimotino sādžā — 102 cilvēki; Strugi Krasnīje rajona centrā cilvēki tika šauti katru dienu.

1943. gada jūnijā šeit pēc **Vertera** pavēles tika nošauti 60 padomju pilsoņi — čigāni, to skaitā bērni.

Pritas sādžā **Verteram** padotie sadedzināja pilsoni **Žuravļevu** un divus mazgadīgus bērnus; Bukino sādžā sadedzināja pilsoni **Saltikovu**; Ļadu apdzīvotajā vietā skolā sadedzināja dzīvus 60—70 cilvēkus; Seļiščas un Veļenu sādžās apmētāja ar granātām vietējo iedzīvotāju zemnīcas; Novoseljes sādžā nošāva 60 cilvēkus.

Tādas pašas zvērības pēc **Vertera** norādījuma tika pastrādātas arī daudzos citos punktos.

Pēc **Vertera** pavēles vairāki desmit tūkstoši padomju pilsoņu aizdzīti verdzībā uz Vāciju.

Sakarā ar to, ka iedzīvotāji slēpās mežos no aizdzīšanas uz Vāciju, visur tika izdarītas apcietināšanas un nošaušanas.

Atkāpjoties no Valmieras, Cēsīm, Alūksnes, Limbažiem, pēc **Vertera** pavēles tika uzspridzināti rūpniecības uzņēmumi, kā arī kultūras iestādes.

No 1944. gada jūlija līdz oktobrim, būdams nocietinājumu būvju priekšnieks Rīgā un Rīgas jūrmalā, **Verters** piespiedu kārtā dzina nocietinājumu būvdarbos katru dienu līdz 3 tūkstošiem mierīgu iedzīvotāju, to skaitā daudz sirmgalvju un bērnu, spieda viņiem strādāt 12 stundas dienā nepanesamos apstākļos, pret tiem, kas izvairījās, pielietoja nežēlīgas represijas, ieskaitot nošaušanu.

1944. gada 13. augustā 2 kilometrus no Slokas pēc **Vertera** pavēles nošauti 19 mierīgi iedzīvotāji.

1945. gada aprīlī **Verters** izdzina visus latviešu iedzīvotājus no piefrontes joslas.

Apsūdzētais **Kipers**, no 1943. gada marta līdz 1944. gada jūlijam būdams Daugavpils lauka komandantūras Nr. 818 komandants, zvēriski izrēķinājās ar mierīgajiem iedzīvotājiem.

1943. gada augustā pēc **Kipera** pavēles rīkota soda ekspedīcija Braslavas rajonā, nodedzinātas vairākas sādžas, bet iedzīvotāji iznīcināti, pie kam daudzi sadedzināti dzīvi.

1943. gada oktobrī operācijai Indras rajonā **Kipers** norīkoja apsardzības apakšvienību. Reālizējot šo ekspedīciju, kuŗu sodītāji nosauca par «Vīnes mežu», nodedzināja saimniecības un ciemus, iedzīvotājus aizdzina uz Vāciju, bet daudzus nošāva.

Kiperam padotās daļas piedalījās soda ekspedīcijā Sebežas-Polockas rajonā, kuŗa saucās «Ziemas burvība» un kuŗā notika zvēriska izrēķināšanās ar mierīgajiem iedzīvotājiem.

1944. gada vasarā uz **Kipera** personīgu iniciatīvu un viņa vadībā tika rīkota soda ekspedīcija Braslavas-Miori rajonā; pie tam nodedzinātas vairākas apdzīvotas vietas un iznīcināti simtiem padomju pilsoņu.

1943. gada augustā Daugavpilī pēc **Kipera** pavēles arestēti vairāk nekā 80 padomju pilsoņi, kuŗi pēc tam nošauti.

Pēc **Kipera** personīgas pavēles Silenes miestā pakārti trīs kuŗa gūstekņi un vietējie iedzīvotāji **Pekens** un **Bereza**; pēc viņa pavēles Daugavpilī nošauts arī pilsonis **Špaks**.

Kipers rīkoja masu tvarstīšanas Daugavpilī un aizturētos dzina uz Vāciju verdzībā, bet tos, kas izvairījās, nošāva.

Silenes-Zemgales un Skrudalienes-Kurcuma rajona iedzīvotāji tika aizdzīti vācu armijas aizmugurē, bet viņu manta izlaupīta.

Kipers piespieda mierīgajiem iedzīvotājiem un padomju kuŗa gūstekņiem strādāt aizsardzības nocietinājumu celšanas darbos.

Ar **Kipera** kā Daugavpils garnizona priekšnieka ziņu un piekrišanu padomju kuŗa gūstekņu nometnēs nodibināja zvērisku režīmu, kuŗa nolūks bija masveidīgi iznīcināt kuŗa gūstekņus.

Kipers izstrādājis plānu rūpniecības un komūnālo uzņēmumu, dzīvojamo ēku, dzelzceļa un citu Daugavpils būvju izpostīšanai; šis plāns realizēts, vāciešiem atkāpjoties.

Būdams lauka komandantūras komandants un pēc tam Saldus kuŗa komandants, **Kipers**, draudot ar nošaušanu, dzina iedzīvotājus un kuŗa gūstekņus celt aizsardzības nocietinājumus, kā arī dzina verdzībā uz Vāciju pilsētas un tās apkārtnes iedzīvotājus.

Pēc **Kipera** pavēles izpostītas Saldus, Krustpils un citu pilsētu rūpniecības un komūnālie uzņēmumi un dzīvojamās ēkas.

Bez tam **Kipers** 1942. gadā Ukrainā rīkojis zvērisku izrēķināšanos ar mierīgiem iedzīvotājiem Kobeļakas un Konotopas rajonā.

Apsūdzētais **Pavels**, būdams 15. kājnieku divīzijas komandieris, atkāpjoties no Naro-Fominskas 1941.—1942. gada ziemā, pavēlēja nodedzināt visas apdzīvotās vietas.

No 1942. gada oktobra līdz decembrim būdams padomju kuŗa gūstekņu nometņu pārvaldes priekšnieks «Ostlandē, **Pavels**, personīgi apbraukādams nometnes, pavēlējis pastiprināt jau tā nepanesamo režīmu. Kuŗa gūstekņus mērdēja badā, novājināja pārmērīgā darbā, nometnēs plosījās izsitumu tīfs un citas sli-

mības. Medicīniskas apkalpošanas nebija, cilvēki tika mocīti, spīdzināti un nošauti. Tādējādi kara gūstekņi tika iznīcināti masveidīgi. Nometnēs padomju kara gūstekņus zīmogoja.

Būdams pēc tam par Baltkrievijas lauka komandantūras Galvenās pārvaldes priekšnieku, **Pavels** it kā cīņai pret partizāniem izdeva pavēli pastiprināt soda līdzekļus pret mierīgajiem iedzīvotājiem. Izpildīdams šo pavēli, 468. apsardzības bataljons iznīcināja Loščanecas sādžu, bet iedzīvotājus nodeva SD, lai ar tiem izrēķinātos. 1943. gada maijā **Pavels** piedalījās soda ekspedīcijās Borisovas-Pļeščenicu-Lepelas-Vitebskas-Čašņiku rajonā. Ušačas rajona Ostrovas sādžu nodedzināja, bet 60 iedzīvotājus sadzina šķūnī un sadedzināja dzīvus. Pilnīgi nodedzinātas četras sādžas Lepelas rajonā un sešas Ušačas rajonā. Pļeščenicu, Borisovas un Begoļmas rajonā iznīcināti līdz 15 tūkstošiem mierīgu pilsoņu, bet 10 tūkstoš cilvēku aizdzīti vācu verdzībā.

Soda ekspedīcijas **Pavels** rīkoja arī, būdams par 4. armijas aizmugures priekšnieku. Uņečas-Roslavļas rajonā pēc viņa pavēles nodedzinātas 5 sādžas, iedzīvotāji aizdzīti verdzībā, daudzi nodoti SD rokās, lai ar tiem izrēķinātos.

Apsūdzētais **Bekings**, būdams no 1941. gada decembra līdz 1944. gada augustam gebitskomisārs sākumā Tallinas apriņķī, bet pēc tam Pečoru apriņķī (kam bija pievienoti Veru un Valkas apriņķi) Igaunijas PSR, aplika iedzīvotājus ar pārmērīgām nodevām un piegādēm, vēršot nežēlīgas represijas pret tiem, kas neizpildīja nodevas, ieslodzīja tos cietumos, kur viņus mocīja, daudziem no šiem zemniekiem konfiscēja mantu. **Bekings** piespiedu kārtā dzina iedzīvotājus darbos un šķūtīs vācu armijas vajadzībām, nežēlīgi izrēķinādamies ar tiem, kas izvairījās. **Bekings** rīkojās kontaktā ar soda ekspedīcijas organiem, starp citu, nodeva tiem «neuzticamo» sarakstus, lai ar tajos ierakstītajiem izrēķinātos. Pēc viņa norādījumiem simtiem padomju pilsoņu tika ieslodzīti cietumos un nometnēs, kā arī nošauti.

Bekings, maskēdamies ar cīņu pret partizāniem, rīkoja soda ekspedīcijas pret mierīgajiem iedzīvotājiem Izborskas rajonā.

1944. gada februārī **Bekings** aizdzina verdzībā uz Vāciju vairāk kā 3 tūkstošus cilvēku, bet viņu mantu izlaupīja.

Bekings piedalījās senā Pleskavas-Pečoru klostera izlaupīšanā.

Pamatojoties uz izteikto, Kara Tribūnāls atzina apsūdzētos **Jekelnu, Rufu, Dižonu fon Montetonu, Verteru, Kiperu, Pavelu** un **Bekingu** par vainīgiem noziegumos, kas paredzēti PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1943. gada 19. aprīļa Dekrēta 1. pantā, un, vadoties no KPFSR Kriminālkodeka 4. panta, kas

spēkā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā, un KPFSR Kriminālprocesuālā Kodeksa 319. un 320. pantiem,

notiesāja:

Frīdrihu Jekelnu, Zigfrīdu Rufu, Albrechtu Dižonu fon Montetonu, Frīdrihu Verteru, Hansu Kiperu, Bruno Pavelu, Aleksandru Bekingu uz nāvi pakarot.

Spriedums ir galīgs un nav pārsūdzams.

Priekšsēdētājs

justīcijas pulkvedis PANKRATJEVS

Locekļi:

justīcijas pulkvedis KIRRE

justīcijas majors JĀKOBSONS-ANDERSONS

SPRIEDUMA IZPILDĪŠANA

Sprieduma vārds izpildītajiem laundariem izpildīts.

SPRIEDUMS VĀCU FAŠISTISKAJĀM LAUNDARIEM IZPILDĪTS

1945. gada 1. februārī Sodien pilsētā 15 Uzvaras laukumā izpildīts Rīgas kara Apgabala Kara Tribūnāla spriedums vācu fašistiskajiem laundariem Jekelnam, Rufam, Čičovam, fon Mīnsteram, Veitmanam, Kiperam, Paveļam un Bekingam. Karu vācība un rāvi pakārti par šīs briesmīgajām pasākībām, kā arī nodarījumi Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā.

Devēta rakstot Rīgas kara Apgabala Latvijas PSR atbilst un otru darbību, kas atbilst laukumā vācības pasākumu izpildīšanai ar lielu gandarījumu.

spēkā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā, un KPFSR
Kriminālprocesa Kodeksa 318 un 320.pantoni.

notiesāja:

Friedrihu Jekelnu, Zigrīdu Būfu, Albrechtu Dīzenu, Jāni
Klontoni, Fridrihu Vortera, Hansu Kiperu, Bruno Pavatu, Alek-
sandru Beringu un nāvi pakāpot.

Spriedums ir galīgs un nav pārsūdzams.

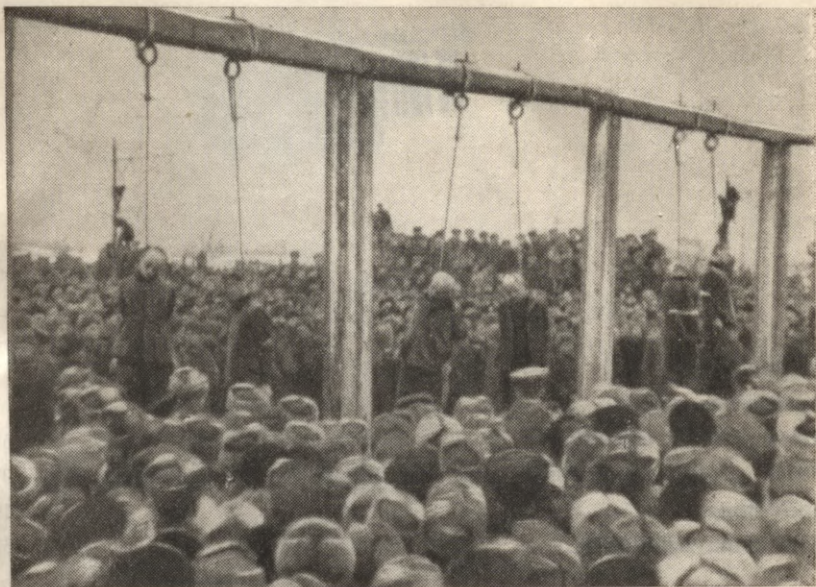
Prēskriestājs

Judītes palvods PINERATJEVS

Locakņi:

ANŠIŠKINA IZPILDĪTĀJIS

Judītes palvods JAKOBSONS-ANDERSONS

Spriedums vācu fašistiskajiem ļaundarīem izpildīts.

SPRIEDUMS VĀCU FAŠISTISKAJIEM ĻAUNDARĪEM IZPILDĪTS

Rīgā 3. februārī. Šodien plkst. 15 Uzvaras laukumā izpildīts Baltijas Kaŗa Apgabala Kaŗa Tribūnāla spriedums vācu fašistiskajiem noziedzniekiem Jekelnam, Rufam, Dižonam fon Montetonam, Verteram, Kiperam, Pavelam un Bekingam, kuŗus notiesāja uz nāvi pakarot par tām briesmīgajām ļaundarībām, ko viņi nodarījuši Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā.

Desmiti tūkstoši Rīgas un citu Latvijas PSR pilsētu un ciemu darbaļaudis, kas atradās laukumā, uzņēma sprieduma izpildīšanu ar lielu gandarījumu.

SATURS

	Lpp.
Priekšvārds	3
Apsūdzības raksts	7
Tiesas prāvas chronika	51
Valsts prokurora justīcijas pulkveža biedra N. P. Zavjalova runa	97
Spriedums	149
Sprieduma izpildīšana	161

Spriedums pēc tālruniskajam laudācīm izpildīts

SPRIEDUMS VĀCU PĀSĪTĪSKAJIEM LAUDĀCIEM IZPILDĪTIS

Rīgas 3. leģionā. Šodien plkst. 18 Uzvaras laukumā izpildīts
Balstis Kara Apgāda Kara Triebūnā. Spriedums vācu tāl-
runiskajam notēdniekiem Jekelnam, Rūdem, Dīšnam, fon Mō-
tetonam, Vestern, Kiperam, Favelam un Bekingam, kurus no-
tiesāja uz nāvi gēkot par tām brīsmīgajām laudācībām ko
vīni nodarīja Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā.
Desmiti tūkstoši Rīgas un citu Latvijas PSR pilsētu un ciemu
darbovudis kas atbēda laukumā, uzņēma spriedums izpildī-
šanu ar lielu gandarījumu.

Atb. red. J. Bēzīņa. Techn. red. M. Aizupīete.
Korrektore I. Melnbārde.

Nr. JT 03653. Parakstīta iespēšanai 1946. g. 1. jūnijā. Papīra
formāts 61×86 cm. Metiens 5000. Lokšņu skaits 10,25. Iespiesta
VAPP PT tipografijā Nr. 2, Rīgā. Pasūtījums Nr. 5168.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305073900